നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

സംയുത്തനികായോ

ഖന്ധവഗ്ഗോ

൧. ഖന്ധസംയുത്തം

൧. നകുലപിതുവഗ്ഗോ

൧. നകുലപിതുസുത്തം

൧. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ ഭഗ്ഗേസു വിഹരതി സുസുമാരഗിരേ [സുംസുമാരഗിരേ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] ഭേസകളാവനേ മിഗദായേ. അഥ ഖോ നകുലപിതാ ഗഹപതി യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ നകുലപിതാ ഗഹപതി ഭഗവന്തം ഏതദവോച -

''അഹമസ്മി , ഭന്തേ, ജിണ്ണോ വുഡ്ഢോ മഹല്ലകോ അദ്ധഗതോ വയോഅനുപ്പത്തോ ആതുരകായോ അഭിക്ഖണാതങ്കോ. അനിച്ചദസ്സാവീ ഖോ പനാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ മനോഭാവനീയാനഞ്ച ഭിക്ഖൂനം. ഓവദതു മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ; അനുസാസതു മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ; യം മമസ്സ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ''തി.

''ഏവമേതം, ഗഹപതി, ഏവമേതം, ഗഹപതി! ആതുരോ ഹായം, ഗഹപതി, കായോ അണ്ഡഭൂതോ പരിയോനദ്ധോ. യോ ഹി, ഗഹപതി, ഇമം കായം പരിഹരന്തോ മുഹുത്തമ്പി ആരോഗ്യം പടിജാനേയ്യ, കിമഞ്ഞത്ര ബാല്യാ? തസ്മാതിഹ തേ, ഗഹപതി, ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം - 'ആതുരകായസ്സ മേ സതോ ചിത്തം അനാതുരം ഭവിസ്സതീ'തി. ഏവഞ്ഹി തേ, ഗഹപതി, സിക്ഖിതബ്ബ''ന്തി.

അഥ ഖോ നകുലപിതാ ഗഹപതി ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ നകുലപിതരം ഗഹപതിം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഏതദവോച - ''വിപ്പസന്നാനി ഖോ തേ, ഗഹപതി, ഇന്ദ്രിയാനി; പരിസുദ്ധോ മുഖവണ്ണോ പരിയോദാതോ. അലത്ഥ നോ അജ്ജ ഭഗവതോ സമ്മുഖാ ധമ്മിം കഥം സവനായാ''തി?

''കഥഞ്ഹി നോ സിയാ, ഭന്തേ! ഇദാനാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ ധമ്മിയാ കഥായ അമതേന അഭിസിത്തോ''തി. ''യഥാ കഥം പന ത്വം, ഗഹപതി, ഭഗവതാ ധമ്മിയാ കഥായ അമതേന അഭിസിത്തോ''തി? ''ഇധാഹം, ഭന്തേ, യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിം; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം ഏതദവോചം - 'അഹമസ്മി,

ഭന്തേ, ജിണ്ണോ വുഡ്ഢോ മഹല്ലകോ അദ്ധഗതോ വയോഅനുപ്പത്തോ ആതുരകായോ അഭിക്ഖണാതങ്കോ. അനിച്ചദസ്സാവീ ഖോ പനാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ മനോഭാവനീയാനഞ്ച ഭിക്ഖൂനം. ഓവദതു മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ; അനുസാസതു മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ; യം മമസ്സ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ'''തി.

''ഏവം വുത്തേ , മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഏതദവോച - 'ഏവമേതം, ഗഹപതി, ഏവമേതം, ഗഹപതി! ആതുരോ ഹായം, ഗഹപതി, കായോ അണ്ഡഭൂതോ പരിയോനദ്ധോ. യോ ഹി, ഗഹപതി, ഇമം കായം പരിഹരന്തോ മുഹുത്തമ്പി ആരോഗ്യം പടിജാനേയ്യ, കിമഞ്ഞത്ര ബാല്യാ? തസ്മാതിഹ തേ ഗഹപതി, ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം - ആതുരകായസ്സ മേ സതോ ചിത്തം അനാതുരം ഭവിസ്സതീതി. ഏവഞ്ഹി തേ, ഗഹപതി, സിക്ഖിതബ്ബ'ന്തി. ഏവം ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ ധമ്മിയാ കഥായ അമതേന അഭിസിത്തോ''തി.

''ന ഹി പന തം, ഗഹപതി, പടിഭാസി ഭഗവന്തം [തം ഭഗവന്തം (സീ॰)] ഉത്തരിം പടിപുച്ഛിതും - 'കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, ആതുരകായോ ചേവ ഹോതി ആതുരചിത്തോ ച, കിത്താവതാ ച പന ആതുരകായോ ഹി ഖോ ഹോതി നോ ച ആതുരചിത്തോ'''തി ? ''ദൂരതോപി ഖോ മയം, ഭന്തേ, ആഗച്ഛേയ്യാമ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ സന്തികേ ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥമഞ്ഞാതും. സാധു വതായസ്മന്തംയേവ സാരിപുത്തം പടിഭാതു ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥോ''തി.

''തേന ഹി, ഗഹപതി, സുണാഹി, സാധുകം മനസി കരോഹി; ഭാസിസ്സാമീ''തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''തി ഖോ നകുലപിതാ ഗഹപതി ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ പച്ചസ്സോസി. ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഏതദവോച -

''കഥഞ്ച, ഗഹപതി, ആതുരകായോ ചേവ ഹോതി, ആതുരചിത്തോ ച? ഇധ, ഗഹപതി, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. 'അഹം രൂപം, മമ രൂപ'ന്തി പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം രൂപം, മമ രൂപ'ന്തി പരിയുട്ഠട്ഠായിനോ തം രൂപം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വേദനാവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വേദനം, വേദനായ വാ അത്താനം. 'അഹം വേദനാ, മമ വേദനാ'തി പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം വേദനാ, മമ വേദനാ'തി പരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, സാ വേദനാ വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വേദനാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''സഞ്ഞം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, സഞ്ഞാവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ സഞ്ഞം, സഞ്ഞായ വാ അത്താനം. 'അഹം സഞ്ഞാ, മമ സഞ്ഞാ'തി പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം സഞ്ഞാ, മമ സഞ്ഞാ'തി

പരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, സാ സഞ്ഞാ വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ സഞ്ഞാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി, സങ്ഖാരവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ സങ്ഖാരേ, സങ്ഖാരേസു വാ അത്താനം. 'അഹം സങ്ഖാരാ, മമ സങ്ഖാരാ'തി പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം സങ്ഖാരാ, മമ സങ്ഖാരാ'തി പരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, തേ സങ്ഖാരാ വിപരിണമന്തി അഞ്ഞഥാ ഹോന്തി. തസ്സ സങ്ഖാരവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. 'അഹം വിഞ്ഞാണം, മമ വിഞ്ഞാണ'ന്തി പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം വിഞ്ഞാണം, മമ വിഞ്ഞാണ'ന്തി പരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ആതുരകായോ ചേവ ഹോതി ആതുരചിത്തോ ച.

''കഥഞ്ച, ഗഹപതി, ആതുരകായോ ഹി ഖോ ഹോതി നോ ച ആതുരചിത്തോ? ഇധ, ഗഹപതി, സുതവാ അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ കോവിദോ അരിയധമ്മേ സുവിനീതോ സപ്പുരിസാനം ദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ കോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ രൂപം, ന രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. 'അഹം രൂപം, മമ രൂപ'ന്തി ന പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം രൂപം, മമ രൂപ'ന്തി അപരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, തം രൂപം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''ന വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വേദനാവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ വേദനം, ന വേദനായ വാ അത്താനം . 'അഹം വേദനാ, മമ വേദനാ'തി ന പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം വേദനാ, മമ വേദനാ'തി അപരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, സാ വേദനാ വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വേദനാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''ന സഞ്ഞം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന സഞ്ഞാവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ സഞ്ഞം, ന സഞ്ഞായ വാ അത്താനം. 'അഹം സഞ്ഞാ, മമ സഞ്ഞാ'തി ന പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം സഞ്ഞാ, മമ സഞ്ഞാ'തി അപരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, സാ സഞ്ഞാ വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ സഞ്ഞാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

``ന സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന സങ്ഖാരവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ സങ്ഖാരേ, ന സങ്ഖാരേസു വാ അത്താനം. 'അഹം

സങ്ഖാരാ, മമ സങ്ഖാരാ'തി ന പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം സങ്ഖാരാ, മമ സങ്ഖാരാ'തി അപരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, തേ സങ്ഖാരാ വിപരിണമന്തി അഞ്ഞഥാ ഹോന്തി. തസ്സ സങ്ഖാരവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

"ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, ന വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. 'അഹം വിഞ്ഞാണം, മമ വിഞ്ഞാണ'ന്തി ന പരിയുട്ഠട്ഠായീ ഹോതി. തസ്സ 'അഹം വിഞ്ഞാണം, മമ വിഞ്ഞാണ'ന്തി അപരിയുട്ഠട്ഠായിനോ, തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി . തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ആതുരകായോ ഹോതി നോ ച ആതുരചിത്തോ"തി.

ഇദമവോച ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ. അത്തമനോ നകുലപിതാ ഗഹപതി ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ഭാസിതം അഭിനന്ദീതി. പഠമം.

൨. ദേവദഹസുത്തം

൨. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ സക്കേസു [സക്യേസു (ക॰)] വിഹരതി ദേവദഹം നാമ സക്യാനം നിഗമോ. അഥ ഖോ സമ്ബഹുലാ പച്ഛാഭൂമഗമികാ ഭിക്ഖൂ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - "ഇച്ഛാമ മയം, ഭന്തേ, പച്ഛാഭൂമം ജനപദം ഗന്തും, പച്ഛാഭൂമേ ജനപദേ നിവാസം കപ്പേതു"ന്തി.

"അപലോകിതോ പന വോ, ഭിക്ഖവേ, സാരിപുത്തോ"തി? "ന ഖോ നോ, ഭന്തേ, അപലോകിതോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ"തി. "അപലോകേഥ, ഭിക്ഖവേ, സാരിപുത്തം. സാരിപുത്തോ, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ, ഭിക്ഖൂനം അനുഗ്ഗാഹകോ സബ്രഹ്മചാരീന"ന്തി. "ഏവം ഭന്തേ"തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും.

തേന ഖോ പന സമയേന ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഭഗവതോ അവിദൂരേ അഞ്ഞതരസ്മിം ഏളഗലാഗുമ്ബേ നിസിന്നോ ഹോതി. അഥ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മതാ സാരിപുത്തേന സദ്ധിം സമ്മോദിംസു. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം [സാരാണീയം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോചും - "ഇച്ഛാമ മയം, ആവുസോ സാരിപുത്ത, പച്ഛാഭൂമം ജനപദം ഗന്തും, പച്ഛാഭൂമേ ജനപദേ നിവാസം കപ്പേതും. അപലോകിതോ നോ സത്ഥാ"തി.

"സന്തി ഹാവുസോ, നാനാവേരജ്ജഗതം ഭിക്ഖും പഞ്ഹം പുച്ഛിതാരോ - ഖത്തിയപണ്ഡിതാപി ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാപി ഗഹപതിപണ്ഡിതാപി സമണപണ്ഡിതാപി. പണ്ഡിതാ ഹാവുസോ, മനുസ്സാ വീമംസകാ - 'കിംവാദീ

പനായസ്മന്താനം [കിംവാദായസ്മന്താനം (പീ॰ ക॰)] സത്ഥാ കിമക്ഖായീതി, കച്ചി വോ ആയസ്മന്താനം ധമ്മാ സുസ്സുതാ സുഗ്ഗഹിതാ സുമനസികതാ സൂപധാരിതാ സുപ്പടിവിദ്ധാ പഞ്ഞായ, യഥാ ബ്യാകരമാനാ ആയസ്മന്തോ വുത്തവാദിനോ ചേവ ഭഗവതോ അസ്സഥ, ന ച ഭഗവന്തം അഭൂതേന അബ്ഭാചിക്ഖേയ്യാഥ, ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മം ബ്യാകരേയ്യാഥ, ന ച കോചി സഹധമ്മികോ വാദാനുവാദോ [വാദാനുപാതോ (അട്ഠകഥായം പാഠന്തരം)] ഗാരയ്ഹം ഠാനം ആഗച്ഛേയ്യാ'''തി?

''ദൂരതോപി ഖോ മയം, ആവുസോ, ആഗച്ഛേയ്യാമ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ സന്തികേ ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥമഞ്ഞാതും. സാധു വതായസ്മന്തംയേവ സാരിപുത്തം പടിഭാതു ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥോ''തി. ''തേന ഹാവുസോ, സുണാഥ, സാധുകം മനസി കരോഥ; ഭാസിസ്സാമീ''തി. ''ഏവമാവുസോ''തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ പച്ചസ്സോസും. ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഏതദവോച -

''സന്തി ഹാവുസോ, നാനാവേരജ്ജഗതം ഭിക്ഖും പഞ്ഹം പുച്ഛിതാരോ - ഖത്തിയപണ്ഡിതാപി ...പേ॰... സമണപണ്ഡിതാപി. പണ്ഡിതാ ഹാവുസോ, മനുസ്സാ വീമംസകാ - 'കിംവാദീ പനായസ്മന്താനം സത്ഥാ കിമക്ഖായീ'തി? ഏവം പുട്ഠാ തുമ്ഹേ, ആവുസോ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യാഥ - 'ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ ഖോ നോ, ആവുസോ, സത്ഥാ'''തി.

''ഏവം ബ്യാകതേപി ഖോ, ആവുസോ, അസ്സുയേവ ഉത്തരിം പഞ്ഹം പുച്ഛിതാരോ - ഖത്തിയപണ്ഡിതാപി...പേ॰... സമണപണ്ഡിതാപി. പണ്ഡിതാ ഹാവുസോ, മനുസ്സാ വീമംസകാ - 'കിസ്മിം പനായസ്മന്താനം ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ'തി? ഏവം പുട്ഠാ തുമ്ഹേ, ആവുസോ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യാഥ - 'രൂപേ ഖോ, ആവുസോ, ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ'''തി.

''ഏവം ബ്യാകതേപി ഖോ, ആവുസോ, അസ്സുയേവ ഉത്തരിം പഞ്ഹം പുച്ഛിതാരോ - ഖത്തിയപണ്ഡിതാപി...പേ॰... സമണപണ്ഡിതാപി. പണ്ഡിതാ ഹാവുസോ, മനുസ്സാ വീമംസകാ - 'കിം പനായസ്മന്താനം ആദീനവം ദിസ്വാ രൂപേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ'തി? ഏവം പുട്ഠാ തുമ്ഹേ, ആവുസോ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യാഥ - 'രൂപേ ഖോ, ആവുസോ , അവിഗതരാഗസ്സ [അവീതരാഗസ്സ (സ്യാ॰ കം॰)] അവിഗതഛന്ദസ്സ അവിഗതപേമസ്സ അവിഗതപിപാസസ്സ അവിഗതപരിളാഹസ്സ അവിഗതതണ്ഹസ്സ തസ്സ രൂപസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു അവിഗതരാഗസ്സ...പേ॰... അവിഗതതണ്ഹസ്സ തേസം സങ്ഖാരാനം വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വിഞ്ഞാണേ അവിഗതരാഗസ്സ അവിഗതഛന്ദസ്സ അവിഗതപേമസ്സ അവിഗതപിപാസസ്സ അവിഗതപരിളാഹസ്സ അവിഗതതണ്ഹസ്സ തസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. ഇദം ഖോ നോ, ആവുസോ,

ആദീനവം ദിസ്വാ രൂപേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ'"തി.

"ഏവം ബ്യാകതേപി ഖോ, ആവുസോ, അസ്സുയേവ ഉത്തരിം പഞ്ഹം പുച്ഛിതാരോ - ഖത്തിയപണ്ഡിതാപി ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാപി ഗഹപതിപണ്ഡിതാപി സമണപണ്ഡിതാപി. പണ്ഡിതാ ഹാവുസോ, മനുസ്സാ വീമംസകാ - 'കിം പനായസ്മന്താനം ആനിസംസം ദിസ്വാ രൂപേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ'തി? ഏവം പുട്ഠാ തുമ്ഹേ , ആവുസോ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യാഥ - 'രൂപേ ഖോ, ആവുസോ, വിഗതരാഗസ്സ വിഗതഛന്ദസ്സ വിഗതപേമസ്സ വിഗതപിപാസസ്സ വിഗതപരിളാഹസ്സ വിഗതതണ്ഹസ്സ തസ്സ രൂപസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു വിഗതരാഗസ്സ വിഗതഛന്ദസ്സ വിഗതപേമസ്സ വിഗതപിപാസസ്സ വിഗതപരിളാഹസ്സ വിഗതതണ്ഹസ്സ തേസം സങ്ഖാരാനം വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വിഞ്ഞാണേ വിഗതരാഗസ്സ വിഗതഛന്ദസ്സ വിഗതപേമസ്സ വിഗതപിപാസസ്സ വിഗതപരിളാഹസ്സ വിഗതതണ്ഹസ്സ തസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. ഇദം ഖോ നോ, ആവുസോ, ആനിസംസം ദിസ്വാ രൂപേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ ഛന്ദരാഗവിനയക്ഖായീ സത്ഥാ'"തി.

"അകുസലേ ചാവുസോ, ധമ്മേ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതോ ദിട്ഠേ ചേവ ധമ്മേ സുഖോ വിഹാരോ അഭവിസ്സ അവിഘാതോ അനുപായാസോ അപരിളാഹോ, കായസ്സ ച ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതി പാടികങ്ഖാ, നയിദം ഭഗവാ അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനം വണ്ണേയ്യ. യസ്മാ ച ഖോ, ആവുസോ, അകുസലേ ധമ്മേ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതോ ദിട്ഠേ ചേവ ധമ്മേ ദുക്ഖോ വിഹാരോ സവിഘാതോ സഉപായാസോ സപരിളാഹോ, കായസ്സ ച ഭേദാ പരം മരണാ ദുഗ്ഗതി പാടികങ്ഖാ, തസ്മാ ഭഗവാ അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനം വണ്ണേതി.

"കുസലേ ചാവുസോ, ധമ്മേ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതോ ദിട്ഠേ ചേവ ധമ്മേ ദുക്ഖോ വിഹാരോ അഭവിസ്സ സവിഘാതോ സഉപായാസോ സപരിളാഹോ, കായസ്സ ച ഭേദാ പരം മരണാ ദുഗ്ഗതി പാടികങ്ഖാ, നയിദം ഭഗവാ കുസലാനം ധമ്മാനം ഉപസമ്പദം വണ്ണേയ്യ. യസ്മാ ച ഖോ, ആവുസോ, കുസലേ ധമ്മേ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതോ ദിട്ഠേ ചേവ ധമ്മേ സുഖോ വിഹാരോ അവിഘാതോ അനുപായാസോ അപരിളാഹോ, കായസ്സ ച ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതി പാടികങ്ഖാ, തസ്മാ ഭഗവാ കുസലാനം ധമ്മാനം ഉപസമ്പദം വണ്ണേതീ"തി.

ഇദമവോചായസ്മാ സാരിപുത്തോ. അത്തമനാ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ഭാസിതം അഭിനന്ദുന്തി. ദുതിയം.

൩. ഹാലിദ്ദികാനിസുത്തം

൩. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ആയസ്മാ മഹാകച്ചാനോ അവന്തീസു വിഹരതി കുരരഘരേ [കുലഘരേ (ക॰)] പപാതേ പബ്ബതേ. അഥ ഖോ ഹാലിദ്ദികാനി [ഹാലിദ്ദകാനി (സീ॰), ഹലിദ്ദികാനി (സ്യാ॰)] ഗഹപതി യേനായസ്മാ മഹാകച്ചാനോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം മഹാകച്ചാനം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ഹാലിദ്ദികാനി ഗഹപതി ആയസ്മന്തം മഹാകച്ചാനം ഏതദവോച - ''വുത്തമിദം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ അട്ഠകവഗ്ഗിയേ മാഗണ്ഡിയപഞ്ഹേ -

> ''ഓകം പഹായ അനികേതസാരീ,
> ഗാമേ അകുബ്ബം [അക്രുബ്ബം (ക॰)] മുനി സന്ഥവാനി [സന്ധവാനി (ക॰)];
> കാമേഹി രിത്തോ അപുരക്ഖരാനോ [അപുരേക്ഖരാനോ (സീ॰ സുത്തനിപാതേപി) മോഗ്ഗല്ലാനേ ൫-൧൩൪൫ സുത്തമ്പി ഓലോകേതബ്ബം],
> കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കയിരാ''തി.

''ഇമസ്സ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ കഥം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി?

''രൂപധാതു ഖോ, ഗഹപതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ഓകോ. രൂപധാതുരാഗവിനിബന്ധഞ്ച [... വിനിബദ്ധഞ്ജ (പീ॰ സീ॰ അട്ഠ॰)] പന വിഞ്ഞാണം 'ഓകസാരീ'തി വുച്ചതി. വേദനാധാതു ഖോ, ഗഹപതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ഓകോ. വേദനാധാതുരാഗവിനിബന്ധഞ്ച പന വിഞ്ഞാണം 'ഓകസാരീ'തി വുച്ചതി. സഞ്ഞാധാതു ഖോ, ഗഹപതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ഓകോ. സഞ്ഞാധാതുരാഗവിനിബന്ധഞ്ച പന വിഞ്ഞാണം 'ഓകസാരീ'തി വുച്ചതി. സങ്ഖാരധാതു ഖോ, ഗഹപതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ഓകോ. സങ്ഖാരധാതുരാഗവിനിബന്ധഞ്ച പന വിഞ്ഞാണം 'ഓകസാരീ'തി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ഓകസാരീ ഹോതി.

''കഥഞ്ച, ഗഹപതി, അനോകസാരീ ഹോതി? രൂപധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ [നന്ദി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ [ഉപായുപാദാനാ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ തേ തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ [അനഭാവകതാ (സീ॰ പീ॰), അനഭാവംഗതാ (സ്യാ॰ കം॰)] ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ തഥാഗതോ 'അനോകസാരീ'തി വുച്ചതി. വേദനാധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... സഞ്ഞാധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... സങ്ഖാരധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ തേ തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ തഥാഗതോ 'അനോകസാരീ'തി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അനോകസാരീ ഹോതി.

''കഥഞ്ച, ഗഹപതി, നികേതസാരീ ഹോതി? രൂപനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, 'നികേതസാരീ'തി വുച്ചതി. സദ്ദനിമിത്ത...പേ॰... ഗന്ധനിമിത്ത... രസനിമിത്ത... ഫോട്ഠബ്ബനിമിത്ത... ധമ്മനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, 'നികേതസാരീ'തി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, നികേതസാരീ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, അനികേതസാരീ ഹോതി? രൂപനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ തഥാഗതോ ‘അനികേതസാരീ’തി വുച്ചതി. സദ്ദനിമിത്ത... ഗന്ധനിമിത്ത... രസനിമിത്ത... ഫോട്ഠബ്ബനിമിത്ത... ധമ്മനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ തഥാഗതോ ‘അനികേതസാരീ’തി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അനികേതസാരീ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, ഗാമേ സന്ഥവജാതോ [സന്ധവജാതോ (ക॰)] ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഗിഹീഹി [ഗിഹി (ക॰)] സംസട്ഠോ വിഹരതി സഹനന്ദീ സഹസോകീ, സുഖിതേസു സുഖിതോ, ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു അത്തനാ തേസു യോഗം ആപജ്ജതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ഗാമേ സന്ഥവജാതോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, ഗാമേ ന സന്ഥവജാതോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഭിക്ഖു ഗിഹീഹി [ഗിഹി (ക॰)] അസംസട്ഠോ വിഹരതി ന സഹനന്ദീ ന സഹസോകീ ന സുഖിതേസു സുഖിതോ ന ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു ന അത്തനാ തേസു യോഗം ആപജ്ജതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ഗാമേ ന സന്ഥവജാതോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, കാമേഹി അരിത്തോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ കാമേസു അവിഗതരാഗോ ഹോതി അവിഗതഛന്ദോ അവിഗതപേമോ അവിഗതപിപാസോ അവിഗതപരിളാഹോ അവിഗതതണ്ഹോ. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കാമേഹി അരിത്തോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, കാമേഹി രിത്തോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ കാമേസു വിഗതരാഗോ ഹോതി വിഗതഛന്ദോ വിഗതപേമോ വിഗതപിപാസോ വിഗതപരിളാഹോ വിഗതതണ്ഹോ . ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കാമേഹി രിത്തോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, പുരക്ഖരാനോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംവേദനോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംസഞ്ഞോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, പുരക്ഖരാനോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, അപുരക്ഖരാനോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചസ്സ ന ഏവം ഹോതി - ‘ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംവേദനോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംസഞ്ഞോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അപുരക്ഖരാനോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച , ഗഹപതി, കഥം വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കത്താ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഏവരൂപിം കഥം കത്താ ഹോതി - ‘ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി; അഹം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാമി. കിം ത്വം

ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനിസ്സസി? മിച്ഛാപടിപന്നോ ത്വമസി; അഹമസ്മി സമ്മാപടിപന്നോ. പുരേ വചനീയം പച്ഛാ അവച; പച്ഛാ വചനീയം പുരേ അവച. സഹിതം മേ, അസഹിതം തേ. അധിചിണ്ണം തേ വിപരാവത്തം. ആരോപിതോ തേ വാദോ; ചര വാദപ്പമോക്ഖായ. നിഗ്ഗഹിതോസി; നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ'തി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കഥം വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കത്താ ഹോതി.

''കഥഞ്ച , ഗഹപതി, കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കത്താ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഭിക്ഖു ന ഏവരൂപിം കഥം കത്താ ഹോതി - 'ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ'തി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കത്താ ഹോതി.

''ഇതി ഖോ, ഗഹപതി, യം തം വുത്തം ഭഗവതാ അട്ഠകവഗ്ഗിയേ മാഗണ്ഡിയപഞ്ഹേ -

''ഓകം പഹായ അനികേതസാരീ,
ഗാമേ അകുബ്ബം മുനിസന്ഥവാനി;
കാമേഹി രിത്തോ അപുരക്ഖരാനോ,
കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കയിരാ''തി.

''ഇമസ്സ ഖോ, ഗഹപതി, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി. തതിയം.

൪. ദുതിയഹാലിദ്ദികാനിസുത്തം

൪. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ആയസ്മാ മഹാകച്ചാനോ അവന്തീസു വിഹരതി കുരരഘരേ പപാതേ പബ്ബതേ. അഥ ഖോ ഹാലിദ്ദികാനി ഗഹപതി യേനായസ്മാ മഹാകച്ചാനോ...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ഹാലിദ്ദികാനി ഗഹപതി ആയസ്മന്തം മഹാകച്ചാനം ഏതദവോച - ''വുത്തമിദം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സക്കപഞ്ഹേ - 'യേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്താ, തേ അച്ചന്തനിട്ഠാ അച്ചന്തയോഗക്ഖേമിനോ അച്ചന്തബ്രഹ്മചാരിനോ അച്ചന്തപരിയോസാനാ സേട്ഠാ ദേവമനുസ്സാന'''ന്തി.

''ഇമസ്സ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ കഥം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി?

''രൂപധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേസം ഖയാ വിരാഗാ നിരോധാ ചാഗാ പടിനിസ്സഗ്ഗാ ചിത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി.

''വേദനാധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... സഞ്ഞാധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... സങ്ഖാരധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേസം ഖയാ വിരാഗാ നിരോധാ ചാഗാ പടിനിസ്സഗ്ഗാ ചിത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി.

“ഇതി ഖോ, ഗഹപതി, യം തം വുത്തം ഭഗവതാ സക്കപഞ്ഹേ - ‘യേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്താ തേ അച്ചന്തനിട്ഠാ അച്ചന്തയോഗക്ഖേമിനോ അച്ചന്തബ്രഹ്മചാരിനോ അച്ചന്തപരിയോസാനാ സേട്ഠാ ദേവമനുസ്സാന’’’ന്തി.

“ഇമസ്സ ഖോ, ഗഹപതി, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമാധിസുത്തം

൫. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തത്ര ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - “ഭിക്ഖവോ’’തി. “ഭദന്തേ’’തി തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും. ഭഗവാ ഏതദവോച - “സമാധിം, ഭിക്ഖവേ, ഭാവേഥ; സമാഹിതോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യഥാഭൂതം പജാനാതി. കിഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി? രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, വേദനായ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച , സഞ്ഞായ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, സങ്ഖാരാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച’’.

“കോ ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ സമുദയോ, കോ വേദനായ സമുദയോ, കോ സഞ്ഞായ സമുദയോ, കോ സങ്ഖാരാനം സമുദയോ, കോ വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അജ്ഝോസായ തിട്ഠതി.

“കിഞ്ച അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അജ്ഝോസായ തിട്ഠതി? രൂപം അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. തസ്സ രൂപം അഭിനന്ദതോ അഭിവദതോ അജ്ഝോസായ തിട്ഠതോ ഉപ്പജ്ജതി നന്ദീ. യാ രൂപേ നന്ദീ തദുപാദാനം. തസ്സുപാദാനപച്ചയാ ഭവോ; ഭവപച്ചയാ ജാതി; ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ സമ്ഭവന്തി. ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതി.

“വേദനം അഭിനന്ദതി…പേ॰… സഞ്ഞം അഭിനന്ദതി… സങ്ഖാരേ അഭിനന്ദതി… വിഞ്ഞാണം അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണം അഭിനന്ദതോ അഭിവദതോ അജ്ഝോസായ തിട്ഠതോ ഉപ്പജ്ജതി നന്ദീ. യാ വിഞ്ഞാണേ നന്ദീ തദുപാദാനം. തസ്സുപാദാനപച്ചയാ ഭവോ; ഭവപച്ചയാ ജാതി; ജാതിപച്ചയാ…പേ॰… ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതി.

“അയം, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ സമുദയോ; അയം വേദനായ സമുദയോ; അയം സഞ്ഞായ സമുദയോ; അയം സങ്ഖാരാനം സമുദയോ; അയം വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ.

“കോ ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ, കോ വേദനായ… കോ സഞ്ഞായ… കോ സങ്ഖാരാനം… കോ വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ?

ഇധ, ഭിക്ഖവേ, നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി നാജ്ഝോസായ തിട്ഠതി.

“കിഞ്ച നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി നാജ്ഝോസായ തിട്ഠതി? രൂപം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി നാജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. തസ്സ രൂപം അനഭിനന്ദതോ അനഭിവദതോ അനജ്ഝോസായ തിട്ഠതോ യാ രൂപേ നന്ദീ സാ നിരുജ്ഝതി. തസ്സ നന്ദീനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോ; ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോ…പേ॰… ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതി.

“വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി നാജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. തസ്സ വേദനം അനഭിനന്ദതോ അനഭിവദതോ അനജ്ഝോസാ തിട്ഠതോ യാ വേദനായ നന്ദീ സാ നിരുജ്ഝതി. തസ്സ നന്ദീനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോ; ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോ…പേ॰… ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതി.

“സഞ്ഞം നാഭിനന്ദതി…പേ॰… സങ്ഖാരേ നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി നാജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. തസ്സ സങ്ഖാരേ അനഭിനന്ദതോ അനഭിവദതോ അനജ്ഝോസായ തിട്ഠതോ യാ സങ്ഖാരേസു നന്ദീ സാ നിരുജ്ഝതി. തസ്സ നന്ദീനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോ; ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോ…പേ॰… ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതി.

“വിഞ്ഞാണം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി നാജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണം അനഭിനന്ദതോ അനഭിവദതോ അനജ്ഝോസായ തിട്ഠതോ യാ വിഞ്ഞാണേ നന്ദീ സാ നിരുജ്ഝതി. തസ്സ നന്ദീനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോ…പേ॰… ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതി.

“അയം , ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ, അയം വേദനായ അത്ഥങ്ഗമോ, അയം സഞ്ഞായ അത്ഥങ്ഗമോ, അയം സങ്ഖാരാനം അത്ഥങ്ഗമോ, അയം വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ”തി. പഞ്ചമം.

൬. പടിസല്ലാണസുത്തം

൬. സാവത്ഥിനിദാനം. “പടിസല്ലാണേ, ഭിക്ഖവേ, യോഗമാപജ്ജഥ. പടിസല്ലീണോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യഥാഭൂതം പജാനാതി. കിഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി? രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, വേദനായ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, സഞ്ഞായ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, സങ്ഖാരാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച, വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച”…പേ॰… (യഥാ പഠമസുത്തേ തഥാ വിത്ഥാരേതബ്ബോ.) ഛട്ഠം.

൭. ഉപാദാപരിതസ്സനാസുത്തം

൭. സാവത്ഥിനിദാനം. “ഉപാദാപരിതസ്സനഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി അനുപാദാഅപരിതസ്സനഞ്ച. തം സുണാഥ, സാധുകം മനസി കരോഥ; ഭാസിസ്സാമീ”തി. “ഏവം , ഭന്തേ”തി, ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും. ഭഗവാ ഏതദവോച -

“കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാപരിതസ്സനാ ഹോതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ

അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം രൂപം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ രൂപവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ പരിയാദാനാ ഉത്താസവാ ച ഹോതി വിഘാതവാ ച അപേക്ഖവാ ച ഉപാദായ ച പരിതസ്സതി.

''വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വേദനാവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വേദനം, വേദനായ വാ അത്താനം. തസ്സ സാ വേദനാ വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വേദനാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ വേദനാവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ വേദനാവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ പരിയാദാനാ ഉത്താസവാ ച ഹോതി വിഘാതവാ ച അപേക്ഖവാ ച ഉപാദായ ച പരിതസ്സതി.

''സഞ്ഞം അത്തതോ സമനുപസ്സതി...പേ॰... സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി, സങ്ഖാരവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ സങ്ഖാരേ, സങ്ഖാരേസു വാ അത്താനം. തസ്സ തേ സങ്ഖാരാ വിപരിണമന്തി അഞ്ഞഥാ ഹോന്തി. തസ്സ സങ്ഖാരവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ സങ്ഖാരവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ സങ്ഖാരവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ പരിയാദാനാ ഉത്താസവാ ച ഹോതി വിഘാതവാ ച അപേക്ഖവാ ച ഉപാദായ ച പരിതസ്സതി.

''വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ പരിയാദാനാ ഉത്താസവാ ച ഹോതി വിഘാതവാ ച അപേക്ഖവാ ച ഉപാദായ ച പരിതസ്സതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാപരിതസ്സനാ ഹോതി.

''കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അനുപാദാഅപരിതസ്സനാ ഹോതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ കോവിദോ അരിയധമ്മേ സുവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം ദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ കോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ രൂപം, ന രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം രൂപം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ന രൂപവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ ന രൂപവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ അപരിയാദാനാ ന ചേവുത്താസവാ [ന ചേവ ഉത്താസവാ (പീ॰ ക॰)] ഹോതി ന ച വിഘാതവാ ന ച അപേക്ഖവാ, അനുപാദായ ച ന പരിതസ്സതി.

“ന വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വേദനാവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ വേദനം, ന വേദനായ വാ അത്താനം. തസ്സ സാ വേദനാ വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി . തസ്സ വേദനാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ന വേദനാവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ ന വേദനാവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി . ചേതസോ അപരിയാദാനാ ന ചേവുത്താസവാ ഹോതി ന ച വിഘാതവാ ന ച അപേക്ഖവാ, അനുപാദായ ച ന പരിതസ്സതി.

“ന സഞ്ഞം...പേ॰... ന സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന സങ്ഖാരവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ സങ്ഖാരേ, ന സങ്ഖാരേസു വാ അത്താനം. തസ്സ തേ സങ്ഖാരാ വിപരിണമന്തി അഞ്ഞഥാ ഹോന്തി. തസ്സ സങ്ഖാരവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ന സങ്ഖാരവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ ന സങ്ഖാരവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ അപരിയാദാനാ ന ചേവുത്താസവാ ഹോതി ന ച വിഘാതവാ ന ച അപേക്ഖവാ, അനുപാദായ ച ന പരിതസ്സതി.

“ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം...പേ॰... തസ്സ തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ന വിഞ്ഞാണവിപരിണാമാനുപരിവത്തി വിഞ്ഞാണം ഹോതി. തസ്സ ന വിഞ്ഞാണവിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. ചേതസോ അപരിയാദാനാ ന ചേവുത്താസവാ ഹോതി ന ച വിഘാതവാ ന ച അപേക്ഖവാ, അനുപാദായ ച ന പരിതസ്സതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനുപാദാ അപരിതസ്സനം ഹോതീ”തി. സത്തമം.

൮. ദുതിയഉപാദാപരിതസ്സനാസുത്തം

൮. സാവത്ഥിനിദാനം . “ഉപാദാപരിതസ്സനഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി അനുപാദാഅപരിതസ്സനഞ്ച. തം സുണാഥ...പേ॰... കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാപരിതസ്സനാ ഹോതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപം ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’തി സമനുപസ്സതി. തസ്സ തം രൂപം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വേദനം ഏതം മമ...പേ॰... സഞ്ഞം ഏതം മമ... സങ്ഖാരേ ഏതം മമ... വിഞ്ഞാണം ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’തി സമനുപസ്സതി. തസ്സ തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാപരിതസ്സനാ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അനുപാദാഅപരിതസ്സനാ ഹോതി? ഇധ , ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി സമനുപസ്സതി. തസ്സ തം രൂപം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വേദനം നേതം മമ... സഞ്ഞം നേതം

മമ... സങ്ഖാരേ നേതം മമ... വിഞ്ഞാണം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി സമനുപസ്സതി. തസ്സ തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി അഞ്ഞഥാ ഹോതി. തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ നുപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ . ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനുപാദാഅപരിതസ്സനാ ഹോതീ''തി. അട്ഠമം.

൯. കാലത്തയഅനിച്ചസുത്തം

൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം അതീതാനാഗതം; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതസ്മിം രൂപസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം രൂപം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ രൂപസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി. വേദനാ അനിച്ചാ...പേ.... സഞ്ഞാ അനിച്ചാ... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ അതീതാനാഗതാ; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നാനം! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതേസു സങ്ഖാരേസു അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതേ സങ്ഖാരേ നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നാനം സങ്ഖാരാനം നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി. വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം അതീതാനാഗതം; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതസ്മിം വിഞ്ഞാണസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം വിഞ്ഞാണം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതീ''തി. നവമം.

൧൦. കാലത്തയദുക്ഖസുത്തം

൧൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം അതീതാനാഗതം; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതസ്മിം രൂപസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം രൂപം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ രൂപസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി. വേദനാ ദുക്ഖാ... സഞ്ഞാ ദുക്ഖാ... സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ... വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം അതീതാനാഗതം; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതസ്മിം വിഞ്ഞാണസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം വിഞ്ഞാണം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതീ''തി. ദസമം.

൧൧. കാലത്തയഅനത്തസുത്തം

൧൧. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ അതീതാനാഗതം; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതസ്മിം രൂപസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം രൂപം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ രൂപസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി. വേദനാ അനത്താ... സഞ്ഞാ അനത്താ... സങ്ഖാരാ അനത്താ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ അതീതാനാഗതം; കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ! ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അതീതസ്മിം വിഞ്ഞാണസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം വിഞ്ഞാണം

നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതീ''തി. ഏകാദസമം.

നകുലപിതുവഗ്ഗോ പഠമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

നകുലപിതാ ദേവദഹാ, ദ്വേപി ഹാലിദ്ദികാനി ച;
സമാധിപടിസല്ലാണാ, ഉപാദാപരിതസ്സനാ ദുവേ;
അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ, വഗ്ഗോ തേന പവുച്ചതി.

൨. അനിച്ചവഗ്ഗോ

൧. അനിച്ചസുത്തം

൧൨. ഏവം മേ സുതം - സാവത്ഥിയം. തത്ര ഖോ...പേ॰... ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം, വേദനാ അനിച്ചാ, സഞ്ഞാ അനിച്ചാ, സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ, വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി ; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി. പഠമം.

൨. ദുക്ഖസുത്തം

൧൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം, വേദനാ ദുക്ഖാ, സഞ്ഞാ ദുക്ഖാ, സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ, വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ദുതിയം.

൩. അനത്തസുത്തം

൧൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ, വേദനാ അനത്താ, സഞ്ഞാ അനത്താ, സങ്ഖാരാ അനത്താ, വിഞ്ഞാണം അനത്താ. ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി , വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി. തതിയം.

൪. യദനിച്ചസുത്തം

൧൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. വേദനാ അനിച്ചാ. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം 'നേതം

മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. സഞ്ഞാ അനിച്ചാ...പേ॰... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. ചതുത്ഥം.

൫. യംദുക്ഖസുത്തം

൧൬. സാവത്ഥിനിദാനം. “രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം. യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. വേദനാ ദുക്ഖാ... സഞ്ഞാ ദുക്ഖാ... സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ... വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം. യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. പഞ്ചമം.

൬. യദനത്താസുത്തം

൧൭. സാവത്ഥിനിദാനം. “രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ. യദനത്താ തം ‘നേതം മമ , നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. വേദനാ അനത്താ... സഞ്ഞാ അനത്താ... സങ്ഖാരാ അനത്താ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ . യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. ഛട്ഠം.

൭. സഹേതുഅനിച്ചസുത്തം

൧൮. സാവത്ഥിനിദാനം. “രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം. യോപി ഹേതു, യോപി പച്ചയോ രൂപസ്സ ഉപ്പാദായ, സോപി അനിച്ചോ. അനിച്ചസമ്ഭൂതം, ഭിക്ഖവേ, രൂപം കുതോ നിച്ചം ഭവിസ്സതി! വേദനാ അനിച്ചാ. യോപി ഹേതു, യോപി പച്ചയോ വേദനായ ഉപ്പാദായ, സോപി അനിച്ചോ. അനിച്ചസമ്ഭൂതാ , ഭിക്ഖവേ, വേദനാ കുതോ നിച്ചാ ഭവിസ്സതി! സഞ്ഞാ അനിച്ചാ... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ. യോപി ഹേതു യോപി പച്ചയോ സങ്ഖാരാനം ഉപ്പാദായ, സോപി അനിച്ചോ. അനിച്ചസമ്ഭൂതാ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ കുതോ നിച്ചാ ഭവിസ്സന്തി! വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. യോപി ഹേതു യോപി പച്ചയോ വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദായ, സോപി അനിച്ചോ. അനിച്ചസമ്ഭൂതം, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം കുതോ നിച്ചം ഭവിസ്സതി! ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. സത്തമം.

൮. സഹേതുദുക്ഖസുത്തം

൧൯. സാവത്ഥിനിദാനം. “രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം. യോപി ഹേതു യോപി പച്ചയോ രൂപസ്സ ഉപ്പാദായ, സോപി ദുക്ഖോ. ദുക്ഖസമ്ഭൂതം, ഭിക്ഖവേ, രൂപം കുതോ സുഖം ഭവിസ്സതി! വേദനാ ദുക്ഖാ... സഞ്ഞാ ദുക്ഖാ... സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ... വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം. യോപി ഹേതു യോപി

പച്ചയോ വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദായ, സോപി ദുക്ഖോ. ദുക്ഖസമ്ഭൂതം, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം കുതോ സുഖം ഭവിസ്സതി! ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. അട്ഠമം.

൯. സഹേതുഅനത്തസുത്തം

൨൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ. യോപി ഹേതു യോപി പച്ചയോ രൂപസ്സ ഉപ്പാദായ, സോപി അനത്താ. അനത്തസമ്ഭൂതം, ഭിക്ഖവേ, രൂപം കുതോ അത്താ ഭവിസ്സതി! വേദനാ അനത്താ... സഞ്ഞാ അനത്താ... സങ്ഖാരാ അനത്താ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ. യോപി ഹേതു യോപി പച്ചയോ വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദായ, സോപി അനത്താ. അനത്തസമ്ഭൂതം, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം കുതോ അത്താ ഭവിസ്സതി! ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. നവമം.

൧൦. ആനന്ദസുത്തം

൨൧. സാവത്ഥിയം ... ആരാമേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''നിരോധോ നിരോധോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമേസാനം ഖോ, ഭന്തേ, ധമ്മാനം നിരോധോ [നിരോധാ (സീ॰ പീ॰)] 'നിരോധോ'തി വുച്ചതീ''തി? ''രൂപം ഖോ, ആനന്ദ, അനിച്ചം സങ്ഖതം പടിച്ചസമുപ്പന്നം ഖയധമ്മം വയധമ്മം വിരാഗധമ്മം നിരോധധമ്മം. തസ്സ നിരോധോ [നിരോധാ (സീ॰ പീ॰)] 'നിരോധോ'തി വുച്ചതി. വേദനാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ ഖയധമ്മാ വയധമ്മാ വിരാഗധമ്മാ നിരോധധമ്മാ. തസ്സാ നിരോധോ 'നിരോധോ'തി വുച്ചതി. സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ ഖയധമ്മാ വയധമ്മാ വിരാഗധമ്മാ നിരോധധമ്മാ. തേസം നിരോധോ 'നിരോധോ'തി വുച്ചതി. വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം സങ്ഖതം പടിച്ചസമുപ്പന്നം ഖയധമ്മം വയധമ്മം വിരാഗധമ്മം നിരോധധമ്മം. തസ്സ നിരോധോ 'നിരോധോ'തി വുച്ചതി. ഇമേസം ഖോ, ആനന്ദ, ധമ്മാനം നിരോധോ 'നിരോധോ'തി വുച്ചതീ''തി. ദസമം.

അനിച്ചവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ, യദനിച്ചാപരേ തയോ;
ഹേതുനാപി തയോ വുത്താ, ആനന്ദേന ച തേ ദസാതി.

൩. ഭാരവഗ്ഗോ

൧. ഭാരസുത്തം

൨൨. സാവത്ഥിയം ... തത്ര ഖോ ... ''ഭാരഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി ഭാരഹാരഞ്ച ഭാരാദാനഞ്ച ഭാരനിക്ഖേപനഞ്ച. തം സുണാഥ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, ഭാരോ? പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ തിസ്സ വചനീയം. കതമേ പഞ്ച? രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ,

സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ; അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാരോ''.

''കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, ഭാരഹാരോ ? പുഗ്ഗലോ തിസ്സ വചനീയം. യ്വായം ആയസ്മാ ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ; അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാരഹാരോ.

''കതമഞ്ച , ഭിക്ഖവേ, ഭാരാദാനം? യായം തണ്ഹാ പോനോഭവികാ [പോനോബ്ഭവികാ (സ്യാ॰ കം॰ ക॰)] നന്ദീരാഗസഹഗതാ [നന്ദിരാഗസഹഗതാ (സബ്ബത്ഥ)] തത്രതത്രാഭിനന്ദിനീ, സേയ്യഥിദം - കാമതണ്ഹാ, ഭവതണ്ഹാ, വിഭവതണ്ഹാ. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാരാദാനം.

''കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭാരനിക്ഖേപനം? യോ തസ്സായേവ തണ്ഹായ അസേസവിരാഗനിരോധോ ചാഗോ പടിനിസ്സഗ്ഗോ മുത്തി അനാലയോ. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാരനിക്ഖേപന''ന്തി.

ഇദമവോച ഭഗവാ. ഇദം വത്വാന [വത്വാ (സീ॰) ഏവമീദിസേസു ഠാനേസു] സുഗതോ അഥാപരം ഏതദവോച സത്ഥാ -

''ഭാരാ ഹവേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ, ഭാരഹാരോ ച പുഗ്ഗലോ;
ഭാരാദാനം ദുഖം ലോകേ, ഭാരനിക്ഖേപനം സുഖം.

''നിക്ഖിപിത്വാ ഗരും ഭാരം, അഞ്ഞം ഭാരം അനാദിയ;
സമൂലം തണ്ഹമബ്ബുയ്ഹ [തണ്ഹമബ്ഭുയ്ഹ (പീ॰ ക॰)], നിച്ഛാതോ പരിനിബ്ബുതോ''തി. പഠമം;

൨. പരിഞ്ഞസുത്തം

൨൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ''പരിഞ്ഞേയ്യേ ച, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മേ ദേസേസ്സാമി പരിഞ്ഞഞ്ച. തം സുണാഥ. കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, വേദനാ പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, സഞ്ഞാ പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, സങ്ഖാരാ പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ . ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ. കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞാ? യോ, ഭിക്ഖവേ, രാഗക്ഖയോ ദോസക്ഖയോ മോഹക്ഖയോ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞാ''തി. ദുതിയം.

൩. അഭിജാനസുത്തം

൨൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപം , ഭിക്ഖവേ, അനഭിജാനം അപരിജാനം അവിരാജയം അപ്പജഹം അഭബ്ബോ ദുക്ഖക്ഖയായ; വേദനം അനഭിജാനം അപരിജാനം അവിരാജയം അപ്പജഹം അഭബ്ബോ ദുക്ഖക്ഖയായ; സഞ്ഞം അനഭിജാനം… സങ്ഖാരേ അനഭിജാനം അപരിജാനം അവിരാജയം അപ്പജഹം അഭബ്ബോ ദുക്ഖക്ഖയായ; വിഞ്ഞാണം അനഭിജാനം അപരിജാനം അവിരാജയം അപ്പജഹം അഭബ്ബോ ദുക്ഖക്ഖയായ. രൂപഞ്ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അഭിജാനം പരിജാനം വിരാജയം പജഹം ഭബ്ബോ ദുക്ഖക്ഖയായ; വേദനം

അഭിജാനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അഭിജാനം പരിജാനം വിരാജയം പജഹം ഭബ്ബോ ദുക്ഖക്ഖയായാ’’തി. തതിയം.

൪. ഛന്ദരാഗസുത്തം

൨൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്മിം ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം തം രൂപം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മം. യോ വേദനായ ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം സാ വേദനാ പഹീനാ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. യോ സഞ്ഞായ ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം സാ സഞ്ഞാ പഹീനാ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. യോ സങ്ഖാരേസു ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം തേ സങ്ഖാരാ പഹീനാ ഭവിസ്സന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. യോ വിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം തം വിഞ്ഞാണം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മ’’ന്തി. ചതുത്ഥം.

൫. അസ്സാദസുത്തം

൨൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘പുബ്ബേവ [പുബ്ബേ (പീ॰ ക॰)] മേ, ഭിക്ഖവേ, സമ്ബോധാ അനഭിസമ്ബുദ്ധസ്സ ബോധിസത്തസ്സേവ [ബോധിസത്തസ്സ (പീ॰ ക॰)] സതോ ഏതദഹോസി – ‘കോ നു ഖോ രൂപസ്സ അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണം? കോ വേദനായ അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണം? കോ സഞ്ഞായ അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണം? കോ സങ്ഖാരാനം അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണം? കോ വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണ’ന്തി? തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖവേ, ഏതദഹോസി – ‘യം ഖോ രൂപം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, അയം രൂപസ്സ അസ്സാദോ. യം രൂപം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അയം രൂപസ്സ ആദീനവോ. യോ രൂപസ്മിം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം, ഇദം രൂപസ്സ നിസ്സരണം. യം വേദനം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം , അയം വേദനായ അസ്സാദോ [യാ (ക॰)]. യം വേദനാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ, അയം വേദനായ ആദീനവോ. യോ വേദനായ ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം, ഇദം വേദനായ നിസ്സരണം. യം സഞ്ഞം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി...പേ॰... യം സങ്ഖാരേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, അയം സങ്ഖാരാനം അസ്സാദോ. യം [യേ (സീ॰ ക॰)] സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ, അയം സങ്ഖാരാനം ആദീനവോ. യോ സങ്ഖാരേസു ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം, ഇദം സങ്ഖാരാനം നിസ്സരണം. യം വിഞ്ഞാണം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, അയം വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ. യം വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അയം വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ. യോ വിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം, ഇദം വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം’’’.

‘‘യാവകീവഞ്ചാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം ഏവം അസ്സാദഞ്ച അസ്സാദതോ ആദീനവഞ്ച ആദീനവതോ നിസ്സരണഞ്ച നിസ്സരണതോ യഥാഭൂതം നാബ്ഭഞ്ഞാസിം, നേവ താവാഹം, ഭിക്ഖവേ,

സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി പച്ചഞ്ഞാസിം [അഭിസമ്ബുദ്ധോ (സീ॰)]. യതോ ച ഖ്വാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം ഏവം അസ്സാദഞ്ച അസ്സാദതോ ആദീനവഞ്ച ആദീനവതോ നിസ്സരണഞ്ച നിസ്സരണതോ യഥാഭൂതം അബ്ഭഞ്ഞാസിം; അഥാഹം, ഭിക്ഖവേ, സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി പച്ചഞ്ഞാസിം. ഞാണഞ്ച പന മേ ദസ്സനം ഉദപാദി - 'അകുപ്പാ മേ വിമുത്തി [ചേതോവിമുത്തി (സീ॰ പീ॰ ക॰)]; അയമന്തിമാ ജാതി; നത്ഥി ദാനി പുനബ്ഭവോ'''തി. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയഅസ്സാദസുത്തം

൨൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപസ്സാഹം, ഭിക്ഖവേ, അസ്സാദപരിയേസനം അചരിം. യോ രൂപസ്സ അസ്സാദോ തദജ്ഝഗമം. യാവതാ രൂപസ്സ അസ്സാദോ പഞ്ഞായ മേ സോ സുദിട്ഠോ. രൂപസ്സാഹം, ഭിക്ഖവേ, ആദീനവപരിയേസനം അചരിം. യോ രൂപസ്സ ആദീനവോ തദജ്ഝഗമം. യാവതാ രൂപസ്സ ആദീനവോ പഞ്ഞായ മേ സോ സുദിട്ഠോ. രൂപസ്സാഹം, ഭിക്ഖവേ, നിസ്സരണപരിയേസനം അചരിം. യം രൂപസ്സ നിസ്സരണം തദജ്ഝഗമം. യാവതാ രൂപസ്സ നിസ്സരണം പഞ്ഞായ മേ തം സുദിട്ഠം. വേദനായാഹം, ഭിക്ഖവേ... സഞ്ഞായാഹം, ഭിക്ഖവേ... സങ്ഖാരാനാഹം , ഭിക്ഖവേ... വിഞ്ഞാണസ്സാഹം, ഭിക്ഖവേ, അസ്സാദപരിയേസനം അചരിം. യോ വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ തദജ്ഝഗമം. യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ പഞ്ഞായ മേ സോ സുദിട്ഠോ. വിഞ്ഞാണസ്സാഹം, ഭിക്ഖവേ, ആദീനവപരിയേസനം അചരിം. യോ വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ തദജ്ഝഗമം. യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ പഞ്ഞായ മേ സോ സുദിട്ഠോ. വിഞ്ഞാണസ്സാഹം, ഭിക്ഖവേ, നിസ്സരണപരിയേസനം അചരിം. യം വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം തദജ്ഝഗമം. യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം പഞ്ഞായ മേ തം സുദിട്ഠം. യാവകീവഞ്ചാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം അസ്സാദഞ്ച അസ്സാദതോ ആദീനവഞ്ച ആദീനവതോ നിസ്സരണഞ്ച നിസ്സരണതോ യഥാഭൂതം നാബ്ഭഞ്ഞാസിം...പേ॰... അബ്ഭഞ്ഞാസിം. ഞാണഞ്ച പന മേ ദസ്സനം ഉദപാദി - 'അകുപ്പാ മേ വിമുത്തി [ചേതോവിമുത്തി (സീ॰ പീ॰ ക॰)]; അയമന്തിമാ ജാതി; നത്ഥി ദാനി പുനബ്ഭവോ'''തി. ഛട്ഠം.

൭. തതിയഅസ്സാദസുത്തം

൨൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ അസ്സാദോ അഭവിസ്സ നയിദം സത്താ രൂപസ്മിം സാരജ്ജേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി രൂപസ്സ അസ്സാദോ, തസ്മാ സത്താ രൂപസ്മിം സാരജ്ജന്തി. നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ ആദീനവോ അഭവിസ്സ നയിദം സത്താ രൂപസ്മിം നിബ്ബിന്ദേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി രൂപസ്സ ആദീനവോ, തസ്മാ സത്താ രൂപസ്മിം നിബ്ബിന്ദന്തി. നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ നിസ്സരണം അഭവിസ്സ നയിദം സത്താ രൂപസ്മാ നിസ്സരേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി രൂപസ്സ നിസ്സരണം, തസ്മാ സത്താ രൂപസ്മാ നിസ്സരന്തി. നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, വേദനായ...പേ॰... നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ,

സഞ്ഞായ... നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാനം നിസ്സരണം അഭവിസ്സ , നയിദം സത്താ സങ്ഖാരേഹി നിസ്സരേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി സങ്ഖാരാനം നിസ്സരണം, തസ്മാ സത്താ സങ്ഖാരേഹി നിസ്സരന്തി. നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ അഭവിസ്സ, നയിദം സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം സാരജ്ജേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ, തസ്മാ സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം സാരജ്ജന്തി. നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ അഭവിസ്സ, നയിദം സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം നിബ്ബിന്ദേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ, തസ്മാ സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം നിബ്ബിന്ദന്തി. നോ ചേദം, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം അഭവിസ്സ, നയിദം സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മാ നിസ്സരേയ്യും . യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥി വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം, തസ്മാ സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മാ നിസ്സരന്തി.

‘‘യാവകീവഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, സത്താ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം അസ്സാദഞ്ച അസ്സാദതോ ആദീനവഞ്ച ആദീനവതോ നിസ്സരണഞ്ച നിസ്സരണതോ യഥാഭൂതം നാബ്ഭഞ്ഞംസു [നാബ്ഭഞ്ഞിംസു (സീ॰)]; നേവ താവ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സദേവകാ ലോകാ സമാരകാ സബ്രഹ്മകാ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ നിസ്സടാ വിസംയുത്താ വിപ്പമുത്താ വിമരിയാദീകതേന ചേതസാ വിഹരിംസു. യതോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം അസ്സാദഞ്ച അസ്സാദതോ ആദീനവഞ്ച ആദീനവതോ നിസ്സരണഞ്ച നിസ്സരണതോ യഥാഭൂതം അബ്ഭഞ്ഞംസു; അഥ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സദേവകാ ലോകാ സമാരകാ സബ്രഹ്മകാ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ നിസ്സടാ വിസംയുത്താ വിപ്പമുത്താ വിമരിയാദീകതേന ചേതസാ വിഹരന്തി’’. സത്തമം.

൮. അഭിനന്ദനസുത്തം

൨൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അഭിനന്ദതി, ദുക്ഖം സോ അഭിനന്ദതി. യോ ദുക്ഖം അഭിനന്ദതി, അപരിമുത്തോ സോ ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി. യോ വേദനം അഭിനന്ദതി... യോ സഞ്ഞം അഭിനന്ദതി... യോ സങ്ഖാരേ അഭിനന്ദതി... യോ വിഞ്ഞാണം അഭിനന്ദതി, ദുക്ഖം സോ അഭിനന്ദതി. യോ ദുക്ഖം അഭിനന്ദതി, അപരിമുത്തോ സോ ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നാഭിനന്ദതി, ദുക്ഖം സോ നാഭിനന്ദതി. യോ ദുക്ഖം നാഭിനന്ദതി, പരിമുത്തോ സോ ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി. യോ വേദനം നാഭിനന്ദതി... യോ സഞ്ഞം നാഭിനന്ദതി... യോ സങ്ഖാരേ നാഭിനന്ദതി... യോ വിഞ്ഞാണം നാഭിനന്ദതി, ദുക്ഖം സോ നാഭിനന്ദതി. യോ ദുക്ഖം നാഭിനന്ദതി, പരിമുത്തോ സോ ദുക്ഖസ്മാതി വദാമീ’’തി. അട്ഠമം.

൯. ഉപ്പാദസുത്തം

൩൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ , ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ രോഗാനം ഠിതി ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ വേദനായ...പേ॰... യോ സഞ്ഞായ...പേ॰... യോ സങ്ഖാരാനം...പേ॰... യോ വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ രോഗാനം ഠിതി ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ

അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ രോഗാനം വൂപസമോ ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ. യോ വേദനായ ...പേ॰... യോ സഞ്ഞായ... യോ സങ്ഖാരാനം... യോ വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ രോഗാനം വൂപസമോ ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ''തി. നവമം.

൧൦. അഘമൂലസുത്തം

൩൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ''അഘഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി അഘമൂലഞ്ച. തം സുണാഥ. കതമഞ്ച ഭിക്ഖവേ അഘം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അഘം, വേദനാ അഘം, സഞ്ഞാ അഘം, സങ്ഖാരാ അഘം, വിഞ്ഞാണം അഘം. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അഘം. കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അഘമൂലം? യായം തണ്ഹാ പോനോഭവികാ നന്ദീരാഗസഹഗതാ [നന്ദിരാഗസഹഗതാ (സബ്ബത്ഥ)] തത്രതത്രാഭിനന്ദിനീ; സേയ്യഥിദം - കാമതണ്ഹാ, ഭവതണ്ഹാ, വിഭവതണ്ഹാ. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അഘമൂല''ന്തി. ദസമം.

൧൧. പഭങ്ഗുസുത്തം

൩൨. സാവത്ഥിനിദാനം. ''പഭങ്ഗുഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി അപ്പഭങ്ഗുഞ്ച. തം സുണാഥ. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, പഭങ്ഗു, കിം അപ്പഭങ്ഗു? രൂപം , ഭിക്ഖവേ, പഭങ്ഗു. യോ തസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ഇദം അപ്പഭങ്ഗു. വേദനാ പഭങ്ഗു. യോ തസ്സാ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ഇദം അപ്പഭങ്ഗു. സഞ്ഞാ പഭങ്ഗു... സങ്ഖാരാ പഭങ്ഗു. യോ തേസം നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ഇദം അപ്പഭങ്ഗു. വിഞ്ഞാണം പഭങ്ഗു. യോ തസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ഇദം അപ്പഭങ്ഗൂ''തി. ഏകാദസമം.

ഭാരവഗ്ഗോ തതിയോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

ഭാരം പരിഞ്ഞം അഭിജാനം, ഛന്ദരാഗം ചതുത്ഥകം;
അസ്സാദാ ച തയോ വുത്താ, അഭിനന്ദനമട്ഠമം;
ഉപ്പാദം അഘമൂലഞ്ച, ഏകാദസമോ പഭങ്ഗൂതി.

൪. നതുമ്ഹാകംവഗ്ഗോ

൧. നതുമ്ഹാകംസുത്തം

൩൩. സാവത്ഥിനിദാനം . ''യം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. സാ വോ പഹീനാ ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. സഞ്ഞാ ന തുമ്ഹാകം... സങ്ഖാരാ ന തുമ്ഹാകം, തേ പജഹഥ. തേ വോ പഹീനാ ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സന്തി. വിഞ്ഞാണം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി''.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, യം ഇമസ്മിം ജേതവനേ തിണകട്ഠസാഖാപലാസം തം ജനോ ഹരേയ്യ വാ ഡഹേയ്യ വാ യഥാപച്ചയം വാ കരേയ്യ. അപി നു തുമ്ഹാകം ഏവമസ്സ - ‘അമ്ഹേ ജനോ ഹരതി വാ ഡഹതി വാ യഥാപച്ചയം വാ കരോതീ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “തം കിസ്സ ഹേതു”? “ന ഹി നോ ഏതം, ഭന്തേ, അത്താ വാ അത്തനിയം വാ”തി. “ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. സാ വോ പഹീനാ ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. സഞ്ഞാ ന തുമ്ഹാകം... സങ്ഖാരാ ന തുമ്ഹാകം... വിഞ്ഞാണം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതീ”തി. പഠമം.

൨. ദുതിയനതുമ്ഹാകംസുത്തം

൩൪. സാവത്ഥിനിദാനം . “യം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ ന തുമ്ഹാകം... സഞ്ഞാ ന തുമ്ഹാകം... സങ്ഖാരാ ന തുമ്ഹാകം... വിഞ്ഞാണം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. യം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതീ”തി. ദുതിയം.

൩. അഞ്ഞതരഭിക്ഖുസുത്തം

൩൫. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു; യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ, അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ”ന്തി. “യം ഖോ, ഭിക്ഖു, അനുസേതി, തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി; യം നാനുസേതി, ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതീ”തി. “അഞ്ഞാതം, ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം, സുഗതാ”തി.

“യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ”തി? “രൂപം ചേ, ഭന്തേ, അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. സഞ്ഞം ചേ അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. സങ്ഖാരേ ചേ അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വിഞ്ഞാണം ചേ അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. രൂപം ചേ, ഭന്തേ, നാനുസേതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ... സഞ്ഞം ചേ... സങ്ഖാരേ ചേ... വിഞ്ഞാണം ചേ നാനുസേതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ”തി.

“സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ചേ, ഭിക്ഖു, അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ... സഞ്ഞം ചേ... സങ്ഖാരേ ചേ... വിഞ്ഞാണം ചേ അനുസേതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. രൂപം ചേ, ഭിക്ഖു, നാനുസേതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ... സഞ്ഞം ചേ... സങ്ഖാരേ

ചേ... വിഞ്ഞാണം ചേ നാനുസേതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന, ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി.

അഥ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി.

അഥ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരന്തോ നചിരസ്സേവ - യസ്സത്ഥായ കുലപുത്താ സമ്മദേവ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജന്തി തദനുത്തരം - ബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാനം ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാസി. ''ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ''തി അബ്ഭഞ്ഞാസി. അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. തതിയം.

൪. ദുതിയഅഞ്ഞതരഭിക്ഖുസുത്തം

൩൬. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ... പേ... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''സാധു മേ, ഭന്തേ , ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ''ന്തി. ''യം ഖോ, ഭിക്ഖു, അനുസേതി തം അനുമീയതി; യം അനുമീയതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. യം നാനുസേതി ന തം അനുമീയതി; യം നാനുമീയതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതീ''തി. ''അഞ്ഞാതം, ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം, സുഗതാ''തി.

''യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ''തി? ''രൂപം ചേ, ഭന്തേ, അനുസേതി തം അനുമീയതി; യം അനുമീയതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ അനുസേതി... സഞ്ഞം ചേ അനുസേതി... സങ്ഖാരേ ചേ അനുസേതി... വിഞ്ഞാണം ചേ അനുസേതി തം അനുമീയതി; യം അനുമീയതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. രൂപം ചേ, ഭന്തേ, നാനുസേതി ന തം അനുമീയതി; യം നാനുമീയതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ നാനുസേതി... സഞ്ഞം ചേ നാനുസേതി... സങ്ഖാരേ ചേ നാനുസേതി... വിഞ്ഞാണം ചേ നാനുസേതി ന തം അനുമീയതി; യം നാനുമീയതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ''തി.

''സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ചേ, ഭിക്ഖു, അനുസേതി തം അനുമീയതി; യം അനുമീയതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ, ഭിക്ഖു... സഞ്ഞം ചേ, ഭിക്ഖു... സങ്ഖാരേ ചേ, ഭിക്ഖു... വിഞ്ഞാണം ചേ, ഭിക്ഖു, അനുസേതി തം അനുമീയതി; യം അനുമീയതി തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. രൂപം ചേ, ഭിക്ഖു, നാനുസേതി ന തം അനുമീയതി; യം നാനുമീയതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. വേദനം ചേ നാനുസേതി... സഞ്ഞം ചേ നാനുസേതി... സങ്ഖാരേ ചേ നാനുസേതി... വിഞ്ഞാണം ചേ നാനുസേതി ന തം അനുമീയതി; യം നാനുമീയതി ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതി. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ

സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി...പേ॰... അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. ചതുത്ഥം.

൫. ആനന്ദസുത്തം

൩൭. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതാ സദ്ധിം സമ്മോദി. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഭഗവാ ഏതദവോച -

''സചേ തം, ആനന്ദ, ഏവം പുച്ഛേയ്യും - 'കതമേസം, ആവുസോ ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ [ഠിതാനം (സ്യാ॰ കം॰ പീ॰ ക॰)] അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ'തി? ഏവം പുട്ഠോ തം, ആനന്ദ, കിന്തി ബ്യാകരേയ്യാസീ''തി? ''സചേ മം, ഭന്തേ, ഏവം പുച്ഛേയ്യും - 'കതമേസം, ആവുസോ ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ'തി? ഏവം പുട്ഠോഹം, ഭന്തേ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യം - 'രൂപസ്സ ഖോ, ആവുസോ, ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. ഇമേസം ഖോ, ആവുസോ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ'തി. ഏവം പുട്ഠോഹം, ഭന്തേ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യ''ന്തി.

''സാധു സാധു, ആനന്ദ! രൂപസ്സ ഖോ, ആനന്ദ, ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. ഇമേസം ഖോ, ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീതി. ഏവം പുട്ഠോ തം, ആനന്ദ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യാസീ''തി. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയആനന്ദസുത്തം

൩൮. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഭഗവാ ഏതദവോച -

''സചേ തം, ആനന്ദ, ഏവം പുച്ഛേയ്യും - 'കതമേസം, ആവുസോ ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ? കതമേസം ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി? കതമേസം ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ'തി? ഏവം പുട്ഠോ തം, ആനന്ദ, കിന്തി ബ്യാകരേയ്യാസീ''തി? ''സചേ മം, ഭന്തേ, ഏവം പുച്ഛേയ്യും - 'കതമേസം, ആവുസോ ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ? കതമേസം ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി , വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി ? കതമേസം ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം

പഞ്ഞായതീ’തി? ഏവം പുട്ഠോഹം, ഭന്തേ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യം - ‘യം ഖോ, ആവുസോ, രൂപം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ. യാ വേദനാ അതീതാ നിരുദ്ധാ വിപരിണതാ; തസ്സാ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതായ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ. യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ അതീതാ നിരുദ്ധാ വിപരിണതാ; തേസം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ. യം വിഞ്ഞാണം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ. ഇമേസം ഖോ, ആവുസോ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ’’.

‘‘യം ഖോ, ആവുസോ, രൂപം അജാതം അപാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി. യാ വേദനാ അജാതാ അപാതുഭൂതാ; തസ്സാ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതായ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി. യാ സഞ്ഞാ...പേ॰... യേ സങ്ഖാരാ അജാതാ അപാതുഭൂതാ; തേസം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി. യം വിഞ്ഞാണം അജാതം അപാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി. ഇമേസം ഖോ, ആവുസോ , ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി.

‘‘യം ഖോ, ആവുസോ, രൂപം ജാതം പാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. യാ വേദനാ ജാതാ പാതുഭൂതാ...പേ॰... യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ ജാതാ പാതുഭൂതാ; തേസം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. യം വിഞ്ഞാണം ജാതം പാതുഭൂതം തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. ഇമേസം ഖോ, ആവുസോ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ’തി. ഏവം പുട്ഠോഹം, ഭന്തേ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യ’’ന്തി.

‘‘സാധു , സാധു, ആനന്ദ! യം ഖോ, ആനന്ദ, രൂപം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ. യാ വേദനാ ... യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ... യം വിഞ്ഞാണം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ. ഇമേസം ഖോ, ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിത്ഥ, വയോ പഞ്ഞായിത്ഥ, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിത്ഥ.

‘‘യം ഖോ, ആനന്ദ, രൂപം അജാതം അപാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി. യാ വേദനാ... യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ... യം വിഞ്ഞാണം അജാതം അപാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി , വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി. ഇമേസം ഖോ, ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായിസ്സതി, വയോ പഞ്ഞായിസ്സതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായിസ്സതി.

“യം ഖോ, ആനന്ദ, രൂപം ജാതം പാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. യാ വേദനാ ജാതാ പാതുഭൂതാ... യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ... യം വിഞ്ഞാണം ജാതം പാതുഭൂതം; തസ്സ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതി. ഇമേസം ഖോ, ആനന്ദ, ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീതി. ഏവം പുട്ഠോ ത്വം, ആനന്ദ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യാസീ”തി. ഛട്ഠം.

൭. അനുധമ്മസുത്തം

൩൯. സാവത്ഥിനിദാനം . “ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അയമനുധമ്മോ ഹോതി യം രൂപേ നിബ്ബിദാബഹുലോ [നിബ്ബിദാബഹുലം (പീ॰ ക॰)] വിഹരേയ്യ, വേദനായ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരേയ്യ, സഞ്ഞാ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരേയ്യ, സങ്ഖാരേസു നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരേയ്യ, വിഞ്ഞാണേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരേയ്യ. യോ രൂപേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരന്തോ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരന്തോ, വിഞ്ഞാണേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരന്തോ രൂപം പരിജാനാതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പരിജാനാതി, സോ രൂപം പരിജാനം, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പരിജാനം പരിമുച്ചതി രൂപമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി വേദനാ , പരിമുച്ചതി സഞ്ഞായ , പരിമുച്ചതി സങ്ഖാരേഹി, പരിമുച്ചതി വിഞ്ഞാണമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരാമരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി, പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമീ”തി. സത്തമം.

൮. ദുതിയഅനുധമ്മസുത്തം

൪൦. സാവത്ഥിനിദാനം. “ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അയമനുധമ്മോ ഹോതി യം രൂപേ അനിച്ചാനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ...പേ॰... പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമീ”തി. അട്ഠമം.

൯. തതിയഅനുധമ്മസുത്തം

൪൧. സാവത്ഥിനിദാനം. “ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അയമനുധമ്മോ ഹോതി യം രൂപേ ദുക്ഖാനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ...പേ॰... പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമീ”തി. നവമം.

൧൦. ചതുത്ഥഅനുധമ്മസുത്തം

൪൨. സാവത്ഥിനിദാനം . “ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അയമനുധമ്മോ ഹോതി യം രൂപേ അനത്താനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ അനത്താനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ. യോ രൂപേ അനത്താനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... രൂപം പരിജാനാതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പരിജാനാതി, സോ രൂപം പരിജാനം, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പരിജാനം പരിമുച്ചതി രൂപമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി വേദനായ, പരിമുച്ചതി സഞ്ഞായ, പരിമുച്ചതി സങ്ഖാരേഹി, പരിമുച്ചതി വിഞ്ഞാണമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരാമരണേന സോകേഹി

പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി, പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമീ''തി. ദസമം.

നതുമ്ഹാകംവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

നതുമ്ഹാകേന ദ്വേ വുത്താ, ഭിക്ഖൂഹി അപരേ ദുവേ;
ആനന്ദേന ച ദ്വേ വുത്താ, അനുധമ്മേഹി ദ്വേ ദുകാതി.

൫. അത്തദീപവഗ്ഗോ

൧. അത്തദീപസുത്തം

൪൩. സാവത്ഥിനിദാനം . ''അത്തദീപാ, ഭിക്ഖവേ, വിഹരഥ അത്തസരണാ അനഞ്ഞസരണാ, ധമ്മദീപാ ധമ്മസരണാ അനഞ്ഞസരണാ. അത്തദീപാനം, ഭിക്ഖവേ, വിഹരതം അത്തസരണാനം അനഞ്ഞസരണാനം, ധമ്മദീപാനം ധമ്മസരണാനം അനഞ്ഞസരണാനം യോനി ഉപപരിക്ഖിതബ്ബാ. കിംജാതികാ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ, കിംപഹോതികാ''തി?

''കിംജാതികാ ച, ഭിക്ഖവേ, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ, കിംപഹോതികാ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ, രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം രൂപം വിപരിണമതി, അഞ്ഞഥാ ച ഹോതി. തസ്സ രൂപവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വേദനാവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വേദനം, വേദനായ വാ അത്താനം. തസ്സ സാ വേദനാ വിപരിണമതി, അഞ്ഞഥാ ച ഹോതി. തസ്സ വേദനാവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. സഞ്ഞം അത്തതോ സമനുപസ്സതി... സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം വിഞ്ഞാണം വിപരിണമതി, അഞ്ഞഥാ ച ഹോതി . തസ്സ വിഞ്ഞാണവിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ.

''രൂപസ്സ ത്വേവ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചതം വിദിത്വാ വിപരിണാമം വിരാഗം നിരോധം [വിപരിണാമ വിരാഗ നിരോധം (സീ॰)], പുബ്ബേ ചേവ രൂപം ഏതരഹി ച സബ്ബം രൂപം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മന്തി, ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ യേ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ തേ പഹീയന്തി. തേസം പഹാനാ ന പരിതസ്സതി, അപരിതസ്സം സുഖം വിഹരതി, സുഖവിഹാരീ ഭിക്ഖു 'തദങ്ഗനിബ്ബുതോ'തി വുച്ചതി. വേദനായ ത്വേവ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചതം വിദിത്വാ വിപരിണാമം വിരാഗം നിരോധം, പുബ്ബേ ചേവ വേദനാ ഏതരഹി

ച സബ്ബാ വേദനാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാതി, ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ യേ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ തേ പഹീയന്തി. തേസം പഹാനാ ന പരിതസ്സതി, അപരിതസ്സം സുഖം വിഹരതി, സുഖവിഹാരീ ഭിക്ഖു ‘തദങ്ഗനിബ്ബുതോ’തി വുച്ചതി. സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം ത്വേവ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചതം വിദിത്വാ വിപരിണാമം വിരാഗം നിരോധം, പുബ്ബേ ചേവ സങ്ഖാരാ ഏതരഹി ച സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാതി, ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ യേ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ തേ പഹീയന്തി. തേസം പഹാനാ ന പരിതസ്സതി, അപരിതസ്സം സുഖം വിഹരതി, സുഖവിഹാരീ ഭിക്ഖു ‘തദങ്ഗനിബ്ബുതോ’തി വുച്ചതി. വിഞ്ഞാണസ്സ ത്വേവ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചതം വിദിത്വാ വിപരിണാമം വിരാഗം നിരോധം, പുബ്ബേ ചേവ വിഞ്ഞാണം ഏതരഹി ച സബ്ബം വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മന്തി, ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ യേ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ തേ പഹീയന്തി. തേസം പഹാനാ ന പരിതസ്സതി, അപരിതസ്സം സുഖം വിഹരതി, സുഖവിഹാരീ ഭിക്ഖു ‘തദങ്ഗനിബ്ബുതോ’തി വുച്ചതീ’’തി. പഠമം.

൨. പടിപദാസുത്തം

൪൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘സക്കായസമുദയഗാമിനിഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, പടിപദം ദേസേസ്സാമി, സക്കായനിരോധഗാമിനിഞ്ച പടിപദം. തം സുണാഥ. കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായസമുദയഗാമിനീ പടിപദാ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ, രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. വേദനം അത്തതോ... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ‘സക്കായസമുദയഗാമിനീ പടിപദാ, സക്കായസമുദയഗാമിനീ പടിപദാ’തി. ഇതി ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, വുച്ചതി ‘ദുക്ഖസമുദയഗാമിനീ സമനുപസ്സനാ’തി. അയമേവേത്ഥ അത്ഥോ’’.

‘‘കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ കോവിദോ അരിയധമ്മേ സുവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം ദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ കോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ, ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം വാ അത്താനം ; ന അത്തനി വാ രൂപം, ന രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. ന വേദനം അത്തതോ... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, ന വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ‘സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ’തി. ഇതി ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, വുച്ചതി ‘ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ സമനുപസ്സനാ’തി. അയമേവേത്ഥ അത്ഥോ’’തി. ദുതിയം.

൩. അനിച്ചസുത്തം

൪൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം ; യം ദുക്ഖം തദനത്താ ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ ചിത്തം വിരജ്ജതി വിമുച്ചതി അനുപാദായ ആസവേഹി. വേദനാ അനിച്ചാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ ചിത്തം വിരജ്ജതി വിമുച്ചതി അനുപാദായ ആസവേഹി. രൂപധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ചിത്തം വിരത്തം വിമുത്തം ഹോതി അനുപാദായ ആസവേഹി, വേദനാധാതുയാ...പേ॰... സഞ്ഞാധാതുയാ... സങ്ഖാരധാതുയാ... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ചിത്തം വിരത്തം വിമുത്തം ഹോതി അനുപാദായ ആസവേഹി. വിമുത്തത്താ ഠിതം. ഠിതത്താ സന്തുസിതം [സന്തുസ്സിതം (ക॰ സീ॰ പീ॰ ക॰)]. സന്തുസിതത്താ ന പരിതസ്സതി. അപരിതസ്സം പച്ചത്തഞ്ഞേവ പരിനിബ്ബായതി. ‘ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ’തി പജാനാതീ’’തി. തതിയം.

൪. ദുതിയഅനിച്ചസുത്തം

൪൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. വേദനാ അനിച്ചാ... സഞ്ഞാ അനിച്ചാ... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം’’.

‘‘ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ പുബ്ബന്താനുദിട്ഠിയോ ന ഹോന്തി. പുബ്ബന്താനുദിട്ഠീനം അസതി, അപരന്താനുദിട്ഠിയോ ന ഹോന്തി. അപരന്താനുദിട്ഠീനം അസതി, ഥാമസോ [ഥാമസാ (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] പരാമാസോ ന ഹോതി. ഥാമസേ [ഥാമസാ (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰), ഥാമസോ (ക॰)] പരാമാസേ അസതി രൂപസ്മിം... വേദനായ ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണസ്മിം ചിത്തം വിരജ്ജതി വിമുച്ചതി അനുപാദായ ആസവേഹി. വിമുത്തത്താ ഠിതം. ഠിതത്താ സന്തുസിതം. സന്തുസിതത്താ ന പരിതസ്സതി. അപരിതസ്സം പച്ചത്തഞ്ഞേവ പരിനിബ്ബായതി. ‘ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ’തി പജാനാതീ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമനുപസ്സനാസുത്തം

൪൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ അനേകവിഹിതം അത്താനം സമനുപസ്സമാനാ സമനുപസ്സന്തി, സബ്ബേതേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ സമനുപസ്സന്തി, ഏതേസം വാ അഞ്ഞതരം. കതമേ പഞ്ച? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം

അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം''.

''ഇതി അയഞ്ചേവ സമനുപസ്സനാ 'അസ്മീ'തി ചസ്സ അവിഗതം [അധിഗതം (ബഹൂസു)] ഹോതി. 'അസ്മീ'തി ഖോ പന, ഭിക്ഖവേ, അവിഗതേ പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം അവക്കന്തി ഹോതി - ചക്ഖുന്ദ്രിയസ്സ സോതിന്ദ്രിയസ്സ ഘാനിന്ദ്രിയസ്സ ജിവ്ഹിന്ദ്രിയസ്സ കായിന്ദ്രിയസ്സ. അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, മനോ, അത്ഥി ധമ്മാ, അത്ഥി അവിജ്ജാധാതു. അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേന ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ 'അസ്മീ'തിപിസ്സ ഹോതി; 'അയമഹമസ്മീ'തിപിസ്സ ഹോതി; 'ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി; 'ന ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി; 'രൂപീ ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി; 'അരൂപീ ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി; 'സഞ്ഞീ ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി; 'അസഞ്ഞീ ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി; 'നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ഹോതി''.

''തിട്ഠന്തേവ ഖോ [തിട്ഠന്തി ഖോ പന (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)], ഭിക്ഖവേ, തത്ഥേവ [തഥേവ (കത്ഥചി)] പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി. അഥേത്ഥ സുതവതോ അരിയസാവകസ്സ അവിജ്ജാ പഹീയതി, വിജ്ജാ ഉപ്പജ്ജതി. തസ്സ അവിജ്ജാവിരാഗാ വിജ്ജുപ്പാദാ 'അസ്മീ'തിപിസ്സ ന ഹോതി; 'അയമഹമസ്മീ'തിപിസ്സ ന ഹോതി; 'ഭവിസ്സ'ന്തി... 'ന ഭവിസ്സ'ന്തി... രൂപീ... അരൂപീ ... സഞ്ഞീ... അസഞ്ഞീ... 'നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ ഭവിസ്സ'ന്തിപിസ്സ ന ഹോതീ''തി. പഞ്ചമം.

൬. ഖന്ധസുത്തം

൪൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''പഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഖന്ധേ ദേസേസ്സാമി , പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ച. തം സുണാഥ. കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ചക്ഖന്ധാ? യം കിഞ്ചി, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, അയം വുച്ചതി രൂപക്ഖന്ധോ. യാ കാചി വേദനാ...പേ॰... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികാ വാ സുഖുമാ വാ...പേ॰... അയം വുച്ചതി സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ. യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, അയം വുച്ചതി വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ചക്ഖന്ധാ''.

''കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ? യം കിഞ്ചി, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ സാസവം ഉപാദാനിയം, അയം വുച്ചതി രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ. യാ കാചി വേദനാ...പേ॰... യാ ദൂരേ സന്തികേ വാ സാസവാ ഉപാദാനിയാ, അയം വുച്ചതി വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ. യാ കാചി സഞ്ഞാ...പേ॰... യാ ദൂരേ സന്തികേ വാ സാസവാ ഉപാദാനിയാ, അയം വുച്ചതി സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ. യേ കേചി

സങ്ഖാരാ…പേ॰… സാസവാ ഉപാദാനിയാ, അയം വുച്ചതി സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ. യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം… പേ॰… യം ദൂരേ സന്തികേ വാ സാസവം ഉപാദാനിയം, അയം വുച്ചതി വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ''തി. ഛട്ഠം.

൭. സോണസുത്തം

൪൯. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. അഥ ഖോ സോണോ ഗഹപതിപുത്തോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി …പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ സോണം ഗഹപതിപുത്തം ഭഗവാ ഏതദവോച -

''യേ ഹി കേചി, സോണ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ അനിച്ചേന രൂപേന ദുക്ഖേന വിപരിണാമധമ്മേന 'സേയ്യോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'സദിസോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'ഹീനോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ അദസ്സനാ? അനിച്ചായ വേദനായ ദുക്ഖായ വിപരിണാമധമ്മായ 'സേയ്യോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'സദിസോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'ഹീനോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ അദസ്സനാ? അനിച്ചായ സഞ്ഞായ… അനിച്ചേഹി സങ്ഖാരേഹി ദുക്ഖേഹി വിപരിണാമധമ്മേഹി 'സേയ്യോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'സദിസോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'ഹീനോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ അദസ്സനാ? അനിച്ചേന വിഞ്ഞാണേന ദുക്ഖേന വിപരിണാമധമ്മേന 'സേയ്യോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'സദിസോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; 'ഹീനോഹമസ്മീ'തി വാ സമനുപസ്സന്തി; കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ അദസ്സനാ?

''യേ ച ഖോ കേചി, സോണ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ അനിച്ചേന രൂപേന ദുക്ഖേന വിപരിണാമധമ്മേന 'സേയ്യോഹമസ്മീ'തിപി ന സമനുപസ്സന്തി ; 'സദിസോഹമസ്മീ'തിപി ന സമനുപസ്സന്തി ; 'ഹീനോഹമസ്മീ'തിപി ന സമനുപസ്സന്തി; കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ ദസ്സനാ? അനിച്ചായ വേദനായ… അനിച്ചായ സഞ്ഞായ… അനിച്ചേഹി സങ്ഖാരേഹി… അനിച്ചേന വിഞ്ഞാണേന ദുക്ഖേന വിപരിണാമധമ്മേന 'സേയ്യോഹമസ്മീ'തിപി ന സമനുപസ്സന്തി; 'സദിസോഹമസ്മീ'തിപി ന സമനുപസ്സന്തി; 'ഹീനോഹമസ്മീ'തിപി ന സമനുപസ്സന്തി; കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ ദസ്സനാ?

''തം കിം മഞ്ഞസി, സോണ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ നിച്ചാ വാ അനിച്ചാ വാ''തി? ''അനിച്ചാ, ഭന്തേ''… ''സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

“തസ്മാതിഹ , സോണ, യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

“യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

“ഏവം പസ്സം, സോണ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. ‘ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ’തി പജാനാതീ”തി. സത്തമം.

൮. ദുതിയസോണസുത്തം

൫൦. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. അഥ ഖോ സോണോ ഗഹപതിപുത്തോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ സോണം ഗഹപതിപുത്തം ഭഗവാ ഏതദവോച -

“യേ ഹി കേചി, സോണ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ രൂപം നപ്പജാനന്തി, രൂപസമുദയം നപ്പജാനന്തി, രൂപനിരോധം നപ്പജാനന്തി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനന്തി; വേദനം നപ്പജാനന്തി, വേദനാസമുദയം നപ്പജാനന്തി, വേദനാനിരോധം നപ്പജാനന്തി, വേദനാനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനന്തി; സഞ്ഞം നപ്പജാനന്തി...പേ॰... സങ്ഖാരേ നപ്പജാനന്തി, സങ്ഖാരസമുദയം നപ്പജാനന്തി, സങ്ഖാരനിരോധം നപ്പജാനന്തി, സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനന്തി; വിഞ്ഞാണം നപ്പജാനന്തി, വിഞ്ഞാണസമുദയം നപ്പജാനന്തി, വിഞ്ഞാണനിരോധം നപ്പജാനന്തി, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനന്തി. ന മേ തേ, സോണ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ സമണേസു വാ സമണസമ്മതാ ബ്രാഹ്മണേസു വാ ബ്രാഹ്മണസമ്മതാ, ന ച പന തേ ആയസ്മന്തോ സാമഞ്ഞത്ഥം വാ ബ്രഹ്മഞ്ഞത്ഥം വാ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തി.

“യേ ച ഖോ കേചി, സോണ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ രൂപം പജാനന്തി , രൂപസമുദയം പജാനന്തി, രൂപനിരോധം പജാനന്തി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനന്തി; വേദനം പജാനന്തി...പേ॰... സഞ്ഞം പജാനന്തി... സങ്ഖാരേ പജാനന്തി... വിഞ്ഞാണം പജാനന്തി, വിഞ്ഞാണസമുദയം പജാനന്തി, വിഞ്ഞാണനിരോധം പജാനന്തി, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനന്തി. തേ ച ഖോ മേ, സോണ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ

സമണേസു ചേവ സമണസമ്മതാ ബ്രാഹ്മണേസു ച ബ്രാഹ്മണസമ്മതാ, തേ ച പനായസ്മന്തോ സാമഞ്ഞത്ഥഞ്ച ബ്രഹ്മഞ്ഞത്ഥഞ്ച ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തീ''തി. അട്ഠമം.

൯. നന്ദിക്ഖയസുത്തം

൫൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ''അനിച്ചഞ്ഞേവ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു രൂപം അനിച്ചന്തി പസ്സതി. സാസ്സ ഹോതി സമ്മാദിട്ഠി. സമ്മാ പസ്സം നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി. അനിച്ചഞ്ഞേവ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വേദനം അനിച്ചന്തി പസ്സതി. സാസ്സ ഹോതി സമ്മാദിട്ഠി. സമ്മാ പസ്സം നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി. അനിച്ചേയേവ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സഞ്ഞം അനിച്ചന്തി പസ്സതി...പേ॰... അനിച്ചേയേവ ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സങ്ഖാരേ അനിച്ചാതി പസ്സതി. സാസ്സ ഹോതി സമ്മാദിട്ഠി. സമ്മാ പസ്സം നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി. അനിച്ചഞ്ഞേവ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിഞ്ഞാണം അനിച്ചന്തി പസ്സതി. സാസ്സ ഹോതി സമ്മാദിട്ഠി. സമ്മാ പസ്സം നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതീ''തി. നവമം.

൧൦. ദുതിയനന്ദിക്ഖയസുത്തം

൫൨. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപം , ഭിക്ഖവേ, യോനിസോ മനസി കരോഥ, രൂപാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സഥ. രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യോനിസോ മനസി കരോന്തോ, രൂപാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സന്തോ രൂപസ്മിം നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി. വേദനം, ഭിക്ഖവേ, യോനിസോ മനസി കരോഥ, വേദനാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സഥ. വേദനം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യോനിസോ മനസി കരോന്തോ, വേദനാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സന്തോ വേദനായ നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി. സഞ്ഞം ഭിക്ഖവേ... സങ്ഖാരേ, ഭിക്ഖവേ, യോനിസോ മനസി കരോഥ, സങ്ഖാരാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സഥ. സങ്ഖാരേ, ഭിക്ഖവേ , ഭിക്ഖു യോനിസോ മനസി കരോന്തോ, സങ്ഖാരാനിച്ചതം യഥാഭൂതം സമനുപസ്സന്തോ സങ്ഖാരേസു നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതി. വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, യോനിസോ മനസി കരോഥ, വിഞ്ഞാണാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സഥ. വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യോനിസോ മനസി കരോന്തോ, വിഞ്ഞാണാനിച്ചതഞ്ച യഥാഭൂതം സമനുപസ്സന്തോ വിഞ്ഞാണസ്മിം നിബ്ബിന്ദതി. നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ. നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി വുച്ചതീ''തി. ദസമം.

അത്തദീപവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

അത്തദീപാ പടിപദാ, ദ്വേ ച ഹോന്തി അനിച്ചതാ;
സമനുപസ്സനാ ഖന്ധാ, ദ്വേ സോണാ ദ്വേ നന്ദിക്ഖയേന ചാതി.

മൂലപണ്ണാസകോ സമത്തോ.

തസ്സ മൂലപണ്ണാസകസ്സ വഗ്ഗുദ്ദാനം -

നകുലപിതാ അനിച്ചോ ച, ഭാരോ നതുമ്ഹാകേന ച;
അത്തദീപേന പഞ്ഞാസോ, പഠമോ തേന പവുച്ചതീതി.

൬. ഉപയവഗ്ഗോ

൧. ഉപയസുത്തം

൫൩. സാവത്ഥിനിദാനം . "ഉപയോ [ഉപായോ (ബഹൂസു)], ഭിക്ഖവേ, അവിമുത്തോ, അനുപയോ വിമുത്തോ. രൂപുപയം [രൂപൂപായം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰), രൂപുപായം (പീ॰ ക॰)] വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ, രൂപാരമ്മണം രൂപപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ. വേദനുപയം വാ...പേ॰... സഞ്ഞുപയം വാ...പേ॰... സങ്ഖാരുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ, സങ്ഖാരാരമ്മണം സങ്ഖാരപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ".

"യോ, ഭിക്ഖവേ, ഏവം വദേയ്യ - 'അഹമഞ്ഞത്ര രൂപാ അഞ്ഞത്ര വേദനായ അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ അഞ്ഞത്ര സങ്ഖാരേഹി വിഞ്ഞാണസ്സ ആഗതിം വാ ഗതിം വാ ചുതിം വാ ഉപപത്തിം വാ വുദ്ധിം വാ വിരൂള്ഹിം വാ വേപുല്ലം വാ പഞ്ഞാപേസ്സാമീ'തി, നേതം ഠാനം വിജ്ജതി.

"രൂപധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ രാഗോ പഹീനോ ഹോതി. രാഗസ്സ പഹാനാ വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണം പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ന ഹോതി. വേദനാധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖവേ... സഞ്ഞാധാതുയാ ചേ ഭിക്ഖവേ... സങ്ഖാരധാതുയാ ചേ ഭിക്ഖവേ... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ രാഗോ പഹീനോ ഹോതി. രാഗസ്സ പഹാനാ വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണം പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ന ഹോതി. തദപ്പതിട്ഠിതം വിഞ്ഞാണം അവിരൂള്ഹം അനഭിസങ്ഖച്ചവിമുത്തം . വിമുത്തത്താ ഠിതം. ഠിതത്താ സന്തുസിതം. സന്തുസിതത്താ ന പരിതസ്സതി. അപരിതസ്സം പച്ചത്തഞ്ഞേവ പരിനിബ്ബായതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ"തി. പഠമം.

൨. ബീജസുത്തം

൫൪. സാവത്ഥിനിദാനം . "പഞ്ചിമാനി, ഭിക്ഖവേ, ബീജജാതാനി. കതമാനി പഞ്ച? മൂലബീജം, ഖന്ധബീജം, അഗ്ഗബീജം, ഫലുബീജം, ബീജബീജഞ്ഞേവ പഞ്ചമം. ഇമാനി ചസ്സു, ഭിക്ഖവേ , പഞ്ച ബീജജാതാനി അഖണ്ഡാനി അപൂതികാനി അവാതാതപഹതാനി സാരാദാനി [സാരാദായീനി (കത്ഥചി)]

സുഖസയിതാനി, പഥവീ [പഠവീ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] ച നാസ്സ, ആപോ ച നാസ്സ; അപി നുമാനി [അപി നു ഇമാനി (സീ॰ പീ॰)], ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച ബീജജാതാനി വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യു''ന്തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഇമാനി ചസ്സു, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച ബീജജാതാനി അഖണ്ഡാനി...പേ॰... സുഖസയിതാനി, പഥവീ ച അസ്സ, ആപോ ച അസ്സ; അപി നുമാനി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച ബീജജാതാനി വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യു''ന്തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''. ''സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പഥവീധാതു, ഏവം ചതസ്സോ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ദട്ഠബ്ബാ. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ആപോധാതു, ഏവം നന്ദിരാഗോ ദട്ഠബ്ബോ. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച ബീജജാതാനി, ഏവം വിഞ്ഞാണം സാഹാരം ദട്ഠബ്ബം''.

''രൂപുപയം , ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ , രൂപാരമ്മണം രൂപപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ. വേദനുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ...പേ॰... സഞ്ഞുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ...പേ॰... സങ്ഖാരുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ, സങ്ഖാരാരമ്മണം സങ്ഖാരപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ.

''യോ, ഭിക്ഖവേ, ഏവം വദേയ്യ - 'അഹമഞ്ഞത്ര രൂപാ അഞ്ഞത്ര വേദനായ അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ അഞ്ഞത്ര സങ്ഖാരേഹി വിഞ്ഞാണസ്സ ആഗതിം വാ ഗതിം വാ ചുതിം വാ ഉപപത്തിം വാ വുദ്ധിം വാ വിരൂള്ഹിം വാ വേപുല്ലം വാ പഞ്ഞാപേസ്സാമീ'തി, നേതം ഠാനം വിജ്ജതി.

''രൂപധാതുയാ ചേവ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ രാഗോ പഹീനോ ഹോതി. രാഗസ്സ പഹാനാ വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണം പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ന ഹോതി. വേദനാധാതുയാ ചേ... സഞ്ഞാധാതുയാ ചേ... സങ്ഖാരധാതുയാ ചേ... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ രാഗോ പഹീനോ ഹോതി. രാഗസ്സ പഹാനാ വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണം പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ന ഹോതി. തദപ്പതിട്ഠിതം വിഞ്ഞാണം അവിരൂള്ഹം അനഭിസങ്ഖച്ചവിമുത്തം. വിമുത്തത്താ ഠിതം. ഠിതത്താ സന്തുസിതം. സന്തുസിതത്താ ന പരിതസ്സതി. അപരിതസ്സം പച്ചത്തഞ്ഞേവ പരിനിബ്ബായതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി. ദുതിയം.

൩. ഉദാനസുത്തം

൫൫. സാവത്ഥിനിദാനം . തത്ര ഖോ ഭഗവാ ഉദാനം ഉദാനേസി - '''നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി - ഏവം അധിമുച്ചമാനോ ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യ ഓരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനീ''തി. ഏവം വുത്തേ, അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''യഥാ കഥം പന, ഭന്തേ, 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി - ഏവം അധിമുച്ചമാനോ ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യ ഓരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനീ''തി?

''ഇധ, ഭിക്ഖു, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ...പേ॰... സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ

അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം.

"സോ അനിച്ചം രൂപം 'അനിച്ചം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനിച്ചം വേദനം 'അനിച്ചാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനിച്ചം സഞ്ഞം 'അനിച്ചാ സഞ്ഞാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനിച്ചേ സങ്ഖാരേ 'അനിച്ചാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനിച്ചം വിഞ്ഞാണം 'അനിച്ചം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

"ദുക്ഖം രൂപം 'ദുക്ഖം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, ദുക്ഖം വേദനം... ദുക്ഖം സഞ്ഞം... ദുക്ഖേ സങ്ഖാരേ... ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണം 'ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

"അനത്തം രൂപം 'അനത്താ രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനത്തം വേദനം 'അനത്താ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനത്തം സഞ്ഞം 'അനത്താ സഞ്ഞാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനത്തേ സങ്ഖാരേ 'അനത്താ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, അനത്തം വിഞ്ഞാണം 'അനത്താ വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

"സങ്ഖതം രൂപം 'സങ്ഖതം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, സങ്ഖതം വേദനം... സങ്ഖതം സഞ്ഞം... സങ്ഖതേ സങ്ഖാരേ... സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണം 'സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. രൂപം വിഭവിസ്സതീതി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനാ വിഭവിസ്സതി... സഞ്ഞാ വിഭവിസ്സതി... സങ്ഖാരാ വിഭവിസ്സന്തി... വിഞ്ഞാണം വിഭവിസ്സതീതി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

"സുതവാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ കോവിദോ അരിയധമ്മേ സുവിനീതോ സപ്പുരിസാനം ദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ കോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി...പേ॰... ന വേദനം... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി.

"സോ അനിച്ചം രൂപം 'അനിച്ചം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. അനിച്ചം വേദനം... അനിച്ചം സഞ്ഞം... അനിച്ചേ സങ്ഖാരേ... അനിച്ചം വിഞ്ഞാണം 'അനിച്ചം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. ദുക്ഖം രൂപം...പേ॰... ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണം... അനത്തം രൂപം...പേ॰... അനത്തം വിഞ്ഞാണം... സങ്ഖതം രൂപം... പേ॰... സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണം 'സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. രൂപം വിഭവിസ്സതീതി യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം വിഭവിസ്സതീതി യഥാഭൂതം പജാനാതി.

"സോ രൂപസ്സ വിഭവാ, വേദനായ വിഭവാ, സഞ്ഞാ വിഭവാ, സങ്ഖാരാനം വിഭവാ, വിഞ്ഞാണസ്സ വിഭവാ, ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖു, 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി - ഏവം അധിമുച്ചമാനോ ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യ ഓരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനീ"തി. "ഏവം അധിമുച്ചമാനോ, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യ ഓരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനീ"തി.

“കഥം പന, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ”തി? “ഇധ, ഭിക്ഖു, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അതസിതായേ ഠാനേ താസം ആപജ്ജതി. താസോ ഹേസോ [ഹേസാ (ക॰)] ഭിക്ഖു അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ - ‘നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ’”തി.

“സുതവാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, അരിയസാവകോ അതസിതായേ ഠാനേ ന താസം ആപജ്ജതി. ന ഹേസോ [ന ഹേസാ (ക॰)], ഭിക്ഖു, താസോ സുതവതോ അരിയസാവകസ്സ - ‘നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ’തി. രൂപുപയം വാ, ഭിക്ഖു, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ, രൂപാരമ്മണം രൂപപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ. വേദനുപയം വാ, ഭിക്ഖു... സഞ്ഞുപയം വാ, ഭിക്ഖു... സങ്ഖാരുപയം വാ, ഭിക്ഖു, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ, സങ്ഖാരാരമ്മണം സങ്ഖാരപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ.

“യോ [സോ (സബ്ബത്ഥ)] ഭിക്ഖു ഏവം വദേയ്യ - ‘അഹമഞ്ഞത്ര രൂപാ, അഞ്ഞത്ര വേദനായ, അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ, അഞ്ഞത്ര സങ്ഖാരേഹി വിഞ്ഞാണസ്സ ആഗതിം വാ ഗതിം വാ ചുതിം വാ ഉപപത്തിം വാ വുദ്ധിം വാ വിരൂള്ഹിം വാ വേപുല്ലം വാ പഞ്ഞാപേസ്സാമീ’തി, നേതം ഠാനം വിജ്ജതി.

“രൂപധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖുനോ രാഗോ പഹീനോ ഹോതി. രാഗസ്സ പഹാനാ വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണം പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ന ഹോതി. വേദനാധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖുനോ... സഞ്ഞാധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖുനോ... സങ്ഖാരധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖുനോ... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ചേ, ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖുനോ രാഗോ പഹീനോ ഹോതി. രാഗസ്സ പഹാനാ വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണം പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ന ഹോതി. തദപ്പതിട്ഠിതം വിഞ്ഞാണം അവിരൂള്ഹം അനഭിസങ്ഖാരഞ്ച വിമുത്തം. വിമുത്തത്താ ഠിതം. ഠിതത്താ സന്തുസിതം. സന്തുസിതത്താ ന പരിതസ്സതി. അപരിതസ്സം പച്ചത്തഞ്ഞേവ പരിനിബ്ബായതി. ‘ഖീണാ ജാതി...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാ’തി പജാനാതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖു, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ”തി. തതിയം.

൪. ഉപാദാനപരിപവത്തസുത്തം

൫൬. സാവത്ഥിനിദാനം . “പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ , സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യാവകീവഞ്ചാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ചതുപരിവട്ടം യഥാഭൂതം നാബ്ഭഞ്ഞാസിം, നേവ താവാഹം, ഭിക്ഖവേ, സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി പച്ചഞ്ഞാസിം. യതോ ച ഖ്വാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ചതുപരിവട്ടം യഥാഭൂതം അബ്ഭഞ്ഞാസിം , അഥാഹം,

ഭിക്ഖവേ, സദേവകേ ലോകേ...പേ॰... സദേവമനുസ്സായ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി പച്ചഞ്ഞാസിം''.

''കഥഞ്ച ചതുപരിവട്ടം? രൂപം അബ്ഭഞ്ഞാസിം, രൂപസമുദയം അബ്ഭഞ്ഞാസിം, രൂപനിരോധം അബ്ഭഞ്ഞാസിം, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അബ്ഭഞ്ഞാസിം; വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അബ്ഭഞ്ഞാസിം, വിഞ്ഞാണസമുദയം അബ്ഭഞ്ഞാസിം, വിഞ്ഞാണനിരോധം അബ്ഭഞ്ഞാസിം, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അബ്ഭഞ്ഞാസിം.

''കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപം? ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, രൂപം. ആഹാരസമുദയാ രൂപസമുദയോ; ആഹാരനിരോധാ രൂപനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ രൂപനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സമ്മാസമാധി.

''യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം രൂപം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ രൂപസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

''യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം രൂപം അഭിഞ്ഞായ...പേ॰... ഏവം രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ, രൂപസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്താ തേ സുവിമുത്താ. യേ സുവിമുത്താ തേ കേവലിനോ. യേ കേവലിനോ വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

''കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, വേദനാ? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, വേദനാകായാ - ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ, സോതസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ, ഘാനസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ, ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ, കായസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ, മനോസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, വേദനാ. ഫസ്സസമുദയാ വേദനാസമുദയോ; ഫസ്സനിരോധാ വേദനാനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ വേദനാനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സമ്മാസമാധി.

''യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വേദനം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനാസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനാനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനാനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ വേദനായ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

''യേ ച ഖോ കേചി , ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വേദനം അഭിഞ്ഞായ...പേ॰... ഏവം വേദനാനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ...പേ॰... വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

“കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാ? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാകായാ - രൂപസഞ്ഞാ, സദ്ദസഞ്ഞാ, ഗന്ധസഞ്ഞാ, രസസഞ്ഞാ, ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ, ധമ്മസഞ്ഞാ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാ. ഫസ്സസമുദയാ സഞ്ഞാസമുദയോ; ഫസ്സനിരോധാ സഞ്ഞാനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ സഞ്ഞാനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ॰… സമ്മാസമാധി…പേ॰… വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

“കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, ചേതനാകായാ - രൂപസഞ്ചേതനാ, സദ്ദസഞ്ചേതനാ, ഗന്ധസഞ്ചേതനാ, രസസഞ്ചേതനാ, ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ചേതനാ, ധമ്മസഞ്ചേതനാ. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ. ഫസ്സസമുദയാ സങ്ഖാരസമുദയോ; ഫസ്സനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ॰… സമ്മാസമാധി.

“യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം സങ്ഖാരേ അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ സങ്ഖാരാനം നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

“യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം സങ്ഖാരേ അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ സങ്ഖാരാനം നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്താ, തേ സുവിമുത്താ. യേ സുവിമുത്താ, തേ കേവലിനോ. യേ കേവലിനോ വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

“കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണകായാ - ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം, സോതവിഞ്ഞാണം, ഘാനവിഞ്ഞാണം, ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണം, കായവിഞ്ഞാണം, മനോവിഞ്ഞാണം. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം. നാമരൂപസമുദയാ വിഞ്ഞാണസമുദയോ; നാമരൂപനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ॰… സമ്മാസമാധി.

“യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വിഞ്ഞാണം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

“യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വിഞ്ഞാണം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്താ,

തേ സുവിമുത്താ. യേ സുവിമുത്താ, തേ കേവലിനോ. യേ കേവലിനോ വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായാ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. സത്തട്ഠാനസുത്തം

൫൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ''സത്തട്ഠാനകുസലോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു തിവിധൂപപരിക്ഖീ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ കേവലീ വുസിതവാ ഉത്തമപുരിസോതി വുച്ചതി. കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സത്തട്ഠാനകുസലോ ഹോതി? ഇധ , ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു രൂപം പജാനാതി, രൂപസമുദയം പജാനാതി, രൂപനിരോധം പജാനാതി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനാതി; രൂപസ്സ അസ്സാദം പജാനാതി, രൂപസ്സ ആദീനവം പജാനാതി, രൂപസ്സ നിസ്സരണം പജാനാതി; വേദനം പജാനാതി ... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണസമുദയം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണനിരോധം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനാതി; വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം പജാനാതി.

''കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപം? ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ, ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, രൂപം. ആഹാരസമുദയാ രൂപസമുദയോ; ആഹാരനിരോധാ രൂപനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ രൂപനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സമ്മാസമാധി.

''യം രൂപം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം - അയം രൂപസ്സ അസ്സാദോ. യം രൂപം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം - അയം രൂപസ്സ ആദീനവോ. യോ രൂപസ്മിം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം - ഇദം രൂപസ്സ നിസ്സരണം.

''യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം രൂപം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ; ഏവം രൂപസ്സ അസ്സാദം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസ്സ ആദീനവം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസ്സ നിസ്സരണം അഭിഞ്ഞായ രൂപസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

''യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം രൂപം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ; ഏവം രൂപസ്സ അസ്സാദം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസ്സ ആദീനവം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം രൂപസ്സ നിസ്സരണം അഭിഞ്ഞായ രൂപസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്താ, തേ സുവിമുത്താ. യേ സുവിമുത്താ, തേ കേവലിനോ. യേ കേവലിനോ വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

''കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, വേദനാ? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, വേദനാകായാ - ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ...പേ॰... മനോസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ. അയം വുച്ചതി,

ഭിക്ഖവേ, വേദനാ. ഫസ്സസമുദയാ വേദനാസമുദയോ; ഫസ്സനിരോധാ വേദനാനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ വേദനാനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ… സമ്മാസമാധി.

“യം വേദനം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം - അയം വേദനായ അസ്സാദോ. യാ വേദനാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ - അയം വേദനായ ആദീനവോ. യോ വേദനായ ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം - ഇദം വേദനായ നിസ്സരണം.

“യേ ഹി, കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വേദനം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനാസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനാനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനാനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ; ഏവം വേദനായ അസ്സാദം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനായ ആദീനവം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വേദനായ നിസ്സരണം അഭിഞ്ഞായ വേദനായ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

“യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വേദനം അഭിഞ്ഞായ…പേ… വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

“കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാ? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാകായാ - രൂപസഞ്ഞാ, സദ്ദസഞ്ഞാ, ഗന്ധസഞ്ഞാ, രസസഞ്ഞാ, ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ, ധമ്മസഞ്ഞാ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാ. ഫസ്സസമുദയാ സഞ്ഞാസമുദയോ; ഫസ്സനിരോധാ സഞ്ഞാനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ സഞ്ഞാനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ… സമ്മാസമാധി…പേ… വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

“കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, ചേതനാകായാ - രൂപസഞ്ചേതനാ, സദ്ദസഞ്ചേതനാ, ഗന്ധസഞ്ചേതനാ, രസസഞ്ചേതനാ, ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ചേതനാ, ധമ്മസഞ്ചേതനാ. ഇമേ വുച്ചന്തി ഭിക്ഖവേ , സങ്ഖാരാ. ഫസ്സസമുദയാ സങ്ഖാരസമുദയോ; ഫസ്സനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ . അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ… സമ്മാസമാധി.

“യം സങ്ഖാരേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം - അയം സങ്ഖാരാനം അസ്സാദോ. യേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ - അയം സങ്ഖാരാനം ആദീനവോ. യോ സങ്ഖാരേസു ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം - ഇദം സങ്ഖാരാനം നിസ്സരണം.

“യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം സങ്ഖാരേ അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ…പേ… സങ്ഖാരാനം നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി…പേ… വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ.

“കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം? ഛയിമേ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണകായാ - ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം, സോതവിഞ്ഞാണം, ഘാനവിഞ്ഞാണം, ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണം, കായവിഞ്ഞാണം, മനോവിഞ്ഞാണം. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം. നാമരൂപസമുദയാ വിഞ്ഞാണസമുദയോ; നാമരൂപനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ. അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ... സമ്മാസമാധി.

“യം വിഞ്ഞാണം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം - അയം വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ. യം വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം - അയം വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ. യോ വിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം - ഇദം വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം.

“യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വിഞ്ഞാണം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ; ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം അഭിഞ്ഞായ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നാ, തേ സുപ്പടിപന്നാ. യേ സുപ്പടിപന്നാ, തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഗാധന്തി.

“യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഏവം വിഞ്ഞാണം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസമുദയം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം അഭിഞ്ഞായ; ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവം അഭിഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണം അഭിഞ്ഞായ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്താ, തേ സുവിമുത്താ. യേ സുവിമുത്താ, തേ കേവലിനോ. യേ കേവലിനോ വട്ടം തേസം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സത്തട്ഠാനകുസലോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു തിവിധൂപപരിക്ഖീ ഹോതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ധാതുസോ ഉപപരിക്ഖതി, ആയതനസോ ഉപപരിക്ഖതി, പടിച്ചസമുപ്പാദസോ ഉപപരിക്ഖതി . ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു തിവിധൂപപരിക്ഖീ ഹോതി. സത്തട്ഠാനകുസലോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു തിവിധൂപപരിക്ഖീ, ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ കേവലീ വുസിതവാ ‘ഉത്തമപുരിസോ’തി വുച്ചതീ”തി. പഞ്ചമം.

൬. സമ്മാസമ്ബുദ്ധസുത്തം

൫൮. സാവത്ഥിനിദാനം. “തഥാഗതോ, ഭിക്ഖവേ, അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ രൂപസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി വുച്ചതി. ഭിക്ഖുപി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ഞാവിമുത്തോ രൂപസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്തോ പഞ്ഞാവിമുത്തോതി വുച്ചതി.

“തഥാഗതോ, ഭിക്ഖവേ, അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വേദനായ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി വുച്ചതി. ഭിക്ഖുപി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ഞാവിമുത്തോ വേദനായ നിബ്ബിദാ…പേ॰… പഞ്ഞാവിമുത്തോതി വുച്ചതി.

“തഥാഗതോ, ഭിക്ഖവേ, അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി വുച്ചതി. ഭിക്ഖുപി, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ഞാവിമുത്തോ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാ വിമുത്തോ പഞ്ഞാവിമുത്തോതി വുച്ചതി.

“തത്ര ഖോ, ഭിക്ഖവേ, കോ വിസേസോ, കോ അധിപ്പയാസോ [അധിപ്പായോ (സീ॰), അധിപ്പായസോ (സ്യാ॰ കം॰ പീ॰ ക॰)], കിം നാനാകരണം, തഥാഗതസ്സ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പഞ്ഞാവിമുത്തേന ഭിക്ഖുനാ”തി? “ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ ഭഗവംനേത്തികാ ഭഗവംപടിസരണാ. സാധു വത, ഭന്തേ, ഭഗവന്തഞ്ഞേവ പടിഭാതു ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥോ. ഭഗവതോ സുത്വാ ഭിക്ഖൂ ധാരേസ്സന്തീ”തി. “തേന ഹി, ഭിക്ഖവേ , സുണാഥ, സാധുകം മനസി കരോഥ; ഭാസിസ്സാമീ”തി. “ഏവം, ഭന്തേ”തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും. ഭഗവാ ഏതദവോച -

“തഥാഗതോ, ഭിക്ഖവേ, അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ, അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ [സഞ്ജാനേതാ (സ്യാ॰ കം॰)], അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ മഗ്ഗഞ്ഞൂ, മഗ്ഗവിദൂ, മഗ്ഗകോവിദോ; മഗ്ഗാനുഗാ ച, ഭിക്ഖവേ, ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാസമന്നാഗതാ. അയം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വിസേസോ, അയം അധിപ്പയാസോ, ഇദം നാനാകരണം തഥാഗതസ്സ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പഞ്ഞാവിമുത്തേന ഭിക്ഖുനാ”തി. ഛട്ഠം.

൭. അനത്തലക്ഖണസുത്തം

൫൯. ഏകം സമയം ഭഗവാ ബാരാണസിയം വിഹരതി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. തത്ര ഖോ ഭഗവാ പഞ്ചവഗ്ഗിയേ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - “ഭിക്ഖവോ”തി. “ഭദന്തേ”തി തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും. ഭഗവാ ഏതദവോച -

“രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ. രൂപഞ്ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം രൂപം ആബാധായ സംവത്തേയ്യ, ലബ്ഭേഥ ച രൂപേ - ‘ഏവം മേ രൂപം ഹോതു, ഏവം മേ രൂപം മാ അഹോസീ’തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അനത്താ, തസ്മാ രൂപം ആബാധായ സംവത്തതി, ന ച ലബ്ഭതി രൂപേ - ‘ഏവം മേ രൂപം ഹോതു, ഏവം മേ രൂപം മാ അഹോസീ’”തി.

“വേദനാ അനത്താ. വേദനാ ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം വേദനാ ആബാധായ സംവത്തേയ്യ, ലബ്ഭേഥ ച വേദനായ - ‘ഏവം മേ വേദനാ ഹോതു, ഏവം മേ വേദനാ മാ അഹോസീ’തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വേദനാ അനത്താ, തസ്മാ വേദനാ ആബാധായ സംവത്തതി , ന ച

ലബ്ഭതി വേദനായ - 'ഏവം മേ വേദനാ ഹോതു, ഏവം മേ വേദനാ മാ അഹോസീ'''തി.

''സഞ്ഞാ അനത്താ...പേ॰... സങ്ഖാരാ അനത്താ. സങ്ഖാരാ ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സംസു, നയിദം സങ്ഖാരാ ആബാധായ സംവത്തേയ്യും, ലബ്ഭേഥ ച സങ്ഖാരേസു - 'ഏവം മേ സങ്ഖാരാ ഹോന്തു, ഏവം മേ സങ്ഖാരാ മാ അഹേസു'ന്തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ അനത്താ, തസ്മാ സങ്ഖാരാ ആബാധായ സംവത്തന്തി, ന ച ലബ്ഭതി സങ്ഖാരേസു - 'ഏവം മേ സങ്ഖാരാ ഹോന്തു, ഏവം മേ സങ്ഖാരാ മാ അഹേസു'''ന്തി.

''വിഞ്ഞാണം അനത്താ. വിഞ്ഞാണഞ്ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം വിഞ്ഞാണം ആബാധായ സംവത്തേയ്യ, ലബ്ഭേഥ ച വിഞ്ഞാണേ - 'ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം ഹോതു, ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം മാ അഹോസീ'തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം അനത്താ, തസ്മാ വിഞ്ഞാണം ആബാധായ സംവത്തതി, ന ച ലബ്ഭതി വിഞ്ഞാണേ - 'ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം ഹോതു, ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം മാ അഹോസീ'''തി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം , ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. യാ കാചി വേദനാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ അജ്ഝത്താ വാ ബഹിദ്ധാ വാ...പേ॰... യാ ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബാ വേദനാ - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

''യാ കാചി സഞ്ഞാ...പേ॰... യേ കേചി സങ്ഖാരാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ...പേ॰... യേ ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബേ സങ്ഖാരാ - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

''യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

"ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ"തി.

ഇദമവോച ഭഗവാ. അത്തമനാ പഞ്ചവഗ്ഗിയാ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദും [അഭിനന്ദുന്തി (ക॰)].

ഇമസ്മിഞ്ച പന വേയ്യാകരണസ്മിം ഭഞ്ഞമാനേ പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ഭിക്ഖൂനം അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്താനി വിമുച്ചിംസൂതി. സത്തമം.

൮. മഹാലിസുത്തം

൬൦. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ വേസാലിയം വിഹരതി മഹാവനേ കൂടാഗാരസാലായം. അഥ ഖോ മഹാലി ലിച്ഛവി യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി ...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ മഹാലി ലിച്ഛവി ഭഗവന്തം ഏതദവോച -

"പൂരണോ, ഭന്തേ, കസ്സപോ ഏവമാഹ - 'നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ; അഹേതൂ അപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി. നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ; അഹേതൂ അപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തീ'തി. ഇധ, ഭഗവാ കിമാഹാ"തി?

"അത്ഥി, മഹാലി, ഹേതു അത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ; സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി. അത്ഥി, മഹാലി, ഹേതു, അത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ; സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തീ"തി.

"കതമോ പന, ഭന്തേ, ഹേതു കതമോ പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ; കഥം സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തീ"തി?

"രൂപഞ്ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തദുക്ഖം അഭവിസ്സ ദുക്ഖാനുപതിതം ദുക്ഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം സുഖേന, നയിദം സത്താ രൂപസ്മിം സാരജ്ജേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, മഹാലി, രൂപം സുഖം സുഖാനുപതിതം സുഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം ദുക്ഖേന, തസ്മാ സത്താ രൂപസ്മിം സാരജ്ജന്തി; സാരാഗാ സംയുജ്ജന്തി; സംയോഗാ സംകിലിസ്സന്തി. അയം ഖോ, മഹാലി, ഹേതു, അയം പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ; ഏവം സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി.

"വേദനാ ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തദുക്ഖാ അഭവിസ്സ ദുക്ഖാനുപതിതാ ദുക്ഖാവക്കന്താ അനവക്കന്താ സുഖേന, നയിദം സത്താ വേദനായ സാരജ്ജേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, മഹാലി, വേദനാ സുഖാ സുഖാനുപതിതാ സുഖാവക്കന്താ അനവക്കന്താ ദുക്ഖേന, തസ്മാ സത്താ വേദനായ സാരജ്ജന്തി; സാരാഗാ സംയുജ്ജന്തി; സംയോഗാ സംകിലിസ്സന്തി. അയമ്പി ഖോ, മഹാലി,

ഹേതു, അയം പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ. ഏവമ്പി സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി.

“സഞ്ഞാ ച ഹിദം, മഹാലി...പേ... സങ്ഖാരാ ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തദുക്ഖാ അഭവിസ്സംസു ദുക്ഖാനുപതിതാ ദുക്ഖാവക്കന്താ അനവക്കന്താ സുഖേന, നയിദം സത്താ സങ്ഖാരേസു സാരജ്ജേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, മഹാലി, സങ്ഖാരാ സുഖാ സുഖാനുപതിതാ സുഖാവക്കന്താ അനവക്കന്താ ദുക്ഖേന, തസ്മാ സത്താ സങ്ഖാരേസു സാരജ്ജന്തി; സാരാഗാ സംയുജ്ജന്തി; സംയോഗാ സംകിലിസ്സന്തി. അയമ്പി ഖോ, മഹാലി, ഹേതു, അയം പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ. ഏവമ്പി സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി.

“വിഞ്ഞാണഞ്ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തദുക്ഖം അഭവിസ്സ ദുക്ഖാനുപതിതം ദുക്ഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം സുഖേന, നയിദം സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം സാരജ്ജേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ , മഹാലി, വിഞ്ഞാണം സുഖം സുഖാനുപതിതം സുഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം ദുക്ഖേന, തസ്മാ സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം സാരജ്ജന്തി; സാരാഗാ സംയുജ്ജന്തി; സംയോഗാ സംകിലിസ്സന്തി. അയമ്പി ഖോ, മഹാലി, ഹേതു അയം പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ. ഏവമ്പി സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തീ”തി.

“കതമോ പന, ഭന്തേ, ഹേതു കതമോ പച്ചയോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ; കഥം സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തീ”തി? “രൂപഞ്ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തസുഖം അഭവിസ്സ സുഖാനുപതിതം സുഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം ദുക്ഖേന, നയിദം സത്താ രൂപസ്മിം നിബ്ബിന്ദേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, മഹാലി, രൂപം ദുക്ഖം ദുക്ഖാനുപതിതം ദുക്ഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം സുഖേന, തസ്മാ സത്താ രൂപസ്മിം നിബ്ബിന്ദന്തി; നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജന്തി; വിരാഗാ വിസുജ്ഝന്തി. അയം ഖോ, മഹാലി, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, സത്താനം വിസുദ്ധിയാ. ഏവം സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തി”.

“വേദനാ ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തസുഖാ അഭവിസ്സ...പേ... സഞ്ഞാ ച ഹിദം, മഹാലി...പേ... സങ്ഖാരാ ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തസുഖാ അഭവിസ്സംസു...പേ... വിഞ്ഞാണഞ്ച ഹിദം, മഹാലി, ഏകന്തസുഖം അഭവിസ്സ സുഖാനുപതിതം സുഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം ദുക്ഖേന, നയിദം സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം നിബ്ബിന്ദേയ്യും. യസ്മാ ച ഖോ, മഹാലി, വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം ദുക്ഖാനുപതിതം ദുക്ഖാവക്കന്തം അനവക്കന്തം സുഖേന, തസ്മാ സത്താ വിഞ്ഞാണസ്മിം നിബ്ബിന്ദന്തി; നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജന്തി; വിരാഗാ വിസുജ്ഝന്തി. അയം ഖോ, മഹാലി, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, സത്താനം വിസുദ്ധിയാ . ഏവമ്പി സഹേതൂ സപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തീ”തി. അട്ഠമം.

൯. ആദിത്തസുത്തം

൬൮. സാവത്ഥിനിദാനം. “രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ആദിത്തം, വേദനാ ആദിത്താ, സഞ്ഞാ ആദിത്താ, സങ്ഖാരാ ആദിത്താ, വിഞ്ഞാണം ആദിത്തം. ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി... സഞ്ഞായപി... സങ്ഖാരേസുപി... വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി.

‘ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ’തി പജാനാതീ”തി. നവമം.

൧൦. നിരുത്തിപഥസുത്തം

൬൨. സാവത്ഥിനിദാനം. “തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, നിരുത്തിപഥാ അധിവചനപഥാ പഞ്ഞത്തിപഥാ അസങ്കിണ്ണാ അസങ്കിണ്ണപുബ്ബാ, ന സങ്കീയന്തി, ന സങ്കീയിസ്സന്തി, അപ്പടികുട്ഠാ സമണേഹി ബ്രാഹ്മണേഹി വിഞ്ഞൂഹി. കതമേ തയോ? യം, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം ‘അഹോസീ’തി തസ്സ സങ്ഖാ, ‘അഹോസീ’തി തസ്സ സമഞ്ഞാ, ‘അഹോസീ’തി തസ്സ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘ഭവിസ്സതീ’”തി.

“യാ വേദനാ അതീതാ നിരുദ്ധാ വിപരിണതാ ‘അഹോസീ’തി തസ്സാ സങ്ഖാ, ‘അഹോസീ’തി തസ്സാ സമഞ്ഞാ, ‘അഹോസീ’തി തസ്സാ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സാ സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തസ്സാ സങ്ഖാ ‘ഭവിസ്സതീ’”തി.

“യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ അതീതാ നിരുദ്ധാ വിപരിണതാ ‘അഹേസു’ന്തി തേസം സങ്ഖാ, ‘അഹേസു’ന്തി തേസം സമഞ്ഞാ, ‘അഹേസു’ന്തി തേസം പഞ്ഞത്തി; ന തേസം സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തേസം സങ്ഖാ ‘ഭവിസ്സന്തീ’”തി.

“യം വിഞ്ഞാണം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം, ‘അഹോസീ’തി തസ്സ സങ്ഖാ, ‘അഹോസീ’തി തസ്സ സമഞ്ഞാ, ‘അഹോസീ’തി തസ്സ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘ഭവിസ്സതീ’”തി.

“യം, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അജാതം അപാതുഭൂതം, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സ സങ്ഖാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സ സമഞ്ഞാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അഹോസീ’”തി.

“യാ വേദനാ അജാതാ അപാതുഭൂതാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സാ സങ്ഖാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സാ സമഞ്ഞാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സാ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സാ സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തസ്സാ സങ്ഖാ ‘അഹോസീ’”തി.

“യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ അജാതാ അപാതുഭൂതാ, ‘ഭവിസ്സന്തീ’തി തേസം സങ്ഖാ, ‘ഭവിസ്സന്തീ’തി തേസം സമഞ്ഞാ, ‘ഭവിസ്സന്തീ’തി തേസം പഞ്ഞത്തി; ന തേസം സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തേസം സങ്ഖാ ‘അഹേസു’”ന്തി.

“യം വിഞ്ഞാണം അജാതം അപാതുഭൂതം, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സ സങ്ഖാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സ സമഞ്ഞാ, ‘ഭവിസ്സതീ’തി തസ്സ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അത്ഥീ’തി, ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അഹോസീ’”തി.

“യം, ഭിക്ഖവേ, രൂപം ജാതം പാതുഭൂതം, ‘അത്ഥീ’തി തസ്സ സങ്ഖാ, ‘അത്ഥീ’തി തസ്സ സമഞ്ഞാ, ‘അത്ഥീ’തി തസ്സ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘അഹോസീ’തി, ന തസ്സ സങ്ഖാ ‘ഭവിസ്സതീ’”തി.

“യാ വേദനാ ജാതാ പാതുഭൂതാ, ‘അത്ഥീ’തി തസ്സാ സങ്ഖാ, ‘അത്ഥീ’തി തസ്സാ സമഞ്ഞാ, ‘അത്ഥീ’തി തസ്സാ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സാ സങ്ഖാ ‘അഹോസീ’തി,

ന തസ്സാ സങ്ഖാ 'ഭവിസ്സതീ'''തി.

"യാ സഞ്ഞാ... യേ സങ്ഖാരാ ജാതാ പാതുഭൂതാ, 'അത്ഥീ'തി തേസം സങ്ഖാ, 'അത്ഥീ'തി തേസം സമഞ്ഞാ, 'അത്ഥീ'തി തേസം പഞ്ഞത്തി; ന തേസം സങ്ഖാ 'അഹേസു'ന്തി, ന തേസം സങ്ഖാ, 'ഭവിസ്സന്തീ'''തി.

"യം വിഞ്ഞാണം ജാതം പാതുഭൂതം, 'അത്ഥീ'തി തസ്സ സങ്ഖാ, 'അത്ഥീ'തി തസ്സ സമഞ്ഞാ, 'അത്ഥീ'തി തസ്സ പഞ്ഞത്തി; ന തസ്സ സങ്ഖാ 'അഹോസീ'തി, ന തസ്സ സങ്ഖാ 'ഭവിസ്സതീ'''തി.

"ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തയോ നിരുത്തിപഥാ അധിവചനപഥാ പഞ്ഞത്തിപഥാ അസങ്കിണ്ണാ അസങ്കിണ്ണപുബ്ബാ, ന സങ്കീയന്തി, ന സങ്കീയിസ്സന്തി, അപ്പടികുട്ഠാ സമണേഹി ബ്രാഹ്മണേഹി വിഞ്ഞൂഹി . യേപി തേ, ഭിക്ഖവേ, അഹേസും ഉക്കലാ വസ്സഭഞ്ഞാ [ഓക്കലാ വയഭിഞ്ഞാ (മ॰ നി॰ ൩.൩൪൩)] അഹേതുകവാദാ അകിരിയവാദാ നത്ഥികവാദാ, തേപിമേ തയോ നിരുത്തിപഥേ അധിവചനപഥേ പഞ്ഞത്തിപഥേ ന ഗരഹിതബ്ബം നപ്പടിക്കോസിതബ്ബം അമഞ്ഞിംസു. തം കിസ്സ ഹേതു? നിന്ദാഘട്ടനബ്യാരോസഉപാരമ്ഭഭയാ"തി [നിന്ദാബ്യാരോസഉപാരമ്ഭഭയാതി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰) മ॰ നി॰ ൩.൩൪൩].

ഉപയവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

> ഉപയോ ബീജം ഉദാനം, ഉപാദാനപരിവത്തം;
> സത്തട്ഠാനഞ്ച സമ്ബുദ്ധോ, പഞ്ചമഹാലി ആദിത്താ.
> വഗ്ഗോ നിരുത്തിപഥേന ചാതി.

൭. അരഹന്തവഗ്ഗോ

൧. ഉപാദിയമാനസുത്തം

൬൩. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ"ന്തി. "ഉപാദിയമാനോ ഖോ, ഭിക്ഖു, ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനുപാദിയമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ"തി. "അഞ്ഞാതം ഭഗവാ, അഞ്ഞാതം സുഗതാ"തി.

"യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ"തി? "രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, ഉപാദിയമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനുപാദിയമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. വേദനം ഉപാദിയമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനുപാദിയമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ ... വിഞ്ഞാണം ഉപാദിയമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനുപാദിയമാനോ മുത്തോ

പാപിമതോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ''തി.

''സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഉപാദിയമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനുപാദിയമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം ഉപാദിയമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ ; അനുപാദിയമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി.

അഥ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി. അഥ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരന്തോ നചിരസ്സേവ - യസ്സത്ഥായ കുലപുത്താ സമ്മദേവ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജന്തി തദനുത്തരം - ബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാനം ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. ''ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ''തി അബ്ഭഞ്ഞാസി. അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. പഠമം.

൨. മഞ്ഞമാനസുത്തം

൬൫. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു...പേ... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു...പേ... ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ''ന്തി. ''മഞ്ഞമാനോ ഖോ, ഭിക്ഖു, ബദ്ധോ മാരസ്സ; അമഞ്ഞമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ''തി. ''അഞ്ഞാതം ഭഗവാ, അഞ്ഞാതം സുഗതാ''തി.

''യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ''തി? ''രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, മഞ്ഞമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അമഞ്ഞമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം മഞ്ഞമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അമഞ്ഞമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ''തി.

''സാധു സാധു , ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു, മഞ്ഞമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അമഞ്ഞമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം മഞ്ഞമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അമഞ്ഞമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി...പേ... അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. ദുതിയം.

൩. അഭിനന്ദമാനസുത്തം

൩. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന…പേ॰… പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി. ‘‘അഭിനന്ദമാനോ ഖോ, ഭിക്ഖു, ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനഭിനന്ദമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ’’തി. ‘‘അഞ്ഞാതം ഭഗവാ, അഞ്ഞാതം സുഗതാ’’തി.

‘‘യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ’’തി? ‘‘രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, അഭിനന്ദമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനഭിനന്ദമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. വേദനം… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം അഭിനന്ദമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനഭിനന്ദമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ’’തി.

‘‘സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു, അഭിനന്ദമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനഭിനന്ദമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. വേദനം… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ … വിഞ്ഞാണം അഭിനന്ദമാനോ ബദ്ധോ മാരസ്സ; അനഭിനന്ദമാനോ മുത്തോ പാപിമതോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ’’തി…പേ॰… അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. തതിയം.

൪. അനിച്ചസുത്തം

൩൩. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു…പേ॰… ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി. ‘‘യം ഖോ, ഭിക്ഖു, അനിച്ചം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ’’തി. ‘‘അഞ്ഞാതം ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം സുഗതാ’’തി.

‘‘യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ’’തി? ‘‘രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, അനിച്ചം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ’’തി.

‘‘സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു, അനിച്ചം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനിച്ചാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; തത്ര ഖോ തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ’’തി…പേ॰… അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. ചതുത്ഥം.

൫. ദുക്ഖസുത്തം

൹൭. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു…പേ॰… ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി. ‘‘യം ഖോ, ഭിക്ഖു, ദുക്ഖം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ’’തി. ‘‘അഞ്ഞാതം ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം സുഗതാ’’തി.

‘‘യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ’’തി ? ‘‘രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, ദുക്ഖം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ’’തി.

‘‘സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ ഭിക്ഖു, ദുക്ഖം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ’’തി…പേ॰… അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. പഞ്ചമം.

൬. അനത്തസുത്തം

൹൮. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു…പേ॰… ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി. ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖു, അനത്താ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ’’തി. ‘‘അഞ്ഞാതം, ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം, സുഗതാ’’തി.

‘‘യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ’’തി? ‘‘രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, അനത്താ; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനത്താ; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ’’തി.

‘‘സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു, അനത്താ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ . വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനത്താ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ’’തി…പേ॰… അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. ഛട്ഠം.

൭. അനത്തനിയസുത്തം

൹൯. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു…പേ॰… വിഹരേയ്യ’’ന്തി. ‘‘യം ഖോ, ഭിക്ഖു,

അനത്തനിയം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ''തി. ''അഞ്ഞാതം, ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം, സുഗതാ''തി.

''യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ''തി? ''രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, അനത്തനിയം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്തനിയം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ''തി.

''സാധു സാധു, ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു , അനത്തനിയം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്തനിയം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി...പേ॰... അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. സത്തമം.

൮. രജനീയസണ്ഠിതസുത്തം

൭൦. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു, യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ...പേ॰... വിഹരേയ്യ''ന്തി. ''യം ഖോ, ഭിക്ഖു, രജനീയസണ്ഠിതം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ''തി. ''അഞ്ഞാതം, ഭഗവാ; അഞ്ഞാതം, സുഗതാ''തി.

''യഥാ കഥം പന ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസീ''തി? ''രൂപം ഖോ, ഭന്തേ, രജനീയസണ്ഠിതം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം രജനീയസണ്ഠിതം; തത്ര മേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാമീ''തി.

''സാധു സാധു ഭിക്ഖു! സാധു ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം ആജാനാസി. രൂപം ഖോ, ഭിക്ഖു, രജനീയസണ്ഠിതം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം രജനീയസണ്ഠിതം; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. ഇമസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖു, മയാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി...പേ॰... അഞ്ഞതരോ ച പന സോ ഭിക്ഖു അരഹതം അഹോസീതി. അട്ഠമം.

൯. രാധസുത്തം

൭൧. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ, കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി? ''യം കിഞ്ചി, രാധ, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ

ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. ഏവം ഖോ, രാധ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ"തി...പേ... അഞ്ഞതരോ ച പനായസ്മാ രാധോ അരഹതം അഹോസീതി. നവമം.

൧൦. സുരാധസുത്തം

൭൨. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സുരാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗതം മാനസം ഹോതി, വിധാ സമതിക്കന്തം സന്തം സുവിമുത്ത"ന്തി? "യം കിഞ്ചി, സുരാധ, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദിസ്വാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദിസ്വാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി. ഏവം ഖോ, സുരാധ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ, ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗതം മാനസം ഹോതി വിധാ സമതിക്കന്തം സന്തം സുവിമുത്ത"ന്തി...പേ... അഞ്ഞതരോ ച പനായസ്മാ സുരാധോ അരഹതം അഹോസീതി. ദസമം.

അരഹന്തവഗ്ഗോ സത്തമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

ഉപാദിയമഞ്ഞമാനാ, അഥാഭിനന്ദമാനോ ച;
അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ ച, അനത്തനീയം രജനീയസണ്ഠിതം;
രാധസുരാധേന തേ ദസാതി.

൮. ഖജ്ജനീയവഗ്ഗോ

൧. അസ്സാദസുത്തം

൭൩. സാവത്ഥിനിദാനം . "അസ്സുതവാ, ഭിക്ഖവേ, പുഥുജ്ജനോ രൂപസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച

യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സുതവാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ രൂപസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനാ ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതീ''തി. പഠമം.

൨. സമുദയസുത്തം

൭൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ''അസ്സുതവാ, ഭിക്ഖവേ, പുഥുജ്ജനോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സുതവാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതീ''തി. ദുതിയം.

൩. ദുതിയസമുദയസുത്തം

൭൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ''സുതവാ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരാനം... വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതീ''തി. തതിയം.

൪. അരഹന്തസുത്തം

൭൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം 'നേതം മമ , നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം''.

''ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി... സഞ്ഞായപി... സങ്ഖാരേസുപി... വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതി. യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താവാസാ, യാവതാ ഭവഗ്ഗം, ഏതേ അഗ്ഗാ, ഏതേ സേട്ഠാ ലോകസ്മിം യദിദം അരഹന്തോ''തി.

ഇദമവോച ഭഗവാ. ഇദം വത്വാന സുഗതോ അഥാപരം ഏതദവോച സത്ഥാ -

''സുഖിനോ വത അരഹന്തോ, തണ്ഹാ തേസം ന വിജ്ജതി;
അസ്മിമാനോ സമുച്ഛിന്നോ, മോഹജാലം പദാലിതം.

“അനേജം തേ അനുപ്പത്താ, ചിത്തം തേസം അനാവിലം;
ലോകേ അനുപലിത്താ തേ, ബ്രഹ്മഭൂതാ അനാസവാ.

“പഞ്ചക്ഖന്ധേ പരിഞ്ഞായ, സത്ത സദ്ധമ്മഗോചരാ;
പസംസിയാ സപ്പുരിസാ, പുത്താ ബുദ്ധസ്സ ഓരസാ.

“സത്തരതനസമ്പന്നാ, തീസു സിക്ഖാസു സിക്ഖിതാ;
അനുവിചരന്തി മഹാവീരാ, പഹീനഭയഭേരവാ.

“ദസഹങ്ഗേഹി സമ്പന്നാ, മഹാനാഗാ സമാഹിതാ;
ഏതേ ഖോ സേട്ഠാ ലോകസ്മിം, തണ്ഹാ തേസം ന വിജ്ജതി.

“അസേഖഞാണമുപ്പന്നം, അന്തിമോയം [അന്തിമസ്സ (ക॰)] സമുസ്സയോ;
യോ സാരോ ബ്രഹ്മചരിയസ്സ, തസ്മിം അപരപച്ചയാ.

“വിധാസു ന വികമ്പന്തി, വിപ്പമുത്താ പുനബ്ഭവാ;
ദന്തഭൂമിമനുപ്പത്താ, തേ ലോകേ വിജിതാവിനോ.

“ഉദ്ധം തിരിയം അപാചീനം, നന്ദീ തേസം ന വിജ്ജതി;
നദന്തി തേ സീഹനാദം, ബുദ്ധാ ലോകേ അനുത്തരാ”തി. ചതുത്ഥം;

൫. ദുതിയഅരഹന്തസുത്തം

൭൭. സാവത്ഥിനിദാനം. “രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തദനത്താ; യദനത്താ തം ‘നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ’തി…പേ॰… ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം”.

“ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി… സഞ്ഞായപി… സങ്ഖാരേസുപി… വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. ‘ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ’തി പജാനാതി. യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താവാസാ, യാവതാ ഭവഗ്ഗം, ഏതേ അഗ്ഗാ, ഏതേ സേട്ഠാ ലോകസ്മിം യദിദം അരഹന്തോ”തി. പഞ്ചമം.

൬. സീഹസുത്തം

൭൮. സാവത്ഥിനിദാനം . “സീഹോ, ഭിക്ഖവേ, മിഗരാജാ സായന്ഹസമയം ആസയാ നിക്ഖമതി; ആസയാ നിക്ഖമിത്വാ വിജമ്ഭതി; വിജമ്ഭിത്വാ സമന്താ ചതുദ്ദിസാ അനുവിലോകേതി; സമന്താ ചതുദ്ദിസാ അനുവിലോകേത്വാ തിക്ഖത്തും സീഹനാദം നദതി; തിക്ഖത്തും സീഹനാദം നദിത്വാ ഗോചരായ പക്കമതി. യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, തിരച്ഛാനഗതാ പാണാ സീഹസ്സ മിഗരഞ്ഞോ നദതോ സദ്ദം സുണന്തി; യേഭുയ്യേന ഭയം സംവേഗം സന്താസം ആപജ്ജന്തി; ബിലം ബിലാസയാ പവിസന്തി; ദകം ദകാസയാ പവിസന്തി; വനം വനാസയാ പവിസന്തി; ആകാസം പക്ഖിനോ ഭജന്തി. യേപി തേ, ഭിക്ഖവേ, രഞ്ഞോ നാഗാ ഗാമനിഗമരാജധാനീസു, ദള്ഹേഹി വരത്തേഹി ബദ്ധാ, തേപി താനി ബന്ധനാനി സഞ്ഛിന്ദിത്വാ സമ്പദാലേത്വാ ഭീതാ മുത്തകരീസം ചജമാനാ

[മോചന്താ (പീ॰ ക॰)], യേന വാ തേന വാ പലായന്തി. ഏവം മഹിദ്ധികോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സീഹോ മിഗരാജാ തിരച്ഛാനഗതാനം പാണാനം, ഏവം മഹേസക്ഖോ, ഏവം മഹാനുഭാവോ''.

''ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യദാ തഥാഗതോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജതി അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ സുഗതോ ലോകവിദൂ അനുത്തരോ പുരിസദമ്മസാരഥി സത്ഥാ ദേവമനുസ്സാനം ബുദ്ധോ ഭഗവാ. സോ ധമ്മം ദേസേതി - 'ഇതി രൂപം, ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ, ഇതി രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ; ഇതി വേദനാ... ഇതി സഞ്ഞാ... ഇതി സങ്ഖാരാ... ഇതി വിഞ്ഞാണം, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ'തി. യേപി തേ, ഭിക്ഖവേ, ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ ഉച്ചേസു വിമാനേസു ചിരട്ഠിതികാ തേപി തഥാഗതസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ യേഭുയ്യേന ഭയം സംവേഗം സന്താസം ആപജ്ജന്തി - 'അനിച്ചാവ കിര, ഭോ, മയം സമാനാ നിച്ചമ്ഹാതി അമഞ്ഞിമ്ഹ. അദ്ധുവാവ കിര, ഭോ, മയം സമാനാ ധുവമ്ഹാതി അമഞ്ഞിമ്ഹ. അസസ്സതാവ കിര, ഭോ, മയം സമാനാ സസ്സതമ്ഹാതി അമഞ്ഞിമ്ഹ. മയമ്പി കിര, ഭോ, അനിച്ചാ അദ്ധുവാ അസസ്സതാ സക്കായപരിയാപന്നാ'തി. ഏവം മഹിദ്ധികോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ, ഏവം മഹേസക്ഖോ, ഏവം മഹാനുഭാവോ''തി. ഇദമവോച ഭഗവാ...പേ॰... ഏതദവോച സത്ഥാ -

''യദാ ബുദ്ധോ അഭിഞ്ഞായ, ധമ്മചക്കം പവത്തയി;
സദേവകസ്സ ലോകസ്സ, സത്ഥാ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ.

''സക്കായഞ്ച നിരോധഞ്ച, സക്കായസ്സ ച സമ്ഭവം;
അരിയഞ്ചട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം, ദുക്ഖൂപസമഗാമിനം.

''യേപി ദീഘായുകാ ദേവാ, വണ്ണവന്തോ യസസ്സിനോ;
ഭീതാ സന്താസമാപാദും, സീഹസ്സേവിതരേ മിഗാ.

അവീതിവത്താ സക്കായം, അനിച്ചാ കിര ഭോ മയം;
സുത്വാ അരഹതോ വാക്യം, വിപ്പമുത്തസ്സ താദിനോ''തി. ഛട്ഠം;

൭. ഖജ്ജനീയസുത്തം

൭൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ അനേകവിഹിതം പുബ്ബേനിവാസം അനുസ്സരമാനാ അനുസ്സരന്തി സബ്ബേതേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനുസ്സരന്തി ഏതേസം വാ അഞ്ഞതരം. കതമേ പഞ്ച? 'ഏവംരൂപോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന'ന്തി - ഇതി വാ ഹി, ഭിക്ഖവേ, അനുസ്സരമാനോ രൂപംയേവ അനുസ്സരതി. 'ഏവംവേദനോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന'ന്തി - ഇതി വാ ഹി, ഭിക്ഖവേ, അനുസ്സരമാനോ വേദനംയേവ അനുസ്സരതി. 'ഏവംസഞ്ഞോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന'ന്തി... 'ഏവംസങ്ഖാരോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന'ന്തി... 'ഏവംവിഞ്ഞാണോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന'ന്തി - ഇതി വാ ഹി, ഭിക്ഖവേ, അനുസ്സരമാനോ വിഞ്ഞാണമേവ അനുസ്സരതി''.

“കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപം വദേഥ? രുപ്പതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘രൂപ’ന്തി വുച്ചതി. കേന രുപ്പതി? സീതേനപി രുപ്പതി, ഉണ്ഹേനപി രുപ്പതി, ജിഘച്ഛായപി രുപ്പതി, പിപാസായപി രുപ്പതി, ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേനപി [... സിരിംസപസമ്ഫസ്സേനപി (സീ॰ പീ॰)] രുപ്പതി. രുപ്പതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘രൂപ’ന്തി വുച്ചതി.

“കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, വേദനം വദേഥ? വേദയതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘വേദനാ’തി വുച്ചതി. കിഞ്ച വേദയതി? സുഖമ്പി വേദയതി, ദുക്ഖമ്പി വേദയതി, അദുക്ഖമസുഖമ്പി വേദയതി. വേദയതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘വേദനാ’തി വുച്ചതി.

“കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞം വദേഥ? സഞ്ജാനാതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘സഞ്ഞാ’തി വുച്ചതി. കിഞ്ച സഞ്ജാനാതി? നീലമ്പി സഞ്ജാനാതി, പീതകമ്പി സഞ്ജാനാതി, ലോഹിതകമ്പി സഞ്ജാനാതി, ഓദാതമ്പി സഞ്ജാനാതി. സഞ്ജാനാതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘സഞ്ഞാ’തി വുച്ചതി.

“കിഞ്ച , ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരേ വദേഥ? സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘സങ്ഖാരാ’തി വുച്ചതി. കിഞ്ച സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തി? രൂപം രൂപത്തായ [രൂപത്ഥായ (ക॰)] സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തി, വേദനം വേദനത്തായ സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തി, സഞ്ഞം സഞ്ഞത്തായ സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തി, സങ്ഖാരേ സങ്ഖാരത്തായ സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തി, വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണത്തായ സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തി. സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘സങ്ഖാരാ’തി വുച്ചതി.

“കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം വദേഥ? വിജാനാതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘വിഞ്ഞാണ’ന്തി വുച്ചതി. കിഞ്ച വിജാനാതി? അമ്ബിലമ്പി വിജാനാതി, തിത്തകമ്പി വിജാനാതി, കടുകമ്പി വിജാനാതി, മധുരമ്പി വിജാനാതി, ഖാരികമ്പി വിജാനാതി, അഖാരികമ്പി വിജാനാതി, ലോണികമ്പി വിജാനാതി, അലോണികമ്പി വിജാനാതി. വിജാനാതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മാ ‘വിഞ്ഞാണ’ന്തി വുച്ചതി.

“തത്ര, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖതി - ‘അഹം ഖോ ഏതരഹി രൂപേന ഖജ്ജാമി. അതീതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ രൂപേന ഖജ്ജിം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നേന രൂപേന ഖജ്ജാമി. അഹഞ്ചേവ ഖോ പന അനാഗതം രൂപം അഭിനന്ദേയ്യം, അനാഗതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ രൂപേന ഖജ്ജേയ്യം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നേന രൂപേന ഖജ്ജാമീ’തി. സോ ഇതി പടിസങ്ഖായ അതീതസ്മിം രൂപസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി ; അനാഗതം രൂപം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ രൂപസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി.

“‘അഹം ഖോ ഏതരഹി വേദനായ ഖജ്ജാമി. അതീതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ വേദനായ ഖജ്ജിം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നായ വേദനായ ഖജ്ജാമി. അഹഞ്ചേവ ഖോ പന അനാഗതം വേദനം അഭിനന്ദേയ്യം; അനാഗതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ വേദനായ ഖജ്ജേയ്യം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നായ വേദനായ ഖജ്ജാമീ’തി. സോ ഇതി പടിസങ്ഖായ

അതീതായ വേദനായ അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം വേദനം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നായ വേദനായ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി.

'''അഹം ഖോ ഏതരഹി സഞ്ഞായ ഖജ്ജാമി...പേ॰... അഹം ഖോ ഏതരഹി സങ്ഖാരേഹി ഖജ്ജാമി. അതീതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ സങ്ഖാരേഹി ഖജ്ജിം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നേഹി സങ്ഖാരേഹി ഖജ്ജാമീതി. അഹഞ്ചേവ ഖോ പന അനാഗതേ സങ്ഖാരേ അഭിനന്ദേയ്യം ; അനാഗതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ സങ്ഖാരേഹി ഖജ്ജേയ്യം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നേഹി സങ്ഖാരേഹി ഖജ്ജാമീ'തി. സോ ഇതി പടിസങ്ഖായ അതീതേസു സങ്ഖാരേസു അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതേ സങ്ഖാരേ നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നാനം സങ്ഖാരാനം നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി.

'''അഹം ഖോ ഏതരഹി വിഞ്ഞാണേന ഖജ്ജാമി. അതീതമ്പി അദ്ധാനം ഏവമേവ വിഞ്ഞാണേന ഖജ്ജിം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നേന വിഞ്ഞാണേന ഖജ്ജാമി. അഹഞ്ചേവ ഖോ പന അനാഗതം വിഞ്ഞാണം അഭിനന്ദേയ്യം; അനാഗതമ്പാഹം അദ്ധാനം ഏവമേവ വിഞ്ഞാണേന ഖജ്ജേയ്യം, സേയ്യഥാപി ഏതരഹി പച്ചുപ്പന്നേന വിഞ്ഞാണേന ഖജ്ജാമീ'തി. സോ ഇതി പടിസങ്ഖായ അതീതസ്മിം വിഞ്ഞാണസ്മിം അനപേക്ഖോ ഹോതി; അനാഗതം വിഞ്ഞാണം നാഭിനന്ദതി; പച്ചുപ്പന്നസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം''.

''അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ അപചിനാതി, നോ ആചിനാതി; പജഹതി [നോ (സീ॰)], ന ഉപാദിയതി; വിസിനേതി [നോ (സീ॰)], ന ഉസ്സിനേതി; വിധൂപേതി [നോ (സീ॰)], ന സന്ധൂപേതി. കിഞ്ച അപചിനാതി, നോ ആചിനാതി? രൂപം അപചിനാതി, നോ ആചിനാതി; വേദനം ... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അപചിനാതി, നോ ആചിനാതി. കിഞ്ച പജഹതി, ന ഉപാദിയതി? രൂപം പജഹതി, ന ഉപാദിയതി; വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ...

വിഞ്ഞാണം പജഹതി, ന ഉപാദിയതി. കിഞ്ച വിസിനേതി, ന ഉസ്സിനേതി? രൂപം വിസിനേതി, ന ഉസ്സിനേതി; വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം വിസിനേതി, ന ഉസ്സിനേതി. കിഞ്ച വിധൂപേതി, ന സന്ധൂപേതി? രൂപം വിധൂപേതി, ന സന്ധൂപേതി; വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം വിധൂപേതി, ന സന്ധൂപേതി.

"ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി... സഞ്ഞായപി... സങ്ഖാരേസുപി... വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതി.

"അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു നേവാചിനാതി ന അപചിനാതി, അപചിനിത്വാ ഠിതോ നേവ പജഹതി ന ഉപാദിയതി, പജഹിത്വാ ഠിതോ നേവ വിസിനേതി ന ഉസ്സിനേതി, വിസിനേത്വാ ഠിതോ നേവ വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതി. വിധൂപേത്വാ ഠിതോ കിഞ്ച നേവാചിനാതി ന അപചിനാതി? അപചിനിത്വാ ഠിതോ രൂപം നേവാചിനാതി ന അപചിനാതി; അപചിനിത്വാ ഠിതോ വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം നേവാചിനാതി ന അപചിനാതി. അപചിനിത്വാ ഠിതോ കിഞ്ച നേവ പജഹതി ന ഉപാദിയതി? പജഹിത്വാ ഠിതോ രൂപം നേവ പജഹതി ന ഉപാദിയതി; പജഹിത്വാ ഠിതോ വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം നേവ പജഹതി ന ഉപാദിയതി. പജഹിത്വാ ഠിതോ കിഞ്ച നേവ വിസിനേതി ന ഉസ്സിനേതി? വിസിനേത്വാ ഠിതോ രൂപം നേവ വിസിനേതി ന ഉസ്സിനേതി; വിസിനേത്വാ ഠിതോ വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം നേവ വിസിനേതി ന ഉസ്സിനേതി. വിസിനേത്വാ ഠിതോ കിഞ്ച നേവ വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതി? വിധൂപേത്വാ ഠിതോ രൂപം നേവ വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതി; വിധൂപേത്വാ ഠിതോ വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം നേവ വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതി. വിധൂപേത്വാ ഠിതോ ഏവംവിമുത്തചിത്തം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖും സഇന്ദാ ദേവാ സബ്രഹ്മകാ സപജാപതികാ ആരകാവ നമസ്സന്തി -

> "നമോ തേ പുരിസാജഞ്ഞ, നമോ തേ പുരിസുത്തമ;
> യസ്സ തേ നാഭിജാനാമ, യമ്പി നിസ്സായ ഝായസീ"തി. സത്തമം;

൮. പിണ്ഡോല്യസുത്തം

൮൦. ഏകം സമയം ഭഗവാ സക്കേസു വിഹരതി കപിലവത്ഥുസ്മിം നിഗ്രോധാരാമേ. അഥ ഖോ ഭഗവാ കിസ്മിഞ്ചിദേവ പകരണേ ഭിക്ഖുസങ്ഘം പണാമേത്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ കപിലവത്ഥും പിണ്ഡായ പാവിസി. കപിലവത്ഥുസ്മിം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ യേന മഹാവനം തേനുപസങ്കമി ദിവാവിഹാരായ . മഹാവനം അജ്ഝോഗാഹേത്വാ ബേലുവലട്ഠികായ മൂലേ ദിവാവിഹാരം നിസീദി.

അഥ ഖോ ഭഗവതോ രഹോഗതസ്സ പടിസല്ലീനസ്സ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി - "മയാ ഖോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പബാള്ഹോ. സന്തേത്ഥ ഭിക്ഖൂ നവാ അചിരപബ്ബജിതാ അധുനാഗതാ ഇമം ധമ്മവിനയം. തേസം മമം

അപസ്സന്താനം സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ. സേയ്യഥാപി നാമ വച്ഛസ്സ തരുണസ്സ മാതരം അപസ്സന്തസ്സ സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ, ഏവമേവ സന്തേത്ഥ ഭിക്ഖൂ നവാ അചിരപബ്ബജിതാ അധുനാഗതാ ഇമം ധമ്മവിനയം തേസം മമം അപസ്സന്താനം സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ. സേയ്യഥാപി നാമ ബീജാനം തരുണാനം ഉദകം അലഭന്താനം സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ, ഏവമേവ സന്തേത്ഥ...പേ॰... തേസം മമം അലഭന്താനം ദസ്സനായ സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ. യംനൂനാഹം യഥേവ മയാ പുബ്ബേ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ അനുഗ്ഗഹിതോ, ഏവമേവ ഏതരഹി അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യം ഭിക്ഖുസങ്ഘ''ന്തി.

അഥ ഖോ ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി ഭഗവതോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ - സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ സമിഞ്ജിതം [സമ്മിഞ്ജിതം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] വാ ബാഹം പസാരേയ്യ പസാരിതം വാ ബാഹം സമിഞ്ജേയ്യ ഏവമേവ - ബ്രഹ്മലോകേ അന്തരഹിതോ ഭഗവതോ പുരതോ പാതുരഹോസി. അഥ ഖോ ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി ഏകംസം ഉത്തരാസങ്ഗം കരിത്വാ യേന ഭഗവാ തേനഞ്ജലിം പണാമേത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''ഏവമേതം, ഭഗവാ; ഏവമേതം, സുഗത ! ഭഗവതോ, ഭന്തേ, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പബാള്ഹോ. സന്തേത്ഥ ഭിക്ഖൂ നവാ അചിരപബ്ബജിതാ അധുനാഗതാ ഇമം ധമ്മവിനയം. തേസം ഭഗവന്തം അപസ്സന്താനം സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ. സേയ്യഥാപി നാമ വച്ഛസ്സ തരുണസ്സ മാതരം അപസ്സന്തസ്സ സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ, ഏവമേവ സന്തേത്ഥ ഭിക്ഖൂ നവാ അചിരപബ്ബജിതാ അധുനാഗതാ ഇമം ധമ്മവിനയം തേസം ഭഗവന്തം അപസ്സന്താനം സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ. സേയ്യഥാപി നാമ ബീജാനം തരുണാനം ഉദകം അലഭന്താനം സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ, ഏവമേവ സന്തേത്ഥ ഭിക്ഖൂ നവാ അചിരപബ്ബജിതാ അധുനാഗതാ ഇമം ധമ്മവിനയം, തേസം ഭഗവന്തം അലഭന്താനം ദസ്സനായ സിയാ അഞ്ഞഥത്തം സിയാ വിപരിണാമോ. അഭിനന്ദതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം; അഭിവദതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം. യഥേവ ഭഗവതാ പുബ്ബേ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ അനുഗ്ഗഹിതോ, ഏവമേവ ഏതരഹി അനുഗ്ഗണ്ഹാതു ഭിക്ഖുസങ്ഘ''ന്തി.

അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന. അഥ ഖോ ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി ഭഗവതോ അധിവാസനം വിദിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ തത്ഥേവന്തരധായി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ യേന നിഗ്രോധാരാമോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ നിസീദി. നിസജ്ജ ഖോ ഭഗവാ തഥാരൂപം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖാസി [അഭിസങ്ഖാരേസി (സ്യാ॰ കം॰), അഭിസങ്ഖായി (പീ॰), അഭിസങ്ഖരോതി (ക॰)] യഥാ തേ ഭിക്ഖൂ (ഏകദ്വീഹികായ സാരജ്ജമാനരൂപാ യേനാഹം [യേന ഭഗവാ (?)] തേനുപസങ്കമേയ്യും. തേപി ഭിക്ഖൂ) [( ) സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പോത്ഥകേസു നത്ഥി] ഏകദ്വീഹികായ സാരജ്ജമാനരൂപാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നേ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവാ ഏതദവോച -

“അന്തമിദം, ഭിക്ഖവേ, ജീവികാനം യദിദം പിണ്ഡോല്യം. അഭിസാപോയം, ഭിക്ഖവേ, ലോകസ്മിം പിണ്ഡോലോ വിചരസി പത്തപാണീതി. തഞ്ച ഖോ ഏതം, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്താ ഉപേന്തി അത്ഥവസികാ, അത്ഥവസം പടിച്ച; നേവ രാജാഭിനീതാ, ന ചോരാഭിനീതാ, ന ഇണട്ടാ, ന ഭയട്ടാ, ന ആജീവികാപകതാ; അപി ച ഖോ ഓതിണ്ണാമ്ഹ ജാതിയാ ജരായ മരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി ദുക്ഖോതിണ്ണാ ദുക്ഖപരേതാ അപ്പേവ നാമ ഇമസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ അന്തകിരിയാ പഞ്ഞായേഥാതി.

“ഏവം പബ്ബജിതോ ചായം, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തോ. സോ ച ഹോതി അഭിജ്ഝാലു കാമേസു തിബ്ബസാരാഗോ ബ്യാപന്നചിത്തോ പദുട്ഠമനസങ്കപ്പോ മുട്ഠസ്സതി അസമ്പജാനോ അസമാഹിതോ വിബ്ഭന്തചിത്തോ പാകതിന്ദ്രിയോ. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ , ഛവാലാതം ഉഭതോപദിത്തം മജ്ഝേ ഗൂഥഗതം, നേവ ഗാമേ കട്ഠത്ഥം ഫരതി, നാരഞ്ഞേ കട്ഠത്ഥം ഫരതി. തഥൂപമാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമം പുഗ്ഗലം വദാമി ഗിഹിഭോഗാ ച പരിഹീനോ, സാമഞ്ഞത്ഥഞ്ച ന പരിപൂരേതി.

“തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, അകുസലവിതക്കാ - കാമവിതക്കോ, ബ്യാപാദവിതക്കോ, വിഹിംസാവിതക്കോ. ഇമേ ച ഭിക്ഖവേ, തയോ അകുസലവിതക്കാ ക്വ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി? ചതൂസു വാ സതിപട്ഠാനേസു സുപ്പതിട്ഠിതചിത്തസ്സ വിഹരതോ അനിമിത്തം വാ സമാധിം ഭാവയതോ. യാവഞ്ചിദം, ഭിക്ഖവേ, അലമേവ അനിമിത്തോ സമാധി ഭാവേതും. അനിമിത്തോ, ഭിക്ഖവേ, സമാധി ഭാവിതോ ബഹുലീകതോ മഹപ്ഫലോ ഹോതി മഹാനിസംസോ.

“ദ്വേമാ, ഭിക്ഖവേ, ദിട്ഠിയോ - ഭവദിട്ഠി ച വിഭവദിട്ഠി ച. തത്ര ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖതി - ‘അത്ഥി നു ഖോ തം കിഞ്ചി ലോകസ്മിം യമഹം ഉപാദിയമാനോ ന വജ്ജവാ അസ്സ’ന്തി? സോ ഏവം പജാനാതി - ‘നത്ഥി നു ഖോ തം കിഞ്ചി ലോകസ്മിം യമഹം ഉപാദിയമാനോ ന വജ്ജവാ അസ്സം. അഹഞ്ഹി രൂപഞ്ഞേവ ഉപാദിയമാനോ ഉപാദിയേയ്യം വേദനഞ്ഞേവ... സഞ്ഞഞ്ഞേവ... സങ്ഖാരേയേവ വിഞ്ഞാണഞ്ഞേവ ഉപാദിയമാനോ ഉപാദിയേയ്യം. തസ്സ മേ അസ്സ [അയം (ക॰)] ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോ; ഭവപച്ചയാ ജാതി; ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ സമ്ഭവേയ്യും. ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ അസ്സാ’”തി.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ”തി? “ദുക്ഖം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം...പേ॰... തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, ഏവം പസ്സം... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. അട്ഠമം.

൯. പാലിലേയ്യസുത്തം

൨൭. ഏകം സമയം ഭഗവാ കോസമ്ബിയം വിഹരതി ഘോസിതാരാമേ. അഥ ഖോ ഭഗവാ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ കോസമ്ബിം പിണ്ഡായ പാവിസി. കോസമ്ബിയം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ സാമം സേനാസനം സംസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ അനാമന്തേത്വാ ഉപട്ഠാകേ അനപലോകേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഏകോ അദുതിയോ ചാരികം പക്കാമി.

അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു അചിരപക്കന്തസ്സ ഭഗവതോ യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഏതദവോച - "ഏസാവുസോ, ആനന്ദ, ഭഗവാ സാമം സേനാസനം സംസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ അനാമന്തേത്വാ ഉപട്ഠാകേ അനപലോകേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഏകോ അദുതിയോ ചാരികം പക്കന്തോ"തി. "യസ്മിം, ആവുസോ, സമയേ ഭഗവാ സാമം സേനാസനം സംസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ അനാമന്തേത്വാ ഉപട്ഠാകേ അനപലോകേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഏകോ അദുതിയോ ചാരികം പക്കമതി, ഏകോവ ഭഗവാ തസ്മിം സമയേ വിഹരിതുകാമോ ഹോതി; ന ഭഗവാ തസ്മിം സമയേ കേനചി അനുബന്ധിതബ്ബോ ഹോതീ"തി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ അനുപുബ്ബേന ചാരികം ചരമാനോ യേന പാലിലേയ്യകം [പാരിലേയ്യകം (സീ॰ പീ॰)] തദവസരി. തത്ര സുദം ഭഗവാ പാലിലേയ്യകേ വിഹരതി ഭദ്ദസാലമൂലേ. അഥ ഖോ സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മതാ ആനന്ദേന സദ്ധിം സമ്മോദിംസു. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഏതദവോചും - "ചിരസ്സുതാ ഖോ നോ, ആവുസോ ആനന്ദ, ഭഗവതോ സമ്മുഖാ ധമ്മീ കഥാ; ഇച്ഛാമ മയം, ആവുസോ ആനന്ദ, ഭഗവതോ സമ്മുഖാ ധമ്മിം കഥം സോതു"ന്തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ തേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം യേന പാലിലേയ്യകം ഭദ്ദസാലമൂലം യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നേ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവാ ധമ്മിയാ കഥായ സന്ദസ്സേസി സമാദപേസി സമുത്തേജേസി സമ്പഹംസേസി. തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി - "കഥം നു ഖോ ജാനതോ കഥം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ"തി? അഥ ഖോ ഭഗവാ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - "വിചയസോ ദേസിതോ, ഭിക്ഖവേ, മയാ ധമ്മോ; വിചയസോ ദേസിതാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ; വിചയസോ ദേസിതാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ; വിചയസോ ദേസിതാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ; വിചയസോ ദേസിതാനി പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി; വിചയസോ ദേസിതാനി പഞ്ച ബലാനി; വിചയസോ ദേസിതാ സത്തബോജ്ഝങ്ഗാ; വിചയസോ ദേസിതോ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. ഏവം വിചയസോ ദേസിതോ, ഭിക്ഖവേ, മയാ ധമ്മോ. ഏവം വിചയസോ ദേസിതേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, മയാ ധമ്മേ അഥ ച പനിധേകച്ചസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി - 'കഥം നു ഖോ ജാനതോ കഥം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ'"തി?

“കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി? ഇധ ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, സമനുപസ്സനാ സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേന ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി തണ്ഹാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. സാപി വേദനാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. സോപി ഫസ്സോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി അവിജ്ജാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ . ഏവമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ രൂപവന്തം അത്താനം സമനുപസ്സതി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, സമനുപസ്സനാ സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേന ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി തണ്ഹാ... സാപി വേദനാ... സോപി ഫസ്സോ... സാപി അവിജ്ജാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. ഏവമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം അത്താനം സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ അത്തനി രൂപം സമനുപസ്സതി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ , സമനുപസ്സനാ സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേന ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി തണ്ഹാ... സാപി വേദനാ... സോപി ഫസ്സോ... സാപി അവിജ്ജാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. ഏവമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം അത്താനം സമനുപസ്സതി, ന അത്തനി രൂപം സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ രൂപസ്മിം അത്താനം സമനുപസ്സതി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, സമനുപസ്സനാ സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേ ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി തണ്ഹാ ... സാപി വേദനാ... സോപി ഫസ്സോ... സാപി

അവിജ്ജാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. ഏവമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ...പേ॰... ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം അത്താനം, ന അത്തനി രൂപം, ന രൂപസ്മിം അത്താനം സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ വേദനാവന്തം അത്താനം സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ അത്തനി വേദനം സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ വേദനായ അത്താനം സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ സഞ്ഞം... അപി ച ഖോ സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ സങ്ഖാരവന്തം അത്താനം സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ അത്തനി സങ്ഖാരേ സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ സങ്ഖാരേസു അത്താനം സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, അപി ച ഖോ വിഞ്ഞാണവന്തം അത്താനം, അപി ച ഖോ അത്തനി വിഞ്ഞാണം, അപി ച ഖോ വിഞ്ഞാണസ്മിം അത്താനം സമനുപസ്സതി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, സമനുപസ്സനാ സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ...പേ॰... കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേ ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി തണ്ഹാ... സാപി വേദനാ... സോപി ഫസ്സോ ... സാപി അവിജ്ജാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി; അപി ച ഖോ ഏവംദിട്ഠി ഹോതി - ‘സോ അത്താ സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ’തി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, സസ്സതദിട്ഠി സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ...പേ॰... ഏവമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വേദനം ... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി; നാപി ഏവംദിട്ഠി ഹോതി - ‘സോ അത്താ സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ’തി. അപി ച ഖോ ഏവംദിട്ഠി ഹോതി - ‘നോ ചസ്സം നോ ച മേ സിയാ നാഭവിസ്സം ന മേ ഭവിസ്സതീ’തി. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, ഉച്ഛേദദിട്ഠി സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേന ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ...പേ॰... ഏവമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

“ന ഹേവ ഖോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വേദനം... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി...പേ॰... ന വിഞ്ഞാണസ്മിം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, നാപി ഏവംദിട്ഠി ഹോതി - ‘സോ

അത്താ സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'തി; നാപി ഏവംദിട്ഠി ഹോതി - 'നോ ചസ്സം നോ ച മേ സിയാ നാഭവിസ്സം ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി; അപി ച ഖോ കങ്ഖീ ഹോതി വിചികിച്ഛീ അനിട്ഠംങ്ഗതോ സദ്ധമ്മേ. യാ ഖോ പന സാ, ഭിക്ഖവേ, കങ്ഖിതാ വിചികിച്ഛിതാ അനിട്ഠംങ്ഗതതാ സദ്ധമ്മേ സങ്ഖാരോ സോ. സോ പന സങ്ഖാരോ കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോ? അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേന, ഭിക്ഖവേ, വേദയിതേന ഫുട്ഠസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ ഉപ്പന്നാ തണ്ഹാ; തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സോപി സങ്ഖാരോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി തണ്ഹാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. സാപി വേദനാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. സോപി ഫസ്സോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ. സാപി അവിജ്ജാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ''തി. നവമം.

൧൦. പുണ്ണമസുത്തം

൮൨. ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി പുബ്ബാരാമേ മിഗാരമാതുപാസാദേ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം. തേന ഖോ പന സമയേന ഭഗവാ തദഹുപോസഥേ പന്നരസേ പുണ്ണായ പുണ്ണമായ രത്തിയാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ അജ്ഝോകാസേ നിസിന്നോ ഹോതി.

അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഉട്ഠായാസനാ ഏകംസം ഉത്തരാസങ്ഗം കരിത്വാ യേന ഭഗവാ തേനഞ്ജലിം പണാമേത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''പുച്ഛേയ്യാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം കിഞ്ചിദേവ [കഞ്ചിദേവ (?)] ദേസം, സചേ മേ ഭഗവാ ഓകാസം കരോതി പഞ്ഹസ്സ വേയ്യാകരണായാ''തി? ''തേന ഹി ത്വം, ഭിക്ഖു, സകേ ആസനേ നിസീദിത്വാ പുച്ഛ യദാകങ്ഖസീ''തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ പടിസ്സുത്വാ സകേ ആസനേ നിസീദിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''ഇമേ നു ഖോ, ഭന്തേ, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ''തി.

''ഇമേ ഖോ പന, ഭിക്ഖു, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ; സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ''തി. ''സാധു, ഭന്തേ''തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ ഭഗവന്തം ഉത്തരിം പഞ്ഹം അപുച്ഛി -

''ഇമേ ഖോ പന, ഭന്തേ, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ കിംമൂലകാ''തി? ''ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖു, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ഛന്ദമൂലകാ''തി...പേ॰... തഞ്ഞേവ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഉപാദാനം തേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ഉദാഹു അഞ്ഞത്ര പഞ്ചഹി ഉപാദാനക്ഖന്ധേഹി ഉപാദാനന്തി? ''ന ഖോ, ഭിക്ഖു, തഞ്ഞേവ ഉപാദാനം തേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ നാപി അഞ്ഞത്ര പഞ്ചഹി ഉപാദാനക്ഖന്ധേഹി ഉപാദാനം, അപി ച യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗോ തം തത്ഥ ഉപാദാന''ന്തി. ''സാധു, ഭന്തേ''തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു...പേ॰... ഉത്തരിം പഞ്ഹം അപുച്ഛി -

“സിയാ പന, ഭന്തേ, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേസു ഛന്ദരാഗവേമത്തതാ”തി? “സിയാ, ഭിക്ഖൂ”തി ഭഗവാ അവോച - “ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംവേദനോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംസഞ്ഞോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം, ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം അനാഗതമദ്ധാനം , ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖു, സിയാ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേസു ഛന്ദരാഗവേമത്തതാ”തി? “സാധു, ഭന്തേ”തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു...പേ... ഉത്തരിം പഞ്ഹം അപുച്ഛി -

“കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഖന്ധാനം ഖന്ധാധിവചന”ന്തി? “യം കിഞ്ചി, ഭിക്ഖു, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, അയം വുച്ചതി രൂപക്ഖന്ധോ. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, അയം വുച്ചതി വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ. ഏത്താവതാ ഖോ, ഭിക്ഖു, ഖന്ധാനം ഖന്ധാധിവചന”ന്തി. “സാധു, ഭന്തേ”തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു...പേ... അപുച്ഛി -

“കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു കോ പച്ചയോ രൂപക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ; കോ ഹേതു കോ പച്ചയോ വേദനാക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ; കോ ഹേതു കോ പച്ചയോ സഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ; കോ ഹേതു കോ പച്ചയോ സങ്ഖാരക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ; കോ ഹേതു കോ പച്ചയോ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായാ”തി? “ചത്താരോ ഖോ, ഭിക്ഖു, മഹാഭൂതാ ഹേതു, ചത്താരോ മഹാഭൂതാ പച്ചയോ രൂപക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ. ഫസ്സോ ഹേതു ഫസ്സോ പച്ചയോ വേദനാക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ. ഫസ്സോ ഹേതു ഫസ്സോ പച്ചയോ സഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ. ഫസ്സോ ഹേതു , ഫസ്സോ പച്ചയോ സങ്ഖാരക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായ. നാമരൂപം ഹേതു, നാമരൂപം പച്ചയോ വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായാ”തി. “സാധു, ഭന്തേ”തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു...പേ... അപുച്ഛി -

“കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, സക്കായദിട്ഠി ഹോതീ”തി? “ഇധ, ഭിക്ഖു, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം; വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖു, സക്കായദിട്ഠി ഹോതീ”തി. “സാധു, ഭന്തേ”തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു...പേ... അപുച്ഛി -

“കഥം പന, ഭന്തേ, സക്കായദിട്ഠി ന ഹോതീ”തി? “ഇധ, ഭിക്ഖു, സുതവാ അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ കോവിദോ അരിയധമ്മേ സുവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം ദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ കോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ രൂപം, ന രൂപസ്മിം വാ അത്താനം; ന വേദനം... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി,

ന വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, ന വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖു, സക്കായദിട്ഠി ന ഹോതീ''തി. ''സാധു , ഭന്തേ''തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു...പേ॰... അപുച്ഛി -

''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, രൂപസ്സ അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണം; കോ വേദനായ... കോ സഞ്ഞായ... കോ സങ്ഖാരാനം... കോ വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ, കോ ആദീനവോ, കിം നിസ്സരണ''ന്തി? ''യം ഖോ, ഭിക്ഖു, രൂപം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം - അയം രൂപസ്സ അസ്സാദോ. യം രൂപം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം - അയം രൂപസ്സ ആദീനവോ. യോ രൂപസ്മിം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം - ഇദം രൂപസ്സ നിസ്സരണം. യം വേദനം പടിച്ച... യം സഞ്ഞം പടിച്ച... യേ സങ്ഖാരേ പടിച്ച... യം വിഞ്ഞാണം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം - അയം വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദോ. യം വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം - അയം വിഞ്ഞാണസ്സ ആദീനവോ. യോ വിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം - ഇദം വിഞ്ഞാണസ്സ നിസ്സരണ''ന്തി. ''സാധു, ഭന്തേ''തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ ഭഗവന്തം ഉത്തരിം പഞ്ഹം അപുച്ഛി -

''കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ, കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി? ''യം കിഞ്ചി, ഭിക്ഖു, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖു, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി.

തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി - ''ഇതി കിര ഭോ രൂപം അനത്താ, വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ; അനത്തകതാനി കമ്മാനി കഥമത്താനം [കതമത്താനം (പീ॰), കമ്മത്താനം (സ്യാ॰ കം॰ ക॰)] ഫുസിസ്സന്തീ''തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ചേതസാ ചേതോ പരിവിതക്കമഞ്ഞായ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി -

''ഠാനം ഖോ പനേതം, ഭിക്ഖവേ, വിജ്ജതി യം ഇധേകച്ചോ മോഘപുരിസോ അവിദ്വാ അവിജ്ജാഗതോ തണ്ഹാധിപതേയ്യേന ചേതസാ സത്ഥുസാസനം അതിധാവിതബ്ബം മഞ്ഞേയ്യ. ഇതി കിര, ഭോ, രൂപം അനത്താ, വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ. അനത്തകതാനി കമ്മാനി കഥമത്താനം ഫുസിസ്സന്തീതി? പടിപുച്ഛാവിനീതാ ഖോ മേ തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, തത്ര തത്ര തേസു തേസു ധമ്മേസു.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”. “വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി ? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ”തി? “ദുക്ഖം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി.

“ദ്വേ ഖന്ധാ തഞ്ഞേവ സിയം, അധിവചനഞ്ച ഹേതുനാ;
സക്കായേന ദുവേ വുത്താ, അസ്സാദവിഞ്ഞാണകേന ച;
ഏതേ ദസവിധാ വുത്താ, ഹോതി ഭിക്ഖു പുച്ഛായാ”തി. ദസമം;

ഖജ്ജനീയവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

അസ്സാദോ ദ്വേ സമുദയാ, അരഹന്തേഹി അപരേ ദ്വേ;
സീഹോ ഖജ്ജനീ പിണ്ഡോല്യം, പാലിലേയ്യേന പുണ്ണമാതി.

൯. ഥേരവഗ്ഗോ

൧. ആനന്ദസുത്തം

൮൩. സാവത്ഥിനിദാനം . തത്ര ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - “ആവുസോ, ഭിക്ഖവേ”തി. “ആവുസോ”തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ ആനന്ദസ്സ പച്ചസ്സോസും. ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഏതദവോച -

“പുണ്ണോ നാമ, ആവുസോ, ആയസ്മാ മന്താണിപുത്തോ [മന്താനിപുത്തോ (ക॰ സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰ ക॰)] അമ്ഹാകം നവകാനം സതം ബഹൂപകാരോ ഹോതി. സോ അമ്ഹേ ഇമിനാ ഓവാദേന ഓവദതി - ‘ഉപാദായ, ആവുസോ ആനന്ദ, അസ്മീതി ഹോതി, നോ അനുപാദായ. കിഞ്ച ഉപാദായ അസ്മീതി ഹോതി, നോ അനുപാദായ? രൂപം ഉപാദായ അസ്മീതി ഹോതി, നോ അനുപാദായ. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ അസ്മീതി ഹോതി, നോ അനുപാദായ’”.

“സേയ്യഥാപി, ആവുസോ ആനന്ദ, ഇത്ഥീ വാ പുരിസോ വാ ദഹരോ യുവാ മണ്ഡനകജാതികോ ആദാസേ വാ പരിസുദ്ധേ പരിയോദാതേ അച്ഛേ വാ ഉദകപത്തേ സകം മുഖനിമിത്തം പച്ചവേക്ഖമാനോ ഉപാദായ പസ്സേയ്യ, നോ അനുപാദായ; ഏവമേവ ഖോ, ആവുസോ ആനന്ദ, രൂപം ഉപാദായ അസ്മീതി ഹോതി, നോ അനുപാദായ. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ അസ്മീതി ഹോതി, നോ അനുപാദായ.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ ആനന്ദ, ‘രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’”തി? ‘അനിച്ചം, ആവുസോ’. വേദനാ... സഞ്ഞാ ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’തി? ‘അനിച്ചം, ആവുസോ’. തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീതി. പുണ്ണോ നാമ ആവുസോ ആയസ്മാ മന്താണിപുത്തോ അമ്ഹാകം നവകാനം സതം ബഹൂപകാരോ

ഹോതി. സോ അമ്ഹേ ഇമിനാ ഓവാദേന ഓവദതി. ഇദഞ്ച പന മേ ആയസ്മതോ പുണ്ണസ്സ മന്താണിപുത്തസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ ധമ്മോ അഭിസമിതോതി. പഠമം.

൨. തിസ്സസുത്തം

൮൪. സാവത്ഥിനിദാനം. തേന ഖോ പന സമയേന ആയസ്മാ തിസ്സോ ഭഗവതോ പിതുച്ഛാപുത്തോ സമ്ബഹുലാനം ഭിക്ഖൂനം ഏവമാരോചേതി - ''അപി മേ, ആവുസോ, മധുരകജാതോ വിയ കായോ; ദിസാപി മേ ന പക്ഖായന്തി; ധമ്മാപി മം ന പടിഭന്തി; ഥിനമിദ്ധഞ്ച [ഥീനമിദ്ധഞ്ച (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] മേ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠതി; അനഭിരതോ ച ബ്രഹ്മചരിയം ചരാമി; ഹോതി ച മേ ധമ്മേസു വിചികിച്ഛാ''തി.

അഥ ഖോ സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - ''ആയസ്മാ, ഭന്തേ, തിസ്സോ ഭഗവതോ പിതുച്ഛാപുത്തോ സമ്ബഹുലാനം ഭിക്ഖൂനം ഏവമാരോചേതി - 'അപി മേ, ആവുസോ, മധുരകജാതോ വിയ കായോ; ദിസാപി മേ ന പക്ഖായന്തി; ധമ്മാപി മം ന പടിഭന്തി; ഥിനമിദ്ധഞ്ച മേ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠതി; അനഭിരതോ ച ബ്രഹ്മചരിയം ചരാമി; ഹോതി ച മേ ധമ്മേസു വിചികിച്ഛാ'''തി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും ആമന്തേസി - ''ഏഹി ത്വം, ഭിക്ഖു, മമ വചനേന തിസ്സം ഭിക്ഖും ആമന്തേഹീ''തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''തി ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ തിസ്സോ തേനുപസങ്കമി ; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം തിസ്സം ഏതദവോച - ''സത്ഥാ തം, ആവുസോ തിസ്സ, ആമന്തേതീ''തി. ''ഏവമാവുസോ''തി ഖോ ആയസ്മാ തിസ്സോ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ പടിസ്സുത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം തിസ്സം ഭഗവാ ഏതദവോച - ''സച്ചം കിര ത്വം, തിസ്സ, സമ്ബഹുലാനം ഭിക്ഖൂനം ഏവമാരോചേസി - 'അപി മേ, ആവുസോ, മധുരകജാതോ വിയ കായോ...പേ॰... ഹോതി ച മേ ധമ്മേസു വിചികിച്ഛാ'''തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''. ''തം കിം മഞ്ഞസി, തിസ്സ, രൂപേ അവിഗതരാഗസ്സ അവിഗതച്ഛന്ദസ്സ അവിഗതപേമസ്സ അവിഗതപിപാസസ്സ അവിഗതപരിളാഹസ്സ അവിഗതതണ്ഹസ്സ, തസ്സ രൂപസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ''തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''.

''സാധു സാധു, തിസ്സ! ഏവഞ്ഹേതം, തിസ്സ, ഹോതി. യഥാ തം രൂപേ അവിഗതരാഗസ്സ... വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു അവിഗതരാഗസ്സ...പേ॰... തേസം സങ്ഖാരാനം വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ''തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''.

''സാധു സാധു, തിസ്സ! ഏവഞ്ഹേതം, തിസ്സ, ഹോതി. യഥാ തം വിഞ്ഞാണേ അവിഗതരാഗസ്സ അവിഗതച്ഛന്ദസ്സ അവിഗതപേമസ്സ അവിഗതപിപാസസ്സ അവിഗതപരിളാഹസ്സ അവിഗതതണ്ഹസ്സ, തസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ

വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി
സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ''തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''.

''സാധു സാധു, തിസ്സ! ഏവഞ്ഹേതം, തിസ്സ, ഹോതി. യഥാ തം വിഞ്ഞാണേ അവിഗതരാഗസ്സ. തം കിം മഞ്ഞസി, തിസ്സ, രൂപേ വിഗതരാഗസ്സ വിഗതച്ഛന്ദസ്സ വിഗതപേമസ്സ വിഗതപിപാസസ്സ വിഗതപരിളാഹസ്സ വിഗതതണ്ഹസ്സ, തസ്സ രൂപസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി
സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''സാധു സാധു, തിസ്സ! ഏവഞ്ഹേതം, തിസ്സ, ഹോതി. യഥാ തം രൂപേ വിഗതരാഗസ്സ... വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു വിഗതരാഗസ്സ... വിഞ്ഞാണേ വിഗതരാഗസ്സ വിഗതച്ഛന്ദസ്സ വിഗതപേമസ്സ വിഗതപിപാസസ്സ വിഗതപരിളാഹസ്സ വിഗതതണ്ഹസ്സ തസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി
സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''സാധു സാധു, തിസ്സ! ഏവഞ്ഹേതം, തിസ്സ, ഹോതി. യഥാ തം വിഞ്ഞാണേ വിഗതരാഗസ്സ. തം കിം മഞ്ഞസി, തിസ്സ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി.

''സേയ്യഥാപി, തിസ്സ, ദ്വേ പുരിസാ - ഏകോ പുരിസോ അമഗ്ഗകുസലോ, ഏകോ പുരിസോ മഗ്ഗകുസലോ. തമേനം സോ അമഗ്ഗകുസലോ പുരിസോ അമും മഗ്ഗകുസലം പുരിസം മഗ്ഗം പുച്ഛേയ്യ. സോ ഏവം വദേയ്യ - 'ഏഹി, ഭോ പുരിസ, അയം മഗ്ഗോ. തേന മുഹുത്തം ഗച്ഛ. തേന മുഹുത്തം ഗന്ത്വാ ദക്ഖിസ്സസി ദ്വേധാപഥം, തത്ഥ വാമം മുഞ്ചിത്വാ ദക്ഖിണം ഗണ്ഹാഹി. തേന മുഹുത്തം ഗച്ഛ. തേന മുഹുത്തം ഗന്ത്വാ ദക്ഖിസ്സസി തിബ്ബം വനസണ്ഡം. തേന മുഹുത്തം ഗച്ഛ. തേന മുഹുത്തം ഗന്ത്വാ ദക്ഖിസ്സസി മഹന്തം നിന്നം പല്ലലം . തേന മുഹുത്തം ഗച്ഛ. തേന മുഹുത്തം ഗന്ത്വാ ദക്ഖിസ്സസി സോബ്ഭം പപാതം. തേന മുഹുത്തം ഗച്ഛ. തേന മുഹുത്തം ഗന്ത്വാ ദക്ഖിസ്സസി സമം ഭൂമിഭാഗം രമണീയ'''ന്തി.

''ഉപമാ ഖോ മ്യായം, തിസ്സ, കതാ അത്ഥസ്സ വിഞ്ഞാപനായ. അയം ചേവേത്ഥ അത്ഥോ - 'പുരിസോ അമഗ്ഗകുസലോ'തി ഖോ, തിസ്സ, പുഥുജ്ജനസ്സേതം അധിവചനം. 'പുരിസോ മഗ്ഗകുസലോ'തി ഖോ, തിസ്സ, തഥാഗതസ്സേതം അധിവചനം അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ. 'ദ്വേധാപഥോ'തി ഖോ, തിസ്സ, വിചികിച്ഛായേതം അധിവചനം . 'വാമോ മഗ്ഗോ'തി ഖോ, തിസ്സ, അട്ഠങ്ഗികസ്സേതം മിച്ഛാമഗ്ഗസ്സ അധിവചനം, സേയ്യഥിദം - മിച്ഛാദിട്ഠിയാ...പേ॰... മിച്ഛാസമാധിസ്സ. 'ദക്ഖിണോ മഗ്ഗോ'തി ഖോ, തിസ്സ, അരിയസ്സേതം അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ അധിവചനം, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠിയാ...പേ॰... സമ്മാസമാധിസ്സ. 'തിബ്ബോ വനസണ്ഡോ'തി ഖോ, തിസ്സ, അവിജ്ജായേതം അധിവചനം. 'മഹന്തം നിന്നം പല്ലല'ന്തി ഖോ, തിസ്സ, കാമാനമേതം അധിവചനം. 'സോബ്ഭോ പപാതോ'തി ഖോ, തിസ്സ, കോധൂപായാസസ്സേതം അധിവചനം. 'സമോ ഭൂമിഭാഗോ രമണീയോ'തി ഖോ, തിസ്സ, നിബ്ബാനസ്സേതം അധിവചനം. അഭിരമ, തിസ്സ, അഭിരമ, തിസ്സ! അഹമോവാദേന

അഹമനുഗ്ഗഹേന അഹമനുസാസനിയാ"തി [അഹമാമിസധമ്മാനുഗ്ഗഹേന മമോവാദേന മമാനുസാസനിയാതി (ക॰)].

ഇദമവോച ഭഗവാ. അത്തമനോ ആയസ്മാ തിസ്സോ ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദീതി. ദുതിയം.

൩. യമകസുത്തം

൮൫. ഏകം സമയം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തേന ഖോ പന സമയേന യമകസ്സ നാമ ഭിക്ഖുനോ ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം ഹോതി - "തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ"തി.

അസ്സോസും ഖോ സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ യമകസ്സ കിര നാമ ഭിക്ഖുനോ ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം ഹോതി - "തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ"തി. അഥ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ യേനായസ്മാ യമകോ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മതാ യമകേന സദ്ധിം സമ്മോദിംസു. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മന്തം യമകം ഏതദവോചും -

"സച്ചം കിര തേ, ആവുസോ യമക, ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം - 'തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ'"തി? "ഏവം ഖ്വാഹം, ആവുസോ, ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി - 'ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ'"തി.

"മാ, ആവുസോ യമക, ഏവം അവച, മാ ഭഗവന്തം അബ്ഭാചിക്ഖി. ന ഹി സാധു ഭഗവതോ അബ്ഭാചിക്ഖനം. ന ഹി ഭഗവാ ഏവം വദേയ്യ - 'ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ'"തി. ഏവമ്പി ഖോ ആയസ്മാ യമകോ തേഹി ഭിക്ഖൂഹി വുച്ചമാനോ തഥേവ തം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഥാമസാ പരാമാസാ അഭിനിവിസ്സ വോഹരതി - "തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ"തി.

യതോ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ നാസക്ഖിംസു ആയസ്മന്തം യമകം ഏതസ്മാ പാപകാ ദിട്ഠിഗതാ വിവേചേതും, അഥ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഉട്ഠായാസനാ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോചും - "യമകസ്സ നാമ, ആവുസോ സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനോ ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം - 'തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ'തി. സാധായസ്മാ സാരിപുത്തോ യേന യമകോ ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമതു അനുകമ്പം

ഉപാദായാ”തി. അധിവാസേസി ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ തുണ്ഹീഭാവേന. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ യേനായസ്മാ യമകോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മതാ യമകേന സദ്ധിം സമ്മോദി...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ആയസ്മന്തം യമകം ഏതദവോച -

“സച്ചം കിര തേ, ആവുസോ യമക, ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം - ‘തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ’”തി? “ഏവം ഖ്വാഹം, ആവുസോ, ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ”തി.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ആവുസോ”. “വേദനാ നിച്ചാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ആവുസോ”. തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, രൂപം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ” ... “വേദനം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”... “സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, രൂപസ്മിം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”. “അഞ്ഞത്ര രൂപാ തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”. “വേദനായ... അഞ്ഞത്ര വേദനായ...പേ॰... സഞ്ഞായ... അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... അഞ്ഞത്ര സങ്ഖാരേഹി... വിഞ്ഞാണസ്മിം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”. “അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, രൂപം... വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, അയം സോ അരൂപീ... അവേദനോ... അസഞ്ഞീ... അസങ്ഖാരോ... അവിഞ്ഞാണോ തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ”തി? “നോ ഹേതം, ആവുസോ”. “ഏത്ഥ ച തേ, ആവുസോ യമക, ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സച്ചതോ ഥേതതോ [തഥതോ (സ്യാ॰ കം॰)] തഥാഗതേ അനുപലബ്ഭിയമാനേ [തഥാഗതേ അനുപലബ്ഭമാനേ (?)], കല്ലം നു തേ തം വേയ്യാകരണം - ‘തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി, യഥാ ഖീണാസവോ ഭിക്ഖു കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി, ന ഹോതി പരം മരണാ’”തി?

“അഹു ഖോ മേ തം, ആവുസോ സാരിപുത്ത, പുബ്ബേ അവിദ്ദസുനോ പാപകം ദിട്ഠിഗതം; ഇദഞ്ച പനായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ധമ്മദേസനം

സുത്വാ തഞ്ചേവ പാപകം ദിട്ഠിഗതം പഹീനം, ധമ്മോ ച മേ അഭിസമിതോ''തി.

''സചേ തം, ആവുസോ യമക, ഏവം പുച്ഛേയ്യും - 'യോ സോ, ആവുസോ യമക, ഭിക്ഖു അരഹം ഖീണാസവോ സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ കിം ഹോതീ'തി? ഏവം പുട്ഠോ ത്വം, ആവുസോ യമക, കിന്തി ബ്യാകരേയ്യാസീ''തി? ''സചേ മം, ആവുസോ, ഏവം പുച്ഛേയ്യും - 'യോ സോ, ആവുസോ യമക, ഭിക്ഖു അരഹം ഖീണാസവോ സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ കിം ഹോതീ'തി? ഏവം പുട്ഠോഹം, ആവുസോ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യം - 'രൂപം ഖോ, ആവുസോ, അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തം നിരുദ്ധം തദത്ഥങ്ഗതം. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം; യം ദുക്ഖം തം നിരുദ്ധം തദത്ഥങ്ഗത'ന്തി. ഏവം പുട്ഠോഹം , ആവുസോ, ഏവം ബ്യാകരേയ്യ''ന്തി.

''സാധു സാധു, ആവുസോ യമക! തേന ഹാവുസോ, യമക, ഉപമം തേ കരിസ്സാമി ഏതസ്സേവ അത്ഥസ്സ ഭിയ്യോസോമത്തായ ഞാണായ. സേയ്യഥാപി, ആവുസോ യമക, ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ; സോ ച ആരക്ഖസമ്പന്നോ. തസ്സ കോചിദേവ പുരിസോ ഉപ്പജ്ജേയ്യ അനത്ഥകാമോ അഹിതകാമോ അയോഗക്ഖേമകാമോ ജീവിതാ വോരോപേതുകാമോ. തസ്സ ഏവമസ്സ - 'അയം ഖോ ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ; സോ ച ആരക്ഖസമ്പന്നോ; നായം [ന ഹായം (സ്യാ॰ കം॰)] സുകരോ പസയ്ഹ ജീവിതാ വോരോപേതും. യംനൂനാഹം അനുപഖജ്ജ ജീവിതാ വോരോപേയ്യ'ന്തി. സോ തം ഗഹപതിം വാ ഗഹപതിപുത്തം വാ ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവം വദേയ്യ - 'ഉപട്ഠഹേയ്യം തം, ഭന്തേ'തി. തമേനം സോ ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാ ഉപട്ഠാപേയ്യ. സോ ഉപട്ഠഹേയ്യ പുബ്ബുട്ഠായീ പച്ഛാനിപാതീ കിംകാരപടിസ്സാവീ മനാപചാരീ പിയവാദീ. തസ്സ സോ ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാ മിത്തതോപി നം സദ്ദഹേയ്യ [ദഹേയ്യ (സ്യാ॰ കം॰ പീ॰ ക॰)]; സുഹജ്ജതോപി നം സദ്ദഹേയ്യ; തസ്മിഞ്ച വിസ്സാസം ആപജ്ജേയ്യ. യദാ ഖോ, ആവുസോ, തസ്സ പുരിസസ്സ ഏവമസ്സ - 'സംവിസ്സത്ഥോ ഖോ മ്യായം ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാ'തി, അഥ നം രഹോഗതം വിദിത്വാ തിണ്ഹേന സത്ഥേന ജീവിതാ വോരോപേയ്യ.

''തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, യദാ ഹി സോ പുരിസോ അമും ഗഹപതിം വാ ഗഹപതിപുത്തം വാ ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവം ആഹ - 'ഉപട്ഠഹേയ്യം തം, ഭന്തേ'തി, തദാപി സോ വധകോവ. വധകഞ്ച പന സന്തം ന അഞ്ഞാസി - 'വധകോ മേ'തി. യദാപി സോ ഉപട്ഠഹതി പുബ്ബുട്ഠായീ പച്ഛാനിപാതീ കിംകാരപടിസ്സാവീ മനാപചാരീ പിയവാദീ, തദാപി സോ വധകോവ. വധകഞ്ച പന സന്തം ന അഞ്ഞാസി - 'വധകോ മേ'തി. യദാപി നം രഹോഗതം വിദിത്വാ തിണ്ഹേന സത്ഥേന ജീവിതാ വോരോപേതി, തദാപി സോ വധകോവ. വധകഞ്ച പന സന്തം ന അഞ്ഞാസി - 'വധകോ മേ'''തി. ''ഏവമാവുസോ''തി. ''ഏവമേവ ഖോ, ആവുസോ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം;

അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം''.

''സോ അനിച്ചം രൂപം 'അനിച്ചം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അനിച്ചം വേദനം 'അനിച്ചാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അനിച്ചം സഞ്ഞം 'അനിച്ചാ സഞ്ഞാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അനിച്ചേ സങ്ഖാരേ 'അനിച്ചാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അനിച്ചം വിഞ്ഞാണം 'അനിച്ചം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

''ദുക്ഖം രൂപം 'ദുക്ഖം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. ദുക്ഖം വേദനം... ദുക്ഖം സഞ്ഞം... ദുക്ഖേ സങ്ഖാരേ... ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണം 'ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

''അനത്തം രൂപം 'അനത്താ രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അനത്തം വേദനം... അനത്തം സഞ്ഞം... അനത്തേ സങ്ഖാരേ... അനത്തം വിഞ്ഞാണം 'അനത്തം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

''സങ്ഖതം രൂപം 'സങ്ഖതം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സങ്ഖതം വേദനം... സങ്ഖതം സഞ്ഞം... സങ്ഖതേ സങ്ഖാരേ... സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണം 'സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

''വധകം രൂപം 'വധകം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വധകം വേദനം 'വധകാ വേദനാ'തി... വധകം സഞ്ഞം 'വധകാ സഞ്ഞാ'തി... വധകേ സങ്ഖാരേ 'വധകാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വധകം വിഞ്ഞാണം 'വധകം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി.

''സോ രൂപം ഉപേതി ഉപാദിയതി അധിട്ഠാതി 'അത്താ മേ'തി. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം ഉപേതി ഉപാദിയതി അധിട്ഠാതി 'അത്താ മേ'തി. തസ്സിമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ഉപേതാ ഉപാദിന്നാ ദീഘരത്തം അഹിതായ ദുക്ഖായ സംവത്തന്തി.

''സുതവാ ച ഖോ, ആവുസോ, അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ...പേ॰... സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം അത്താനം; ന അത്തനി രൂപം, ന രൂപസ്മിം അത്താനം. ന വേദനം... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വിഞ്ഞാണവന്തം അത്താനം; ന അത്തനി വിഞ്ഞാണം, ന വിഞ്ഞാണസ്മിം അത്താനം.

''സോ അനിച്ചം രൂപം 'അനിച്ചം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. അനിച്ചം വേദനം ... അനിച്ചം സഞ്ഞം... അനിച്ചേ സങ്ഖാരേ ... അനിച്ചം വിഞ്ഞാണം 'അനിച്ചം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി.

''ദുക്ഖം രൂപം 'ദുക്ഖം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. ദുക്ഖം വേദനം... ദുക്ഖം സഞ്ഞം... ദുക്ഖേ സങ്ഖാരേ... ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണം 'ദുക്ഖം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി.

“അനത്തം രൂപം ‘അനത്താ രൂപ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. അനത്തം വേദനം… അനത്തം സഞ്ഞം… അനത്തേ സങ്ഖാരേ… അനത്തം വിഞ്ഞാണം ‘അനത്താ വിഞ്ഞാണ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി.

“സങ്ഖതം രൂപം ‘സങ്ഖതം രൂപ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. സങ്ഖതം വേദനം… സങ്ഖതം സഞ്ഞം… സങ്ഖതേ സങ്ഖാരേ… സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണം ‘സങ്ഖതം വിഞ്ഞാണ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി.

“വധകം രൂപം ‘വധകം രൂപ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. വധകം വേദനം… വധകം സഞ്ഞം… വധകേ സങ്ഖാരേ “വധകാ സങ്ഖാരാ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. വധകം വിഞ്ഞാണം ‘വധകം വിഞ്ഞാണ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി.

“സോ രൂപം ന ഉപേതി, ന ഉപാദിയതി, നാധിട്ഠാതി - ‘അത്താ മേ’തി. വേദനം… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം ന ഉപേതി, ന ഉപാദിയതി, നാധിട്ഠാതി - ‘അത്താ മേ’തി. തസ്സിമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനുപേതാ അനുപാദിന്നാ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ സംവത്തന്തീ”തി. “ഏവമേതം, ആവുസോ സാരിപുത്ത, ഹോതി യേസം ആയസ്മന്താനം താദിസാ സബ്രഹ്മചാരിനോ അനുകമ്പകാ അത്ഥകാമാ ഓവാദകാ അനുസാസകാ. ഇദഞ്ച പന മേ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്ത”ന്തി. തതിയം.

൪. അനുരാധസുത്തം

൮൬. ഏവം മേ സുതം - ഏകം സമയം ഭഗവാ വേസാലിയം വിഹരതി മഹാവനേ കൂടാഗാരസാലായം. തേന ഖോ പന സമയേന ആയസ്മാ അനുരാധോ ഭഗവതോ അവിദൂരേ അരഞ്ഞകുടികായം വിഹരതി. അഥ ഖോ സമ്ബഹുലാ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ യേന ആയസ്മാ അനുരാധോ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മതാ അനുരാധേന സദ്ധിം സമ്മോദിംസു. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ ആയസ്മന്തം അനുരാധം ഏതദവോചും - “യോ സോ, ആവുസോ അനുരാധ, തഥാഗതോ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപത്തോ, തം തഥാഗതോ ഇമേസു ചതൂസു ഠാനേസു പഞ്ഞാപയമാനോ പഞ്ഞാപേതി - ‘ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ, ‘ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ, ‘ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ, ‘നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ”തി?

ഏവം വുത്തേ, ആയസ്മാ അനുരാധോ തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയേ പരിബ്ബാജകേ ഏതദവോച - “യോ സോ ആവുസോ തഥാഗതോ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപത്തോ തം തഥാഗതോ അഞ്ഞത്ര ഇമേഹി ചതൂഹി ഠാനേഹി പഞ്ഞാപയമാനോ പഞ്ഞാപേതി - ‘ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ, ‘ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ, ‘ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ, ‘നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’തി വാ”തി. ഏവം വുത്തേ, അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ ആയസ്മന്തം അനുരാധം ഏതദവോചും - “സോ ചായം ഭിക്ഖു നവോ ഭവിസ്സതി അചിരപബ്ബജിതോ, ഥേരോ വാ പന ബാലോ അബ്യത്തോ”തി.

അഥ ഖോ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ ആയസ്മന്തം അനുരാധം നവവാദേന ച ബാലവാദേന ച അപസാദേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കമിംസു.

അഥ ഖോ ആയസ്മതോ അനുരാധസ്സ അചിരപക്കന്തേസു തേസു അഞ്ഞതിത്ഥിയേസു പരിബ്ബാജകേസു ഏതദഹോസി - "സചേ ഖോ മം തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ ഉത്തരിം പഞ്ഹം പുച്ഛേയ്യും. കഥം ബ്യാകരമാനോ നു ഖ്വാഹം തേസം അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം പരിബ്ബാജകാനം വുത്തവാദീ ചേവ ഭഗവതോ അസ്സം, ന ച ഭഗവന്തം അഭൂതേന അബ്ഭാചിക്ഖേയ്യം, ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മം ബ്യാകരേയ്യം, ന ച കോചി സഹധമ്മികോ വാദാനുവാദോ ഗാരയ്ഹം ഠാനം ആഗച്ഛേയ്യാ"തി?

അഥ ഖോ ആയസ്മാ അനുരാധോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ...പേ... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ അനുരാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "ഇധാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ അവിദൂരേ അരഞ്ഞകുടികായം വിഹരാമി. അഥ ഖോ, ഭന്തേ, സമ്ബഹുലാ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ യേനാഹം തേനുപസങ്കമിംസു ...പേ... മം ഏതദവോചും - 'യോ സോ, ആവുസോ അനുരാധ, തഥാഗതോ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപത്തോ തം തഥാഗതോ ഇമേസു ചതൂസു ഠാനേസു പഞ്ഞാപയമാനോ പഞ്ഞാപേതി - ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, ന ഹോതി... ഹോതി ച ന ച ഹോതി, നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ'"തി?

ഏവം വുത്താഹം, ഭന്തേ, തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയേ പരിബ്ബാജകേ ഏതദവോചം - "യോ സോ, ആവുസോ, തഥാഗതോ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപത്തോ, തം തഥാഗതോ അഞ്ഞത്ര ഇമേഹി ചതൂഹി ഠാനേഹി പഞ്ഞാപയമാനോ പഞ്ഞാപേതി - 'ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'തി വാ... പേ... 'നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'തി വാതി. ഏവം വുത്തേ, ഭന്തേ, തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ മം ഏതദവോചും - 'സോ ചായം ഭിക്ഖു ന വോ ഭവിസ്സതി അചിരപബ്ബജിതോ ഥേരോ വാ പന ബാലോ അബ്യത്തോ'തി. അഥ ഖോ മം, ഭന്തേ, തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ നവവാദേന ബാലവാദേന ച അപസാദേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കമിംസു".

"തസ്സ മയ്ഹം, ഭന്തേ, അചിരപക്കന്തേസു തേസു അഞ്ഞതിത്ഥിയേസു പരിബ്ബാജകേസു ഏതദഹോസി - 'സചേ ഖോ മം തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ ഉത്തരിം പഞ്ഹം പുച്ഛേയ്യും. കഥം ബ്യാകരമാനോ നു ഖ്വാഹം തേസം അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം പരിബ്ബാജകാനം വുത്തവാദീ ചേവ ഭഗവതോ അസ്സം, ന ച ഭഗവന്തം അഭൂതേന അബ്ഭാചിക്ഖേയ്യം, ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മം ബ്യാകരേയ്യം, ന ച കോചി സഹധമ്മികോ വാദാനുവാദോ ഗാരയ്ഹം ഠാനം ആഗച്ഛേയ്യാ'"തി?

"തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ". "യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ"തി? "ദുക്ഖം, ഭന്തേ". "യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'"തി? "നോ ഹേതം , ഭന്തേ". "വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ

അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം ഭന്തേ''...പേ॰... തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം... പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതി''.

''തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധ, രൂപം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധ, രൂപസ്മിം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''അഞ്ഞത്ര രൂപാ തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനായ...പേ॰... അഞ്ഞത്ര വേദനായ...പേ॰... സഞ്ഞായ... അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... അഞ്ഞത്ര സങ്ഖാരേഹി... വിഞ്ഞാണസ്മിം... അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധ, രൂപം... വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധ, അയം സോ അരൂപീ അവേദനോ അസഞ്ഞീ അസങ്ഖാരോ അവിഞ്ഞാണോ തഥാഗതോതി സമനുപസ്സസീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''എത്ഥ ച തേ, അനുരാധ, ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സച്ചതോ ഥേതതോ തഥാഗതേ അനുപലബ്ഭിയമാനേ കല്ലം നു തേ തം വേയ്യാകരണം - 'യോ സോ, ആവുസോ, തഥാഗതോ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപത്തോ തം തഥാഗതോ അഞ്ഞത്ര ഇമേഹി ചതൂഹി ഠാനേഹി പഞ്ഞാപയമാനോ പഞ്ഞാപേതി - ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''സാധു സാധു, അനുരാധ! പുബ്ബേ ചാഹം, അനുരാധ, ഏതരഹി ച ദുക്ഖഞ്ചേവ പഞ്ഞപേമി, ദുക്ഖസ്സ ച നിരോധ''ന്തി. ചതുത്ഥം.

൫. വക്കലിസുത്തം

൮൭. ഏകം സമയം ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന ഖോ പന സമയേന ആയസ്മാ വക്കലി കുമ്ഭകാരനിവേസനേ വിഹരതി ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ വക്കലി ഉപട്ഠാകേ ആമന്തേസി - ''ഏഥ തുമ്ഹേ, ആവുസോ, യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമഥ; ഉപസങ്കമിത്വാ മമ വചനേന ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദഥ - 'വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ, സോ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദതീ'തി. ഏവഞ്ച വദേഥ - 'സാധു കിര, ഭന്തേ, ഭഗവാ യേന വക്കലി ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമതു; അനുകമ്പം ഉപാദായാ'''തി. ''ഏവമാവുസോ''തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ വക്കലിസ്സ പടിസ്സുത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - ''വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ, സോ ഭഗവതോ പാദേ

സിരസാ വന്ദതി; ഏവഞ്ച പന വദേതി - ‘സാധു കിര, ഭന്തേ, ഭഗവാ യേന വക്കലി ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമതു; അനുകമ്പം ഉപാദായാ’”തി. അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന.

അഥ ഖോ ഭഗവാ നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ യേനായസ്മാ വക്കലി തേനുപസങ്കമി. അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ വക്കലി ഭഗവന്തം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം. ദിസ്വാന മഞ്ചകേ സമധോസി [സമഞ്ചോസി (സീ॰), സമഞ്ചോപി (സ്യാ॰ കം॰) സം + ധൂ + ഈ = സമധോസി]. അഥ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം ഏതദവോച - “അലം, വക്കലി, മാ ത്വം മഞ്ചകേ സമധോസി. സന്തിമാനി ആസനാനി പഞ്ഞത്താനി; തത്ഥാഹം നിസീദിസ്സാമീ”തി. നിസീദി ഭഗവാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ. നിസജ്ജ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം ഏതദവോച - “കച്ചി തേ, വക്കലി, ഖമനീയം, കച്ചി യാപനീയം, കച്ചി ദുക്ഖാ വേദനാ പടിക്കമന്തി, നോ അഭിക്കമന്തി; പടിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി, നോ അഭിക്കമോ”തി? “ന മേ, ഭന്തേ, ഖമനീയം, ന യാപനീയം; ബാള്ഹാ മേ ദുക്ഖാ വേദനാ അഭിക്കമന്തി, നോ പടിക്കമന്തി; അഭിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി, നോ പടിക്കമോ”തി. “കച്ചി തേ, വക്കലി, ന കിഞ്ചി കുക്കുച്ചം, ന കോചി വിപ്പടിസാരോ”തി? “തഗ്ഘ മേ, ഭന്തേ, അനപ്പകം കുക്കുച്ചം, അനപ്പകോ വിപ്പടിസാരോ”തി. “കച്ചി പന തം, വക്കലി, അത്താ സീലതോ ന ഉപവദതീ”തി? “ന ഖോ മം, ഭന്തേ, അത്താ സീലതോ ഉപവദതീ”തി. “നോ ചേ കിര തം, വക്കലി, അത്താ സീലതോ ഉപവദതി; അഥ കിഞ്ച തേ കുക്കുച്ചം കോ ച വിപ്പടിസാരോ”തി? “ചിരപടികാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം ദസ്സനായ ഉപസങ്കമിതുകാമോ, നത്ഥി ച മേ കായസ്മിം താവതികാ ബലമത്താ, യാവതാഹം [യാഹം (സീ॰), യായാഹം (പീ॰)] ഭഗവന്തം ദസ്സനായ ഉപസങ്കമേയ്യ”ന്തി.

“അലം , വക്കലി, കിം തേ ഇമിനാ പൂതികായേന ദിട്ഠേന? യോ ഖോ, വക്കലി, ധമ്മം പസ്സതി സോ മം പസ്സതി; യോ മം പസ്സതി സോ ധമ്മം പസ്സതി. ധമ്മഞ്ഹി, വക്കലി, പസ്സന്തോ മം പസ്സതി; മം പസ്സന്തോ ധമ്മം പസ്സതി.

“തം കിം മഞ്ഞസി, വക്കലി, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം , ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ”തി? “ദുക്ഖം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”...പേ॰... ഏസോ മേ അത്താതി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം ഇമിനാ ഓവാദേന ഓവദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ യേന ഗിജ്ഝകൂടോ പബ്ബതോ തേന പക്കാമി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ വക്കലി അചിരപക്കന്തസ്സ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാകേ ആമന്തേസി - “ഏഥ മം, ആവുസോ, മഞ്ചകം ആരോപേത്വാ യേന ഇസിഗിലിപസ്സം കാളസിലാ തേനുപസങ്കമഥ. കഥഞ്ഹി നാമ മാദിസോ അന്തരഘരേ കാലം കത്തബ്ബം മഞ്ഞേയ്യാ”തി? “ഏവമാവുസോ”തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ വക്കലിസ്സ പടിസ്സുത്വാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം മഞ്ചകം ആരോപേത്വാ യേന

ഇസിഗിലിപസ്സം കാളസിലാ തേനുപസങ്കമിംസു. അഥ ഖോ ഭഗവാ തഞ്ച രത്തിം തഞ്ച ദിവാവസേസം ഗിജ്ഝകൂടേ പബ്ബതേ വിഹാസി. അഥ ഖോ ദ്വേ ദേവതായോ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണാ കേവലകപ്പം ഗിജ്ഝകൂടം ഓഭാസേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു...പേ॰... ഏകമന്തം അട്ഠംസു. ഏകമന്തം ഠിതാ ഖോ ഏകാ ദേവതാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു വിമോക്ഖായ ചേതേതീ"തി. അപരാ ദേവതാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "സോ ഹി നൂന, ഭന്തേ, സുവിമുത്തോ വിമുച്ചിസ്സതീ"തി. ഇദമവോചും താ ദേവതായോ. ഇദം വത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ തത്ഥേവന്തരധായിംസു.

അഥ ഖോ ഭഗവാ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - "ഏഥ തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, യേന വക്കലി ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമഥ; ഉപസങ്കമിത്വാ വക്കലിം ഭിക്ഖും ഏവം വദേഥ -

"'സുണാവുസോ ത്വം, വക്കലി, ഭഗവതോ വചനം ദ്വിന്നഞ്ച ദേവതാനം. ഇമം, ആവുസോ, രത്തിം ദ്വേ ദേവതായോ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണാ കേവലകപ്പം ഗിജ്ഝകൂടം ഓഭാസേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസു. ഏകമന്തം ഠിതാ ഖോ, ആവുസോ, ഏകാ ദേവതാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു വിമോക്ഖായ ചേതേതീതി. അപരാ ദേവതാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - സോ ഹി നൂന, ഭന്തേ, സുവിമുത്തോ വിമുച്ചിസ്സതീതി. ഭഗവാ ച തം, ആവുസോ വക്കലി, ഏവമാഹ - മാ ഭായി, വക്കലി; മാ ഭായി, വക്കലി! അപാപകം തേ മരണം ഭവിസ്സതി, അപാപികാ കാലകിരിയാ'"തി. "ഏവം, ഭന്തേ"തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ വക്കലി തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം ഏതദവോചും - "സുണാവുസോ വക്കലി, ഭഗവതോ വചനം ദ്വിന്നഞ്ച ദേവതാന"ന്തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ വക്കലി ഉപട്ഠാകേ ആമന്തേസി - "ഏഥ മം, ആവുസോ, മഞ്ചകാ ഓരോപേഥ. കഥഞ്ഹി നാമ മാദിസോ ഉച്ചേ ആസനേ നിസീദിത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ സാസനം സോതബ്ബം മഞ്ഞേയ്യാ"തി! "ഏവമാവുസോ"തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ വക്കലിസ്സ പടിസ്സുത്വാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം മഞ്ചകാ ഓരോപേസും. "ഇമം, ആവുസോ, രത്തിം ദ്വേ ദേവതായോ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ...പേ॰... ഏകമന്തം അട്ഠംസു. ഏകമന്തം ഠിതാ ഖോ, ആവുസോ, ഏകാ ദേവതാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - 'വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു വിമോക്ഖായ ചേതേതീ'തി. അപരാ ദേവതാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - 'സോ ഹി നൂന, ഭന്തേ, സുവിമുത്തോ വിമുച്ചിസ്സതീ'തി. ഭഗവാ ച തം, ആവുസോ വക്കലി, ഏവമാഹ - 'മാ ഭായി, വക്കലി; മാ ഭായി, വക്കലി! അപാപകം തേ മരണം ഭവിസ്സതി, അപാപികാ കാലകിരിയാ'"തി. "തേന ഹാവുസോ, മമ വചനേന ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദഥ - 'വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ. സോ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദതീ'തി. ഏവഞ്ച വദേഥ - 'രൂപം അനിച്ചം. താഹം, ഭന്തേ, ന കങ്ഖാമി. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖന്തി ന വിചികിച്ഛാമി. യദനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, നത്ഥി മേ തത്ഥ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാതി ന വിചികിച്ഛാമി. വേദനാ അനിച്ചാ. താഹം, ഭന്തേ, ന കങ്ഖാമി . യദനിച്ചം തം

ദുക്ഖന്തി ന വിചികിച്ഛാമി. യദനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, നത്ഥി മേ തത്ഥ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാതി ന വിചികിച്ഛാമി. സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ. താഹം, ഭന്തേ, ന കങ്ഖാമി. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖന്തി ന വിചികിച്ഛാമി. യദനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, നത്ഥി മേ തത്ഥ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാതി ന വിചികിച്ഛാമി. വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. താഹം, ഭന്തേ, ന കങ്ഖാമി. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖന്തി ന വിചികിച്ഛാമി. യദനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, നത്ഥി മേ തത്ഥ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാതി ന വിചികിച്ഛാമീ'''തി. ''ഏവമാവുസോ''തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ വക്കലിസ്സ പടിസ്സുത്വാ പക്കമിംസു. അഥ ഖോ ആയസ്മാ വക്കലി അചിരപക്കന്തേസു തേസു ഭിക്ഖൂസു സത്ഥം ആഹരേസി.

അഥ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - ''വക്കലി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ; സോ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദതി; ഏവഞ്ച വദേതി - 'രൂപം അനിച്ചം. താഹം, ഭന്തേ, ന കങ്ഖാമി. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖന്തി ന വിചികിച്ഛാമി. യദനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, നത്ഥി മേ തത്ഥ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാതി ന വിചികിച്ഛാമി. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. താഹം, ഭന്തേ, ന കങ്ഖാമി. യദനിച്ചം തം ദുക്ഖന്തി ന വിചികിച്ഛാമി. യദനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, നത്ഥി മേ തത്ഥ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാതി ന വിചികിച്ഛാമീ'''തി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - ''ആയാമ, ഭിക്ഖവേ, യേന ഇസിഗിലിപസ്സം കാളസിലാ തേനുപസങ്കമിസ്സാമ; യത്ഥ വക്കലിനാ കുലപുത്തേന സത്ഥമാഹരിത''ന്തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും. അഥ ഖോ ഭഗവാ സമ്ബഹുലേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം യേന ഇസിഗിലിപസ്സം കാളസിലാ തേനുപസങ്കമി. അദ്ദസാ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം വക്കലിം ദൂരതോവ മഞ്ചകേ വിവത്തക്ഖന്ധം സേമാനം.

തേന ഖോ പന സമയേന ധൂമായിതത്തം തിമിരായിതത്തം ഗച്ഛതേവ പുരിമം ദിസം, ഗച്ഛതി പച്ഛിമം ദിസം, ഗച്ഛതി ഉത്തരം ദിസം, ഗച്ഛതി ദക്ഖിണം ദിസം, ഗച്ഛതി ഉദ്ധം ദിസം, ഗച്ഛതി അധോ ദിസം, ഗച്ഛതി അനുദിസം. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - ''പസ്സഥ നോ തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, ഏതം ധൂമായിതത്തം തിമിരായിതത്തം ഗച്ഛതേവ പുരിമം ദിസം... പേ॰... ഗച്ഛതി അനുദിസ''ന്തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''. ''ഏസോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, മാരോ പാപിമാ വക്കലിസ്സ കുലപുത്തസ്സ വിഞ്ഞാണം സമന്വേസതി [സമന്നേസതി (ക॰ സീ॰ പീ॰)] - 'കത്ഥ വക്കലിസ്സ കുലപുത്തസ്സ വിഞ്ഞാണം പതിട്ഠിത'ന്തി? അപ്പതിട്ഠിതേന ച, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണേന വക്കലി കുലപുത്തോ പരിനിബ്ബുതോ''തി. പഞ്ചമം.

൬. അസ്സജിസുത്തം

൮൮. ഏകം സമയം ഭഗവാ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. തേന ഖോ പന സമയേന ആയസ്മാ അസ്സജി കസ്സപകാരാമേ വിഹരതി ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ അസ്സജി ഉപട്ഠാകേ ആമന്തേസി - ''ഏഥ തുമ്ഹേ, ആവുസോ, യേന ഭഗവാ

തേനുപസങ്കമഥ; ഉപസങ്കമിത്വാ മമ വചനേന ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദഥ - ‘അസ്സജി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ. സോ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദതീ’തി. ഏവഞ്ച വദേഥ - ‘സാധു കിര, ഭന്തേ, ഭഗവാ യേന അസ്സജി ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമതു അനുകമ്പം ഉപാദായാ’”തി. “ഏവമാവുസോ”തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ അസ്സജിസ്സ പടിസ്സുത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ഏകമന്തം നിസിന്നാ ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - “അസ്സജി, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ആബാധികോ…പേ॰… സാധു കിര, ഭന്തേ, ഭഗവാ യേന അസ്സജി ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമതു അനുകമ്പം ഉപാദായാ”തി. അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന.

അഥ ഖോ ഭഗവാ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ യേനായസ്മാ അസ്സജി തേനുപസങ്കമി. അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ അസ്സജി ഭഗവന്തം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം. ദിസ്വാന മഞ്ചകേ സമധോസി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം അസ്സജിം [ആയസ്മതോ അസ്സജിസ്സ (പീ॰ ക॰)] ഏതദവോച - “അലം, അസ്സജി, മാ ത്വം മഞ്ചകേ സമധോസി. സന്തിമാനി ആസനാനി പഞ്ഞത്താനി, തത്ഥാഹം നിസീദിസ്സാമീ”തി. നിസീദി ഭഗവാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ. നിസജ്ജ ഖോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം അസ്സജിം ഏതദവോച - “കച്ചി തേ, അസ്സജി, ഖമനീയം, കച്ചി യാപനീയം…പേ॰… പടിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി നോ അഭിക്കമോ”തി?

“ന മേ, ഭന്തേ, ഖമനീയം…പേ॰… അഭിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി നോ പടിക്കമോ”തി. “കച്ചി തേ, അസ്സജി, ന കിഞ്ചി കുക്കുച്ചം ന കോചി വിപ്പടിസാരോ”തി? “തഗ്ഘ മേ, ഭന്തേ, അനപ്പകം കുക്കുച്ചം അനപ്പകോ വിപ്പടിസാരോ”തി. “കച്ചി പന തം, അസ്സജി, അത്താ സീലതോ ന ഉപവദതീ”തി? “ന ഖോ മം, ഭന്തേ, അത്താ സീലതോ ഉപവദതീ”തി. “നോ ചേ കിര തം, അസ്സജി, അത്താ സീലതോ ഉപവദതി, അഥ കിഞ്ച തേ കുക്കുച്ചം കോ ച വിപ്പടിസാരോ”തി? “പുബ്ബേ ഖ്വാഹം, ഭന്തേ, ഗേലഞ്ഞേ പസ്സമ്ഭേത്വാ പസ്സമ്ഭേത്വാ കായസങ്ഖാരേ വിഹരാമി, സോഹം സമാധിം നപ്പടിലഭാമി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭന്തേ, തം സമാധിം അപ്പടിലഭതോ ഏവം ഹോതി - ‘നോ ചസ്സാഹം പരിഹായാമീ’”തി. “യേ തേ, അസ്സജി, സമണബ്രാഹ്മണാ സമാധിസാരകാ സമാധിസാമഞ്ഞാ തേസം തം സമാധിം അപ്പടിലഭതം ഏവം ഹോതി - ‘നോ ചസ്സു മയം പരിഹായാമാ’”തി.

“തം കിം മഞ്ഞസി, അസ്സജി, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”…പേ॰… വിഞ്ഞാണം …പേ॰… തസ്മാതിഹ…പേ॰… ഏവം പസ്സം…പേ॰… നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീതി. സോ സുഖം ചേ വേദനം വേദയതി [വേദിയതി (സീ॰ പീ॰)], സാ ‘അനിച്ചാ’തി പജാനാതി. ‘അനജ്ഝോസിതാ’തി പജാനാതി. ‘അനഭിനന്ദിതാ’തി പജാനാതി. ദുക്ഖം ചേ വേദനം വേദയതി, സാ ‘അനിച്ചാ’തി പജാനാതി. ‘അനജ്ഝോസിതാ’തി പജാനാതി. ‘അനഭിനന്ദിതാ’തി പജാനാതി. അദുക്ഖമസുഖം ചേ വേദനം വേദയതി, സാ ‘അനിച്ചാ’തി പജാനാതി…പേ॰… ‘അനഭിനന്ദിതാ’തി പജാനാതി. സോ സുഖം ചേ വേദനം വേദയതി , വിസംയുത്തോ നം വേദയതി; ദുക്ഖം ചേ വേദനം വേദയതി, വിസംയുത്തോ നം വേദയതി; അദുക്ഖമസുഖം ചേ വേദനം വേദയതി, വിസംയുത്തോ നം വേദയതി. സോ കായപരിയന്തികം ചേ വേദനം വേദയമാനോ ‘കായപരിയന്തികം വേദനം വേദയാമീ’തി പജാനാതി.

ജീവിതപരിയന്തികം ചേ വേദനം വേദയമാനാഏ്യ 'ജീവിതപരിയന്തികം വേദനം വേദയാമീ'തി പജാനാതി. 'കായസ്സ ഭേദാ ഉദ്ധം ജീവിതപരിയാദാനാ ഇധേവ സബ്ബവേദയിതാനി അനഭിനന്ദിതാനി സീതീഭവിസ്സന്തീ'തി പജാനാതി.

"സേയ്യഥാപി , അസ്സജി, തേലഞ്ച പടിച്ച, വട്ടിഞ്ച പടിച്ച, തേലപ്പദീപോ ഝായേയ്യ; തസ്സേവ തേലസ്സ ച വട്ടിയാ ച പരിയാദാനാ അനാഹാരോ നിബ്ബായേയ്യ. ഏവമേവ ഖോ, അസ്സജി, ഭിക്ഖു കായപരിയന്തികം വേദനം വേദയമാനോ 'കായപരിയന്തികം വേദനം വേദയാമീ'തി പജാനാതി. ജീവിതപരിയന്തികം വേദനം വേദയമാനോ 'ജീവിതപരിയന്തികം വേദനം വേദയാമീ'തി പജാനാതി. 'കായസ്സ ഭേദാ ഉദ്ധം ജീവിതപരിയാദാനാ ഇധേവ സബ്ബവേദയിതാനി അനഭിനന്ദിതാനി സീതീഭവിസ്സന്തീ'തി പജാനാതീ"തി. ഛട്ഠം.

൭. ഖേമകസുത്തം

൮൯. ഏകം സമയം സമ്ബഹുലാ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ കോസമ്ബിയം വിഹരന്തി ഘോസിതാരാമേ. തേന ഖോ പന സമയേന ആയസ്മാ ഖേമകോ ബദരികാരാമേ വിഹരതി ആബാധികോ ദുക്ഖിതോ ബാള്ഹഗിലാനോ. അഥ ഖോ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതാ ആയസ്മന്തം ദാസകം ആമന്തേസും - "ഏഹി ത്വം, ആവുസോ ദാസക, യേന ഖേമകോ ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഖേമകം ഭിക്ഖും ഏവം വദേഹി - 'ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - കച്ചി തേ, ആവുസോ, ഖമനീയം, കച്ചി യാപനീയം, കച്ചി ദുക്ഖാ വേദനാ പടിക്കമന്തി നോ അഭിക്കമന്തി, പടിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി നോ അഭിക്കമോ'"തി? "ഏവമാവുസോ"തി ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ ഖേമകോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം ഖേമകം ഏതദവോച - "ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - 'കച്ചി തേ, ആവുസോ, ഖമനീയം...പേ॰... നോ അഭിക്കമോ'"തി? "ന മേ, ആവുസോ, ഖമനീയം ന യാപനീയം...പേ॰... അഭിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി നോ പടിക്കമോ"തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ യേന ഥേരാ ഭിക്ഖൂ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോച - "ഖേമകോ, ആവുസോ, ഭിക്ഖു ഏവമാഹ - 'ന മേ, ആവുസോ, ഖമനീയം...പേ॰... അഭിക്കമോസാനം പഞ്ഞായതി നോ പടിക്കമോ'"തി. "ഏഹി ത്വം, ആവുസോ ദാസക, യേന ഖേമകോ ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഖേമകം ഭിക്ഖും ഏവം വദേഹി - 'ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ . ഇമേസു ആയസ്മാ ഖേമകോ പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സതീ'"തി?

"ഏവമാവുസോ"തി ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ ഖേമകോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ...പേ॰... ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - "പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰...

വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇമേസു ആയസ്മാ ഖേമകോ പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സതീ"തി? "പഞ്ചിമേ , ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ.... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇമേസു ഖ്വാഹം, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ന കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സാമീ"തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ യേന ഥേരാ ഭിക്ഖൂ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോച - "ഖേമകോ, ആവുസോ, ഭിക്ഖു ഏവമാഹ - 'പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ.... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇമേസു ഖ്വാഹം, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ന കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സാമീ'"തി. "ഏഹി ത്വം, ആവുസോ ദാസക, യേന ഖേമകോ ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഖേമകം ഭിക്ഖും ഏവം വദേഹി - 'ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ.... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. നോ ചേ കിരായസ്മാ ഖേമകോ ഇമേസു പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സതി. തേനഹായസ്മാ ഖേമകോ അരഹം ഖീണാസവോ'"തി.

"ഏവമാവുസോ"തി ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ ഖേമകോ...പേ.... ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - "പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ.... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ; നോ ചേ കിരായസ്മാ ഖേമകോ ഇമേസു പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സതി, തേനഹായസ്മാ ഖേമകോ അരഹം ഖീണാസവോ"തി. "പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ.... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇമേസു ഖ്വാഹം, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ന കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സാമി , ന ചമ്ഹി അരഹം ഖീണാസവോ; അപി ച മേ, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു 'അസ്മീ'തി അധിഗതം, 'അയമഹമസ്മീ'തി ന ച സമനുപസ്സാമീ"തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ യേന ഥേരാ ഭിക്ഖൂ...പേ.... ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോച - "ഖേമകോ, ആവുസോ, ഭിക്ഖു ഏവമാഹ - പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ വുത്താ ഭഗവതാ, സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ.... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇമേസു ഖ്വാഹം, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ന കിഞ്ചി അത്തം വാ അത്തനിയം വാ സമനുപസ്സാമി, ന ചമ്ഹി അരഹം ഖീണാസവോ; അപി ച മേ , ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു 'അസ്മീ'തി അധിഗതം, 'അയമഹമസ്മീ'തി ന ച സമനുപസ്സാമീ"തി.

‘‘ഏഹി ത്വം, ആവുസോ ദാസക, യേന ഖേമകോ ഭിക്ഖു തേനുപസങ്കമ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഖേമകം ഭിക്ഖും ഏവം വദേഹി - ‘ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - യമേതം, ആവുസോ ഖേമക, അസ്മീതി വദേസി, കിമേതം അസ്മീതി വദേസി? രൂപം അസ്മീതി വദേസി, അഞ്ഞത്ര രൂപാ അസ്മീതി വദേസി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അസ്മീതി വദേസി, അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ അസ്മീതി വദേസി. യമേതം, ആവുസോ ഖേമക, അസ്മീതി വദേസി. കിമേതം അസ്മീതി വദേസീ’’’തി?

‘‘ഏവമാവുസോ’’തി ഖോ ആയസ്മാ ദാസകോ ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ ഖേമകോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം ഖേമകം ഏതദവോച - ഥേരാ തം, ആവുസോ ഖേമക, ഏവമാഹംസു - ‘‘യമേതം, ആവുസോ ഖേമക, ‘അസ്മീ’തി വദേസി, കിമേതം ‘അസ്മീ’തി വദേസി? രൂപം ‘അസ്മീ’തി വദേസി അഞ്ഞത്ര രൂപാ ‘അസ്മീ’തി വദേസി? വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം ‘അസ്മീ’തി വദേസി അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ ‘അസ്മീ’തി വദേസി? യമേതം, ആവുസോ ഖേമക, ‘അസ്മീ’തി വദേസി, കിമേതം ‘അസ്മീ’തി വദേസി’’തി? ‘‘അലം, ആവുസോ ദാസക, കിം ഇമായ സന്ധാവനികായ! ആഹരാവുസോ, ദണ്ഡം; അഹമേവ യേന ഥേരാ ഭിക്ഖൂ തേനുപസങ്കമിസ്സാമീ’’തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ ഖേമകോ ദണ്ഡമോലുബ്ഭ യേന ഥേരാ ഭിക്ഖൂ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഥേരേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം സമ്മോദി. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം ഖേമകം ഥേരാ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോചും - ‘‘യമേതം, ആവുസോ ഖേമക, ‘അസ്മീ’തി വദേസി, കിമേതം ‘അസ്മീ’തി വദേസി? രൂപം ‘അസ്മീ’തി വദേസി, അഞ്ഞത്ര രൂപാ ‘അസ്മീ’തി വദേസി? വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം ‘അസ്മീ’തി വദേസി, അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ ‘അസ്മീ’തി വദേസി? യമേതം, ആവുസോ ഖേമക, ‘അസ്മീ’തി വദേസി, കിമേതം ‘അസ്മീ’തി വദേസീ’’തി? ‘‘ന ഖ്വാഹം, ആവുസോ, രൂപം ‘അസ്മീ’തി വദാമി; നപി അഞ്ഞത്ര രൂപാ ‘അസ്മീ’തി വദാമി. ന വേദനം... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം ‘അസ്മീ’തി വദാമി; നപി അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ ‘അസ്മീ’തി വദാമി. അപി ച മേ, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ‘അസ്മീ’തി അധിഗതം ‘അയമഹമസ്മീ’തി ന ച സമനുപസ്സാമി’’.

‘‘സേയ്യഥാപി, ആവുസോ, ഉപ്പലസ്സ വാ പദുമസ്സ വാ പുണ്ഡരീകസ്സ വാ ഗന്ധോ. യോ നു ഖോ ഏവം വദേയ്യ - ‘പത്തസ്സ ഗന്ധോ’തി വാ ‘വണ്ണസ്സ [വണ്ഡസ്സ (കത്ഥചി)] ഗന്ധോ’തി വാ ‘കിഞ്ജക്ഖസ്സ ഗന്ധോ’തി വാ സമ്മാ നു ഖോ സോ വദമാനോ വദേയ്യാ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ആവുസോ’’. ‘‘യഥാ കഥം, പനാവുസോ, സമ്മാ ബ്യാകരമാനോ ബ്യാകരേയ്യാ’’തി? ‘‘‘പുപ്ഫസ്സ ഗന്ധോ’തി ഖോ, ആവുസോ, സമ്മാ ബ്യാകരമാനോ ബ്യാകരേയ്യാ’’തി. ‘‘ഏവമേവ ഖ്വാഹം, ആവുസോ, ന രൂപം ‘അസ്മീ’തി വദാമി, നപി അഞ്ഞത്ര രൂപാ ‘അസ്മീ’തി വദാമി. ന വേദനം... ന സഞ്ഞം... ന സങ്ഖാരേ... ന വിഞ്ഞാണം ‘അസ്മീ’തി വദാമി, നപി അഞ്ഞത്ര വിഞ്ഞാണാ ‘അസ്മീ’തി വദാമി. അപി ച മേ, ആവുസോ, പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ‘അസ്മീ’തി അധിഗതം ‘അയമഹമസ്മീ’തി ന ച സമനുപസ്സാമി’’.

“കിഞ്ചാപി, ആവുസോ, അരിയസാവകസ്സ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി പഹീനാനി ഭവന്തി, അഥ ഖ്വസ്സ ഹോതി - ‘യോ ച പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു അനുസഹഗതോ അസ്മീതി മാനോ, അസ്മീതി ഛന്ദോ, അസ്മീതി അനുസയോ അസമൂഹതോ. സോ അപരേന സമയേന പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ഉദയബ്ബയാനുപസ്സീ വിഹരതി - ഇതി രൂപം, ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ, ഇതി രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ; ഇതി വേദനാ... ഇതി സഞ്ഞാ... ഇതി സങ്ഖാരാ... ഇതി വിഞ്ഞാണം, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’തി. തസ്സിമേസു പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ഉദയബ്ബയാനുപസ്സിനോ വിഹരതോ യോപിസ്സ ഹോതി പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു അനുസഹഗതോ ‘അസ്മീ’തി, മാനോ ‘അസ്മീ’തി, ഛന്ദോ ‘അസ്മീ’തി അനുസയോ അസമൂഹതോ, സോപി സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛതി.

“സേയ്യഥാപി , ആവുസോ, വത്ഥം സംകിലിട്ഠം മലഗ്ഗഹിതം. തമേനം സാമികാ രജകസ്സ അനുപദജ്ജും. തമേനം രജകോ ഊസേ വാ ഖാരേ വാ ഗോമയേ വാ സമ്മദ്ദിത്വാ അച്ഛേ ഉദകേ വിക്ഖാലേതി. കിഞ്ചാപി തം ഹോതി വത്ഥം പരിസുദ്ധം പരിയോദാതം, അഥ ഖ്വസ്സ ഹോതി യേവ അനുസഹഗതോ ഊസഗന്ധോ വാ ഖാരഗന്ധോ വാ ഗോമയഗന്ധോ വാ അസമൂഹതോ. തമേനം രജകോ സാമികാനം ദേതി. തമേനം സാമികാ ഗന്ധപരിഭാവിതേ കരണ്ഡകേ നിക്ഖിപന്തി. യോപിസ്സ ഹോതി അനുസഹഗതോ ഊസഗന്ധോ വാ ഖാരഗന്ധോ വാ ഗോമയഗന്ധോ വാ അസമൂഹതോ, സോപി സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛതി. ഏവമേവ ഖോ, ആവുസോ, കിഞ്ചാപി അരിയസാവകസ്സ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി പഹീനാനി ഭവന്തി, അഥ ഖ്വസ്സ ഹോതി യേവ പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു അനുസഹഗതോ ‘അസ്മീ’തി, മാനോ ‘അസ്മീ’തി, ഛന്ദോ ‘അസ്മീ’തി അനുസയോ അസമൂഹതോ. സോ അപരേന സമയേന പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ഉദയബ്ബയാനുപസ്സീ വിഹരതി. ‘ഇതി രൂപം, ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ, ഇതി രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ; ഇതി വേദനാ... ഇതി സഞ്ഞാ... ഇതി സങ്ഖാരാ... ഇതി വിഞ്ഞാണം, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’തി. തസ്സ ഇമേസു പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു ഉദയബ്ബയാനുപസ്സിനോ വിഹരതോ യോപിസ്സ ഹോതി പഞ്ചസു ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു അനുസഹഗതോ ‘അസ്മീ’തി, മാനോ ‘അസ്മീ’തി, ഛന്ദോ ‘അസ്മീ’തി അനുസയോ അസമൂഹതോ, സോപി സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛതീ”തി.

ഏവം വുത്തേ, ഥേരാ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മന്തം ഖേമകം ഏതദവോചും - “ന ഖോ [ന ഖോ പന (കം॰)] മയം ആയസ്മന്തം ഖേമകം വിഹേസാപേഖാ പുച്ഛിമ്ഹ, അപി ചായസ്മാ ഖേമകോ പഹോസി തസ്സ ഭഗവതോ സാസനം വിത്ഥാരേന ആചിക്ഖിതും ദേസേതും പഞ്ഞാപേതും പട്ഠപേതും വിവരിതും വിഭജിതും ഉത്താനീകാതും. തയിദം ആയസ്മതാ ഖേമകേന തസ്സ ഭഗവതോ സാസനം വിത്ഥാരേന ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞാപിതം പട്ഠപിതം വിവരിതം വിഭജിതം ഉത്താനീകത”ന്തി.

ഇദമവോച ആയസ്മാ ഖേമകോ. അത്തമനാ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ ഖേമകസ്സ ഭാസിതം അഭിനന്ദും. ഇമസ്മിഞ്ച പന വേയ്യാകരണസ്മിം ഭഞ്ഞമാനേ സട്ഠിമത്താനം ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്താനി വിമുച്ചിംസു, ആയസ്മതോ ഖേമകസ്സ ചാതി. സത്തമം.

൮. ഛന്നസുത്തം

൯൦. ഏകം സമയം സമ്ബഹുലാ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ ഛന്നോ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ അവാപുരണം [അപാപുരണം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰)] ആദായ വിഹാരേന വിഹാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോച - ''ഓവദന്തു മം ആയസ്മന്തോ ഥേരാ, അനുസാസന്തു മം ആയസ്മന്തോ ഥേരാ, കരോന്തു മേ ആയസ്മന്തോ ഥേരാ ധമ്മിം കഥം, യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യ''ന്തി.

ഏവം വുത്തേ, ഥേരാ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മന്തം ഛന്നം ഏതദവോചും - ''രൂപം ഖോ, ആവുസോ ഛന്ന, അനിച്ചം; വേദനാ അനിച്ചാ; സഞ്ഞാ അനിച്ചാ; സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ; വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. രൂപം അനത്താ; വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ. സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ; സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മതോ ഛന്നസ്സ ഏതദഹോസി - ''മയ്ഹമ്പി ഖോ ഏതം ഏവം [മയ്ഹമ്പി ഖോ ഏവം (സ്യാ॰ കം॰)] ഹോതി - 'രൂപം അനിച്ചം, വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; രൂപം അനത്താ, വേദനാ ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ. സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ, സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ'തി. അഥ ച പന മേ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥേ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗേ തണ്ഹാക്ഖയേ വിരാഗേ നിരോധേ നിബ്ബാനേ ചിത്തം ന പക്ഖന്ദതി നപ്പസീദതി ന സന്തിട്ഠതി നാധിമുച്ചതി. പരിതസ്സനാ ഉപാദാനം ഉപ്പജ്ജതി; പച്ചുദാവത്തതി മാനസം - 'അഥ കോ ചരഹി മേ അത്താ'തി ? ന ഖോ പനേവം ധമ്മം പസ്സതോ ഹോതി. കോ നു ഖോ മേ തഥാ ധമ്മം ദേസേയ്യ യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യ''ന്തി.

അഥ ഖോ ആയസ്മതോ ഛന്നസ്സ ഏതദഹോസി - ''അയം ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ കോസമ്ബിയം വിഹരതി ഘോസിതാരാമേ സത്ഥു ചേവ സംവണ്ണിതോ സമ്ഭാവിതോ ച വിഞ്ഞൂനം സബ്രഹ്മചാരീനം, പഹോതി ച മേ ആയസ്മാ ആനന്ദോ തഥാ ധമ്മം ദേസേതും യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യം; അത്ഥി ച മേ ആയസ്മന്തേ ആനന്ദേ താവതികാ വിസ്സട്ഠി [വിസ്സത്ഥി (?)]. യംനൂനാഹം യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമേയ്യ''ന്തി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ ഛന്നോ സേനാസനം സംസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ യേന കോസമ്ബീ ഘോസിതാരാമോ യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മതാ ആനന്ദേന സദ്ധിം സമ്മോദി...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ ഛന്നോ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഏതദവോച -

''ഏകമിദാഹം , ആവുസോ ആനന്ദ, സമയം ബാരാണസിയം വിഹരാമി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. അഥ ഖ്വാഹം, ആവുസോ, സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ അവാപുരണം ആദായ വിഹാരേന വിഹാരം ഉപസങ്കമിം; ഉപസങ്കമിത്വാ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോചം - 'ഓവദന്തു മം ആയസ്മന്തോ ഥേരാ, അനുസാസന്തു മം ആയസ്മന്തോ ഥേരാ, കരോന്തു മേ ആയസ്മന്തോ ഥേരാ ധമ്മിം കഥം യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യ'ന്തി. ഏവം വുത്തേ മം, ആവുസോ, ഥേരാ ഭിക്ഖൂ ഏതദവോചും - 'രൂപം ഖോ, ആവുസോ ഛന്ന, അനിച്ചം; വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; രൂപം

അനത്താ…പേ॰… വിഞ്ഞാണം അനത്താ. സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ, സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ’’’തി.

‘‘തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ഏതദഹോസി - ‘മയ്ഹമ്പി ഖോ ഏതം ഏവം ഹോതി - രൂപം അനിച്ചം…പേ॰… വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം, രൂപം അനത്താ, വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനത്താ. സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ, സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ’തി. അഥ ച പന മേ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥേ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗേ തണ്ഹാക്ഖയേ വിരാഗേ നിരോധേ നിബ്ബാനേ ചിത്തം ന പക്ഖന്ദതി നപ്പസീദതി ന സന്തിട്ഠതി നാധിമുച്ചതി. പരിതസ്സനാ ഉപാദാനം ഉപ്പജ്ജതി; പച്ചുദാവത്തതി മാനസം - ‘അഥ കോ ചരഹി മേ അത്താ’തി? ന ഖോ പനേവം ധമ്മം പസ്സതോ ഹോതി. കോ നു ഖോ മേ തഥാ ധമ്മം ദേസേയ്യ യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യന്തി!

‘‘തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ഏതദഹോസി - ‘അയം ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ കോസമ്ബിയം വിഹരതി ഘോസിതാരാമേ സത്ഥു ചേവ സംവണ്ണിതോ സമ്ഭാവിതോ ച വിഞ്ഞൂനം സബ്രഹ്മചാരീനം, പഹോതി ച മേ ആയസ്മാ ആനന്ദോ തഥാ ധമ്മം ദേസേതും യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യം. അത്ഥി ച മേ ആയസ്മന്തേ ആനന്ദേ താവതികാ വിസ്സട്ഠി. യംനൂനാഹം യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമേയ്യ’ന്തി. ഓവദതു മം, ആയസ്മാ ആനന്ദോ; അനുസാസതു മം, ആയസ്മാ ആനന്ദോ; കരോതു മേ, ആയസ്മാ ആനന്ദോ ധമ്മിം കഥം യഥാഹം ധമ്മം പസ്സേയ്യ’’ന്തി.

‘‘ഏത്തകേനപി മയം ആയസ്മതോ ഛന്നസ്സ അത്തമനാ അപി നാമ തം [അത്തമനാ അഭിരദ്ധാ, തം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰)] ആയസ്മാ ഛന്നോ ആവി അകാസി ഖീലം ഛിന്ദി [പഭിന്ദി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)]. ഓദഹാവുസോ, ഛന്ന , സോതം; ഭബ്ബോസി [ഭബ്ബോ ത്വം (ക॰)] ധമ്മം വിഞ്ഞാതു’’ന്തി. അഥ ഖോ ആയസ്മതോ ഛന്നസ്സ താവതകേനേവ [താവദേവ (സീ॰)] ഉളാരം പീതിപാമോജ്ജം ഉപ്പജ്ജി - ‘‘ഭബ്ബോ കിരസ്മി ധമ്മം വിഞ്ഞാതു’’ന്തി.

‘‘സമ്മുഖാ മേതം, ആവുസോ ഛന്ന, ഭഗവതോ സുതം, സമ്മുഖാ ച പടിഗ്ഗഹിതം കച്ചാനഗോത്തം ഭിക്ഖും ഓവദന്തസ്സ - ദ്വയനിസ്സിതോ ഖ്വായം, കച്ചാന, ലോകോ യേഭുയ്യേന അത്ഥിതഞ്ചേവ നത്ഥിതഞ്ച. ലോകസമുദയം ഖോ, കച്ചാന, യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ യാ ലോകേ നത്ഥിതാ, സാ ന ഹോതി. ലോകനിരോധം ഖോ, കച്ചാന, യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ യാ ലോകേ അത്ഥിതാ, സാ ന ഹോതി. ഉപയുപാദാനാഭിനിവേസവിനിബന്ധോ ഖ്വായം, കച്ചാന, ലോകോ യേഭുയ്യേന തം ചായം ഉപയുപാദാനം ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയം ന ഉപേതി ന ഉപാദിയതി നാധിട്ഠാതി ‘അത്താ മേ’തി. ദുക്ഖമേവ ഉപ്പജ്ജമാനം ഉപ്പജ്ജതി, ദുക്ഖം നിരുജ്ഝമാനം നിരുജ്ഝതീതി ന കങ്ഖതി ന വിചികിച്ഛതി. അപരപ്പച്ചയാ ഞാണമേവസ്സ ഏത്ഥ ഹോതി. ഏത്താവതാ ഖോ, കച്ചാന, സമ്മാദിട്ഠി ഹോതി. സബ്ബമത്ഥീതി ഖോ, കച്ചാന, അയമേകോ അന്തോ. സബ്ബം നത്ഥീതി അയം ദുതിയോ അന്തോ. ഏതേ തേ, കച്ചാന, ഉഭോ അന്തേ അനുപഗമ്മ മജ്ഝേന തഥാഗതോ ധമ്മം ദേസേതി - അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ; സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം…പേ॰… ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതി. അവിജ്ജായ ത്വേവ

അസേസവിരാഗനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ...പേ०... ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതീ''തി.

''ഏവമേതം, ആവുസോ ആനന്ദ, ഹോതി യേസം ആയസ്മന്താനം താദിസാ സബ്രഹ്മചാരയോ അനുകമ്പകാ അത്ഥകാമാ ഓവാദകാ അനുസാസകാ. ഇദഞ്ച പന മേ ആയസ്മതോ ആനന്ദസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ ധമ്മോ അഭിസമിതോ''തി. അട്ഠമം.

൯. രാഹുലസുത്തം

൯൧. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ ആയസ്മാ രാഹുലോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ...പേ०... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാഹുലോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി?

''യം കിഞ്ചി, രാഹുല, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. യാ കാചി വേദനാ ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ...പേ०... സബ്ബം വിഞ്ഞാണം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. ഏവം ഖോ, രാഹുല, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി. നവമം.

൧൦. ദുതിയരാഹുലസുത്തം

൯൨. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാഹുലോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗതം മാനസം ഹോതി വിധാസമതിക്കന്തം സന്തം സുവിമുത്ത''ന്തി? ''യം കിഞ്ചി, രാഹുല, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ...പേ०... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദിസ്വാ അനുപാദാ വിമുത്തോ ഹോതി. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദിസ്വാ അനുപാദാ വിമുത്തോ ഹോതി. ഏവം ഖോ, രാഹുല , ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗതം മാനസം ഹോതി വിധാ സമതിക്കന്തം സന്തം സുവിമുത്ത''ന്തി. ദസമം.

തസ്സുദ്ദാനം -

ആനന്ദോ തിസ്സോ യമകോ, അനുരാധോ ച വക്കലി;
അസ്സജി ഖേമകോ ഛന്നോ, രാഹുലാ അപരേ ദുവേ.

൧൦. പുപ്ഫവഗ്ഗോ

൧. നദീസുത്തം

൯൩. സാവത്ഥിനിദാനം . "സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, നദീ പബ്ബതേയ്യാ ഓഹാരിനീ ദൂരങ്ഗമാ സീഘസോതാ. തസ്സാ ഉഭോസു തീരേസു [ഉഭതോ തീരേ (സീ॰), ഉഭതോ തീരേസു (സ്യാ॰ കം॰)] കാസാ ചേപി ജാതാ അസ്സു, തേ നം അജ്ഝോലമ്ബേയ്യും; കുസാ ചേപി ജാതാ അസ്സു, തേ നം അജ്ഝോലമ്ബേയ്യും; പബ്ബജാ [ബബ്ബജാ (സീ॰ പീ॰)] ചേപി ജാതാ അസ്സു, തേ നം അജ്ഝോലമ്ബേയ്യും; ബീരണാ ചേപി ജാതാ അസ്സു, തേ നം അജ്ഝോലമ്ബേയ്യും; രുക്ഖാ ചേപി ജാതാ അസ്സു, തേ നം അജ്ഝോലമ്ബേയ്യും. തസ്സാ പുരിസോ സോതേന വുയ്ഹമാനോ കാസേ ചേപി ഗണ്ഹേയ്യ, തേ പലുജ്ജേയ്യും. സോ തതോനിദാനം അനയബ്യസനം ആപജ്ജേയ്യ. കുസേ ചേപി ഗണ്ഹേയ്യ, പബ്ബജേ ചേപി ഗണ്ഹേയ്യ, ബീരണേ ചേപി ഗണ്ഹേയ്യ, രുക്ഖേ ചേപി ഗണ്ഹേയ്യ, തേ പലുജ്ജേയ്യും . സോ തതോനിദാനം അനയബ്യസനം ആപജ്ജേയ്യ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ, സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം രൂപം പലുജ്ജതി. സോ തതോനിദാനം അനയബ്യസനം ആപജ്ജതി. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം ; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം , വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. തസ്സ തം വിഞ്ഞാണം പലുജ്ജതി. സോ തതോനിദാനം അനയബ്യസനം ആപജ്ജതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം ഭന്തേ". "വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം ഭന്തേ". "തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ"തി. പഠമം.

൨. പുപ്ഫസുത്തം

൯൪. സാവത്ഥിനിദാനം. "നാഹം, ഭിക്ഖവേ, ലോകേന വിവദാമി, ലോകോവ മയാ വിവദതി. ന, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മവാദീ കേനചി ലോകസ്മിം വിവദതി. യം, ഭിക്ഖവേ, നത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം, അഹമ്പി തം 'നത്ഥീ'തി വദാമി. യം, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം, അഹമ്പി തം 'അത്ഥീ'തി വദാമി".

"കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, നത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം, യമഹം 'നത്ഥീ'തി വദാമി? രൂപം , ഭിക്ഖവേ, നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം

നത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം; അഹമ്പി തം ‘നത്ഥീ’തി വദാമി. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം നത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം; അഹമ്പി തം ‘നത്ഥീ’തി വദാമി. ഇദം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, നത്ഥിസമ്മേതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം; അഹമ്പി തം ‘നത്ഥീ’തി വദാമി’’.

‘‘കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം, യമഹം ‘അത്ഥീ’തി വദാമി? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം അത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം; അഹമ്പി തം ‘അത്ഥീ’തി വദാമി. വേദനാ അനിച്ചാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം അത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം; അഹമ്പി തം ‘അത്ഥീ’തി വദാമി. ഇദം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അത്ഥിസമ്മതം ലോകേ പണ്ഡിതാനം; അഹമ്പി തം ‘അത്ഥീ’തി വദാമി’’.

‘‘അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, ലോകേ ലോകധമ്മോ, തം തഥാഗതോ അഭിസമ്ബുജ്ഝതി അഭിസമേതി; അഭിസമ്ബുജ്ഝിത്വാ അഭിസമേത്വാ തം ആചിക്ഖതി ദേസേതി പഞ്ഞപേതി പട്ഠപേതി വിവരതി വിഭജതി ഉത്താനീകരോതി.

‘‘കിഞ്ച , ഭിക്ഖവേ, ലോകേ ലോകധമ്മോ, തം തഥാഗതോ അഭിസമ്ബുജ്ഝതി അഭിസമേതി, അഭിസമ്ബുജ്ഝിത്വാ അഭിസമേത്വാ ആചിക്ഖതി ദേസേതി പഞ്ഞപേതി പട്ഠപേതി വിവരതി വിഭജതി ഉത്താനീകരോതി? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ലോകേ ലോകധമ്മോ തം തഥാഗതോ അഭിസമ്ബുജ്ഝതി അഭിസമേതി. അഭിസമ്ബുജ്ഝിത്വാ അഭിസമേത്വാ ആചിക്ഖതി ദേസേതി പഞ്ഞപേതി പട്ഠപേതി വിവരതി വിഭജതി ഉത്താനീകരോതി.

‘‘യോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതേന ഏവം ആചിക്ഖിയമാനേ ദേസിയമാനേ പഞ്ഞപിയമാനേ പട്ഠപിയമാനേ വിവരിയമാനേ വിഭജിയമാനേ ഉത്താനീകരിയമാനേ ന ജാനാതി ന പസ്സതി തമഹം, ഭിക്ഖവേ, ബാലം പുഥുജ്ജനം അന്ധം അചക്ഖുകം അജാനന്തം അപസ്സന്തം കിന്തി കരോമി! വേദനാ, ഭിക്ഖവേ, ലോകേ ലോകധമ്മോ...പേ॰... സഞ്ഞാ, ഭിക്ഖവേ... സങ്ഖാരാ, ഭിക്ഖവേ... വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, ലോകേ ലോകധമ്മോ തം തഥാഗതോ അഭിസമ്ബുജ്ഝതി അഭിസമേതി. അഭിസമ്ബുജ്ഝിത്വാ അഭിസമേത്വാ ആചിക്ഖതി ദേസേതി പഞ്ഞപേതി പട്ഠപേതി വിവരതി വിഭജതി ഉത്താനീകരോതി.

‘‘യോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതേന ഏവം ആചിക്ഖിയമാനേ ദേസിയമാനേ പഞ്ഞപിയമാനേ പട്ഠപിയമാനേ വിവരിയമാനേ വിഭജിയമാനേ ഉത്താനീകരിയമാനേ ന ജാനാതി ന പസ്സതി തമഹം, ഭിക്ഖവേ, ബാലം പുഥുജ്ജനം അന്ധം അചക്ഖുകം അജാനന്തം അപസ്സന്തം കിന്തി കരോമി!

‘‘സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഉപ്പലം വാ പദുമം വാ പുണ്ഡരീകം വാ ഉദകേ ജാതം ഉദകേ സംവഡ്ഢം ഉദകാ അച്ചുഗ്ഗമ്മ ഠാതി [തിട്ഠന്തം (ക॰)] അനുപലിത്തം ഉദകേന; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ ലോകേ ജാതോ ലോകേ സംവഡ്ഢോ ലോകം അഭിഭുയ്യ വിഹരതി അനുപലിത്തോ ലോകേനാ’’തി. ദുതിയം.

၈. ഫേണപിണ്ഡൂപമസുത്തം

൯൫. ഏകം സമയം ഭഗവാ അയുജ്ഝായം [അയോജ്ഝായം (സീ॰ പീ॰)] വിഹരതി ഗങ്ഗായ നദിയാ തീരേ. തത്ര ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി -

''സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, അയം ഗങ്ഗാ നദീ മഹന്തം ഫേണപിണ്ഡം ആവഹേയ്യ. തമേനം ചക്ഖുമാ പുരിസോ പസ്സേയ്യ നിജ്ഝായേയ്യ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖേയ്യ. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, ഫേണപിണ്ഡേ സാരോ? ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ തം ഭിക്ഖു പസ്സതി നിജ്ഝായതി യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതി. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായതി , തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായതി, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായതി. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, രൂപേ സാരോ?

''സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സരദസമയേ ഥുല്ലഫുസിതകേ ദേവേ വസ്സന്തേ ഉദകേ ഉദകപുബ്ബുളം [ഉദകബുബ്ബുളം (സീ॰ പീ॰)] ഉപ്പജ്ജതി ചേവ നിരുജ്ഝതി ച. തമേനം ചക്ഖുമാ പുരിസോ പസ്സേയ്യ നിജ്ഝായേയ്യ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖേയ്യ. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, ഉദകപുബ്ബുളേ സാരോ? ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യാ കാചി വേദനാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ...പേ॰... യാ ദൂരേ സന്തികേ വാ തം ഭിക്ഖു പസ്സതി നിജ്ഝായതി യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതി. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായതി, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായതി, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായതി. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, വേദനായ സാരോ?

''സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമേ മാസേ ഠിതേ മജ്ഝന്ഹികേ കാലേ മരീചികാ ഫന്ദതി. തമേനം ചക്ഖുമാ പുരിസോ പസ്സേയ്യ നിജ്ഝായേയ്യ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖേയ്യ. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ...പേ॰... കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, മരീചികായ സാരോ? ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യാ കാചി സഞ്ഞാ...പേ॰....

''സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ സാരത്ഥികോ സാരഗവേസീ സാരപരിയേസനം ചരമാനോ തിണ്ഹം കുഠാരിം [കുധാരിം (സ്യാ॰ കം॰ ക॰)] ആദായ വനം പവിസേയ്യ. സോ തത്ഥ പസ്സേയ്യ മഹന്തം കദലിക്ഖന്ധം ഉജും നവം അകുക്കുകജാതം [അകുക്കജാതം (ക॰ സീ॰ പീ॰), അകുസജാതം (ക॰ സീ॰), അകുക്കുജകജാതം (ക॰)]. തമേനം മൂലേ ഛിന്ദേയ്യ; മൂലേ ഛേത്വാ അഗ്ഗേ ഛിന്ദേയ്യ, അഗ്ഗേ ഛേത്വാ പത്തവട്ടിം വിനിബ്ഭുജേയ്യ. സോ തസ്സ പത്തവട്ടിം വിനിബ്ഭുജന്തോ ഫേഗ്ഗുമ്പി നാധിഗച്ഛേയ്യ, കുതോ സാരം! തമേനം ചക്ഖുമാ പുരിസോ പസ്സേയ്യ നിജ്ഝായേയ്യ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖേയ്യ. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ

ഖായേയ്യ, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, കദലിക്ഖന്ധേ സാരോ? ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യേ കേചി സങ്ഖാരാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ...പേ॰... യേ ദൂരേ സന്തികേ വാ തം ഭിക്ഖു പസ്സതി നിജ്ഝായതി യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതി. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായതി, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായതി, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായതി. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരേസു സാരോ?

"സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, മായാകാരോ വാ മായാകാരന്തേവാസീ വാ ചതുമഹാപഥേ [ചാതുമ്മഹാപഥേ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] മായം വിദംസേയ്യ. തമേനം ചക്ഖുമാ പുരിസോ പസ്സേയ്യ നിജ്ഝായേയ്യ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖേയ്യ. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായേയ്യ. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, മായായ സാരോ? ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, തം ഭിക്ഖു പസ്സതി നിജ്ഝായതി യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതി. തസ്സ തം പസ്സതോ നിജ്ഝായതോ യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതോ രിത്തകഞ്ഞേവ ഖായതി, തുച്ഛകഞ്ഞേവ ഖായതി, അസാരകഞ്ഞേവ ഖായതി. കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണേ സാരോ?

"ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി... സഞ്ഞായപി... സങ്ഖാരേസുപി ... വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതി".

ഇദമവോച ഭഗവാ. ഇദം വത്വാന സുഗതോ അഥാപരം ഏതദവോച സത്ഥാ -

"ഫേണപിണ്ഡൂപമം രൂപം, വേദനാ ബുബ്ബുളൂപമാ [ബുബ്ബുലൂപമാ (സീ॰), പുബ്ബുളോപമാ (ക॰)];
മരീചികൂപമാ സഞ്ഞാ, സങ്ഖാരാ കദലൂപമാ;
മായൂപമഞ്ച വിഞ്ഞാണം, ദേസിതാദിച്ചബന്ധുനാ.

"യഥാ യഥാ നിജ്ഝായതി, യോനിസോ ഉപപരിക്ഖതി;
രിത്തകം തുച്ഛകം ഹോതി, യോ നം പസ്സതി യോനിസോ.

"ഇമഞ്ച കായം ആരബ്ഭ, ഭൂരിപഞ്ഞേന ദേസിതം;
പഹാനം തിണ്ണം ധമ്മാനം, രൂപം പസ്സഥ [പസ്സേഥ (സീ॰)] ഛഡ്ഡിതം.

"ആയു ഉസ്മാ ച വിഞ്ഞാണം, യദാ കായം ജഹന്തിമം;
അപവിദ്ധോ [അപവിട്ഠോ (സ്യാ॰ കം॰)] തദാ സേതി, പരഭത്തം അചേതനം.

"ഏതാദിസായം സന്താനോ, മായായം ബാലലാപിനീ;
വധകോ ഏസ അക്ഖാതോ, സാരോ ഏത്ഥ ന വിജ്ജതി.

“ഏവം ഖന്ധേ അവേക്ഖേയ്യ, ഭിക്ഖു ആരദ്ധവീരിയോ;
ദിവാ വാ യദി വാ രത്തിം, സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ.

“ജഹേയ്യ സബ്ബസംയോഗം, കരേയ്യ സരണത്തനോ;
ചരേയ്യാദിത്തസീസോവ, പത്ഥയം അച്ചുതം പദ”ന്തി. തതിയം;

൪. ഗോമയപിണ്ഡസുത്തം

൯൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കിഞ്ചി രൂപം യം രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കാചി വേദനാ യാ വേദനാ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കാചി സഞ്ഞാ യാ സഞ്ഞാ...പേ॰... അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കേചി സങ്ഖാരാ യേ സങ്ഖാരാ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സന്തി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം, യം വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ”തി? “നത്ഥി ഖോ, ഭിക്ഖു, കിഞ്ചി രൂപം, യം രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. നത്ഥി ഖോ, ഭിക്ഖു, കാചി വേദനാ... കാചി സഞ്ഞാ... കേചി സങ്ഖാരാ... കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം , യം വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ”തി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ പരിത്തം ഗോമയപിണ്ഡം പാണിനാ ഗഹേത്വാ തം ഭിക്ഖും ഏതദവോച - “ഏത്തകോപി ഖോ, ഭിക്ഖു, അത്തഭാവപടിലാഭോ നത്ഥി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. ഏത്തകോ ചേപി, ഭിക്ഖു, അത്തഭാവപടിലാഭോ അഭവിസ്സ നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ, നയിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായേഥ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, ഏത്തകോപി അത്തഭാവപടിലാഭോ നത്ഥി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ, തസ്മാ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ.

“ഭൂതപുബ്ബാഹം, ഭിക്ഖു, രാജാ അഹോസിം ഖത്തിയോ മുദ്ധാവസിത്തോ. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിനഗരസഹസ്സാനി അഹേസും കുസാവതീ രാജധാനിപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിപാസാദസഹസ്സാനി അഹേസും ധമ്മപാസാദപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതികൂടാഗാരസഹസ്സാനി അഹേസും മഹാബ്യൂഹകൂടാഗാരപ്പമുഖാനി [മഹാവിയൂഹകൂടാഗാരപ്പമുഖാനി (ദീ॰ നി॰ ൨.൨൬൨)]. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിപല്ലങ്കസഹസ്സാനി അഹേസും ദന്തമയാനി സാരമയാനി സോവണ്ണമയാനി ഗോണകത്ഥതാനി പടികത്ഥതാനി പടലികത്ഥതാനി കദലിമിഗപവരപച്ചത്ഥരണാനി [കാദലിമിഗപവരപച്ചത്ഥരണാനി (സീ॰)] സഉത്തരച്ഛദാനി ഉഭതോലോഹിതകൂപധാനാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിനാഗസഹസ്സാനി അഹേസും

സോവണ്ണാലങ്കാരാനി സോവണ്ണദ്ധജാനി ഹേമജാലപടിച്ഛന്നാനി ഉപോസഥനാഗരാജപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിഅസ്സസഹസ്സാനി അഹേസും സോവണ്ണാലങ്കാരാനി സോവണ്ണദ്ധജാനി ഹേമജാലപടിച്ഛന്നാനി വലാഹകഅസ്സരാജപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിരഥസഹസ്സാനി അഹേസും സോവണ്ണാലങ്കാരാനി സോവണ്ണദ്ധജാനി ഹേമജാലപടിച്ഛന്നാനി വേജയന്തരഥപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു, രഞ്ഞോ സതോ ഖത്തിയസ്സ മുദ്ധാവസിത്തസ്സ ചതുരാസീതിമണിസഹസ്സാനി അഹേസും മണിരതനപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു...പേ॰... ചതുരാസീതിഇത്ഥിസഹസ്സാനി അഹേസും സുഭദ്ദാദേവിപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു...പേ॰... ചതുരാസീതിഖത്തിയസഹസ്സാനി അഹേസും അനുയന്താനി പരിണായകരതനപ്പമുഖാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു...പേ॰... ചതുരാസീതിധേനുസഹസ്സാനി അഹേസും ദുകൂലസന്ദനാനി കംസൂപധാരണാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു...പേ॰... ചതുരാസീതിവത്ഥകോടിസഹസ്സാനി അഹേസും ഖോമസുഖുമാനി കോസേയ്യസുഖുമാനി കമ്ബലസുഖുമാനി കപ്പാസികസുഖുമാനി. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖു...പേ॰... ചതുരാസീതിഥാലിപാകസഹസ്സാനി അഹേസും; സായം പാതം ഭത്താഭിഹാരോ അഭിഹരിയിത്ഥ.

“തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ നഗരസഹസ്സാനം ഏകഞ്ഞേവ തം നഗരം ഹോതി യമഹം തേന സമയേന അജ്ഝാവസാമി - കുസാവതീ രാജധാനീ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ പാസാദസഹസ്സാനം ഏകോയേവ സോ പാസാദോ ഹോതി യമഹം തേന സമയേന അജ്ഝാവസാമി - ധമ്മോ പാസാദോ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ കൂടാഗാരസഹസ്സാനം ഏകഞ്ഞേവ തം കൂടാഗാരം ഹോതി യമഹം തേന സമയേന അജ്ഝാവസാമി - മഹാബ്യൂഹം കൂടാഗാരം. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ പല്ലങ്കസഹസ്സാനം ഏകോയേവ സോ പല്ലങ്കോ ഹോതി യമഹം തേന സമയേന പരിഭുഞ്ജാമി - ദന്തമയോ വാ സാരമയോ വാ സോവണ്ണമയോ വാ രൂപിയമയോ വാ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ നാഗസഹസ്സാനം ഏകോയേവ സോ നാഗോ ഹോതി യമഹം തേന സമയേന അഭിരുഹാമി - ഉപോസഥോ നാഗരാജാ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ അസ്സസഹസ്സാനം ഏകോയേവ സോ അസ്സോ ഹോതി യമഹം തേന സമയേന അഭിരുഹാമി - വലാഹകോ അസ്സരാജാ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ രഥസഹസ്സാനം ഏകോയേവ സോ രഥോ ഹോതി യമഹം തേന സമയേന അഭിരുഹാമി - വേജയന്തോ രഥോ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ ഇത്ഥിസഹസ്സാനം ഏകായേവ സാ ഇത്ഥീ ഹോതി യാ മം തേന സമയേന പച്ചുപട്ഠാതി - ഖത്തിയാനീ വാ വേലാമികാ വാ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ വത്ഥകോടിസഹസ്സാനം ഏകഞ്ഞേവ തം വത്ഥയുഗം ഹോതി യമഹം തേന സമയേന പരിദഹാമി - ഖോമസുഖുമം വാ കോസേയ്യസുഖുമം വാ കമ്ബലസുഖുമം വാ കപ്പാസികസുഖുമം വാ. തേസം ഖോ പന, ഭിക്ഖു, ചതുരാസീതിയാ ഥാലിപാകസഹസ്സാനം ഏകോയേവ സോ ഥാലിപാകോ ഹോതി യതോ നാളികോദനപരമം ഭുഞ്ജാമി തദുപിയഞ്ച സൂപേയ്യം [സൂപബ്യഞ്ജനം (സ്യാ॰ കം॰)]. ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖു, സബ്ബേ തേ സങ്ഖാരാ

അതീതാ നിരുദ്ധാ വിപരിണതാ. ഏവം അനിച്ചാ ഖോ, ഭിക്ഖു, സങ്ഖാരാ. ഏവം അദ്ധുവാ ഖോ, ഭിക്ഖു, സങ്ഖാരാ. ഏവം അനസ്സാസികാ ഖോ, ഭിക്ഖു, സങ്ഖാരാ. യാവഞ്ചിദം , ഭിക്ഖു, അലമേവ സബ്ബസങ്ഖാരേസു നിബ്ബിന്ദിതും, അലം വിരജ്ജിതും, അലം വിമുച്ചിതു''ന്തി. ചതുത്ഥം.

൫. നഖസിഖാസുത്തം

൯൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കിഞ്ചി രൂപം യം രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കാചി വേദനാ യാ വേദനാ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കാചി സഞ്ഞാ...പേ॰... കേചി സങ്ഖാരാ, യേ സങ്ഖാരാ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സന്തി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം, യം വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ''തി? ''നത്ഥി ഖോ, ഭിക്ഖു, കിഞ്ചി രൂപം, യം രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. നത്ഥി ഖോ, ഭിക്ഖു, കാചി വേദനാ... കാചി സഞ്ഞാ... കേചി സങ്ഖാരാ...പേ॰... കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം, യം വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ''തി.

അഥ ഖോ ഭഗവാ പരിത്തം നഖസിഖായം പംസും ആരോപേത്വാ തം ഭിക്ഖും ഏതദവോച - ''ഏത്തകമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖു, രൂപം നത്ഥി നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. ഏത്തകം ചേപി, ഭിക്ഖു, രൂപം അഭവിസ്സ നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം, നയിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായേഥ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, ഏത്തകമ്പി രൂപം നത്ഥി നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം, തസ്മാ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ''.

''ഏത്തകാപി ഖോ, ഭിക്ഖു, വേദനാ നത്ഥി നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. ഏത്തകാ ചേപി, ഭിക്ഖു, വേദനാ അഭവിസ്സ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ, ന യിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായേഥ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, ഏത്തകാപി വേദനാ നത്ഥി നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ, തസ്മാ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ.

''ഏത്തകാപി ഖോ, ഭിക്ഖു, സഞ്ഞാ നത്ഥി...പേ॰... ഏത്തകാപി ഖോ, ഭിക്ഖു, സങ്ഖാരാ നത്ഥി നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സന്തി. ഏത്തകാ ചേപി, ഭിക്ഖു, സങ്ഖാരാ അഭവിസ്സംസു നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ, ന യിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായേഥ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, ഏത്തകാപി സങ്ഖാരാ നത്ഥി നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ, തസ്മാ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ.

“ഏത്തകമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖു, വിഞ്ഞാണം നത്ഥി നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. ഏത്തകമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖു, വിഞ്ഞാണം അഭവിസ്സ നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം, ന യിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായേഥ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖു, ഏത്തകമ്പി വിഞ്ഞാണം നത്ഥി നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം, തസ്മാ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായ.

“തം കിം മഞ്ഞസി, ഭിക്ഖു, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”. “വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം ഭന്തേ”...പേ॰... “തസ്മാതിഹ...പേ॰... ഏവം പസ്സം... പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. പഞ്ചമം.

൬. സുദ്ധികസുത്തം

൯൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കിഞ്ചി രൂപം, യം രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി? അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, കാചി വേദനാ...പേ॰... കാചി സഞ്ഞാ... കേചി സങ്ഖാരാ... കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം, യം വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ”തി? “നത്ഥി ഖോ, ഭിക്ഖു, കിഞ്ചി രൂപം യം രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതി. നത്ഥി ഖോ, ഭിക്ഖു, കാചി വേദനാ... കാചി സഞ്ഞാ... കേചി സങ്ഖാരാ... കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം, യം വിഞ്ഞാണം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മം സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ”തി. ഛട്ഠം.

൭. ഗദ്ദുലബദ്ധസുത്തം

൯൯. സാവത്ഥിനിദാനം. “അനമതഗ്ഗോയം, ഭിക്ഖവേ, സംസാരോ. പുബ്ബാ കോടി ന പഞ്ഞായതി അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരതം. ഹോതി സോ, ഭിക്ഖവേ, സമയോ യം മഹാസമുദ്ദോ ഉസ്സുസ്സതി വിസുസ്സതി ന ഭവതി; ന ത്വേവാഹം, ഭിക്ഖവേ, അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരതം ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയം വദാമി. ഹോതി സോ, ഭിക്ഖവേ, സമയോ യം സിനേരു പബ്ബതരാജാ ഡയ്ഹതി വിനസ്സതി ന ഭവതി; ന ത്വേവാഹം, ഭിക്ഖവേ, അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരതം ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയം വദാമി. ഹോതി സോ, ഭിക്ഖവേ, സമയോ യം മഹാപഥവീ ഡയ്ഹതി വിനസ്സതി ന ഭവതി; ന ത്വേവാഹം, ഭിക്ഖവേ, അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരതം ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയം വദാമി”.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സാ ഗദ്ദുലബദ്ധോ [ഗദ്ദൂലബന്ധോ (സ്യാ॰ കം॰)] ദള്ഹേ ഖീലേ വാ ഥമ്ഭേ വാ ഉപനിബദ്ധോ തമേവ ഖീലം വാ ഥമ്ഭം വാ അനുപരിധാവതി അനുപരിവത്തതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ...പേ॰... സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം

അത്തതോ സമനുപസ്സതി…പേ॰… വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി… സഞ്ഞം അത്തതോ സമനുപസ്സതി… സങ്ഖാരേ അത്തതോ സമനുപസ്സതി… വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. സോ രൂപഞ്ഞേവ അനുപരിധാവതി അനുപരിവത്തതി, വേദനഞ്ഞേവ…പേ॰… സഞ്ഞഞ്ഞേവ… സങ്ഖാരേയേവ… വിഞ്ഞാണഞ്ഞേവ അനുപരിധാവതി അനുപരിവത്തതി. സോ രൂപം അനുപരിധാവം അനുപരിവത്തം, വേദനം…പേ॰… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം അനുപരിധാവം അനുപരിവത്തം, ന പരിമുച്ചതി രൂപമ്ഹാ, ന പരിമുച്ചതി വേദനായ, ന പരിമുച്ചതി സഞ്ഞായ, ന പരിമുച്ചതി സങ്ഖാരേഹി, ന പരിമുച്ചതി വിഞ്ഞാണമ്ഹാ, ന പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരാമരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി. 'ന പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമി''.

''സുതവാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ…പേ॰… സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ, ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി…പേ॰… ന വേദനം… ന സഞ്ഞം… ന സങ്ഖാരേ… ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം, ന വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. സോ രൂപം നാനുപരിധാവതി നാനുപരിവത്തതി, വേദനം… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം നാനുപരിധാവതി നാനുപരിവത്തതി. സോ രൂപം അനനുപരിധാവം അനനുപരിവത്തം, വേദനം… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം അനനുപരിധാവം അനനുപരിവത്തം; പരിമുച്ചതി രൂപമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി വേദനായ, പരിമുച്ചതി സഞ്ഞായ, പരിമുച്ചതി സങ്ഖാരേഹി, പരിമുച്ചതി വിഞ്ഞാണമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരാമരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി. 'പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമീ''തി. സത്തമം.

൮. ദുതിയഗദ്ദുലബദ്ധസുത്തം

൧൦൦. സാവത്ഥിനിദാനം . ''അനമതഗ്ഗോയം, ഭിക്ഖവേ, സംസാരോ. പുബ്ബാ കോടി ന പഞ്ഞായതി അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരതം. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സാ ഗദ്ദുലബദ്ധോ ദള്ഹേ ഖീലേ വാ ഥമ്ഭേ വാ ഉപനിബദ്ധോ. സോ ഗച്ഛതി ചേപി തമേവ ഖീലം വാ ഥമ്ഭം വാ ഉപഗച്ഛതി; തിട്ഠതി ചേപി തമേവ ഖീലം വാ ഥമ്ഭം വാ ഉപതിട്ഠതി; നിസീദതി ചേപി തമേവ ഖീലം വാ ഥമ്ഭം വാ ഉപനിസീദതി; നിപജ്ജതി ചേപി തമേവ ഖീലം വാ ഥമ്ഭം വാ ഉപനിപജ്ജതി. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപം 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'തി സമനുപസ്സതി. വേദനം… സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'തി സമനുപസ്സതി. സോ ഗച്ഛതി ചേപി ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ഉപഗച്ഛതി; തിട്ഠതി ചേപി ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ഉപതിട്ഠതി; നിസീദതി ചേപി ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ഉപനിസീദതി; നിപജ്ജതി ചേപി ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ ഉപനിപജ്ജതി. തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, അഭിക്ഖണം സകം ചിത്തം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം - 'ദീഘരത്തമിദം ചിത്തം സംകിലിട്ഠം

രാഗേന ദോസേന മോഹേനാ’തി. ചിത്തസംകിലേസാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സംകിലിസ്സന്തി; ചിത്തവോദാനാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തി.

“ദിട്ഠം വോ, ഭിക്ഖവേ, ചരണം നാമ ചിത്ത”ന്തി? “ഏവം, ഭന്തേ”. “തമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചരണം നാമ ചിത്തം ചിത്തേനേവ ചിന്തിതം. തേനപി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചരണേന ചിത്തേന ചിത്തഞ്ഞേവ ചിത്തതരം. തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, അഭിക്ഖണം സകം ചിത്തം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം - ‘ദീഘരത്തമിദം ചിത്തം സംകിലിട്ഠം രാഗേന ദോസേന മോഹേനാ’തി. ചിത്തസംകിലേസാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സംകിലിസ്സന്തി; ചിത്തവോദാനാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തി.

“നാഹം , ഭിക്ഖവേ, അഞ്ഞം ഏകനികായമ്പി സമനുപസ്സാമി ഏവം ചിത്തം. യഥയിദം, ഭിക്ഖവേ, തിരച്ഛാനഗതാ പാണാ, തേപി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തിരച്ഛാനഗതാ പാണാ ചിത്തേനേവ ചിന്തിതാ, തേഹിപി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തിരച്ഛാനഗതേഹി പാണേഹി ചിത്തഞ്ഞേവ ചിത്തതരം. തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, അഭിക്ഖണം സകം ചിത്തം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം - ‘ദീഘരത്തമിദം ചിത്തം സംകിലിട്ഠം രാഗേന ദോസേന മോഹേനാ’തി. ചിത്തസംകിലേസാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സംകിലിസ്സന്തി; ചിത്തവോദാനാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തി.

“സേയ്യഥാപി , ഭിക്ഖവേ, രജകോ വാ ചിത്തകാരകോ വാ രജനായ വാ ലാഖായ വാ ഹലിദ്ദിയാ വാ നീലിയാ വാ മഞ്ജിട്ഠായ [മഞ്ജേട്ഠായ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰), മഞ്ജേട്ഠിയാ (പീ॰)] വാ സുപരിമട്ഠേ ഫലകേ വാ ഭിത്തിയാ വാ ദുസ്സപട്ടേ വാ ഇത്ഥിരൂപം വാ പുരിസരൂപം വാ അഭിനിമ്മിനേയ്യ സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗിം; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപഞ്ഞേവ അഭിനിബ്ബത്തേന്തോ അഭിനിബ്ബത്തേതി, വേദനഞ്ഞേവ…പേ॰… സഞ്ഞഞ്ഞേവ… സങ്ഖാരേ യേവ… വിഞ്ഞാണഞ്ഞേവ അഭിനിബ്ബത്തേന്തോ അഭിനിബ്ബത്തേതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”. “വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം…പേ॰… “തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, ഏവം പസ്സം…പേ॰… നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ”തി. അട്ഠമം.

൯. വാസിജടസുത്തം

൧൦൧. സാവത്ഥിനിദാനം . “ജാനതോ അഹം, ഭിക്ഖവേ, പസ്സതോ ആസവാനം ഖയം വദാമി, നോ അജാനതോ നോ അപസ്സതോ. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ കിം പസ്സതോ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി? ‘ഇതി രൂപം, ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ, ഇതി രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ; ഇതി വേദനാ… ഇതി സഞ്ഞാ… ഇതി സങ്ഖാരാ… ഇതി വിഞ്ഞാണം, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’തി - ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി”.

“ഭാവനാനുയോഗം അനനുയുത്തസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ വിഹരതോ കിഞ്ചാപി ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അഹോ വത മേ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചേയ്യാ’തി, അഥ ഖ്വസ്സ നേവ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചതി. തം കിസ്സ ഹേതു? ‘അഭാവിതത്താ’ തിസ്സ വചനീയം. കിസ്സ അഭാവിതത്താ? അഭാവിതത്താ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം, അഭാവിതത്താ ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം, അഭാവിതത്താ ചതുന്നം

ഇദ്ധിപാദാനം, അഭാവിതത്താ പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം, അഭാവിതത്താ പഞ്ചന്നം ബലാനം, അഭാവിതത്താ സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം, അഭാവിതത്താ അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനി അട്ഠ വാ ദസ വാ ദ്വാദസ വാ. താനസ്സു കുക്കുടിയാ ന സമ്മാ അധിസയിതാനി, ന സമ്മാ പരിസേദിതാനി, ന സമ്മാ പരിഭാവിതാനി. കിഞ്ചാപി തസ്സാ കുക്കുടിയാ ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അഹോ, വത മേ കുക്കുടപോതകാ പാദനഖസിഖായ വാ മുഖതുണ്ഡകേന വാ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിജ്ജേയ്യു’ന്തി, അഥ ഖോ അഭബ്ബാവ തേ കുക്കുടപോതകാ പാദനഖസിഖായ വാ മുഖതുണ്ഡകേന വാ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിജ്ജിതും. തം കിസ്സ ഹേതു? തഥാ ഹി പന, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനി അട്ഠ വാ ദസ വാ ദ്വാദസ വാ; താനി കുക്കുടിയാ ന സമ്മാ അധിസയിതാനി, ന സമ്മാ പരിസേദിതാനി, ന സമ്മാ പരിഭാവിതാനി. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭാവനാനുയോഗം അനനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വിഹരതോ കിഞ്ചാപി ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അഹോ, വത മേ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചേയ്യാ’തി, അഥ ഖസ്സ നേവ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചതി. തം കിസ്സ ഹേതു? ‘അഭാവിതത്താ’തിസ്സ വചനീയം. കിസ്സ അഭാവിതത്താ? അഭാവിതത്താ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം...പേ॰... അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ.

“ഭാവനാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ വിഹരതോ കിഞ്ചാപി ന ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അഹോ വത മേ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചേയ്യാ’തി, അഥ ഖസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചതി. തം കിസ്സ ഹേതു? ‘ഭാവിതത്താ’തിസ്സ വചനീയം. കിസ്സ ഭാവിതത്താ? ഭാവിതത്താ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം, ഭാവിതത്താ ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം, ഭാവിതത്താ ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം, ഭാവിതത്താ പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം, ഭാവിതത്താ പഞ്ചന്നം ബലാനം, ഭാവിതത്താ സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം, ഭാവിതത്താ അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനി അട്ഠ വാ ദസ വാ ദ്വാദസ വാ. താനസ്സു കുക്കുടിയാ സമ്മാ അധിസയിതാനി, സമ്മാ പരിസേദിതാനി, സമ്മാ പരിഭാവിതാനി . കിഞ്ചാപി തസ്സാ കുക്കുടിയാ ന ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അഹോ വത മേ കുക്കുടപോതകാ പാദനഖസിഖായ വാ മുഖതുണ്ഡകേന വാ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിജ്ജേയ്യു’ന്തി, അഥ ഖോ ഭബ്ബാവ തേ കുക്കുടപോതകാ പാദനഖസിഖായ വാ മുഖതുണ്ഡകേന വാ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിജ്ജിതും. തം കിസ്സ ഹേതു? തഥാ ഹി പന, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനി അട്ഠ വാ ദസ വാ ദ്വാദസ വാ; താനസ്സു കുക്കുടിയാ സമ്മാ അധിസയിതാനി, സമ്മാ പരിസേദിതാനി, സമ്മാ പരിഭാവിതാനി. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭാവനാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വിഹരതോ കിഞ്ചാപി ന ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അഹോ വത മേ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചേയ്യാ’തി, അഥ ഖസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചതി. തം കിസ്സ ഹേതു? ‘ഭാവിതത്താ’തിസ്സ

വചനീയം. കിസ്സ ഭാവിതത്താ? ഭാവിതത്താ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം…പേ॰… ഭാവിതത്താ അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ.

‘‘സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പലഗണ്ഡസ്സ വാ പലഗണ്ഡന്തേവാസിസ്സ വാ വാസിജടേ ദിസ്സന്തേവ അങ്ഗുലിപദാനി ദിസ്സതി അങ്ഗുട്ഠപദം. നോ ച ഖ്വസ്സ ഏവം ഞാണം ഹോതി - ‘ഏത്തകം വത മേ അജ്ജ വാസിജടസ്സ ഖീണം, ഏത്തകം ഹിയ്യോ, ഏത്തകം പരേ’തി. അഥ ഖ്വസ്സ ഖീണേ ഖീണന്ത്വേവ ഞാണം ഹോതി. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭാവനാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വിഹരതോ കിഞ്ചാപി ന ഏവം ഞാണം ഹോതി - ‘ഏത്തകം വത മേ അജ്ജ ആസവാനം ഖീണം, ഏത്തകം ഹിയ്യോ, ഏത്തകം പരേ’തി, അഥ ഖ്വസ്സ ഖീണേ ഖീണന്ത്വേവ ഞാണം ഹോതി. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സാമുദ്ദികായ നാവായ വേത്തബന്ധനബദ്ധായ വസ്സമാസാനി ഉദകേ പരിയാദായ ഹേമന്തികേന ഥലം ഉക്ഖിത്തായ വാതാതപപരേതാനി വേത്തബന്ധനാനി. താനി പാവുസകേന മേഘേന അഭിപ്പവുട്ഠാനി അപ്പകസിരേനേവ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി പൂതികാനി ഭവന്തി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭാവനാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വിഹരതോ അപ്പകസിരേനേവ സംയോജനാനി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി പൂതികാനി ഭവന്തീ’’തി. നവമം.

൧൦. അനിച്ചസഞ്ഞാസുത്തം

൧൦൨. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘അനിച്ചസഞ്ഞാ, ഭിക്ഖവേ, ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ സബ്ബം കാമരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം രൂപരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം ഭവരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അവിജ്ജം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി’’.

‘‘സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സരദസമയേ കസ്സകോ മഹാനങ്ഗലേന കസന്തോ സബ്ബാനി മൂലസന്താനകാനി സമ്പദാലേന്തോ കസതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ സബ്ബം കാമരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം രൂപരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം ഭവരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അവിജ്ജം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

‘‘സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പബ്ബജലായകോ പബ്ബജം ലായിത്വാ അഗ്ഗേ ഗഹേത്വാ ഓധുനാതി നിദ്ധുനാതി നിച്ഛോടേതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ സബ്ബം കാമരാഗം പരിയാദിയതി…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

‘‘സേയ്യഥാപി , ഭിക്ഖവേ, അമ്ബപിണ്ഡിയാ വണ്ടച്ഛിന്നായ യാനി തത്ഥ അമ്ബാനി വണ്ടപടിബദ്ധാനി സബ്ബാനി താനി തദന്വയാനി ഭവന്തി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ഭാവിതാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

‘‘സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, കൂടാഗാരസ്സ യാ കാചി ഗോപാനസിയോ സബ്ബാ താ കൂടങ്ഗമാ കൂടനിന്നാ കൂടസമോസരണാ, കൂടം താസം അഗ്ഗമക്ഖായതി ; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ഭാവിതാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, യേ കേചി മൂലഗന്ധാ കാളാനുസാരിഗന്ധോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, യേ കേചി സാരഗന്ധാ, ലോഹിതചന്ദനം തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, യേ കേചി പുപ്ഫഗന്ധാ, വസ്സികം തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, യേ കേചി കുട്ടരാജാനോ [കുഡ്ഡരാജാനോ (സീ॰)], സബ്ബേതേ രഞ്ഞോ ചക്കവത്തിസ്സ അനുയന്താ ഭവന്തി, രാജാ തേസം ചക്കവത്തി അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, യാ കാചി താരകരൂപാനം പഭാ, സബ്ബാ താ ചന്ദിമപ്പഭായ കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസിം, ചന്ദപ്പഭാ താസം അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സരദസമയേ വിദ്ധേ വിഗതവലാഹകേ ദേവേ ആദിച്ചോ നതം അബ്ഭുസ്സക്കമാനോ, സബ്ബം ആകാസഗതം തമഗതം അഭിവിഹച്ച ഭാസതേ ച തപതേ ച വിരോചതേ ച; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ സബ്ബം കാമരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം രൂപരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം ഭവരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അവിജ്ജം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി.

“കഥം ഭാവിതാ ച, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ കഥം ബഹുലീകതാ സബ്ബം കാമരാഗം പരിയാദിയതി…പേ॰… സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതി? ‘ഇതി രൂപം, ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ, ഇതി രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ; ഇതി വേദനാ… ഇതി സഞ്ഞാ… ഇതി സങ്ഖാരാ… ഇതി വിഞ്ഞാണം, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയോ, ഇതി വിഞ്ഞാണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’തി - ഏവം ഭാവിതാ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ഏവം ബഹുലീകതാ സബ്ബം കാമരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം രൂപരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം ഭവരാഗം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അവിജ്ജം പരിയാദിയതി, സബ്ബം അസ്മിമാനം സമൂഹനതീ”തി. ദസമം.

പുപ്ഫവഗ്ഗോ ദസമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

നദീ പുപ്ഫഞ്ച ഫേണഞ്ച, ഗോമയഞ്ച നഖാസിഖം;
സുദ്ധികം ദ്വേ ച ഗദ്ദുലാ, വാസീജടം അനിച്ചതാതി.

മജ്ഝിമപണ്ണാസകോ സമത്തോ.

തസ്സ മജ്ഝിമപണ്ണാസകസ്സ വഗ്ഗുദ്ദാനം -

ഉപയോ അരഹന്തോ ച, ഖജ്ജനീ ഥേരസവ്ഹയം;
പുപ്ഫവഗ്ഗേന പണ്ണാസ, ദുതിയോ തേന വുച്ചതീതി.

൧൧. അന്തവഗ്ഗോ

൧. അന്തസുത്തം

൧൦൩. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, അന്താ. കതമേ ചത്താരോ? സക്കായന്തോ , സക്കായസമുദയന്തോ, സക്കായനിരോധന്തോ, സക്കായനിരോധഗാമിനിപ്പടിപദന്തോ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായന്തോ? പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാതിസ്സ വചനീയം. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായന്തോ''.

''കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായസമുദയന്തോ? യായം തണ്ഹാ പോനോഭവികാ നന്ദിരാഗസഹഗതാ തത്രതത്രാഭിനന്ദിനീ, സേയ്യഥിദം - കാമതണ്ഹാ, ഭവതണ്ഹാ, വിഭവതണ്ഹാ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായസമുദയന്തോ.

''കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധന്തോ? യോ തസ്സായേവ തണ്ഹായ അസേസവിരാഗനിരോധോ ചാഗോ പടിനിസ്സഗ്ഗോ മുത്തി അനാലയോ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധന്തോ.

''കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധഗാമിനിപ്പടിപദന്തോ? അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി, സമ്മാസങ്കപ്പോ, സമ്മാവാചാ, സമ്മാകമ്മന്തോ, സമ്മാആജീവോ, സമ്മാവായാമോ, സമ്മാസതി, സമ്മാസമാധി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധഗാമിനിപ്പടിപദന്തോ . ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചത്താരോ അന്താ''തി. പഠമം.

൨. ദുക്ഖസുത്തം

൧൦൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ദുക്ഖഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി ദുക്ഖസമുദയഞ്ച ദുക്ഖനിരോധഞ്ച ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിഞ്ച പടിപദം. തം സുണാഥ. കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം? പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാതിസ്സ വചനീയം. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖസമുദയോ? യായം തണ്ഹാ പോനോഭവികാ...പേ॰... കാമതണ്ഹാ, ഭവതണ്ഹാ, വിഭവതണ്ഹാ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖസമുദയോ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖനിരോധോ? യോ തസ്സായേവ തണ്ഹായ അസേസവിരാഗനിരോധോ ചാഗോ പടിനിസ്സഗ്ഗോ മുത്തി അനാലയോ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖനിരോധോ. കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ? അയമേവ അരിയോ

അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ॰… സമ്മാസമാധി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി. ദുതിയം.

൩. സക്കായസുത്തം

൧൦൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ''സക്കായഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി സക്കായസമുദയഞ്ച സക്കായനിരോധഞ്ച സക്കായനിരോധഗാമിനിഞ്ച പടിപദം. തം സുണാഥ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായോ? പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാതിസ്സ വചനീയം . കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായോ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായസമുദയോ? യായം തണ്ഹാ പോനോഭവികാ…പേ॰… കാമതണ്ഹാ, ഭവതണ്ഹാ, വിഭവതണ്ഹാ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായസമുദയോ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധോ? യോ തസ്സായേവ തണ്ഹായ…പേ॰… അയം വുച്ചതി , ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധോ. കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ? അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി…പേ॰… സമ്മാസമാധി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സക്കായനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി. തതിയം.

൪. പരിഞ്ഞേയ്യസുത്തം

൧൦൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ''പരിഞ്ഞേയ്യേ ച, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മേ ദേസേസ്സാമി പരിഞ്ഞഞ്ച പരിഞ്ഞാതാവിഞ്ച പുഗ്ഗലം. തം സുണാഥ. കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ. വേദനാ…പേ॰… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ. കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞാ? രാഗക്ഖയോ, ദോസക്ഖയോ, മോഹക്ഖയോ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞാ. കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞാതാവീ പുഗ്ഗലോ? അരഹാതിസ്സ വചനീയം. യ്വായം ആയസ്മാ ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, പരിഞ്ഞാതാവീ പുഗ്ഗലോ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമണസുത്തം

൧൦൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ''പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ…പേ॰… വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനന്തി…പേ॰… പജാനന്തി, സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തീ''തി. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയസമണസുത്തം

൧൦൮. സാവത്ഥിനിദാനം . ''പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യേ ഹി കേചി, ഭിക്ഖവേ, സമണാ വാ

ബ്രാഹ്മണാ വാ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനന്തി... പേ॰... പജാനന്തി, സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തീ''തി. ഛട്ഠം.

൭. സോതാപന്നസുത്തം

൧൦൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ''പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. സത്തമം.

൮. അരഹന്തസുത്തം

൧൦൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ''പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം വിദിത്വാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു അരഹം ഖീണാസവോ വുസിതവാ കതകരണീയോ ഓഹിതഭാരോ അനുപ്പത്തസദത്ഥോ പരിക്ഖീണഭവസംയോജനോ സമ്മദഞ്ഞാവിമുത്തോ''തി. അട്ഠമം.

൯. ഛന്ദപ്പഹാനസുത്തം

൧൦൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപേ, ഭിക്ഖവേ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തം പജഹഥ. ഏവം തം രൂപം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മം. വേദനായ...പേ॰... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തം പജഹഥ. ഏവം തം വിഞ്ഞാണം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മ''ന്തി. നവമം.

൧൦. ദുതിയഛന്ദപ്പഹാനസുത്തം

൧൦൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''രൂപേ, ഭിക്ഖവേ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ പജഹഥ . ഏവം തം രൂപം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം...പേ॰... വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു യോ ഛന്ദോ...പേ॰... ഏവം തേ സങ്ഖാരാ പഹീനാ ഭവിസ്സന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ പജഹഥ. ഏവം തം വിഞ്ഞാണം പഹീനം

ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ''ന്തി. ദസമം.

അന്തവഗ്ഗോ ഏകാദസമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

അന്തോ ദുക്ഖഞ്ച സക്കായോ, പരിഞ്ഞേയ്യാ സമണാ ദുവേ;
സോതാപന്നോ അരഹാ ച, ദുവേ ച ഛന്ദപ്പഹാനാതി.

൧൨. ധമ്മകഥികവഗ്ഗോ

൧. അവിജ്ജാസുത്തം

൧൩൩. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''അവിജ്ജാ അവിജ്ജാ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ഭന്തേ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി? ''ഇധ, ഭിക്ഖു, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപം നപ്പജാനാതി, രൂപസമുദയം നപ്പജാനാതി, രൂപനിരോധം നപ്പജാനാതി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനാതി; വേദനം നപ്പജാനാതി... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ നപ്പജാനാതി...പേ॰... വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖു, അവിജ്ജാ. ഏത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. പഠമം.

൨. വിജ്ജാസുത്തം

൧൩൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''വിജ്ജാ വിജ്ജാ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ഭന്തേ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി? ''ഇധ, ഭിക്ഖു, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപം പജാനാതി, രൂപസമുദയം പജാനാതി, രൂപനിരോധം പജാനാതി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനാതി. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ പജാനാതി...പേ॰... വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനാതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖു, വിജ്ജാ. ഏത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. ദുതിയം.

൩. ധമ്മകഥികസുത്തം

൧൩൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''ധമ്മകഥികോ ധമ്മകഥികോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, ധമ്മകഥികോ ഹോതീ''തി ? ''രൂപസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ ധമ്മം ദേസേതി 'ധമ്മകഥികോ ഭിക്ഖൂ'തി അലം വചനായ. രൂപസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി, 'ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ ഭിക്ഖൂ'തി അലം വചനായ. രൂപസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി, 'ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനപ്പത്തോ ഭിക്ഖൂ'തി അലം വചനായ. വേദനായ ചേ, ഭിക്ഖു...പേ॰... സഞ്ഞായ ചേ, ഭിക്ഖു... സങ്ഖാരാനം ചേ, ഭിക്ഖു... വിഞ്ഞാണസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ

ധമ്മം ദേസേതി, ‘ധമ്മകഥികോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. വിഞ്ഞാണസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി, ‘ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. വിഞ്ഞാണസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി, ‘ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനപ്പത്തോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായാ’’തി. തതിയം.

൪. ദുതിയധമ്മകഥികസുത്തം

൧൧൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച – ‘‘‘ധമ്മകഥികോ ധമ്മകഥികോ’തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, ധമ്മകഥികോ ഹോതി, കിത്താവതാ ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ ഹോതി, കിത്താവതാ ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനപ്പത്തോ ഹോതീ’’തി? ‘‘രൂപസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ ധമ്മം ദേസേതി, ‘ധമ്മകഥികോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. രൂപസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി, ‘ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. രൂപസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി, ‘ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനപ്പത്തോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. വേദനായ ചേ, ഭിക്ഖു…പേ॰… സഞ്ഞായ ചേ, ഭിക്ഖു… സങ്ഖാരാനം ചേ, ഭിക്ഖു… വിഞ്ഞാണസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ ധമ്മം ദേസേതി, ‘ധമ്മകഥികോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. വിഞ്ഞാണസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതി, ‘ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായ. വിഞ്ഞാണസ്സ ചേ, ഭിക്ഖു, നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി, ‘ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനപ്പത്തോ ഭിക്ഖൂ’തി അലം വചനായാ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. ബന്ധനസുത്തം

൧൧൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘ഇധ ഭിക്ഖവേ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ…പേ॰… സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, രൂപവന്തം വാ അത്താനം; അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപബന്ധനബദ്ധോ സന്തരബാഹിരബന്ധനബദ്ധോ അതീരദസ്സീ അപാരദസ്സീ, ബദ്ധോ ജീയതി [ബദ്ധോ ജായതി (സീ॰ പീ॰) ബദ്ധോ ജായതി ബദ്ധോ ജീയതി (സീ॰ അട്ഠ॰ സ്യാ॰ അട്ഠ॰)] ബദ്ധോ മീയതി ബദ്ധോ അസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം ഗച്ഛതി. വേദനം അത്തതോ സമനുപസ്സതി…പേ॰… വേദനായ വാ അത്താനം. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ വേദനാബന്ധനബദ്ധോ സന്തരബാഹിരബന്ധനബദ്ധോ അതീരദസ്സീ അപാരദസ്സീ, ബദ്ധോ ജീയതി ബദ്ധോ മീയതി ബദ്ധോ അസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം ഗച്ഛതി. സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി…പേ॰… അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ വിഞ്ഞാണബന്ധനബദ്ധോ സന്തരബാഹിരബന്ധനബദ്ധോ അതീരദസ്സീ അപാരദസ്സീ, ബദ്ധോ ജീയതി ബദ്ധോ മീയതി ബദ്ധോ അസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം ഗച്ഛതി’’.

‘‘സുതവാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ…പേ॰… സപ്പുരിസധമ്മേ സുവിനീതോ ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, ന രൂപവന്തം വാ അത്താനം; ന അത്തനി വാ രൂപം, ന രൂപസ്മിം വാ അത്താനം. അയം

വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ ന രൂപബന്ധനബദ്ധോ, ന സന്തരബാഹിരബന്ധനബദ്ധോ, തീരദസ്സീ, പാരദസ്സീ; 'പരിമുത്തോ സോ ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമി. ന വേദനം അത്തതോ...പേ॰... ന സഞ്ഞം അത്തതോ... പേ॰... ന സങ്ഖാരേ അത്തതോ...പേ॰... ന വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി... പേ॰... അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ ന വിഞ്ഞാണബന്ധനബദ്ധോ, ന സന്തരബാഹിരബന്ധനബദ്ധോ, തീരദസ്സീ, പാരദസ്സീ, 'പരിമുത്തോ സോ ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമീ''തി. പഞ്ചമം.

൬. പരിപുച്ഛിതസുത്തം

൭൭൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'തി സമനുപസ്സഥാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''സാധു, ഭിക്ഖവേ! രൂപം, ഭിക്ഖവേ, 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. ''വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'തി സമനുപസ്സഥാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''സാധു, ഭിക്ഖവേ! വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി , ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം...പേ॰... ഏവം പസ്സം...പേ॰... കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീതി. ഛട്ഠം.

൭. ദുതിയപരിപുച്ഛിതസുത്തം

൭൭൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി സമനുപസ്സഥാ''തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''. ''സാധു ഭിക്ഖവേ! രൂപം, ഭിക്ഖവേ, 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി സമനുപസ്സഥാ''തി? ''ഏവം, ഭന്തേ''. ''സാധു ഭിക്ഖവേ! വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം...പേ॰... ഏവം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. സത്തമം.

൮. സംയോജനിയസുത്തം

൭൮൦. സാവത്ഥിനിദാനം . ''സംയോജനിയേ ച, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മേ ദേസേസ്സാമീ സംയോജനഞ്ച. തം സുണാഥ. കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, സംയോജനിയാ ധമ്മാ, കതമം സംയോജനം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, സംയോജനിയോ ധമ്മോ; യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗോ, തം തത്ഥ സംയോജനം. വേദനാ...പേ॰... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം സംയോജനിയോ ധമ്മോ; യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗോ, തം തത്ഥ സംയോജനം. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, സംയോജനിയാ ധമ്മാ, ഇദം സംയോജന''ന്തി. അട്ഠമം.

൯. ഉപാദാനിയസുത്തം

൭൮൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ഉപാദാനിയേ ച, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മേ ദേസേസ്സാമി ഉപാദാനഞ്ച . തം സുണാഥ. കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനിയാ ധമ്മാ, കതമം

ഉപാദാനം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനിയോ ധമ്മോ, യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗോ, തം തത്ഥ ഉപാദാനം. വേദനാ…പേ॰… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം ഉപാദാനിയോ ധമ്മോ; യോ തത്ഥ ഛന്ദരാഗോ, തം തത്ഥ ഉപാദാനം. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഉപാദാനിയാ ധമ്മാ, ഇദം ഉപാദാന''ന്തി. നവമം.

൧൦. സീലവന്തസുത്തം

൧൨൨. ഏകം സമയം ആയസ്മാ ച സാരിപുത്തോ ആയസ്മാ ച മഹാകോട്ഠികോ [മഹാകോട്ഠിതോ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ തേനുപസങ്കമി…പേ॰… ഏതദവോച - ''സീലവതാവുസോ, സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനാ കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസികാതബ്ബാ''തി? ''സീലവതാവുസോ, കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ, സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. സീലവതാവുസോ, കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. ഠാനം ഖോ പനേതം, ആവുസോ, വിജ്ജതി യം സീലവാ ഭിക്ഖു ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ…പേ॰… അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കരോന്തോ സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരേയ്യാ''തി.

''സോതാപന്നേന പനാവുസോ സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനാ കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''സോതാപന്നേനപി ഖോ, ആവുസോ കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ…പേ॰… അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. ഠാനം ഖോ പനേതം, ആവുസോ, വിജ്ജതി യം സോതാപന്നോ ഭിക്ഖു ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ…പേ॰… അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കരോന്തോ സകദാഗാമിഫലം സച്ഛികരേയ്യാ''തി.

''സകദാഗാമിനാ പനാവുസോ സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനാ കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''സകദാഗാമിനാപി ഖോ, ആവുസോ കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ…പേ॰… അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. ഠാനം ഖോ പനേതം, ആവുസോ, വിജ്ജതി യം സകദാഗാമീ ഭിക്ഖു ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ…പേ॰… അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കരോന്തോ അനാഗാമിഫലം സച്ഛികരേയ്യാ''തി.

''അനാഗാമിനാ പനാവുസോ സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനാ കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''അനാഗാമിനാപി ഖോ, ആവുസോ കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ…പേ॰… അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. ഠാനം ഖോ പനേതം, ആവുസോ,

വിജ്ജതി യം അനാഗാമീ ഭിക്ഖു ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ... പേ॰... അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കരോന്തോ അരഹത്തം സച്ഛികരേയ്യാ''തി.

''അരഹതാ പനാവുസോ സാരിപുത്ത, കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''അരഹതാപി ഖോ, ആവുസോ കോട്ഠിക, ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. നത്ഥി, ഖ്വാവുസോ, അരഹതോ ഉത്തരി കരണീയം കതസ്സ വാ പതിചയോ ; അപി ച ഇമേ ധമ്മാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാ ചേവ സംവത്തന്തി സതിസമ്പജഞ്ഞാ ചാ''തി. ദസമം.

൧൧. സുതവന്തസുത്തം

൧൨൩. ഏകം സമയം ആയസ്മാ ച സാരിപുത്തോ ആയസ്മാ ച മഹാകോട്ഠികോ ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ...പേ॰... ഏതദവോച -

''സുതവതാവുസോ സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനാ കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''സുതവതാവുസോ കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ...പേ॰... അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. കതമേ പഞ്ച? സേയ്യഥിദം - രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. സുതവതാവുസോ കോട്ഠിക, ഭിക്ഖുനാ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ...പേ॰... അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. ഠാനം ഖോ പനേതം, ആവുസോ, വിജ്ജതി - യം സുതവാ ഭിക്ഖു ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ...പേ॰... അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കരോന്തോ സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരേയ്യാ''തി.

''സോതാപന്നേന പനാവുസോ സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖുനാ കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''സോതാപന്നേനപി ഖോ ആവുസോ കോട്ഠിക , ഭിക്ഖുനാ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ...പേ॰... അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. ഠാനം ഖോ പനേതം, ആവുസോ, വിജ്ജതി - യം സോതാപന്നോ ഭിക്ഖു ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ...പേ॰... അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കരോന്തോ സകദാഗാമിഫലം...പേ॰... അനാഗാമിഫലം...പേ॰... അരഹത്തഫലം സച്ഛികരേയ്യാ''തി.

''അരഹതാ പനാവുസോ സാരിപുത്ത, കതമേ ധമ്മാ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ''തി? ''അരഹതാപി ഖ്വാവുസോ, കോട്ഠിക, ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ യോനിസോ മനസി കാതബ്ബാ. നത്ഥി, ഖ്വാവുസോ, അരഹതോ ഉത്തരി കരണീയം, കതസ്സ വാ പതിചയോ; അപി ച ഖോ ഇമേ ധമ്മാ ഭാവിതാ

ബഹുലീകതാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരായ ചേവ സംവത്തന്തി സതിസമ്പജഞ്ഞാ ചാ''തി. ഏകാദസമം.

൧൨. കപ്പസുത്തം

൧൨൪. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ ആയസ്മാ കപ്പോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ കപ്പോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി?

''യം കിഞ്ചി, കപ്പ, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. യാ കാചി വേദനാ... പേ॰... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതി. ഏവം ഖോ, കപ്പ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ ന ഹോന്തീ''തി. ദ്വാദസമം.

൧൩. ദുതിയകപ്പസുത്തം

൧൨൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ കപ്പോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കഥം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗതം മാനസം ഹോതി വിധാ സമതിക്കന്തം സന്തം സുവിമുത്ത''ന്തി?

''യം കിഞ്ചി, കപ്പ, രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം...പേ॰... സബ്ബം രൂപം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദിസ്വാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദിസ്വാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി. ഏവം ഖോ, കപ്പ, ജാനതോ ഏവം പസ്സതോ ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേസു അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗതം മാനസം ഹോതി വിധാ സമതിക്കന്തം സന്തം സുവിമുത്ത''ന്തി. തേരസമം.

ധമ്മകഥികവഗ്ഗോ ദ്വാദസമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

അവിജ്ജാ വിജ്ജാ ദ്വേ കഥികാ, ബന്ധനാ പരിപുച്ഛിതാ ദുവേ;
സംയോജനം ഉപാദാനം, സീലം സുതവാ ദ്വേ ച കപ്പേനാതി.

൧൩. അവിജ്ജാവഗ്ഗോ

൧. സമുദയധമ്മസുത്തം

൧൨൬. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''അവിജ്ജാ അവിജ്ജാ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ഭന്തേ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധ , ഭിക്ഖു, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ സമുദയധമ്മം രൂപം 'സമുദയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി ; വയധമ്മം രൂപം 'വയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മം രൂപം 'സമുദയവയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വേദനം 'സമുദയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; വയധമ്മം വേദനം 'വയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മം വേദനം 'സമുദയവയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സമുദയധമ്മം സഞ്ഞം…പേ॰… സമുദയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'സമുദയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; വയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'വയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'സമുദയവയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'സമുദയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; വയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'വയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖു, അവിജ്ജാ; ഏത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി.

ഏവം വുത്തേ, സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''വിജ്ജാ വിജ്ജാ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ഭന്തേ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധ, ഭിക്ഖു, സുതവാ അരിയസാവകോ സമുദയധമ്മം രൂപം 'സമുദയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; വയധമ്മം രൂപം 'വയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി ; സമുദയവയധമ്മം രൂപം 'സമുദയവയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വേദനം 'സമുദയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; വയധമ്മം വേദനം 'വയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മം വേദനം 'സമുദയവയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. സമുദയധമ്മം സഞ്ഞം… സമുദയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'സമുദയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; വയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'വയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'സമുദയവയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'സമുദയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; വയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'വയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം

പജാനാതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖു, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. പഠമം.

൨. ദുതിയസമുദയധമ്മസുത്തം

൧൨൭. ഏകം സമയം ആയസ്മാ ച സാരിപുത്തോ ആയസ്മാ ച മഹാകോട്ഠികോ ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച - '''അവിജ്ജാ, അവിജ്ജാ'തി, ആവുസോ സാരിപുത്ത, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ സമുദയധമ്മം രൂപം 'സമുദയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി; വയധമ്മം രൂപം...പേ॰... 'സമുദയവയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വേദനം...പേ॰... വയധമ്മം വേദനം...പേ॰... 'സമുദയവയധമ്മാ വേദനാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സമുദയധമ്മം സഞ്ഞം...പേ॰... സമുദയധമ്മേ സങ്ഖാരേ...പേ॰... വയധമ്മേ സങ്ഖാരേ...പേ॰... സമുദയവയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'സമുദയവയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വിഞ്ഞാണം...പേ॰... സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതി, ആവുസോ, അവിജ്ജാ; എത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. ദുതിയം.

൩. തതിയസമുദയധമ്മസുത്തം

൧൨൮. ഏകം സമയം ആയസ്മാ ച സാരിപുത്തോ ആയസ്മാ ച മഹാകോട്ഠികോ ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ...പേ॰... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച - '''വിജ്ജാ, വിജ്ജാ'തി, ആവുസോ സാരിപുത്ത, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ, സുതവാ അരിയസാവകോ സമുദയധമ്മം രൂപം 'സമുദയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; വയധമ്മം രൂപം...പേ॰... സമുദയവയധമ്മം രൂപം 'സമുദയവയധമ്മം രൂപ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി; സമുദയധമ്മം വേദനം...പേ॰... സമുദയവയധമ്മാ വേദനാ ... സമുദയധമ്മം സഞ്ഞം...പേ॰... സമുദയധമ്മേ സങ്ഖാരേ... വയധമ്മേ സങ്ഖാരേ... സമുദയവയധമ്മേ സങ്ഖാരേ 'സമുദയവയധമ്മാ സങ്ഖാരാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. സമുദയധമ്മം വിഞ്ഞാണം... വയധമ്മം വിഞ്ഞാണം... സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണം 'സമുദയവയധമ്മം വിഞ്ഞാണ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. തതിയം.

൪. അസ്സാദസുത്തം

൧൨൯. ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച - ‘‘‘അവിജ്ജാ, അവിജ്ജാ’തി, ആവുസോ സാരിപുത്ത, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി?

‘‘ഇധാവുസോ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, അവിജ്ജാ; എത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. ദുതിയഅസ്സാദസുത്തം

൧൩൦. ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ…പേ॰… ‘‘‘വിജ്ജാ, വിജ്ജാ’തി, ആവുസോ സാരിപുത്ത, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി?

‘‘ഇധാവുസോ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി. പഞ്ചമം.

൬. സമുദയസുത്തം

൧൩൧. ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ…പേ॰… ‘‘‘അവിജ്ജാ, അവിജ്ജാ’തി, ആവുസോ സാരിപുത്ത, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി?

‘‘ഇധാവുസോ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, അവിജ്ജാ; എത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി. ഛട്ഠം.

൭. ദുതിയസമുദയസുത്തം

൧൩൨. ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകോട്ഠികോ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച - ‘‘‘വിജ്ജാ, വിജ്ജാ’തി, ആവുസോ സാരിപുത്ത, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ’’തി?

‘‘ഇധാവുസോ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച

അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. സത്തമം.

൮. കോട്ഠികസുത്തം

൧൩൩. ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ സായന്ഹസമയം…പേ॰… ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ആയസ്മന്തം മഹാകോട്ഠികം എതദവോച - '''അവിജ്ജാ, അവിജ്ജാ'തി, ആവുസോ കോട്ഠിക, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, അവിജ്ജാ; എത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി.

ഏവം വുത്തേ, ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ആയസ്മന്തം മഹാകോട്ഠികം എതദവോച - '''വിജ്ജാ, വിജ്ജാ'തി, ആവുസോ കോട്ഠിക, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. അട്ഠമം.

൯. ദുതിയകോട്ഠികസുത്തം

൧൩൪. ബാരാണസിയം വിഹരന്തി ഇസിപതനേ മിഗദായേ…പേ॰… '''അവിജ്ജാ, അവിജ്ജാ'തി, ആവുസോ കോട്ഠിക, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, അവിജ്ജാ; എത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി.

ഏവം വുത്തേ, ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ആയസ്മന്തം മഹാകോട്ഠികം എതദവോച - '''വിജ്ജാ, വിജ്ജാ'തി, ആവുസോ കോട്ഠിക, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്സ സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. വേദനായ…പേ॰… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരാനം… വിഞ്ഞാണസ്സ സമുദയഞ്ച

അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. നവമം.

൧൦. തതിയകോട്ഠികസുത്തം

൧൩൬. തഞ്ഞേവ നിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ആയസ്മന്തം മഹാകോട്ഠികം ഏതദവോച - '''അവിജ്ജാ, അവിജ്ജാ'തി, ആവുസോ കോട്ഠിക, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, അവിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി?

''ഇധാവുസോ, അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ രൂപം നപ്പജാനാതി, രൂപസമുദയം നപ്പജാനാതി, രൂപനിരോധം നപ്പജാനാതി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനാതി. വേദനം നപ്പജാനാതി...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം നപ്പജാനാതി, വിഞ്ഞാണസമുദയം നപ്പജാനാതി, വിഞ്ഞാണനിരോധം നപ്പജാനാതി, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം നപ്പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, അവിജ്ജാ; എത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി.

ഏവം വുത്തേ, ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ആയസ്മന്തം മഹാകോട്ഠികം ഏതദവോച - '''വിജ്ജാ, വിജ്ജാ'തി, ആവുസോ കോട്ഠിക, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ആവുസോ, വിജ്ജാ, കിത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി? ''ഇധാവുസോ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപം പജാനാതി, രൂപസമുദയം പജാനാതി, രൂപനിരോധം പജാനാതി, രൂപനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനാതി. വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണസമുദയം പജാനാതി, വിഞ്ഞാണനിരോധം പജാനാതി , വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിം പടിപദം പജാനാതി. അയം വുച്ചതാവുസോ, വിജ്ജാ; എത്താവതാ ച വിജ്ജാഗതോ ഹോതീ''തി. ദസമം.

അവിജ്ജാവഗ്ഗോ തേരസമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

സമുദയധമ്മേ തീണി, അസ്സാദോ അപരേ ദുവേ;
സമുദയേ ച ദ്വേ വുത്താ, കോട്ഠികേ അപരേ തയോതി.

൧൪. കുക്കുളവഗ്ഗോ

൧. കുക്കുളസുത്തം

൧൩൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''രൂപം, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുളം, വേദനാ കുക്കുളാ, സഞ്ഞാ കുക്കുളാ, സങ്ഖാരാ കുക്കുളാ, വിഞ്ഞാണം കുക്കുളം. ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി. പഠമം.

൨. അനിച്ചസുത്തം

൭൩൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം? രൂപം , ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനിച്ചാ…പേ॰… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. യം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ’’തി. ദുതിയം.

൩. ദുതിയഅനിച്ചസുത്തം

൭൩൮. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനിച്ചാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ. യം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി. തതിയം.

൪. തതിയഅനിച്ചസുത്തം

൭൩൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ . കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം, തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനിച്ചാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. യം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. ദുക്ഖസുത്തം

൭൪൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ…പേ॰… യം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ’’തി. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയദുക്ഖസുത്തം

൭൪൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ…പേ॰… യം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി. ഛട്ഠം.

൭. തതിയദുക്ഖസുത്തം

൭൪൨. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ…പേ॰… യം, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി. സത്തമം.

൮. അനത്തസുത്തം

൭൪൩. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. കോ ച, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനത്താ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ…

വിഞ്ഞാണം അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ. യോ, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ''തി. അട്ഠമം.

൯. ദുതിയഅനത്തസുത്തം

൧൮൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''യോ, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ . കോ ച, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനത്താ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ. യോ, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ രാഗോ പഹാതബ്ബോ''തി. നവമം.

൧൦. തതിയഅനത്തസുത്തം

൧൮൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. കോ ച, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ അനത്താ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. യോ , ഭിക്ഖവേ, അനത്താ; തത്ര വോ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ''തി. ദസമം.

൧൧. നിബ്ബിദാബഹുലസുത്തം

൧൮൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ''സദ്ധാപബ്ബജിതസ്സ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തസ്സ അയമനുധമ്മോ ഹോതി - യം രൂപേ നിബ്ബിദാബഹുലോ [നിബ്ബിദാബഹുലം (സ്യാ॰ കം॰ പീ॰ ക॰)] വിഹരേയ്യ. വേദനായ...പേ॰... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരേയ്യ. യോ രൂപേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരന്തോ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരന്തോ രൂപം പരിജാനാതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പരിജാനാതി; സോ രൂപം പരിജാനം വേദനം പരിജാനം സഞ്ഞം പരിജാനം സങ്ഖാരേ പരിജാനം വിഞ്ഞാണം പരിജാനം പരിമുച്ചതി രൂപമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി വേദനായ, പരിമുച്ചതി സഞ്ഞായ, പരിമുച്ചതി സങ്ഖാരേഹി, പരിമുച്ചതി വിഞ്ഞാണമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരായ മരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി; 'പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമീ''തി. ഏകാദസമം.

൧൨. അനിച്ചാനുപസ്സീസുത്തം

൧൯൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ''സദ്ധാപബ്ബജിതസ്സ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തസ്സ അയമനുധമ്മോ ഹോതി - യം രൂപേ അനിച്ചാനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ അനിച്ചാനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ...പേ॰... 'പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമീ''തി. ദ്വാദസമം.

൧൩. ദുക്ഖാനുപസ്സീസുത്തം

൧൯൧. സാവത്ഥിനിദാനം . ''സദ്ധാപബ്ബജിതസ്സ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തസ്സ അയമനുധമ്മോ ഹോതി - യം രൂപേ ദുക്ഖാനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ ദുക്ഖാനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ...പേ॰... 'പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമീ''തി. തേരസമം.

൧൪൮. അനത്താനുപസ്സീസുത്തം

൧൪൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ''സദ്ധാപബ്ബജിതസ്സ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തസ്സ അയമനുധമ്മോ ഹോതി - യം രൂപേ അനത്താനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ അനത്താനുപസ്സീ വിഹരേയ്യ. (സോ രൂപേ) അനത്താനുപസ്സീ വിഹരന്തോ, വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ അനത്താനുപസ്സീ വിഹരന്തോ രൂപം പരിജാനാതി, വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം പരിജാനാതി. സോ രൂപം പരിജാനം വേദനം പരിജാനം സഞ്ഞം പരിജാനം സങ്ഖാരേ പരിജാനം വിഞ്ഞാണം പരിജാനം പരിമുച്ചതി രൂപമ്ഹാ, പരിമുച്ചതി വേദനായ, പരിമുച്ചതി സഞ്ഞായ, പരിമുച്ചതി സങ്ഖാരേഹി, പരിമുച്ചതി വിഞ്ഞാണമ്ഹാ , പരിമുച്ചതി ജാതിയാ ജരായ മരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി; 'പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാ'തി വദാമീ''തി. ചുദ്ദസമം.

കുക്കുളവഗ്ഗോ ചുദ്ദസമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

കുക്കുളാ തയോ അനിച്ചേന, ദുക്ഖേന അപരേ തയോ;
അനത്തേന തയോ വുത്താ, കുലപുത്തേന ദ്വേ ദുകാതി.

൧൫. ദിട്ഠിവഗ്ഗോ

൧. അജ്ഝത്തസുത്തം

൧൫൦. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ ഉപ്പജ്ജതി അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖ''ന്തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി രൂപം ഉപാദായ ഉപ്പജ്ജതി അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖം. വേദനായ സതി...പേ॰... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ ഉപ്പജ്ജതി അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖം. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഉപ്പജ്ജേയ്യ അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖ''ന്തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ...പേ॰... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഉപ്പജ്ജേയ്യ അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖ''ന്തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. പഠമം.

൨. ഏതംമമസുത്തം

൧൫൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'തി സമനുപസ്സതീ''തി ? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... ''രൂപേ

ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ...പേ॰... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'തി സമനുപസ്സതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ॰... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താതി സമനുപസ്സേയ്യാതി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം ഭന്തേ''...പേ॰... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താതി സമനുപസ്സേയ്യാതി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഏവം പസ്സം..പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ദുതിയം.

൩. സോഅത്താസുത്തം

൧൫൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰.... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'തി. വേദനായ...പേ॰... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു ...പേ॰... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'''തി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സോ അത്താ സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീതി. തതിയം.

൪. നോചമേസിയാസുത്തം

൧൫൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ... പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി. വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി...

വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ, ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. മിച്ഛാദിട്ഠിസുത്തം

൧൫൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതീ''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. വേദനായ സതി... മിച്ഛാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം , ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ മിച്ഛാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ മിച്ഛാദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി.'പഞ്ചമം.

൬. സക്കായദിട്ഠിസുത്തം

൧൫൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ സക്കായദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതീ''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ സക്കായദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ സക്കായദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ'' . ''യം പനാനിച്ചം...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ സക്കായദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം , ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ സക്കായദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യാ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ഛട്ഠം.

൭. അത്താനുദിട്ഠിസുത്തം

൧൬൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ അത്താനുദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതീ’’തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ…പേ॰… ‘‘രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ അത്താനുദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. വേദനായ സതി… സഞ്ഞായ സതി… സങ്ഖാരേസു സതി… വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ അത്താനുദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി . തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ അത്താനുദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യാ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ അത്താനുദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യാ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘ഏവം പസ്സം…പേ॰… നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ’’തി. സത്തമം.

൮. അഭിനിവേസസുത്തം

൧൬൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാ’’തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ…പേ॰… ‘‘രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാ. വേദനായ സതി… സഞ്ഞായ സതി… സങ്ഖാരേസു സതി… വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാ. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഉപ്പജ്ജേയ്യും സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’…പേ॰… ‘‘ഏവം പസ്സം…പേ॰… നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ’’തി. അട്ഠമം.

൯. ദുതിയഅഭിനിവേസസുത്തം

൧൬൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാജ്ഝോസാനാ’’തി? [വിനിബന്ധാ അജ്ഝോസാനാതി (സീ॰ ക॰)] ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ…പേ॰… ‘‘രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാജ്ഝോസാനാ. വേദനായ സതി … സഞ്ഞായ സതി… സങ്ഖാരേസു സതി… വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാജ്ഝോസാനാ. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി ? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഉപ്പജ്ജേയ്യും സംയോജനാഭിനിവേസവിനിബന്ധാജ്ഝോസാനാ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’…പേ॰… ‘‘ഏവം പസ്സം…പേ॰… നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ’’തി. നവമം.

൧൦. ആനന്ദസുത്തം

൧൦൮. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ…പേ॰… ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു, യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി.

‘‘തം കിം മഞ്ഞസി, ആനന്ദ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ’’തി? ‘‘ദുക്ഖം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ’’തി? ‘‘ദുക്ഖം, ഭന്തേ’’. ‘‘യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’ [നോ ഹേതം ഭന്തേ. തസ്മാതിഹാനന്ദ യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം…പേ॰… ദട്ഠബ്ബം. (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)]. ‘‘ഏവം പസ്സം… പേ॰… നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ’’തി. ദസമം.

ദിട്ഠിവഗ്ഗോ പഞ്ചദസമോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

അജ്ഝത്തികം ഏതംമമ, സോഅത്താ നോചമേസിയാ;
മിച്ഛാസക്കായത്താനു ദ്വേ, അഭിനിവേസാ ആനന്ദേനാതി.

ഉപരിപണ്ണാസകോ സമത്തോ.

തസ്സ ഉപരിപണ്ണാസകസ്സ വഗ്ഗുദ്ദാനം -

അന്തോ ധമ്മകഥികാ വിജ്ജാ, കുക്കുളം ദിട്ഠിപഞ്ചമം;
തതിയോ പണ്ണാസകോ വുത്തോ, നിപാതോതി പവുച്ചതീതി [നിപാതോ തേന വുച്ചതീതി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰)].

ഖന്ധസംയുത്തം സമത്തം.

൨. രാധസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. മാരസുത്തം

൧൬൦. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച -

'''മാരോ, മാരോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, മാരോ''തി? ''രൂപേ ഖോ, രാധ, സതി മാരോ വാ അസ്സ മാരേതാ വാ യോ വാ പന മീയതി. തസ്മാതിഹ ത്വം, രാധ, രൂപം മാരോതി പസ്സ, മാരേതാതി പസ്സ, മീയതീതി പസ്സ, രോഗോതി പസ്സ, ഗണ്ഡോതി പസ്സ, സല്ലന്തി പസ്സ, അഘന്തി പസ്സ, അഘഭൂതന്തി പസ്സ. യേ നം ഏവം പസ്സന്തി തേ സമ്മാ പസ്സന്തി. വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി മാരോ വാ അസ്സ മാരേതാ വാ യോ വാ പന മീയതി. തസ്മാതിഹ ത്വം, രാധ, വിഞ്ഞാണം മാരോതി പസ്സ, മാരേതാതി പസ്സ, മീയതീതി പസ്സ, രോഗോതി പസ്സ, ഗണ്ഡോതി പസ്സ, സല്ലന്തി പസ്സ, അഘന്തി പസ്സ, അഘഭൂതന്തി പസ്സ. യേ നം ഏവം പസ്സന്തി, തേ സമ്മാ പസ്സന്തീ''തി.

''സമ്മാദസ്സനം പന, ഭന്തേ, കിമത്ഥിയ''ന്തി? ''സമ്മാദസ്സനം ഖോ, രാധ, നിബ്ബിദത്ഥം''. ''നിബ്ബിദാ പന, ഭന്തേ, കിമത്ഥിയാ''തി? ''നിബ്ബിദാ ഖോ, രാധ, വിരാഗത്ഥാ''. ''വിരാഗോ പന, ഭന്തേ , കിമത്ഥിയോ''തി? ''വിരാഗോ ഖോ, രാധ, വിമുത്തത്ഥോ''. ''വിമുത്തി പന, ഭന്തേ, കിമത്ഥിയാ''തി? ''വിമുത്തി ഖോ, രാധ, നിബ്ബാനത്ഥാ''. ''നിബ്ബാനം പന, ഭന്തേ, കിമത്ഥിയ''ന്തി? ''അച്ചയാസി [അച്ചസരാ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰), അസ്സ (പീ॰), അച്ചയാ (ക॰)], രാധ, പഞ്ഹം, നാസക്ഖി പഞ്ഹസ്സ പരിയന്തം ഗഹേതും. നിബ്ബാനോഗധഞ്ഹി, രാധ, ബ്രഹ്മചരിയം വുസ്സതി, നിബ്ബാനപരായനം നിബ്ബാനപരിയോസാന''ന്തി. പഠമം.

൨. സത്തസുത്തം

൧൬൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''സത്തോ, സത്തോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ , സത്തോതി വുച്ചതീ''തി? ''രൂപേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തത്ര സത്തോ, തത്ര വിസത്തോ, തസ്മാ സത്തോതി വുച്ചതി. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തത്ര സത്തോ, തത്ര വിസത്തോ, തസ്മാ സത്തോതി വുച്ചതി''.

''സേയ്യഥാപി, രാധ, കുമാരകാ വാ കുമാരികായോ വാ പംസ്വാഗാരകേഹി കീളന്തി. യാവകീവഞ്ച തേസു പംസ്വാഗാരകേസു അവിഗതരാഗാ ഹോന്തി അവിഗതച്ഛന്ദാ അവിഗതപേമാ അവിഗതപിപാസാ അവിഗതപരിളാഹാ അവിഗതതണ്ഹാ, താവ താനി പംസ്വാഗാരകാനി അല്ലീയന്തി കേളായന്തി ധനായന്തി [മനായന്തി (സീ॰ പീ॰ ക॰)] മമായന്തി. യതോ ച ഖോ, രാധ,

കുമാരകാ വാ കുമാരികായോ വാ തേസു പംസ്വാഗാരകേസു വിഗതരാഗാ ഹോന്തി വിഗതച്ഛന്ദാ വിഗതപേമാ വിഗതപിപാസാ വിഗതപരിളാഹാ വിഗതതണ്ഹാ, അഥ ഖോ താനി പംസ്വാഗാരകാനി ഹത്ഥേഹി ച പാദേഹി ച വികിരന്തി വിധമന്തി വിദ്ധംസേന്തി വികീളനിയം [വികീളനികം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] കരോന്തി. ഏവമേവ ഖോ, രാധ, തുമ്ഹേപി രൂപം വികിരഥ വിധമഥ വിദ്ധംസേഥ വികീളനിയം കരോഥ തണ്ഹാക്ഖയായ പടിപജ്ജഥ. വേദനം വികിരഥ വിധമഥ വിദ്ധംസേഥ വികീളനിയം കരോഥ തണ്ഹാക്ഖയായ പടിപജ്ജഥ. സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ വികിരഥ വിധമഥ വിദ്ധംസേഥ വികീളനിയം കരോഥ തണ്ഹാക്ഖയായ പടിപജ്ജഥ. വിഞ്ഞാണം വികിരഥ വിധമഥ വിദ്ധംസേഥ വികീളനിയം കരോഥ തണ്ഹാക്ഖയായ പടിപജ്ജഥ. തണ്ഹാക്ഖയോ ഹി, രാധ, നിബ്ബാന''ന്തി. ദുതിയം.

൩. ഭവനേത്തിസുത്തം

൧൮൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''ഭവനേത്തിനിരോധോ [ഭവനേത്തി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)], ഭവനേത്തിനിരോധോ'തി [ഭവനേത്തീതി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰)], ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമാ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഭവനേത്തി, കതമോ ഭവനേത്തിനിരോധോ''തി? ''രൂപേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ - അയം വുച്ചതി ഭവനേത്തി. തേസം നിരോധോ [നിരോധാ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] ഭവനേത്തിനിരോധോ. വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു ... വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ...പേ॰... അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ - അയം വുച്ചതി ഭവനേത്തി. തേസം നിരോധോ ഭവനേത്തിനിരോധോ''തി. തതിയം.

൪. പരിഞ്ഞേയ്യസുത്തം

൧൮൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ആയസ്മാ രാധോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച -

''പരിഞ്ഞേയ്യേ ച, രാധ, ധമ്മേ ദേസേസ്സാമി പരിഞ്ഞഞ്ച പരിഞ്ഞാതാവിം പുഗ്ഗലഞ്ച. തം സുണാഹി, സാധുകം മനസി കരോഹി; ഭാസിസ്സാമീ''തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''തി ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസി. ഭഗവാ ഏതദവോച - ''കതമേ ച, രാധ, പരിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ? രൂപം ഖോ, രാധ, പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, വേദനാ പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, സഞ്ഞാ പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, സങ്ഖാരാ പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം പരിഞ്ഞേയ്യോ ധമ്മോ. ഇമേ വുച്ചന്തി, രാധ, പരിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ. കതമാ ച, രാധ, പരിഞ്ഞാ? യോ ഖോ, രാധ, രാഗക്ഖയോ ദോസക്ഖയോ മോഹക്ഖയോ - അയം വുച്ചതി, രാധ, പരിഞ്ഞാ. കതമോ ച, രാധ, പരിഞ്ഞാതാവീ പുഗ്ഗലോ? 'അരഹാ'തിസ്സ വചനീയം. യ്വായം ആയസ്മാ ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ - അയം വുച്ചതി, രാധ, പരിഞ്ഞാതാവീ പുഗ്ഗലോ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമണസുത്തം

൧൬൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - "പഞ്ചിമേ, രാധ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ, വേദനുപാദാനക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞുപാദാനക്ഖന്ധോ , സങ്ഖാരുപാദാനക്ഖന്ധോ, വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യേ ഹി കേചി, രാധ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനന്തി; ന മേ തേ, രാധ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ സമണേസു വാ സമണസമ്മതാ ബ്രാഹ്മണേസു വാ ബ്രാഹ്മണസമ്മതാ, ന ച പന തേ ആയസ്മന്തോ സാമഞ്ഞത്ഥം വാ ബ്രഹ്മഞ്ഞത്ഥം വാ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തി. യേ ച ഖോ കേചി, രാധ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനന്തി; തേ ഖോ മേ, രാധ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ സമണേസു ചേവ സമണസമ്മതാ ബ്രാഹ്മണേസു ച ബ്രാഹ്മണസമ്മതാ , തേ ച പനായസ്മന്തോ സാമഞ്ഞത്ഥഞ്ച ബ്രഹ്മഞ്ഞത്ഥഞ്ച ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തീ"തി. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയസമണസുത്തം

൧൬൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - "പഞ്ചിമേ, രാധ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യേ ഹി കേചി, രാധ, സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം നപ്പജാനന്തി...പേ॰... സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തീ"തി. ഛട്ഠം.

൭. സോതാപന്നസുത്തം

൧൬൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - "പഞ്ചിമേ, രാധ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യതോ ഖോ, രാധ, അരിയസാവകോ ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം പജാനാതി - അയം വുച്ചതി, രാധ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ"തി. സത്തമം.

൮. അരഹന്തസുത്തം

൧൬൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - "പഞ്ചിമേ, രാധ, ഉപാദാനക്ഖന്ധാ. കതമേ പഞ്ച? രൂപുപാദാനക്ഖന്ധോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണുപാദാനക്ഖന്ധോ. യതോ ഖോ, രാധ, ഭിക്ഖു ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച യഥാഭൂതം വിദിത്വാ അനുപാദാവിമുത്തോ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, രാധ, അരഹം ഖീണാസവോ വുസിതവാ കതകരണീയോ ഓഹിതഭാരോ അനുപ്പത്തസദത്ഥോ പരിക്ഖീണഭവസംയോജനോ സമ്മദഞ്ഞാവിമുത്തോ"തി. അട്ഠമം.

൯. ഛന്ദരാഗസുത്തം

൧൮൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - "രൂപേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തം പജഹഥ. ഏവം തം രൂപം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മം. വേദനായ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തം പജഹഥ . ഏവം സാ വേദനാ പഹീനാ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തം പജഹഥ. ഏവം തേ സങ്ഖാരാ പഹീനാ ഭവിസ്സന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തം പജഹഥ. ഏവം തം വിഞ്ഞാണം പഹീനം ഭവിസ്സതി...പേ०... അനുപ്പാദധമ്മ"ന്തി. നവമം.

൧൦. ദുതിയഛന്ദരാഗസുത്തം

൧൮൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - "രൂപേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ പജഹഥ. ഏവം തം രൂപം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മം. വേദനായ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ പജഹഥ. ഏവം സാ വേദനാ പഹീനാ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ പജഹഥ. ഏവം തേ സങ്ഖാരാ പഹീനാ ഭവിസ്സന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ പജഹഥ. ഏവം തം വിഞ്ഞാണം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മ"ന്തി. ദസമം.

രാധസംയുത്തസ്സ പഠമോ വഗ്ഗോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

മാരോ സത്തോ ഭവനേത്തി, പരിഞ്ഞേയ്യാ സമണാ ദുവേ;
സോതാപന്നോ അരഹാ ച, ഛന്ദരാഗാപരേ ദുവേതി.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. മാരസുത്തം

൧൯൦. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "'മാരോ, മാരോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു

ഖോ, ഭന്തേ, മാരോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, മാരോ, വേദനാ മാരോ, സഞ്ഞാ മാരോ, സങ്ഖാരാ മാരോ, വിഞ്ഞാണം മാരോ. ഏവം പസ്സം, രാധ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി. പഠമം.

൨. മാരധമ്മസുത്തം

൧൭൧. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''മാരധമ്മോ, മാരധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, മാരധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, മാരധമ്മോ, വേദനാ മാരധമ്മോ, സഞ്ഞാ മാരധമ്മോ, സങ്ഖാരാ മാരധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം മാരധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ദുതിയം.

൩. അനിച്ചസുത്തം

൧൭൨. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''അനിച്ചം, അനിച്ച'ന്തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമം നു ഖോ, ഭന്തേ, അനിച്ച''ന്തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, അനിച്ചം, വേദനാ അനിച്ചാ, സഞ്ഞാ അനിച്ചാ, സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ, വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം. ഏവം പസ്സം... പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. തതിയം.

൪. അനിച്ചധമ്മസുത്തം

൧൭൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''അനിച്ചധമ്മോ, അനിച്ചധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, അനിച്ചധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, അനിച്ചധമ്മോ, വേദനാ അനിച്ചധമ്മോ , സഞ്ഞാ അനിച്ചധമ്മോ, സങ്ഖാരാ അനിച്ചധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം അനിച്ചധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. ദുക്ഖസുത്തം

൧൭൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''ദുക്ഖം, ദുക്ഖ'ന്തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമം നു ഖോ, ഭന്തേ, ദുക്ഖ''ന്തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, ദുക്ഖം, വേദനാ ദുക്ഖാ, സഞ്ഞാ ദുക്ഖാ, സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ, വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. പഞ്ചമം.

൬. ദുക്ഖധമ്മസുത്തം

൧൭൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''ദുക്ഖധമ്മോ, ദുക്ഖധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ദുക്ഖധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, ദുക്ഖധമ്മോ,

വേദനാ ദുക്ഖധമ്മോ, സഞ്ഞാ ദുക്ഖധമ്മോ, സങ്ഖാരാ ദുക്ഖധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ഛട്ഠം.

൭. അനത്തസുത്തം

൧൭൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''അനത്താ, അനത്താ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, അനത്താ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, അനത്താ, വേദനാ അനത്താ, സഞ്ഞാ അനത്താ, സങ്ഖാരാ അനത്താ, വിഞ്ഞാണം അനത്താ. ഏവം പസ്സം... പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. സത്തമം.

൮. അനത്തധമ്മസുത്തം

൧൭൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''അനത്തധമ്മോ, അനത്തധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, അനത്തധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, അനത്തധമ്മോ, വേദനാ അനത്തധമ്മോ , സഞ്ഞാ അനത്തധമ്മോ, സങ്ഖാരാ അനത്തധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം അനത്തധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. അട്ഠമം.

൯.ഖയധമ്മസുത്തം

൧൭൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''ഖയധമ്മോ, ഖയധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഖയധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, ഖയധമ്മോ, വേദനാ ഖയധമ്മോ, സഞ്ഞാ ഖയധമ്മോ, സങ്ഖാരാ ഖയധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം ഖയധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. നവമം.

൧൦. വയധമ്മസുത്തം

൧൭൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''വയധമ്മോ, വയധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, വയധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, വയധമ്മോ, വേദനാ വയധമ്മോ, സഞ്ഞാ വയധമ്മോ, സങ്ഖാരാ വയധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം വയധമ്മോ . ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ദസമം.

൧൧. സമുദയധമ്മസുത്തം

൧൮൦. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''സമുദയധമ്മോ, സമുദയധമ്മോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, സമുദയധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, സമുദയധമ്മോ, വേദനാ സമുദയധമ്മോ, സഞ്ഞാ സമുദയധമ്മോ, സങ്ഖാരാ സമുദയധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം സമുദയധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ഏകാദസമം.

൧൨. നിരോധധമ്മസുത്തം

൧൭൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''നിരോധധമ്മോ, നിരോധധമ്മോ'തി , ഭന്തേ, വുച്ചതി. കതമോ നു ഖോ, ഭന്തേ, നിരോധധമ്മോ''തി? ''രൂപം ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ, വേദനാ നിരോധധമ്മോ, സഞ്ഞാ നിരോധധമ്മോ, സങ്ഖാരാ നിരോധധമ്മോ, വിഞ്ഞാണം നിരോധധമ്മോ. ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. ദ്വാദസമം.

രാധസംയുത്തസ്സ ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

മാരോ ച മാരധമ്മോ ച, അനിച്ചേന അപരേ ദുവേ;
ദുക്ഖേന ച ദുവേ വുത്താ, അനത്തേന [അനത്തേഹി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰)] തഥേവ ച;
ഖയവയസമുദയം, നിരോധധമ്മേന ദ്വാദസാതി.

൩. ആയാചനവഗ്ഗോ

൧-൧൧. മാരാദിസുത്തഏകാദസകം

൧൭൨. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു, യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ''ന്തി.

''യോ ഖോ, രാധ, മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ [സീഹളപോത്ഥകേ പന ''തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോതി ഏകം സുത്തം, തത്ര തേ രാഗോ പഹാതബ്ബോതി ഏകം സുത്തം, തത്ര തേ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോതി ഏകം സുത്ത''ന്തി ഏവം വിസും വിസും തീണി സുത്താനി വിഭജിത്വാ ദസ്സിതാനി. ഏവമുപരിസുത്തേസുപി]. കോ ച, രാധ, മാരോ? രൂപം ഖോ, രാധ, മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ [സീഹളപോത്ഥകേ പന ''തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോതി ഏകം സുത്തം, തത്ര തേ രാഗോ പഹാതബ്ബോതി ഏകം സുത്തം, തത്ര തേ ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോതി ഏകം സുത്ത''ന്തി ഏവം വിസും വിസും തീണി സുത്താനി വിഭജിത്വാ ദസ്സിതാനി. ഏവമുപരിസുത്തേസുപി]. വേദനാ മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... സഞ്ഞാ മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... സങ്ഖാരാ മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണം മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... യോ ഖോ, രാധ, മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ''തി.

൧൭൩. യോ ഖോ, രാധ, മാരധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰....

൧൭൪. യം ഖോ, രാധ, അനിച്ചം...പേ॰....

൧൭൫. യോ ഖോ, രാധ, അനിച്ചധമ്മോ...പേ॰....

൧൭൬. യം ഖോ, രാധ, ദുക്ഖം...പേ॰....

൧൭൭. യോ ഖോ, രാധ, ദുക്ഖധമ്മോ...പേ॰....

൧൭൮. യോ ഖോ, രാധ, അനത്താ...പേ॰....

൧൭൯. യോ ഖോ, രാധ, അനത്തധമ്മോ...പേ॰....

൧൮൦. യോ ഖോ, രാധ, ഖയധമ്മോ...പേ॰....

൧൮൧. യോ ഖോ, രാധ, വയധമ്മോ...പേ॰....

൧൮൨. യോ ഖോ, രാധ, സമുദയധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰....

൧൨. നിരോധധമ്മസുത്തം

൧൮൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ആയസ്മാ രാധോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു, യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി.

‘‘യോ ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. കോ ച, രാധ, നിരോധധമ്മോ? രൂപം ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... വേദനാ നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... സഞ്ഞാ നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... സങ്ഖാരാ നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണം നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... യോ ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി [സീഹളപോത്ഥകേ പന ഇമസ്മിം വഗ്ഗേ ഛത്തിംസ സുത്താനി വിഭത്താനി ഏകേകം സുത്തം തീണി തീണി കത്വാ, ഏവം ചതുത്ഥവഗ്ഗേപി].

ആയാചനവഗ്ഗോ തതിയോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

മാരോ ച മാരധമ്മോ ച, അനിച്ചേന അപരേ ദുവേ;
ദുക്ഖേന ച ദുവേ വുത്താ, അനത്തേന തഥേവ ച;
ഖയവയസമുദയം, നിരോധധമ്മേന ദ്വാദസാതി.

൪. ഉപനിസിന്നവഗ്ഗോ

൧-൧൧. മാരാദിസുത്തഏകാദസകം

൧൬൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - ‘‘യോ ഖോ, രാധ, മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. കോ ച, രാധ, മാരോ? രൂപം ഖോ, രാധ, മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... വിഞ്ഞാണം മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰... യോ ഖോ, രാധ, മാരോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി.

൧൬൫. യോ ഖോ, രാധ, മാരധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰....

൧൬൬. യം ഖോ, രാധ, അനിച്ചം...പേ॰....

൧൬൭. യോ ഖോ, രാധ, അനിച്ചധമ്മോ...പേ॰....

൧൬൮. യം ഖോ, രാധ, ദുക്ഖം...പേ॰....

൧൬൯. യോ ഖോ, രാധ, ദുക്ഖധമ്മോ...പേ॰....

൧൭൦. യോ ഖോ, രാധ, അനത്താ...പേ॰....

൧൭൧. യോ ഖോ, രാധ, അനത്തധമ്മോ...പേ॰....

൧൭൨. യോ ഖോ, രാധ, ഖയധമ്മോ...പേ॰....

൧൭൩. യോ ഖോ, രാധ, വയധമ്മോ...പേ॰....

൧൭൪. യോ ഖോ, രാധ, സമുദയധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ...പേ॰....

൧൨. നിരോധധമ്മസുത്തം

൧൭൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നം ഖോ ആയസ്മന്തം രാധം ഭഗവാ ഏതദവോച - ‘‘യോ ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. കോ ച, രാധ, നിരോധധമ്മോ? രൂപം ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. വേദനാ...പേ॰... സഞ്ഞാ...പേ॰... സങ്ഖാരാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണം നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ. യോ ഖോ, രാധ, നിരോധധമ്മോ; തത്ര തേ ഛന്ദോ പഹാതബ്ബോ, രാഗോ പഹാതബ്ബോ, ഛന്ദരാഗോ പഹാതബ്ബോ’’തി.

ഉപനിസിന്നവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

മാരോ ച മാരധമ്മോ ച, അനിച്ചേന അപരേ ദുവേ;
ദുക്ഖേന ച ദുവേ വുത്താ, അനത്തേന തഥേവ ച;
ഖയവയസമുദയം, നിരോധധമ്മേന ദ്വാദസാതി.

രാധസംയുത്തം സമത്തം.

൩. ദിട്ഠിസംയുത്തം

൧. സോതാപത്തിവഗ്ഗോ

൧. വാതസുത്തം

൨൦൬. ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ. ഭഗവാ ഏതദവോച - ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി?

''ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ ഭഗവംനേത്തികാ ഭഗവംപടിസരണാ. സാധു വത, ഭന്തേ, ഭഗവന്തഞ്ഞേവ പടിഭാതു ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥോ. ഭഗവതോ സുത്വാ ഭിക്ഖൂ ധാരേസ്സന്തീ''തി. ''തേന ഹി, ഭിക്ഖവേ, സുണാഥ, സാധുകം മനസി കരോഥ; ഭാസിസ്സാമീ''തി. ''ഏവം, ഭന്തേ''തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും. ഭഗവാ ഏതദവോച -

''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'തി. വേദനായ സതി...പേ॰... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'തി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ'' . ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''വേദനാ നിച്ചാ വാ അനിച്ചാ വാ''തി... ''സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''യമ്പിദം [യമിദം (അഞ്ഞത്ഥ)] ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

“യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച [ഇമേസു ഛസു (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰) ഏവമുപരിപി] ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖസമുദയേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖനിരോധേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ”തി. പഠമം.

൨. ഏതംമമസുത്തം

൨൦൭. സാവത്ഥിനിദാനം. “കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ... പേ॰... “രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’തി. വേദനായ സതി...പേ॰... സഞ്ഞായ സതി ... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”...പേ॰... “വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ”തി? “ദുക്ഖം, ഭന്തേ”. “യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”.

“യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി...പേ॰... ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ”തി. ദുതിയം.

൩. സോഅത്താസുത്തം

൨൦൮. സാവത്ഥിനിദാനം. “കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ’”തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰....

“രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ’തി . വേദനായ സതി...പേ॰...

സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'"തി.

"തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം ഭന്തേ"...പേ... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സോ അത്താ...പേ... അവിപരിണാമധമ്മോ'തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം ഭന്തേ...പേ... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സോ അത്താ...പേ... അവിപരിണാമധമ്മോ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ...പേ... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സോ അത്താ, സോ ലോകോ, സോ പേച്ച ഭവിസ്സാമി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ".

"യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി...പേ... ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ"തി. തതിയം.

ർ. നോചമേസിയാസുത്തം

റ൦ൻ. സാവത്ഥിനിദാനം . "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ... പേ....

"രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി. വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'"തി.

"തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ"...പേ... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ...പേ... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ...പേ... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ -

‘നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’.

‘‘യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി…പേ॰… ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. നത്ഥിദിന്നസുത്തം

൨൦൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം, നത്ഥി ഹുതം, നത്ഥി സുകതദുക്കടാനം [സുക്കടദുക്കടാനം (സീ॰ പീ॰)] കമ്മാനം ഫലം വിപാകോ; നത്ഥി അയം ലോകോ, നത്ഥി പരോ ലോകോ, നത്ഥി മാതാ, നത്ഥി പിതാ, നത്ഥി സത്താ ഓപപാതികാ; നത്ഥി ലോകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സമ്മഗ്ഗതാ [സമഗ്ഗതാ (ക॰)] സമ്മാപടിപന്നാ യേ ഇമഞ്ച ലോകം പരഞ്ച ലോകം സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ പവേദേന്തി. ചാതുമഹാഭൂതികോ [ചാതുമ്മഹാഭൂതികോ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰)] അയം പുരിസോ യദാ കാലങ്കരോതി പഥവീ പഥവീകായം അനുപേതി അനുപഗച്ഛതി, ആപോ ആപോകായം അനുപേതി അനുപഗച്ഛതി, തേജോ തേജോകായം അനുപേതി അനുപഗച്ഛതി, വായോ വായോകായം അനുപേതി അനുപഗച്ഛതി. ആകാസം ഇന്ദ്രിയാനി സങ്കമന്തി. ആസന്ദിപഞ്ചമാ പുരിസാ മതം ആദായ ഗച്ഛന്തി. യാവ ആളാഹനാ പദാനി പഞ്ഞായന്തി. കാപോതകാനി അട്ഠീനി ഭവന്തി. ഭസ്സന്താ ആഹുതിയോ. ദത്തുപഞ്ഞത്തം യദിദം ദാനം [ദത്തുപഞ്ഞത്തമിദം ദാനം നാമ (സബ്ബത്ഥ)]. തേസം തുച്ഛം മുസാ വിലാപോ യേ കേചി അത്ഥികവാദം വദന്തി. ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ച കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജന്തി വിനസ്സന്തി ന ഹോന്തി പരം മരണാ’’’തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ…പേ॰… ‘‘രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം…പേ॰… കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജന്തി വിനസ്സന്തി ന ഹോന്തി പരം മരണാ’തി. വേദനായ സതി…പേ॰… സഞ്ഞായ സതി… സങ്ഖാരേസു സതി… വിഞ്ഞാണേ സതി , വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം…പേ॰… കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജന്തി വിനസ്സന്തി ന ഹോന്തി പരം മരണാ’’’തി.

‘‘തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം…പേ॰… കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജന്തി വിനസ്സന്തി ന ഹോന്തി പരം മരണാ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം…പേ॰… കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജന്തി വിനസ്സന്തി ന ഹോന്തി പരം മരണാ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം

വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം…പേ॰… യേ കേചി അത്ഥികവാദം വദന്തി; ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ച കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജന്തി വിനസ്സന്തി ന ഹോന്തി പരം മരണാ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’.

‘‘യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി…പേ॰… ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ , അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ’’തി. പഞ്ചമം.

൬. കരോതോസുത്തം

൨൧൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘കരോതോ കാരയതോ ഛിന്ദതോ ഛേദാപയതോ പചതോ പാചാപയതോ സോചതോ സോചാപയതോ കിലമതോ കിലമാപയതോ ഫന്ദതോ ഫന്ദാപയതോ പാണമതിപാതയതോ അദിന്നം ആദിയതോ സന്ധിം ഛിന്ദതോ നില്ലോപം ഹരതോ ഏകാഗാരികം കരോതോ പരിപന്ഥേ തിട്ഠതോ പരദാരം ഗച്ഛതോ മുസാ ഭണതോ കരോതോ ന കരീയതി പാപം. ഖുരപരിയന്തേന ചേപി ചക്കേന യോ ഇമിസ്സാ പഥവിയാ പാണേ ഏകമംസഖലം ഏകമംസപുഞ്ജം കരേയ്യ, നത്ഥി തതോനിദാനം പാപം, നത്ഥി പാപസ്സ ആഗമോ. ദക്ഖിണം ചേപി ഗങ്ഗായ തീരം ഗച്ഛേയ്യ; ഹനന്തോ ഘാതേന്തോ ഛിന്ദന്തോ ഛേദാപേന്തോ പചന്തോ പാചേന്തോ, നത്ഥി തതോനിദാനം പാപം, നത്ഥി പാപസ്സ ആഗമോ. ഉത്തരം ചേപി ഗങ്ഗായ തീരം ഗച്ഛേയ്യ; ദദന്തോ ദാപേന്തോ യജന്തോ യജാപേന്തോ, നത്ഥി തതോനിദാനം പുഞ്ഞം, നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ. ദാനേന ദമേന സംയമേന സച്ചവജ്ജേന നത്ഥി പുഞ്ഞം നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ’’’തി. ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ…പേ॰… ‘‘രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘കരോതോ കാരയതോ…പേ॰… നത്ഥി പുഞ്ഞം നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ’തി. വേദനായ സതി…പേ॰… സഞ്ഞായ സതി… സങ്ഖാരേസു സതി… വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘കരോതോ കാരയതോ…പേ॰… നത്ഥി പുഞ്ഞം നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ’’’തി.

‘‘തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘കരോതോ…പേ॰… നത്ഥി പുഞ്ഞം നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘കരോതോ കാരയതോ …പേ॰… നത്ഥി പുഞ്ഞം നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘കരോതോ കാരയതോ…പേ॰… നത്ഥി പുഞ്ഞം നത്ഥി പുഞ്ഞസ്സ ആഗമോ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’.

“യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി…പേ॰… ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ”തി. ഛട്ഠം.

൭. ഹേതുസുത്തം

൨൧൨. സാവത്ഥിനിദാനം . “കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘നത്ഥി ഹേതു, നത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം സംകിലേസായ. അഹേതൂ അപ്പച്ചയാ സത്താ സംകിലിസ്സന്തി. നത്ഥി ഹേതു, നത്ഥി പച്ചയോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ. അഹേതൂ അപ്പച്ചയാ സത്താ വിസുജ്ഝന്തി. നത്ഥി ബലം നത്ഥി വീരിയം നത്ഥി പുരിസഥാമോ നത്ഥി പുരിസപരക്കമോ. സബ്ബേ സത്താ സബ്ബേ പാണാ സബ്ബേ ഭൂതാ സബ്ബേ ജീവാ അവസാ അബലാ അവീരിയാ നിയതിസങ്ഗതിഭാവപരിണതാ ഛസ്വേവാഭിജാതീസു സുഖദുക്ഖം പടിസംവേദേന്തീ’”തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ…പേ॰… “രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘നത്ഥി ഹേതു, നത്ഥി പച്ചയോ…പേ॰… സുഖദുക്ഖം പടിസംവേദേന്തീ’തി . വേദനായ സതി…പേ॰… സഞ്ഞായ സതി… സങ്ഖാരേസു സതി… വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘നത്ഥി ഹേതു, നത്ഥി പച്ചയോ…പേ॰… സുഖദുക്ഖം പടിസംവേദേന്തീ’”തി.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘നത്ഥി ഹേതു, നത്ഥി പച്ചയോ…പേ॰… സുഖദുക്ഖം പടിസംവേദേന്തീ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “വേദനാ… സഞ്ഞാ… സങ്ഖാരാ… വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘നത്ഥി ഹേതു, നത്ഥി പച്ചയോ…പേ॰… സുഖദുക്ഖം പടിസംവേദേന്തീ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ”തി? “അനിച്ചം, ഭന്തേ…പേ॰… അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ…പേ॰… സുഖദുക്ഖം പടിസംവേദേന്തീ’”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”.

“യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി …പേ॰… ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ”തി. സത്തമം.

൮. മഹാദിട്ഠിസുത്തം

൨൧൩. സാവത്ഥിനിദാനം. “കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘സത്തിമേ കായാ

അകടാ, അകടവിധാ, അനിമ്മിതാ, അനിമ്മാതാ, വഞ്ഝാ, കൂടട്ഠാ, ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ; തേ ന ഇഞ്ജന്തി, ന വിപരിണമന്തി [ന വിപരിണാമേന്തി (പീ॰ ക॰)], ന അഞ്ഞമഞ്ഞം ബ്യാബാധേന്തി; നാലം അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ സുഖായ വാ ദുക്ഖായ വാ സുഖദുക്ഖായ വാ. കതമേ സത്ത? പഥവീകായോ, ആപോകായോ, തേജോകായോ, വായോകായോ, സുഖേ, ദുക്ഖേ, ജീവേ സത്തമേ. ഇമേ സത്ത [ജീവേ. സത്തിമേ (ബഹൂസു)] കായാ അകടാ, അകടവിധാ, അനിമ്മിതാ, അനിമ്മാതാ, വഞ്ഝാ, കൂടട്ഠാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ; തേ ന ഇഞ്ജന്തി, ന വിപരിണമന്തി, ന അഞ്ഞമഞ്ഞം ബ്യാബാധേന്തി; നാലം അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ സുഖായ വാ ദുക്ഖായ വാ സുഖദുക്ഖായ വാ. യോപി തിണ്ഹേന സത്ഥേന സീസം ഛിന്ദതി, ന സോപി കഞ്ചി [ന കോചി കഞ്ചി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰), ന കോചി തം (പീ॰ ക॰)] ജീവിതാ വോരോപേതി; സത്തന്നംത്വേവ കായാനമന്തരേന സത്ഥം വിവരമനുപവിസതി [വിവരമനുപതതി (കത്ഥചി) ദീഘമജ്ഝിമേസുപി]. ചുദ്ദസ ഖോ പനിമാനി യോനിപമുഖസതസഹസ്സാനി സട്ഠി ച സതാനി ഛ ച സതാനി പഞ്ച ച കമ്മുനോ സതാനി പഞ്ച ച കമ്മാനി, തീണി ച കമ്മാനി , കമ്മേ ച അഡ്ഢകമ്മേ ച ദ്വട്ഠിപടിപദാ, ദ്വട്ഠന്തരകപ്പാ, ഛളാഭിജാതിയോ, അട്ഠപുരിസഭൂമിയോ, ഏകൂനപഞ്ഞാസ ആജീവകസതേ, ഏകൂനപഞ്ഞാസ പരിബ്ബാജകസതേ, ഏകൂനപഞ്ഞാസ നാഗവാസസതേ, വീസേ ഇന്ദ്രിയസതേ, തിംസേ നിരയസതേ, ഛത്തിംസരജോധാതുയോ, സത്ത സഞ്ഞീഗബ്ഭാ, സത്ത അസഞ്ഞീഗബ്ഭാ, സത്ത നിഗണ്ഠിഗബ്ഭാ, സത്ത ദേവാ , സത്ത മാനുസാ, സത്ത പേസാചാ, സത്ത സരാ, സത്ത പവുടാ [സപുടാ (ക॰), പവുധാ (പീ॰)], സത്ത പപാതാ, സത്ത ച പപാതസതാനി, സത്ത സുപിനാ, സത്ത സുപിനസതാനി, ചുല്ലാസീതി മഹാകപ്പിനോ [മഹാകപ്പുനോ (സീ॰ പീ॰)] സതസഹസ്സാനി, യാനി ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ച സന്ധാവിത്വാ സംസരിത്വാ ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സന്തി. തത്ഥ നത്ഥി ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ തപേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ അപരിപക്കം വാ കമ്മം പരിപാചേസ്സാമി; പരിപക്കം വാ കമ്മം ഫുസ്സ ഫുസ്സ ബ്യന്തീകരിസ്സാമീതി ഹേവം നത്ഥി ദോണമിതേ സുഖദുക്ഖേ പരിയന്തകതേ സംസാരേ, നത്ഥി ഹായനവഡ്ഢനേ, നത്ഥി ഉക്കംസാവകംസേ. സേയ്യഥാപി നാമ സുത്തഗുളേ ഖിത്തേ നിബ്ബേഠിയമാനമേവ പലേതി; ഏവമേവ ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ച നിബ്ബേഠിയമാനാ സുഖദുക്ഖം പലേന്തീ'''തി?

ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സത്തിമേ കായാ അകടാ, അകടവിധാ...പേ॰... സുഖദുക്ഖം പലേന്തീ'തി. വേദനായ സതി... പേ॰... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സത്തിമേ കായാ അകടാ, അകടവിധാ...പേ॰... സുഖദുക്ഖം പലേന്തീ'''തി. ''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ॰... ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സത്തിമേ കായാ അകടാ അകടവിധാ...പേ॰... സുഖദുക്ഖം പലേന്തീ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി

ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സത്തിമേ കായാ അകടാ അകടവിധാ...പേ॰... നിബ്ബേഠിയമാനാ സുഖദുക്ഖം പലേന്തീ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി...പേ॰... ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. അട്ഠമം.

൯. സസ്സതദിട്ഠിസുത്തം

൨൧൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സസ്സതോ ലോകോ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സസ്സതോ ലോകോ'തി. വേദനായ സതി...പേ॰... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'സസ്സതോ ലോകോ'''തി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ॰... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സസ്സതോ ലോകോ'തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സസ്സതോ ലോകോ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'സസ്സതോ ലോകോ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി...പേ॰... ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. നവമം.

൧൦. അസസ്സതദിട്ഠിസുത്തം

൨൧൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അസസ്സതോ ലോകോ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മോ...പേ॰... ''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി...പേ॰... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യേ - അസസ്സതോ ലോകോതി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം

വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ...പേ॰... അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'അസസ്സതോ ലോകോ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി...പേ॰... ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. ദസമം.

൧൧. അന്തവാസുത്തം

൨൧൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അന്തവാ ലോകോ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. ഏകാദസമം.

൧൨. അനന്തവാസുത്തം

൨൧൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അനന്തവാ ലോകോ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. ദ്വാദസമം.

൧൩. തംജീവംതംസരീരംസുത്തം

൨൧൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'തം ജീവം തം സരീര'''ന്തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. തേരസമം.

൧൪. അഞ്ഞംജീവംഅഞ്ഞംസരീരംസുത്തം

൨൧൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീര'''ന്തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. ചുദ്ദസമം.

൧൫. ഹോതിതഥാഗതോസുത്തം

൨൨൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ''തി. പന്നരസമം.

൧൬. നഹോതിതഥാഗതോസുത്തം

൧൧൬. സാവത്ഥിനിദാനം. "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ"തി. സോളസമം.

൬൭. ഹോതിചനചഹോതിതഥാഗതോസുത്തം

൧൧൭. സാവത്ഥിനിദാനം . "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ , കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ"തി. സത്തരസമം.

൬൮. നേവഹോതിനനഹോതിതഥാഗതോസുത്തം

൧൧൮. സാവത്ഥിനിദാനം . "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... "രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'തി... പേ॰....

"തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ"...പേ॰... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "യമ്പിദം ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ തമ്പി നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ". "യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ"തി? "ദുക്ഖം, ഭന്തേ". "യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ".

"യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകസ്സ ഇമേസു ച ഠാനേസു കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖസമുദയേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖനിരോധേപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായപിസ്സ കങ്ഖാ പഹീനാ ഹോതി - അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ"തി. അട്ഠാരസമം .

സോതാപത്തിവഗ്ഗോ.

അട്ഠാരസവേയ്യാകരണം നിട്ഠിതം.

തസ്സുദ്ദാനം -

വാതം ഏതം മമ, സോ അത്താ നോ ച മേ സിയാ;
നത്ഥി കരോതോ ഹേതു ച, മഹാദിട്ഠേന അട്ഠമം.

സസ്സതോ ലോകോ ച, അസസ്സതോ ച അന്തവാ ച;
അനന്തവാ ച തം ജീവം തം സരീരന്തി;
അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരന്തി ച.

ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി;
ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി;
നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി.

൨. ദുതിയഗമനവഗ്ഗോ

൧. വാതസുത്തം

൨൨൪. സാവത്ഥിനിദാനം . "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ, ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ... പേ॰... "രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ॰... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'തി. വേദനായ സതി...പേ॰... സഞ്ഞായ സതി...പേ॰... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ॰... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'"തി.

"തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം , ഭന്തേ"...പേ॰... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ന വാതാ വായന്തി...പേ॰... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ॰... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'"തി. "വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ"...പേ॰... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ 'ന വാതാ വായന്തി...പേ॰... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ, ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'"തി. പഠമം.

൨൨൫-൨൪൦. (പുരിമവഗ്ഗേ വിയ അട്ഠാരസ വേയ്യാകരണാനി വിത്ഥാരേതബ്ബാനീതി .) സത്തരസമം.

൧൮. നേവഹോതിനനഹോതിസുത്തം

൨൪൧. സാവത്ഥിനിദാനം. "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰... "രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'തി.

വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി.

"തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ"...പേ... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി. "വേദനാ... സഞ്ഞാ ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ"...പേ... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'നേവ ഹോതി, ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ'"തി. അട്ഠാരസമം.

൧൯. രൂപീഅത്താസുത്തം

൨൪൨. സാവത്ഥിനിദാനം. "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ , കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'"തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ... "രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'തി. വേദനായ സതി...പേ... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'"തി.

"തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി? "അനിച്ചം, ഭന്തേ"...പേ... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'"തി? "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'"തി? "വേദനാ...പേ... "നോ ഹേതം, ഭന്തേ". "ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'"തി. ഏകൂനവീസതിമം.

൨൦. അരൂപീഅത്താസുത്തം

൨൪൩. സാവത്ഥിനിദാനം. "കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അരൂപീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ'"തി? (പേയ്യാലോ) വീസതിമം.

൨൧. രൂപീചഅരൂപീചഅത്താസുത്തം

൨൪൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘രൂപീ ച അരൂപീ ച അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’തി...പേ.... ഏകവീസതിമം.

൨൨. നേവരൂപീനാരൂപീഅത്താസുത്തം

൨൪൯. ‘‘നേവ രൂപീ നാരൂപീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’തി... പേ.... ബാവീസതിമം.

൨൩. ഏകന്തസുഖീസുത്തം

൨൫൦. ‘‘ഏകന്തസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’തി...പേ.... തേവീസതിമം.

൨൪. ഏകന്തദുക്ഖീസുത്തം

൨൫൧. ‘‘ഏകന്തദുക്ഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’തി...പേ.... ചതുവീസതിമം.

൨൫. സുഖദുക്ഖീസുത്തം

൨൫൨. ‘‘സുഖദുക്ഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’തി...പേ.... പഞ്ചവീസതിമം.

൨൬. അദുക്ഖമസുഖീസുത്തം

൨൫൩. ‘‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ.... ‘‘രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’തി. വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’’തി.

‘‘തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’...പേ.... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’’തി. ‘‘വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ’’തി? ‘‘അനിച്ചം, ഭന്തേ’’...പേ.... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - ‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’’തി? ‘‘നോ ഹേതം, ഭന്തേ’’. ‘‘ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ , ദുക്ഖേ സതി, ദുക്ഖം ഉപാദായ, ദുക്ഖം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ‘അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ’’’തി. ഛബ്ബീസതിമം.

ദുതിയപേയ്യാലോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

> വാതം ഏതം മമ സോ, അത്താ നോ ച മേ സിയാ;
> നത്ഥി കരോതോ ഹേതു ച, മഹാദിട്ഠേന അട്ഠമം.
>
> സസ്സതോ അസസ്സതോ ചേവ, അന്താനന്തവാ ച വുച്ചതി;
> തം ജീവം അഞ്ഞം ജീവഞ്ച, തഥാഗതേന ചത്താരോ.
>
> രൂപീ അത്താ ഹോതി, അരൂപീ ച അത്താ ഹോതി;
> രൂപീ ച അരൂപീ ച അത്താ ഹോതി;
> നേവ രൂപീ നാരൂപീ അത്താ ഹോതി, ഏകന്തസുഖീ അത്താ ഹോതി.
>
> ഏകന്തദുക്ഖീ അത്താ ഹോതി, സുഖദുക്ഖീ അത്താ ഹോതി;
> അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാതി;
> ഇമേ ഛബ്ബീസതി സുത്താ, ദുതിയവാരേന ദേസിതാ.

൩. തതിയഗമനവഗ്ഗോ

൧. നവാതസുത്തം

൨൧൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ... പേ....

''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - ന വാതാ വായന്തി...പേ... വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം. തസ്മിം സതി, തദുപാദായ, ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി, ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം , ഭന്തേ''...പേ... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം. തസ്മിം സതി, തദുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി. പഠമം.

൨൪-൨൭. (ദുതിയവഗ്ഗേ വിയ ചതുവീസതി സുത്താനി പൂരേതബ്ബാനി.) പഞ്ചവീസതിമം.

൨൬. അദുക്ഖമസുഖീസുത്തം

൨൭൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ....

''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ'തി. വേദനായ സതി ...പേ... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'''തി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ... വിപരിണാമധമ്മം, അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം. തസ്മിം സതി, തദുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ'''തി. ''വേദനാ...പേ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''...പേ... വിപരിണാമധമ്മം , അപി നു തം അനുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജേയ്യ - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യദനിച്ചം തം ദുക്ഖം. തസ്മിം സതി, തദുപാദായ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി അരോഗോ പരം മരണാ'''തി. ഛബ്ബീസതിമം.

തതിയപേയ്യാലോ.

൪. ചതുത്ഥഗമനവഗ്ഗോ

൧. നവാതസുത്തം

൨൭൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി, ന നജ്ജോ സന്ദന്തി , ന ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തി, ന ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ....

''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'തി. വേദനായ സതി...പേ... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി

ഉപ്പജ്ജതി - 'ന വാതാ വായന്തി...പേ॰... ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ'''തി. ''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''തസ്മാതിഹ , ഭിക്ഖവേ, യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ, ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ , നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

''ഏവം പസ്സം...പേ॰... നാപരം ഇത്ഥത്തായാതി പജാനാതീ''തി. പഠമം.

൨൩൭-൩൦൦. (ദുതിയവഗ്ഗേ വിയ ചതുവീസതി സുത്താനി പൂരേതബ്ബാനി.) പഞ്ചവീസതിമം.

൨൬. അദുക്ഖമസുഖീസുത്തം

൩൦൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ''കിസ്മിം നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, കിം ഉപാദായ, കിം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'''തി? ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാ...പേ॰....

''രൂപേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സതി, രൂപം ഉപാദായ, രൂപം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'തി. വേദനായ സതി... സഞ്ഞായ സതി... സങ്ഖാരേസു സതി... വിഞ്ഞാണേ സതി, വിഞ്ഞാണം ഉപാദായ, വിഞ്ഞാണം അഭിനിവിസ്സ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി - 'അദുക്ഖമസുഖീ അത്താ ഹോതി, അരോഗോ പരം മരണാ'''തി.

''തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ'' . ''യം പനാനിച്ചം, ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ''തി? ''അനിച്ചം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാ''തി? ''ദുക്ഖം, ഭന്തേ''. ''യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം

നു തം സമനുപസ്സിതും - 'ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ'''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''.

''തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം രൂപം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. യാ കാചി വേദനാ... യാ കാചി സഞ്ഞാ... യേ കേചി സങ്ഖാരാ... യം കിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ, ഓളാരികം വാ സുഖുമം വാ ഹീനം വാ പണീതം വാ യം ദൂരേ സന്തികേ വാ, സബ്ബം വിഞ്ഞാണം - 'നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ'''തി ഏവമേതം യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം.

''ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ രൂപസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, വേദനായപി നിബ്ബിന്ദതി, സഞ്ഞായപി നിബ്ബിന്ദതി, സങ്ഖാരേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, വിഞ്ഞാണസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി; വിരാഗാ വിമുച്ചതി. വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി. 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം , നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി. ഛബ്ബീസതിമം.

തസ്സുദ്ദാനം -

പുരിമഗമനേ അട്ഠാരസ വേയ്യാകരണാ;
ദുതിയഗമനേ ഛബ്ബീസം വിത്ഥാരേതബ്ബാനി.

തതിയഗമനേ ഛബ്ബീസം വിത്ഥാരേതബ്ബാനി;
ചതുത്ഥഗമനേ ഛബ്ബീസം വിത്ഥാരേതബ്ബാനി.

ദിട്ഠിസംയുത്തം സമത്തം.

൪. ഓക്കന്തസംയുത്തം

൧. ചക്ഖുസുത്തം

൩൦൨. സാവത്ഥിനിദാനം . "ചക്ഖും, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി; സോതം അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി; ഘാനം അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി; ജിവ്ഹാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ [വിപരിണാമിനീ അഞ്ഞഥാഭാവിനീ (?)]; കായോ അനിച്ചോ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; മനോ അനിച്ചോ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി - അയം വുച്ചതി സദ്ധാനുസാരീ, ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമം, സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കന്തോ, വീതിവത്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം; അഭബ്ബോ തം കമ്മം കാതും, യം കമ്മം കത്വാ നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ ഉപപജ്ജേയ്യ; അഭബ്ബോ ച [അഭബ്ബോവ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰)] താവ കാലം കാതും യാവ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി".

"യസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മാ ഏവം പഞ്ഞായ മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമന്തി, അയം വുച്ചതി - 'ധമ്മാനുസാരീ, ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമം, സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കന്തോ, വീതിവത്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം; അഭബ്ബോ തം കമ്മം കാതും, യം കമ്മം കത്വാ നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ ഉപപജ്ജേയ്യ; അഭബ്ബോ ച താവ കാലം കാതും യാവ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി'. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം പജാനാതി ഏവം പസ്സതി, അയം വുച്ചതി - 'സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ'"തി. പഠമം.

൨. രൂപസുത്തം

൩൦൩. സാവത്ഥിനിദാനം. "രൂപാ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ; സദ്ദാ അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ; ഗന്ധാ അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ ; രസാ അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ; ഫോട്ഠബ്ബാ അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ; ധമ്മാ അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ. യോ , ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി സദ്ധാനുസാരീ, ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമം, സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കന്തോ, വീതിവത്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം; അഭബ്ബോ തം കമ്മം കാതും, യം കമ്മം കത്വാ നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ ഉപപജ്ജേയ്യ; അഭബ്ബോ ച താവ കാലം കാതും യാവ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി".

"യസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മാ ഏവം പഞ്ഞായ മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമന്തി, അയം വുച്ചതി - 'ധമ്മാനുസാരീ, ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമം, സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കന്തോ, വീതിവത്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം; അഭബ്ബോ തം കമ്മം കാതും, യം കമ്മം കത്വാ നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ ഉപപജ്ജേയ്യ; അഭബ്ബോ ച താവ കാലം കാതും യാവ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി'. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ

ഏവം പജാനാതി ഏവം പസ്സതി, അയം വുച്ചതി - 'സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ'"തി. ദുതിയം.

൩. വിഞ്ഞാണസുത്തം

൩൦൪. സാവത്ഥിനിദാനം. "ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി; സോതവിഞ്ഞാണം... ഘാനവിഞ്ഞാണം... ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണം... കായവിഞ്ഞാണം... മനോവിഞ്ഞാണം അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി. യോ ഭിക്ഖവേ...പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ"തി. തതിയം.

൪. സമ്ഫസ്സസുത്തം

൩൦൫. സാവത്ഥിനിദാനം. "ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചോ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ ; സോതസമ്ഫസ്സോ... ഘാനസമ്ഫസ്സോ... ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സോ... കായസമ്ഫസ്സോ... മനോസമ്ഫസ്സോ അനിച്ചോ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി 'സദ്ധാനുസാരീ...പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ'"തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമ്ഫസ്സജാസുത്തം

൩൦൬. സാവത്ഥിനിദാനം . "ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ, ഭിക്ഖവേ, വേദനാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; സോതസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ...പേ॰... ഘാനസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ...പേ॰... ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ...പേ॰... കായസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ...പേ॰... മനോസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി 'സദ്ധാനുസാരീ...പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ'"തി. പഞ്ചമം.

൬. രൂപസഞ്ഞാസുത്തം

൩൦൭. സാവത്ഥിനിദാനം . "രൂപസഞ്ഞാ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; സദ്ദസഞ്ഞാ... ഗന്ധസഞ്ഞാ... രസസഞ്ഞാ... ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ... ധമ്മസഞ്ഞാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി 'സദ്ധാനുസാരീ...പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ'"തി. ഛട്ഠം.

൭. രൂപസഞ്ചേതനാസുത്തം

൩൦൮. സാവത്ഥിനിദാനം. "രൂപസഞ്ചേതനാ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; സദ്ദസഞ്ചേതനാ... ഗന്ധസഞ്ചേതനാ... രസസഞ്ചേതനാ... ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ചേതനാ... ധമ്മസഞ്ചേതനാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി 'സദ്ധാനുസാരീ...പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ'"തി. സത്തമം.

൮. രൂപതണ്ഹാസുത്തം

൩൦൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘രൂപതണ്ഹാ, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; സദ്ദതണ്ഹാ... ഗന്ധതണ്ഹാ... രസതണ്ഹാ... ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ... ധമ്മതണ്ഹാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ . യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി ‘സദ്ധാനുസാരീ...പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ’’’തി. അട്ഠമം.

൯. പഥവീധാതുസുത്തം

൩൧൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘പഥവീധാതു, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; ആപോധാതു... തേജോധാതു... വായോധാതു... ആകാസധാതു... വിഞ്ഞാണധാതു അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി ‘സദ്ധാനുസാരീ... പേ॰... സമ്ബോധിപരായനോ’’’തി. നവമം.

൧൦. ഖന്ധസുത്തം

൩൧൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി; വേദനാ അനിച്ചാ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ; സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ വിപരിണാമിനോ അഞ്ഞഥാഭാവിനോ; വിഞ്ഞാണം അനിച്ചം വിപരിണാമി അഞ്ഞഥാഭാവി . യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം സദ്ദഹതി അധിമുച്ചതി, അയം വുച്ചതി സദ്ധാനുസാരീ, ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമം , സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കന്തോ, വീതിവത്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം; അഭബ്ബോ തം കമ്മം കാതും, യം കമ്മം കത്വാ നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ ഉപപജ്ജേയ്യ; അഭബ്ബോ ച താവ കാലം കാതും യാവ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി’’.

‘‘യസ്സ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മാ ഏവം പഞ്ഞായ മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമന്തി, അയം വുച്ചതി - ‘ധമ്മാനുസാരീ, ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമം, സപ്പുരിസഭൂമിം ഓക്കന്തോ, വീതിവത്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം; അഭബ്ബോ തം കമ്മം കാതും, യം കമ്മം കത്വാ നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ ഉപപജ്ജേയ്യ; അഭബ്ബോ ച താവ കാലം കാതും യാവ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി’. യോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ ധമ്മേ ഏവം പജാനാതി ഏവം പസ്സതി, അയം വുച്ചതി - ‘സോതാപന്നോ അവിനിപാതധമ്മോ നിയതോ സമ്ബോധിപരായനോ’’’തി. ദസമം.

ഓക്കന്തസംയുത്തം [ഓക്കന്തികസംയുത്തം (പീ॰ ക॰)] സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

ചക്ഖു രൂപഞ്ച വിഞ്ഞാണം, ഫസ്സോ ച വേദനായ ച;
സഞ്ഞാ ച ചേതനാ തണ്ഹാ, ധാതു ഖന്ധേന തേ ദസാതി.

൩. ഉപ്പാദസംയുത്തം

൧. ചക്ഖുസുത്തം

൩൧൨. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ സോതസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… യോ ഘാനസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി… യോ ജിവ്ഹായ ഉപ്പാദോ ഠിതി… യോ കായസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി… യോ മനസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ. യോ സോതസ്സ നിരോധോ…പേ॰… യോ ഘാനസ്സ നിരോധോ… യോ ജിവ്ഹായ നിരോധോ… യോ കായസ്സ നിരോധോ… യോ മനസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. പഠമം.

൨. രൂപസുത്തം

൩൧൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപാനം ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ സദ്ദാനം… യോ ഗന്ധാനം… യോ രസാനം… യോ ഫോട്ഠബ്ബാനം… യോ ധമ്മാനം ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപാനം നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ. യോ സദ്ദാനം… യോ ഗന്ധാനം… യോ രസാനം… യോ ഫോട്ഠബ്ബാനം… യോ ധമ്മാനം നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. ദുതിയം.

൩. വിഞ്ഞാണസുത്തം

൩൧൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ…പേ॰… യോ മനോവിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ…പേ॰… യോ മനോവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. തതിയം.

൪. സമ്ഫസ്സസുത്തം

൩൧൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ…പേ॰… യോ മനോസമ്ഫസ്സസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സസ്സ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ…പേ॰… യോ മനോസമ്ഫസ്സസ്സ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമ്ഫസ്സജസുത്തം

൩൫൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ…പേ॰….

യോ മനോസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ നിരോധോ വൂപസമോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ…പേ॰… യോ മനോസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. പഞ്ചമം.

൬. സഞ്ഞാസുത്തം

൩൬൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസഞ്ഞായ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ…പേ॰… യോ ധമ്മസഞ്ഞായ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസഞ്ഞായ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ…പേ॰… യോ ധമ്മസഞ്ഞായ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. ഛട്ഠം.

൭. സഞ്ചേതനാസുത്തം

൩൬൧. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസഞ്ചേതനായ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ…പേ॰… യോ ധമ്മസഞ്ചേതനായ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസഞ്ചേതനായ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ…പേ॰… യോ ധമ്മസഞ്ചേതനായ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. സത്തമം.

൮. തണ്ഹാസുത്തം

൩൬൨. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപതണ്ഹായ ഉപ്പാദോ ഠിതി…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ…പേ॰… യോ ധമ്മതണ്ഹായ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപതണ്ഹായ നിരോധോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ…പേ॰… യോ ധമ്മതണ്ഹായ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ’’തി. അട്ഠമം.

൯. ധാതുസുത്തം

൩൬൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, പഥവീധാതുയാ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ…പേ॰… ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ; യോ

ആപോധാതുയാ... യോ തേജോധാതുയാ... യോ വായോധാതുയാ... യോ ആകാസധാതുയാ... യോ വിഞ്ഞാണധാതുയാ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, പഥവീധാതുയാ നിരോധോ...പേ॰... ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ; യോ ആപോധാതുയാ നിരോധോ... യോ തേജോധാതുയാ നിരോധോ... യോ വായോധാതുയാ നിരോധോ... യോ ആകാസധാതുയാ നിരോധോ... യോ വിഞ്ഞാണധാതുയാ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ''തി. നവമം.

൧൦. ഖന്ധസുത്തം

൩൨൧. സാവത്ഥിനിദാനം . ''യോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ വേദനായ... യോ സഞ്ഞായ... യോ സങ്ഖാരാനം... യോ വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദോ ഠിതി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ, ദുക്ഖസ്സേസോ ഉപ്പാദോ, രോഗാനം ഠിതി, ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോ. യോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ. യോ വേദനായ... യോ സഞ്ഞായ... യോ സങ്ഖാരാനം... യോ വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധോ വൂപസമോ അത്ഥങ്ഗമോ, ദുക്ഖസ്സേസോ നിരോധോ, രോഗാനം വൂപസമോ, ജരാമരണസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ''തി. ദസമം.

ഉപ്പാദസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

ചക്ഖു രൂപഞ്ച വിഞ്ഞാണം, ഫസ്സോ ച വേദനായ ച;
സഞ്ഞാ ച ചേതനാ തണ്ഹാ, ധാതു ഖന്ധേന തേ ദസാതി.

൬. കിലേസസംയുത്തം

൧. ചക്ഖുസുത്തം

൩൨൨. സാവത്ഥിനിദാനം . ''യോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സോതസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ ഘാനസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ ജിവ്ഹായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ കായസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ മനസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഇമേസു ഛസു ഠാനേസു ചേതസോ ഉപക്കിലേസോ പഹീനോ ഹോതി, നേക്ഖമ്മനിന്നഞ്ചസ്സ ചിത്തം ഹോതി. നേക്ഖമ്മപരിഭാവിതം ചിത്തം കമ്മനിയം ഖായതി, അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. പഠമം.

൨. രൂപസുത്തം

൩൨൩. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപേസു ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സദ്ദേസു... യോ ഗന്ധേസു... യോ രസേസു... യോ ഫോട്ഠബ്ബേസു... യോ ധമ്മേസു ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഇമേസു ഛസു ഠാനേസു ചേതസോ ഉപക്കിലേസോ പഹീനോ ഹോതി, നേക്ഖമ്മനിന്നഞ്ചസ്സ ചിത്തം ഹോതി. നേക്ഖമ്മപരിഭാവിതം ചിത്തം കമ്മനിയം ഖായതി, അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. ദുതിയം.

൩. വിഞ്ഞാണസുത്തം

൩൨൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സോതവിഞ്ഞാണസ്മിം... യോ ഘാനവിഞ്ഞാണസ്മിം... യോ ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണസ്മിം... യോ കായവിഞ്ഞാണസ്മിം... യോ മനോവിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ , ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഇമേസു ഛസു ഠാനേസു ചേതസോ ഉപക്കിലേസോ പഹീനോ ഹോതി, നേക്ഖമ്മനിന്നഞ്ചസ്സ ചിത്തം ഹോതി. നേക്ഖമ്മപരിഭാവിതം ചിത്തം കമ്മനിയം ഖായതി, അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. തതിയം.

൪. സമ്ഫസ്സസുത്തം

൩൨൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ''യോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സോതസമ്ഫസ്സസ്മിം... യോ ഘാനസമ്ഫസ്സസ്മിം... യോ ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സസ്മിം... യോ കായസമ്ഫസ്സസ്മിം... യോ മനോസമ്ഫസ്സസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ...പേ॰... അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമ്ഫസ്സജസുത്തം

൩൨൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സോതസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ... യോ ഘാനസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ... യോ ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ... യോ കായസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ... യോ മനോസമ്ഫസ്സജായ വേദനായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ...പേ... അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. പഞ്ചമം.

൬. സഞ്ഞാസുത്തം

൩൨൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസഞ്ഞായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സദ്ദസഞ്ഞായ... യോ ഗന്ധസഞ്ഞായ... യോ രസസഞ്ഞായ... യോ ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞായ... യോ ധമ്മസഞ്ഞായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ . യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ...പേ... അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. ഛട്ഠം.

൭. സഞ്ചേതനാസുത്തം

൩൨൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസഞ്ചേതനായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സദ്ദസഞ്ചേതനായ... യോ ഗന്ധസഞ്ചേതനായ... യോ രസസഞ്ചേതനായ... യോ ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ചേതനായ... യോ ധമ്മസഞ്ചേതനായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ...പേ... അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. സത്തമം.

൮. തണ്ഹാസുത്തം

൩൨൮. സാവത്ഥിനിദാനം . ''യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപതണ്ഹായ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ സദ്ദതണ്ഹായ... യോ ഗന്ധതണ്ഹായ... യോ രസതണ്ഹായ... യോ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹായ... യോ ധമ്മതണ്ഹായ ഛന്ദരാഗോ , ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ...പേ... അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. അട്ഠമം.

൯. ധാതുസുത്തം

൩൩൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, പഥവീധാതുയാ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യോ ആപോധാതുയാ... യോ തേജോധാതുയാ... യോ വായോധാതുയാ... യോ ആകാസധാതുയാ... യോ വിഞ്ഞാണധാതുയാ ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഇമേസു ഛസു ഠാനേസു ചേതസോ ഉപക്കിലേസോ പഹീനോ ഹോതി, നേക്ഖമ്മനിന്നഞ്ചസ്സ ചിത്തം ഹോതി. നേക്ഖമ്മപരിഭാവിതം ചിത്തം കമ്മനിയം ഖായതി, അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. നവമം.

൧൦. ഖന്ധസുത്തം

൩൩൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ''യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപസ്മിം ഛന്ദരാഗോ, ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ...പേ... യോ വിഞ്ഞാണസ്മിം ഛന്ദരാഗോ,

ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ. യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഇമേസു പഞ്ചസു ഠാനേസു ചേതസോ ഉപക്കിലേസോ പഹീനോ ഹോതി, നേക്ഖമ്മനിന്നഞ്ചസ്സ ചിത്തം ഹോതി. നേക്ഖമ്മപരിഭാവിതം ചിത്തം കമ്മനിയം ഖായതി, അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ''തി. ദസമം.

കിലേസസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

ചക്ഖു രൂപഞ്ച വിഞ്ഞാണം, ഫസ്സോ ച വേദനായ ച;
സഞ്ഞാ ച ചേതനാ തണ്ഹാ, ധാതു ഖന്ധേന തേ ദസാതി.

൭. സാരിപുത്തസംയുത്തം

൧. വിവേകജസുത്തം

൩൩൨. ഏകം സമയം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ സാവത്ഥിം പിണ്ഡായ പാവിസി. സാവത്ഥിയം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ യേന അന്ധവനം തേനുപസങ്കമി ദിവാവിഹാരായ. അന്ധവനം അജ്ഝോഗാഹേത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ ദിവാവിഹാരം നിസീദി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ സായന്ഹസമയം പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ യേന ജേതവനം അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമോ തേനുപസങ്കമി. അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം. ദിസ്വാന ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച - ''വിപ്പസന്നാനി ഖോ തേ, ആവുസോ സാരിപുത്ത, ഇന്ദ്രിയാനി; പരിസുദ്ധോ മുഖവണ്ണോ പരിയോദാതോ. കതമേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ അജ്ജ വിഹാരേന വിഹാസീ''തി?

''ഇധാഹം, ആവുസോ, വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി. തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ന ഏവം ഹോതി - 'അഹം പഠമം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ'തി വാ 'അഹം പഠമം ഝാനം സമാപന്നോ'തി വാ 'അഹം പഠമാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ'തി വാ''തി. ''തഥാ ഹി പനായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ദീഘരത്തം അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ സുസമൂഹതാ. തസ്മാ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ന ഏവം ഹോതി - 'അഹം പഠമം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ'തി വാ 'അഹം പഠമം ഝാനം സമാപന്നോ'തി വാ 'അഹം പഠമാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ'തി വാ''തി. പഠമം.

൨. അവിതക്കസുത്തം

൩൩൩. സാവത്ഥിനിദാനം . അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ...പേ०... ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച - ''വിപ്പസന്നാനി ഖോ തേ, ആവുസോ സാരിപുത്ത, ഇന്ദ്രിയാനി; പരിസുദ്ധോ മുഖവണ്ണോ പരിയോദാതോ. കതമേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ അജ്ജ വിഹാരേന വിഹാസീ''തി?

''ഇധാഹം , ആവുസോ, വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവം അവിതക്കം അവിചാരം സമാധിജം പീതിസുഖം ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി. തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ന ഏവം ഹോതി - 'അഹം ദുതിയം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ'തി വാ 'അഹം ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നോ'തി വാ 'അഹം ദുതിയാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ'തി വാ''തി. ''തഥാ ഹി പനായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ദീഘരത്തം അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ സുസമൂഹതാ. തസ്മാ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ന ഏവം ഹോതി - 'അഹം ദുതിയം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ'തി

വാ ‘അഹം ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം ദുതിയാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ’തി വാ’’തി. ദുതിയം.

൩. പീതിസുത്തം

൩൩൪. സാവത്ഥിനിദാനം. അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ…പേ॰… ‘‘വിപ്പസന്നാനി ഖോ തേ, ആവുസോ സാരിപുത്ത, ഇന്ദ്രിയാനി; പരിസുദ്ധോ മുഖവണ്ണോ പരിയോദാതോ. കതമേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ അജ്ജ വിഹാരേന വിഹാസീ’’തി?

‘‘ഇധാഹം, ആവുസോ, പീതിയാ ച വിരാഗാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹാസിം സതോ ച സമ്പജാനോ സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേമി; യം തം അരിയാ ആചിക്ഖന്തി ‘ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീ’തി തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി. തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ന ഏവം ഹോതി - ‘അഹം തതിയം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ’തി വാ ‘അഹം തതിയം ഝാനം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം തതിയാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ’തി വാ’’തി. ‘‘തഥാ ഹി പനായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ദീഘരത്തം അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ സുസമൂഹതാ. തസ്മാ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ന ഏവം ഹോതി - ‘അഹം തതിയം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ’തി വാ ‘അഹം തതിയം ഝാനം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം തതിയാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ’തി വാ’’തി. തതിയം.

൪. ഉപേക്ഖാസുത്തം

൩൩൫. സാവത്ഥിനിദാനം . അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ…പേ॰… ‘‘വിപ്പസന്നാനി ഖോ തേ, ആവുസോ സാരിപുത്ത, ഇന്ദ്രിയാനി; പരിസുദ്ധോ മുഖവണ്ണോ പരിയോദാതോ. കതമേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ അജ്ജ വിഹാരേന വിഹാസീ’’തി?

‘‘ഇധാഹം, ആവുസോ, സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ അദുക്ഖമസുഖം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി. തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ന ഏവം ഹോതി - ‘അഹം ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ’തി വാ ‘അഹം ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം ചതുത്ഥാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ’തി വാ’’തി. ‘‘തഥാ ഹി പനായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ദീഘരത്തം അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ സുസമൂഹതാ. തസ്മാ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ന ഏവം ഹോതി - ‘അഹം ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപജ്ജാമീ’തി വാ ‘അഹം ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം ചതുത്ഥാ ഝാനാ വുട്ഠിതോ’തി വാ’’തി. ചതുത്ഥം.

൫. ആകാസാനഞ്ചായതനസുത്തം

൩൩൬. സാവത്ഥിനിദാനം . അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ…പേ॰… ‘‘ഇധാഹം, ആവുസോ, സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ അനന്തോ ആകാസോതി ആകാസാനഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി…പേ॰… വുട്ഠിതോതി വാ’’തി. പഞ്ചമം.

൬. വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസുത്തം

൩൩൭. സാവത്ഥിനിദാനം. അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ…പേ॰… “ഇധാഹം, ആവുസോ, സബ്ബസോ ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ അനന്തം വിഞ്ഞാണന്തി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി…പേ॰… വുട്ഠിതോതി വാ”തി. ഛട്ഠം.

൭. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസുത്തം

൩൩൮. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ…പേ॰… “ഇധാഹം, ആവുസോ, സബ്ബസോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ, നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി…പേ॰… വുട്ഠിതോതി വാ”തി. സത്തമം.

൮. നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസുത്തം

൩൩൯. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ…പേ॰… “ഇധാഹം, ആവുസോ, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി…പേ॰… വുട്ഠിതോതി വാ”തി. അട്ഠമം.

൯. നിരോധസമാപത്തിസുത്തം

൩൪൦. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ…പേ॰… . “ഇധാഹം, ആവുസോ, സബ്ബസോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരാമി. തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ന ഏവം ഹോതി - ‘അഹം സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം സമാപജ്ജാമീ’തി വാ ‘അഹം സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധാ വുട്ഠിതോ’തി വാ”തി. “തഥാ ഹി പനായസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ദീഘരത്തം അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ സുസമൂഹതാ. തസ്മാ ആയസ്മതോ സാരിപുത്തസ്സ ന ഏവം ഹോതി - ‘അഹം സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം സമാപജ്ജാമീ’തി വാ ‘അഹം സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം സമാപന്നോ’തി വാ ‘അഹം സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധാ വുട്ഠിതോ’തി വാ”തി. നവമം.

൧൦. സൂചിമുഖീസുത്തം

൩൪൧. ഏകം സമയം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ രാജഗഹേ വിഹരതി വേളുവനേ കലന്ദകനിവാപേ. അഥ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ രാജഗഹേ പിണ്ഡായ പാവിസി. രാജഗഹേ സപദാനം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ തം പിണ്ഡപാതം അഞ്ഞതരം കുട്ടമൂലം [കുഡ്ഡമൂലം (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰), കുഡ്ഡം (പീ॰)] നിസ്സായ പരിഭുഞ്ജതി. അഥ ഖോ സൂചിമുഖീ പരിബ്ബാജികാ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഏതദവോച -

“കിം നു ഖോ, സമണ, അധോമുഖോ ഭുഞ്ജസീ”തി? “ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, അധോമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ”തി. “തേന ഹി, സമണ, ഉബ്ഭമുഖോ [ഉദ്ധംമുഖോ (സീ॰ അട്ഠ॰)] ഭുഞ്ജസീ”തി? “ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, ഉബ്ഭമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ”തി. “തേന ഹി, സമണ, ദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജസീ”തി? “ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, ദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ”തി. “തേന ഹി, സമണ, വിദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജസീ”തി? “ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, വിദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ”തി.

“‘കിം നു, സമണ, അധോമുഖോ ഭുഞ്ജസീ’തി ഇതി പുട്ഠോ സമാനോ ‘ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, അധോമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ’തി വദേസി. ‘തേന ഹി, സമണ, ഉബ്ഭമുഖോ ഭുഞ്ജസീ’തി ഇതി പുട്ഠോ സമാനോ ‘ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, ഉബ്ഭമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ’തി വദേസി. ‘തേന ഹി, സമണ, ദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജസീ’തി ഇതി പുട്ഠോ സമാനോ ‘ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, ദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ’തി വദേസി. ‘തേന ഹി, സമണ, വിദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജസീ’തി ഇതി പുട്ഠോ സമാനോ ‘ന ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, വിദിസാമുഖോ ഭുഞ്ജാമീ’തി വദേസി”.

“കഥഞ്ചരഹി , സമണ, ഭുഞ്ജസീ”തി? “യേ ഹി കേചി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ [സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ (സീ॰) നിഗമനവാക്യേ പന സബ്ബത്ഥാപി സമാസോയേവ ദിസ്സതി] വത്ഥുവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം [ജീവിതം (ക॰)] കപ്പേന്തി, ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ ‘അധോമുഖാ ഭുഞ്ജന്തീ’തി. യേ ഹി കേചി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ നക്ഖത്തവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേന്തി, ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ ‘ഉബ്ഭമുഖാ ഭുഞ്ജന്തീ’തി. യേ ഹി കേചി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ ദൂതേയ്യപഹിണഗമനാനുയോഗായ [... നുയോഗാ (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰), ... നുയോഗേന (?)] മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേന്തി, ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ ‘ദിസാമുഖാ ഭുഞ്ജന്തീ’തി. യേ ഹി കേചി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ അങ്ഗവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേന്തി, ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭഗിനി, സമണബ്രാഹ്മണാ ‘വിദിസാമുഖാ ഭുഞ്ജന്തീ’”തി.

“സോ ഖ്വാഹം, ഭഗിനി, ന വത്ഥുവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേമി, ന നക്ഖത്തവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേമി, ന ദൂതേയ്യപഹിണഗമനാനുയോഗായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേമി, ന അങ്ഗവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേമി. ധമ്മേന ഭിക്ഖം പരിയേസാമി; ധമ്മേന ഭിക്ഖം പരിയേസിത്വാ ഭുഞ്ജാമീ”തി.

അഥ ഖോ സൂചിമുഖീ പരിബ്ബാജികാ രാജഗഹേ രഥിയായ രഥിയം, സിങ്ഘാടകേന സിങ്ഘാടകം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാരോചേസി - “ധമ്മികം സമണാ സക്യപുത്തിയാ ആഹാരം ആഹാരേന്തി; അനവജ്ജം [അനവജ്ജേന (ക॰)] സമണാ സക്യപുത്തിയാ ആഹാരം ആഹാരേന്തി. ദേഥ സമണാനം സക്യപുത്തിയാനം പിണ്ഡ”ന്തി. ദസമം.

സാരിപുത്തസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

വിവേകജം അവിതക്കം, പീതി ഉപേക്ഖാ ചതുത്ഥകം;

ആകാസഞ്ചേവ വിഞ്ഞാണം, ആകിഞ്ചം നേവസഞ്ഞിനാ;
നിരോധോ നവമോ വുത്തോ, ദസമം സൂചിമുഖീ ചാതി.

൨. നാഗസംയുത്തം

൧. സുദ്ധികസുത്തം

൩൪൨. സാവത്ഥിനിദാനം . "ചതസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, നാഗയോനിയോ. കതമാ ചതസ്സോ? അണ്ഡജാ നാഗാ, ജലാബുജാ നാഗാ, സംസേദജാ നാഗാ, ഓപപാതികാ നാഗാ - ഇമാ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചതസ്സോ നാഗയോനിയോ"തി. പഠമം.

൨. പണീതതരസുത്തം

൩൪൩. സാവത്ഥിനിദാനം. "ചതസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, നാഗയോനിയോ. കതമാ ചതസ്സോ? അണ്ഡജാ നാഗാ, ജലാബുജാ നാഗാ, സംസേദജാ നാഗാ, ഓപപാതികാ നാഗാ. തത്ര , ഭിക്ഖവേ, അണ്ഡജേഹി നാഗേഹി ജലാബുജാ ച സംസേദജാ ച ഓപപാതികാ ച നാഗാ പണീതതരാ. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, അണ്ഡജേഹി ച ജലാബുജേഹി ച നാഗേഹി സംസേദജാ ച ഓപപാതികാ ച നാഗാ പണീതതരാ. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, അണ്ഡജേഹി ച ജലാബുജേഹി ച സംസേദജേഹി ച നാഗേഹി ഓപപാതികാ നാഗാ പണീതതരാ. ഇമാ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചതസ്സോ നാഗയോനിയോ"തി. ദുതിയം.

൩. ഉപോസഥസുത്തം

൩൪൪. ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ അണ്ഡജാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി?

"ഇധ , ഭിക്ഖു, ഏകച്ചാനം അണ്ഡജാനം നാഗാനം ഏവം ഹോതി - 'മയം ഖോ പുബ്ബേ കായേന ദ്വയകാരിനോ അഹുമ്ഹ, വാചായ ദ്വയകാരിനോ, മനസാ ദ്വയകാരിനോ. തേ മയം കായേന ദ്വയകാരിനോ, വാചായ ദ്വയകാരിനോ, മനസാ ദ്വയകാരിനോ, കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപന്നാ. സചജ്ജ മയം കായേന സുചരിതം ചരേയ്യാമ, വാചായ സുചരിതം ചരേയ്യാമ, മനസാ സുചരിതം ചരേയ്യാമ, ഏവം മയം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജേയ്യാമ. ഹന്ദ, മയം ഏതരഹി കായേന സുചരിതം ചരാമ, വാചായ സുചരിതം ചരാമ, മനസാ സുചരിതം ചരാമാ'തി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ അണ്ഡജാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി. തതിയം.

൪. ദുതിയഉപോസഥസുത്തം

൩൪൫. സാവത്ഥിനിദാനം . അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ... പേ... ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ ജലാബുജാ നാഗാ

ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു...പേ॰... അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ ജലാബുജാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി. ചതുത്ഥം.

൫. തതിയഉപോസഥസുത്തം

൩൮൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ സംസേദജാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു...പേ॰... അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ സംസേദജാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി. പഞ്ചമം.

൬. ചതുത്ഥഉപോസഥസുത്തം

൩൮൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ ഓപപാതികാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി?

"ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചാനം ഓപപാതികാനം നാഗാനം ഏവം ഹോതി - 'മയം ഖോ പുബ്ബേ കായേന ദ്വയകാരിനോ അഹുമ്ഹ, വാചായ ദ്വയകാരിനോ, മനസാ ദ്വയകാരിനോ. തേ മയം കായേന ദ്വയകാരിനോ, വാചായ ദ്വയകാരിനോ, മനസാ ദ്വയകാരിനോ, കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപന്നാ. സചജ്ജ മയം കായേന സുചരിതം ചരേയ്യാമ , വാചായ... മനസാ സുചരിതം ചരേയ്യാമ, ഏവം മയം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജേയ്യാമ. ഹന്ദ, മയം ഏതരഹി കായേന സുചരിതം ചരാമ, വാചായ... മനസാ സുചരിതം ചരാമാ'തി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചേ ഓപപാതികാ നാഗാ ഉപോസഥം ഉപവസന്തി വോസ്സട്ഠകായാ ച ഭവന്തീ"തി. ഛട്ഠം.

൭. സുതസുത്തം

൩൮൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി ?

"ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ ഹോതി, മനസാ ദ്വയകാരീ ഹോതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'അണ്ഡജാ നാഗാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന

മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി. സത്തമം.

൮. ദുതിയസുതസുത്തം

൩൯൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ജലാബുജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി?...പേ॰... അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ജലാബുജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീതി. അട്ഠമം.

൯. തതിയസുതസുത്തം

൩൯൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സംസേദജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി?...പേ॰... അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സംസേദജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീതി. നവമം.

൧൦. ചതുത്ഥസുതസുത്തം

൩൯൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി?

''ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'ഓപപാതികാ നാഗാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി. ദസമം.

൧൧-൨൦. അണ്ഡജദാനൂപകാരസുത്തദസകം

൩൯൨-൩൦൧. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി?

''ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'അണ്ഡജാ നാഗാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം

കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ’ന്തി. സോ അന്നം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു... പേ°... ഉപപജ്ജതീതി...പേ°... സോ പാനം ദേതി...പേ°... വത്ഥം ദേതി...പേ°... യാനം ദേതി...പേ°... മാലം ദേതി...പേ°... ഗന്ധം ദേതി...പേ°... വിലേപനം ദേതി...പേ°... സേയ്യം ദേതി...പേ°... ആവസഥം ദേതി...പേ°... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി. വീസതിമം.

൨൧-൫൦. ജലാബുജാദിദാനൂപകാരസുത്തത്തിംസകം

൩൬൨-൩൯൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ജലാബുജാനം നാഗാനം...പേ°... സംസേദജാനം നാഗാനം...പേ°... ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി?

‘‘ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - ‘ഓപപാതികാ നാഗാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ’തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ’ന്തി. സോ അന്നം ദേതി...പേ°... പാനം ദേതി...പേ°... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം നാഗാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി.

(ഇമിനാ പേയ്യാലേന ദസ ദസ സുത്തന്താ കാതബ്ബാ. ഏവം ചതൂസു യോനീസു ചത്താലീസം വേയ്യാകരണാ ഹോന്തി. പുരിമേഹി പന ദസഹി സുത്തന്തേഹി സഹ ഹോന്തി പണ്ണാസസുത്തന്താതി.)

നാഗസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

സുദ്ധികം പണീതതരം, ചതുരോ ച ഉപോസഥാ;
തസ്സ സുതം ചതുരോ ച, ദാനൂപകാരാ ച താലീസം;
പണ്ണാസ പിണ്ഡതോ സുത്താ, നാഗമ്ഹി സുപ്പകാസിതാതി.

ൻ. സുപണ്ണസംയുത്തം

൧. സുദ്ധികസുത്തം

൩൯൨. സാവത്ഥിനിദാനം . "ചതസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, സുപണ്ണയോനിയോ. കതമാ ചതസ്സോ? അണ്ഡജാ സുപണ്ണാ, ജലാബുജാ സുപണ്ണാ, സംസേദജാ സുപണ്ണാ, ഓപപാതികാ സുപണ്ണാ - ഇമാ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചതസ്സോ സുപണ്ണയോനിയോ"തി. പഠമം.

൨. ഹരന്തിസുത്തം

൩൯൩. സാവത്ഥിനിദാനം . "ചതസ്സോ ഇമാ, ഭിക്ഖവേ, സുപണ്ണയോനിയോ. കതമാ ചതസ്സോ? അണ്ഡജാ...പേ॰... ഇമാ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചതസ്സോ സുപണ്ണയോനിയോ. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, അണ്ഡജാ സുപണ്ണാ അണ്ഡജേവ നാഗേ ഹരന്തി, ന ജലാബുജേ, ന സംസേദജേ, ന ഓപപാതികേ. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, ജലാബുജാ സുപണ്ണാ അണ്ഡജേ ച ജലാബുജേ ച നാഗേ ഹരന്തി, ന സംസേദജേ, ന ഓപപാതികേ. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, സംസേദജാ സുപണ്ണാ അണ്ഡജേ ച ജലാബുജേ ച സംസേദജേ ച നാഗേ ഹരന്തി, ന ഓപപാതികേ. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, ഓപപാതികാ സുപണ്ണാ അണ്ഡജേ ച ജലാബുജേ ച സംസേദജേ ച ഓപപാതികേ ച നാഗേ ഹരന്തി. ഇമാ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചതസ്സോ സുപണ്ണയോനിയോ"തി. ദുതിയം.

൩. ദ്വയകാരീസുത്തം

൩൯൪. സാവത്ഥിനിദാനം. അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'അണ്ഡജാ സുപണ്ണാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ , യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി. തതിയം.

൪-൬. ദുതിയാദിദ്വയകാരീസുത്തത്തികം

൩൯൫-൩൯൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ജലാബുജാനം സുപണ്ണാനം...പേ॰... സംസേദജാനം സുപണ്ണാനം...പേ॰... ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി,

വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - ‘ഓപപാതികാ സുപണ്ണാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ’തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ’ന്തി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി. ഛട്ഠം.

൭-൧൬. അണ്ഡജദാനൂപകാരസുത്തദസകം

൩൯൮-൪൦൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി? ‘‘ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - ‘അണ്ഡജാ സുപണ്ണാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ’തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ’ന്തി. സോ അന്നം ദേതി...പേ॰... പാനം ദേതി... വത്ഥം ദേതി... യാനം ദേതി... മാലം ദേതി... ഗന്ധം ദേതി... വിലേപനം ദേതി... സേയ്യം ദേതി... ആവസഥം ദേതി... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അണ്ഡജാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി. സോളസമം.

൧൭-൪൬. ജലാബുജാദിദാനൂപകാരസുത്തതിംസകം

൪൦൮-൪൩൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ജലാബുജാനം സുപണ്ണാനം...പേ॰... സംസേദജാനം സുപണ്ണാനം...പേ॰... ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി? ‘‘ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന ദ്വയകാരീ ഹോതി, വാചായ ദ്വയകാരീ, മനസാ ദ്വയകാരീ. തസ്സ സുതം ഹോതി - ‘ഓപപാതികാ സുപണ്ണാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ’തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ’ന്തി. സോ അന്നം ദേതി...പേ॰... പാനം ദേതി...പേ॰... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഓപപാതികാനം സുപണ്ണാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി. ഛചത്താലീസമം.

(ഏവം പിണ്ഡകേന ഛചത്താലീസം സുത്തന്താ ഹോന്തി.)

സുപണ്ണസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

സുദ്ധികം ഹരന്തി ചേവ, ദ്വയകാരീ ച ചതുരോ;
ദാനൂപകാരാ താലീസം, സുപണ്ണേ സുപ്പകാസിതാതി.

൯൦. ഗന്ധബ്ബകായസംയുത്തം

൧. സുദ്ധികസുത്തം

൪൩൮. ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ ...പേ॰... ഭഗവാ ഏതദവോച - ''ഗന്ധബ്ബകായികേ വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേവേ ദേസേസ്സാമി. തം സുണാഥ. കതമാ ച, ഭിക്ഖവേ, ഗന്ധബ്ബകായികാ ദേവാ? സന്തി, ഭിക്ഖവേ, മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സാരഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഫേഗ്ഗുഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, തചഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, പപടികഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, പത്തഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, പുപ്ഫഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഫലഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, രസഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഗന്ധബ്ബകായികാ ദേവാ''തി. പഠമം.

൨. സുചരിതസുത്തം

൪൩൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധബ്ബകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി? ''ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'ഗന്ധബ്ബകായികാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധബ്ബകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധബ്ബകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു , ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധബ്ബകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി. ദുതിയം.

൩. മൂലഗന്ധദാതാസുത്തം

൪൪൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി ? ''ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ ദാതാ ഹോതി മൂലഗന്ധാനം. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു...പേ॰... യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി. തതിയം.

൮-൯൨. സാരഗന്ധാദിദാതാസുത്തനവകം

൪൭-൪൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സാരഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പേ॰... ഫേഗ്ഗുഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... തചഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പപടികഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പത്തഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പുപ്ഫഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... ഫലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... രസഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'സാരഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സാരഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം...പേ॰... ഫേഗ്ഗുഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... തചഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പപടികഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പത്തഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പുപ്ഫഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... ഫലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... രസഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ ദാതാ ഹോതി സാരഗന്ധാനം...പേ॰... സോ ദാതാ ഹോതി ഫേഗ്ഗുഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി തചഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി പപടികഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി പത്തഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി പുപ്ഫഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി ഫലഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി രസഗന്ധാനം... സോ ദാതാ ഹോതി ഗന്ധഗന്ധാനം. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി. ദ്വാദസമം.

൯൩-൨൨. മൂലഗന്ധദാനൂപകാരസുത്തദസകം

൪൬-൪൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ അന്നം ദേതി...പേ॰... പാനം ദേതി... വത്ഥം ദേതി... യാനം ദേതി... മാലം ദേതി... ഗന്ധം ദേതി... വിലേപനം ദേതി... സേയ്യം ദേതി... ആവസഥം ദേതി... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി. ബാവീസതിമം.

൨൩-൧൧൨. സാരഗന്ധാദിദാനൂപകാരസുത്തനവുതികം

൪൬൩-൪൭൪. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സാരഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പേ॰... ഫേഗ്ഗുഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... തചഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം ... പപടികഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പത്തഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... പുപ്ഫഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... ഫലഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... രസഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം... ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി? ‘‘ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - ‘ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ’തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ‘അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ’ന്തി. സോ അന്നം ദേതി...പേ॰... പാനം ദേതി... വത്ഥം ദേതി... യാനം ദേതി... മാലം ദേതി... ഗന്ധം ദേതി... വിലേപനം ദേതി... സേയ്യം ദേതി... ആവസഥം ദേതി... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഗന്ധഗന്ധേ അധിവത്ഥാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ’’തി. ദ്വാദസസതിമം.

(ഏവം പിണ്ഡകേന ഏകസതഞ്ച ദ്വാദസ ച സുത്തന്താ ഹോന്തി.)

ഗന്ധബ്ബകായസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

സുദ്ധികഞ്ച സുചരിതം, ദാതാ ഹി അപരേ ദസ;
ദാനൂപകാരാ സതധാ, ഗന്ധബ്ബേ സുപ്പകാസിതാതി.

൧൧. വലാഹകസംയുത്തം

൧. സുദ്ധികസുത്തം

൫൦. സാവത്ഥിനിദാനം . "വലാഹകകായികേ വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേവേ ദേസേസ്സാമി. തം സുണാഥ. കതമേ ച, ഭിക്ഖവേ, വലാഹകകായികാ ദേവാ? സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സീതവലാഹകാ ദേവാ; സന്തി ഉണ്ഹവലാഹകാ ദേവാ; സന്തി അബ്ഭവലാഹകാ ദേവാ; സന്തി വാതവലാഹകാ ദേവാ; സന്തി വസ്സവലാഹകാ ദേവാ - ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, 'വലാഹകകായികാ ദേവാ'"തി. പഠമം.

൨. സുചരിതസുത്തം

൫൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വലാഹകകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി? "ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'വലാഹകകായികാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വലാഹകകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വലാഹകകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വലാഹകകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി. ദുതിയം.

൩-൧൨. സീതവലാഹകദാനൂപകാരസുത്തദസകം

൫൨-൬൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സീതവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി? "ഇധ ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'സീതവലാഹകാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സീതവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജേയ്യ'ന്തി. സോ അന്നം ദേതി... പേ॰... പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സീതവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സീതവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ"തി. ദ്വാദസമം.

൧൩-൨൨. ഉണ്ഹവലാഹകദാനൂപകാരസുത്തചാലീസകം

൬൨-൭൧. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേന

മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ ഉണ്ഹവലാഹകാനം ദേവാനം…പേ॰… അബ്ഭവലാഹകാനം ദേവാനം…പേ॰… വാതവലാഹകാനം ദേവാനം…പേ॰… വസ്സവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി? ''ഇധ, ഭിക്ഖു, ഏകച്ചോ കായേന സുചരിതം ചരതി, വാചായ സുചരിതം ചരതി, മനസാ സുചരിതം ചരതി. തസ്സ സുതം ഹോതി - 'വസ്സവലാഹകാ ദേവാ ദീഘായുകാ വണ്ണവന്തോ സുഖബഹുലാ'തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - 'അഹോ വതാഹം കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വസ്സവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജെയ്യ'ന്തി. സോ അന്നം ദേതി…പേ॰… പദീപേയ്യം ദേതി. സോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വസ്സവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേന മിധേകച്ചോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ വസ്സവലാഹകാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ''തി. ദ്വേപഞ്ഞാസമം.

൫൩. സീതവലാഹകസുത്തം

൬൦൨. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേനേകദാ സീതം ഹോതീ''തി? ''സന്തി, ഭിക്ഖു, സീതവലാഹകാ നാമ ദേവാ. തേസം യദാ ഏവം ഹോതി - 'യംനൂന മയം സകായ രതിയാ വസേയ്യാമാ'തി [രമേയ്യാമാതി (സീ॰ സ്യാ॰ കം॰ പീ॰) ഏവമുപരിപി], തേസം തം ചേതോപണിധിമന്വായ സീതം ഹോതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേനേകദാ സീതം ഹോതീ''തി. തേപഞ്ഞാസമം.

൫൪. ഉണ്ഹവലാഹകസുത്തം

൬൦൩. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേനേകദാ ഉണ്ഹം ഹോതീ''തി? ''സന്തി, ഭിക്ഖു, ഉണ്ഹവലാഹകാ നാമ ദേവാ. തേസം യദാ ഏവം ഹോതി - 'യംനൂന മയം സകായ രതിയാ വസേയ്യാമാ'തി, തേസം തം ചേതോപണിധിമന്വായ ഉണ്ഹം ഹോതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേനേകദാ ഉണ്ഹം ഹോതീ''തി. ചതുപഞ്ഞാസമം.

൫൫. അബ്ഭവലാഹകസുത്തം

൬൦൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേനേകദാ അബ്ഭം ഹോതീ''തി? ''സന്തി, ഭിക്ഖു, അബ്ഭവലാഹകാ നാമ ദേവാ. തേസം യദാ ഏവം ഹോതി - 'യംനൂന മയം സകായ രതിയാ വസേയ്യാമാ'തി, തേസം തം ചേതോപണിധിമന്വായ അബ്ഭം ഹോതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേനേകദാ അബ്ഭം ഹോതീ''തി. പഞ്ചപഞ്ഞാസമം.

൫൬. വാതവലാഹകസുത്തം

൫൦൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേനേകദാ വാതോ ഹോതീ''തി? ''സന്തി, ഭിക്ഖു, വാതവലാഹകാ നാമ ദേവാ. തേസം യദാ ഏവം ഹോതി - 'യംനൂന മയം സകായ രതിയാ വസേയ്യാമാ'തി, തേസം തം ചേതോപണിധിമന്വായ വാതോ ഹോതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേനേകദാ വാതോ ഹോതീ''തി. ഛപ്പഞ്ഞാസമം.

൫൭. വസ്സവലാഹകസുത്തം

൫൧൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യേനേകദാ ദേവോ വസ്സതീ''തി? ''സന്തി, ഭിക്ഖു, വസ്സവലാഹകാ നാമ ദേവാ. തേസം യദാ ഏവം ഹോതി - 'യംനൂന മയം സകായ രതിയാ വസേയ്യാമാ'തി, തേസം തം ചേതോപണിധിമന്വായ ദേവോ വസ്സതി. അയം ഖോ, ഭിക്ഖു, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യേനേകദാ ദേവോ വസ്സതീ''തി. സത്തപഞ്ഞാസമം.

സത്തപഞ്ഞാസസുത്തന്തം നിട്ഠിതം.

വലാഹകസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

സുദ്ധികം സുചരിതഞ്ച ദാനൂപകാരപഞ്ഞാസം;
സീതം ഉണ്ഹഞ്ച അബ്ഭഞ്ച വാതവസ്സവലാഹകാതി.

൧൨. വച്ഛഗോത്തസംയുത്തം

൧. രൂപഅഞ്ഞാണസുത്തം

൬൦൭. ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. അഥ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതാ സദ്ധിം സമ്മോദി. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി [യേനിമാനി (?)] അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ, അന്തവാ ലോകോതി വാ, അനന്തവാ ലോകോതി വാ, തം ജീവം തം സരീരന്തി വാ, അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരന്തി വാ, ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ"തി? "രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അഞ്ഞാണാ, രൂപസമുദയേ അഞ്ഞാണാ, രൂപനിരോധേ അഞ്ഞാണാ, രൂപനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണാ; ഏവമിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാതി. അയം ഖോ, വച്ഛ, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യാനിമാനി [യേന (സീ॰), യേനിമാനി (?)] അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ"തി. പഠമം.

൨. വേദനാഅഞ്ഞാണസുത്തം

൬൦൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ"തി? "വേദനായ ഖോ, വച്ഛ, അഞ്ഞാണാ, വേദനാസമുദയേ അഞ്ഞാണാ, വേദനാനിരോധേ അഞ്ഞാണാ, വേദനാനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണാ; ഏവമിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാതി. അയം ഖോ, വച്ഛ, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ"തി. ദുതിയം.

൩. സഞ്ഞാഅഞ്ഞാണസുത്തം

൬൦൯. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു,

കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി? ''സഞ്ഞായ ഖോ, വച്ഛ, അഞ്ഞാണാ, സഞ്ഞാസമുദയേ അഞ്ഞാണാ, സഞ്ഞാനിരോധേ അഞ്ഞാണാ, സഞ്ഞാനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണാ; ഏവമിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാതി. അയം ഖോ, വച്ഛ, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി. തതിയം.

൪. സങ്ഖാരഅഞ്ഞാണസുത്തം

൩൯൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി? ''സങ്ഖാരേസു ഖോ, വച്ഛ, അഞ്ഞാണാ, സങ്ഖാരസമുദയേ അഞ്ഞാണാ, സങ്ഖാരനിരോധേ അഞ്ഞാണാ, സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണാ; ഏവമിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാതി. അയം ഖോ, വച്ഛ, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. വിഞ്ഞാണഅഞ്ഞാണസുത്തം

൩൯൫. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ …പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി? ''വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അഞ്ഞാണാ, വിഞ്ഞാണസമുദയേ അഞ്ഞാണാ, വിഞ്ഞാണനിരോധേ അഞ്ഞാണാ, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണാ; ഏവമിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാതി. അയം ഖോ, വച്ഛ, ഹേതു, അയം പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി. പഞ്ചമം.

൬-൧൦. രൂപഅദസ്സനാദിസുത്തപഞ്ചകം

൬൧൨-൬൧൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ‘‘കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ’’തി? രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അദസ്സനാ...പേ॰... രൂപനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അദസ്സനാ...പേ॰... വേദനായ ... സഞ്ഞായ ... സങ്ഖാരേസു ഖോ, വച്ഛ, അദസ്സനാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അദസ്സനാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അദസ്സനാ...പേ॰.... ദസമം.

൧൧-൧൫. രൂപഅനഭിസമയാദിസുത്തപഞ്ചകം

൬൧൭-൬൨൧. സാവത്ഥിനിദാനം . രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അനഭിസമയാ...പേ॰... രൂപനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അനഭിസമയാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. വേദനായ ഖോ, വച്ഛ, അനഭിസമയാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം . സഞ്ഞായ ഖോ, വച്ഛ, അനഭിസമയാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. സങ്ഖാരേസു ഖോ, വച്ഛ, അനഭിസമയാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അനഭിസമയാ...പേ॰.... പന്നരസമം.

൧൬-൨൦. രൂപഅനനുബോധാദിസുത്തപഞ്ചകം

൬൨൨-൬൨൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ...പേ॰... രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അനനുബോധാ...പേ॰... രൂപനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അനനുബോധാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. വേദനായ ഖോ, വച്ഛ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. സഞ്ഞായ ഖോ, വച്ഛ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. സങ്ഖാരേസു ഖോ, വച്ഛ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ അനനുബോധാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അനനുബോധാ. വീസതിമം.

൨൧-൨൫. രൂപഅപ്പടിവേധാദിസുത്തപഞ്ചകം

൬൨൭-൬൩൧. സാവത്ഥിനിദാനം. കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ...പേ॰... . രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പടിവേധാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പടിവേധാ...പേ॰.... പഞ്ചവീസതിമം.

൨൬-൩൦. രൂപഅസല്ലക്ഖണാദിസുത്തപഞ്ചകം

൹൬൨-൹൬൹. സാവത്ഥിനിദാനം. രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അസല്ലക്ഖണാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അസല്ലക്ഖണാ...പേ॰.... തിംസതിമം.

൬൧-൬൫. രൂപഅനുപലക്ഖണാദിസുത്തപഞ്ചകം

൹൬൭-൹൪൧. സാവത്ഥിനിദാനം . രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അനുപലക്ഖണാ... പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അനുപലക്ഖണാ...പേ॰.... പഞ്ചതിംസതിമം.

൬൹-൪൦. രൂപഅപ്പച്ചുപലക്ഖണാദിസുത്തപഞ്ചകം

൹൪൨-൹൪൹. സാവത്ഥിനിദാനം . രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചുപലക്ഖണാ... പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചുപലക്ഖണാ...പേ॰.... ചത്താലീസമം.

൪൧-൪൫. രൂപഅസമപേക്ഖണാദിസുത്തപഞ്ചകം

൹൪൭-൹൫൧. സാവത്ഥിനിദാനം. രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അസമപേക്ഖണാ...പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അസമപേക്ഖണാ...പേ॰.... പഞ്ചചത്താലീസമം.

൪൹-൫൦. രൂപഅപ്പച്ചുപേക്ഖണാദിസുത്തപഞ്ചകം

൹൫൨-൹൫൹. സാവത്ഥിനിദാനം . രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചുപേക്ഖണാ... പേ॰... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചുപേക്ഖണാ...പേ॰.... പഞ്ഞാസമം.

൫൧-൫൪. രൂപഅപ്പച്ചക്ഖകമ്മാദിസുത്തചതുക്കം

൹൫൭-൹൹൦. സാവത്ഥിനിദാനം. അഥ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതാ സദ്ധിം സമ്മോദി. സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ വച്ഛഗോത്തോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കോ നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, ഹേതു, കോ പച്ചയോ, യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ''തി? രൂപേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ, രൂപസമുദയേ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ , രൂപനിരോധേ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ, രൂപനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം . വേദനായ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰... വേദനാനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം. സഞ്ഞായ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰... സഞ്ഞാനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰....

സാവത്ഥിനിദാനം . സങ്ഖാരേസു ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰... സങ്ഖാരനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ...പേ॰.... ചതുപഞ്ഞാസമം.

൫൫. വിഞ്ഞാണഅപ്പച്ചക്ഖകമ്മസുത്തം

൱൱൶. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘വിഞ്ഞാണേ ഖോ, വച്ഛ, അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ, വിഞ്ഞാണസമുദയേ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ, വിഞ്ഞാണനിരോധേ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ, വിഞ്ഞാണനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അപ്പച്ചക്ഖകമ്മാ; ഏവമിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാതി. അയം ഖോ, വച്ഛ, ഹേതു, അയം പച്ചയോ , യാനിമാനി അനേകവിഹിതാനി ദിട്ഠിഗതാനി ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്തി - സസ്സതോ ലോകോതി വാ, അസസ്സതോ ലോകോതി വാ, അന്തവാ ലോകോതി വാ, അനന്തവാ ലോകോതി വാ, തം ജീവം തം സരീരന്തി വാ, അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരന്തി വാ, ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ, നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാതി വാ’’തി. പഞ്ചപഞ്ഞാസമം.

വച്ഛഗോത്തസംയുത്തം സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

അഞ്ഞാണാ അദസ്സനാ ചേവ, അനഭിസമയാ അനനുബോധാ;
അപ്പടിവേധാ അസല്ലക്ഖണാ, അനുപലക്ഖണേന അപ്പച്ചുപലക്ഖണാ;
അസമപേക്ഖണാ അപ്പച്ചുപേക്ഖണാ, അപ്പച്ചക്ഖകമ്മന്തി.

൧൩. ഝാനസംയുത്തം

൧. സമാധിമൂലകസമാപത്തിസുത്തം

൯൯൨. സാവത്ഥിനിദാനം . "ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ , ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ [പാമോക്ഖോ (സ്യാ॰ കം॰) ഏവമുപരിപി] ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം, ഖീരമ്ഹാ ദധി, ദധിമ്ഹാ നവനീതം, നവനീതമ്ഹാ സപ്പി, സപ്പിമ്ഹാ സപ്പിമണ്ഡോ തത്ര അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ"തി. പഠമം.

൨. സമാധിമൂലകഠിതിസുത്തം

൯൯൩. സാവത്ഥിനിദാനം. "ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി , സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം, ഖീരമ്ഹാ ദധി, ദധിമ്ഹാ നവനീതം, നവനീതമ്ഹാ സപ്പി, സപ്പിമ്ഹാ സപ്പിമണ്ഡോ തത്ര അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ"തി. ദുതിയം.

൩. സമാധിമൂലകവുട്ഠാനസുത്തം

൯൯൪. സാവത്ഥിനിദാനം. "ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ

ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. തതിയം.

৪. സമാധിമൂലകകല്ലിതസുത്തം

൯൯൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. ചതുത്ഥം.

൫. സമാധിമൂലകആരമ്മണസുത്തം

൯൯൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. പഞ്ചമം.

൬. സമാധിമൂലകഗോചരസുത്തം

൯൯൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ

ഝായീ സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. ഛട്ഠം.

൭. സമാധിമൂലകഅഭിനീഹാരസുത്തം

൯൯൭. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ . ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. സത്തമം.

൮. സമാധിമൂലകസക്കച്ചകാരീസുത്തം

൯൯൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. അട്ഠമം.

൯. സമാധിമൂലകസാതച്ചകാരീസുത്തം

൯൭൦. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന , ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ

ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. നവമം.

൧൦. സമാധിമൂലകസപ്പായകാരീസുത്തം

൩൭൧. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാധികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. ദസമം. (സമാധിമൂലകം.)

൧൧. സമാപത്തിമൂലകഠിതിസുത്തം

൩൭൨. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. ഏകാദസമം.

൧൨. സമാപത്തിമൂലകവുട്ഠാനസുത്തം

൩൭൩. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം

സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ ...പേ॰... പവരോ ചാ’’തി. ദ്വാദസമം.

൧൩. സമാപത്തിമൂലകകല്ലിതസുത്തം

൬൩൪. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ച. തത്ര...പേ॰... പവരോ ചാ’’തി. തേരസമം.

൧൪. സമാപത്തിമൂലകആരമ്മണസുത്തം

൬൩൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ച. തത്ര... പേ॰... പവരോ ചാ’’തി. ചുദ്ദസമം.

൧൫. സമാപത്തിമൂലകഗോചരസുത്തം

൬൩൬. സാവത്ഥിനിദാനം . ‘‘ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ച. തത്ര...പേ॰... പവരോ ചാ’’തി. പന്നരസമം.

൧൬. സമാപത്തിമൂലകഅഭിനീഹാരസുത്തം

൬൩൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ

ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ച. തത്ര... പേ॰... പവരോ ചാ''തി. സോളസമം.

൧൭. സമാപത്തിമൂലകസക്കച്ചസുത്തം

൬൧൭. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ച. തത്ര...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. സത്തരസമം.

൧൮. സമാപത്തിമൂലകസാതച്ചസുത്തം

൬൧൮. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച. തത്ര...പേ॰... പവരോ ചാ''തി. അട്ഠാരസമം.

൧൯. സമാപത്തിമൂലകസപ്പായകാരീസുത്തം

൬൧൯. സാവത്ഥിനിദാനം . ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ , ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം, ഖീരമ്ഹാ ദധി, ദധിമ്ഹാ നവനീതം, നവനീതമ്ഹാ സപ്പി, സപ്പിമ്ഹാ സപ്പിമണ്ഡോ തത്ര അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച

മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. ഏകൂനവീസതിമം. (സമാപത്തിമൂലകം.)

൨൦-൨൭. ഠിതിമൂലകവുട്ഠാനസുത്താദിഅട്ഠകം

൩൮൧-൩൮൮. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ , ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ...പേ॰... ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. വീസതിമം. (പുരിമമൂലകാനി വിയ യാവ സത്തവീസതിമാ ഠിതിമൂലകസപ്പായകാരീസുത്താ അട്ഠ സുത്താനി പൂരേതബ്ബാനി. ഠിതിമൂലകം .)

൨൮-൩൪. വുട്ഠാനമൂലകകല്ലിതസുത്താദിസത്തകം

൩൮൯-൩൯൫. സാവത്ഥിനിദാനം. ''ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ... സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ... നേവ സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ... സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ...പേ॰... ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. അട്ഠവീസതിമം. (പുരിമമൂലകാനി വിയ യാവ ചതുത്തിംസതിമാ വുട്ഠാനമൂലകസപ്പായകാരീസുത്താ സത്ത സുത്താനി പൂരേതബ്ബാനി. വുട്ഠാനമൂലകം.)

൩൫-൪൦. കല്ലിതമൂലകആരമ്മണസുത്താദിഛക്കം

൩൯൬-൪൦൧. സാവത്ഥിനിദാനം ... ''സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ... സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ... നേവ സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ... സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ...പേ॰... ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. പഞ്ചതിംസതിമം. (പുരിമമൂലകാനി വിയ യാവ ചത്താലീസമാ കല്ലിതമൂലകസപ്പായകാരീസുത്താ ഛ സുത്താനി പൂരേതബ്ബാനി. കല്ലിതമൂലകം.)

൪൧-൪൫. ആരമ്മണമൂലകഗോചരസുത്താദിപഞ്ചകം

൪൦൨-൪൦൬. സാവത്ഥിനിദാനം ... ''സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ... സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ... നേവ സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ

ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ... സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ...പേ०... ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. ഏകചത്താലീസമം. (പുരിമമൂലകാനി വിയ യാവ പഞ്ചചത്താലീസമാ ആരമ്മണമൂലകസപ്പായകാരീസുത്താ പഞ്ച സുത്താനി പൂരേതബ്ബാനി. ആരമ്മണമൂലകം .)

൪൬-൪൯. ഗോചരമൂലകഅഭിനീഹാരസുത്താദിചതുക്കം

൬൦൭. സാവത്ഥിനിദാനം... ''സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ... സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി , ന സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ... നേവ സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ... സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ച... സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം, ഖീരമ്ഹാ ദധി, ദധിമ്ഹാ നവനീതം, നവനീതമ്ഹാ സപ്പി, സപ്പിമ്ഹാ സപ്പിമണ്ഡോ തത്ര അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം...പേ०... ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. ഛചത്താലീസമം.

൬൦൮. സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ...പേ०.... വിത്ഥാരേതബ്ബം. സത്തചത്താലീസമം.

൬൦൯. സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ...പേ०.... അട്ഠചത്താലീസമം.

൬൧൦. സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ...പേ०.... ഏകൂനപഞ്ഞാസമം. (ഗോചരമൂലകം.)

൫൦-൫൨. അഭിനീഹാരമൂലകസക്കച്ചസുത്താദിതികം

൬൧൧. സാവത്ഥിനിദാനം ... ''സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ... സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ... നേവ സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ... സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ...പേ०... ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ''തി. പഞ്ഞാസമം.

൬൧൨. സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ...പേ०.... ഏകപഞ്ഞാസമം.

൬൧൩. സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ...പേ०.... ദ്വേപഞ്ഞാസമം. (അഭിനീഹാരമൂലകം.)

൫൯-൬൪. സക്കച്ചമൂലകസാതച്ചകാരീസുത്താദിദുകം

൭൫൪. സാവത്ഥിനിദാനം … ‘‘സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ… സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ … നേവ സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ… സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം…പേ॰… ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ’’തി. തേപഞ്ഞാസമം.

൭൫൫. സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ… പേ॰…. ചതുപഞ്ഞാസമം.

൫൫. സാതച്ചമൂലകസപ്പായകാരീസുത്തം

൭൫൬. സാവത്ഥിനിദാനം. ‘‘ചതാരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ഝായീ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ , ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ഹോതി, ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ നേവ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ഹോതി, ന ച സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ. ഇധ പന, ഭിക്ഖവേ, ഏകച്ചോ ഝായീ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച ഹോതി സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ ച അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗവാ ഖീരം, ഖീരമ്ഹാ ദധി, ദധിമ്ഹാ നവനീതം, നവനീതമ്ഹാ സപ്പി, സപ്പിമ്ഹാ സപ്പിമണ്ഡോ തത്ര അഗ്ഗമക്ഖായതി; ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യ്വായം ഝായീ സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ ച ഹോതി, സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ അയം ഇമേസം ചതുന്നം ഝായീനം അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച മോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ചാ’’തി. ഇദമവോച ഭഗവാ. അത്തമനാ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദുന്തി. പഞ്ചപഞ്ഞാസമം. (യഥാ പഞ്ചപഞ്ഞാസം വേയ്യാകരണാനി ഹോന്തി തഥാ വിത്ഥാരേതബ്ബാനി.)

ഝാനസംയുത്തം [സമാധിസംയുത്തം (സ്യാ॰ കം॰)] സമത്തം.

തസ്സുദ്ദാനം -

സമാധി സമാപത്തി ഠിതി ച, വുട്ഠാനം കല്ലിതാരമ്മണേന ച;
ഗോചരാ അഭിനീഹാരോ സക്കച്ച, സാതച്ച അഥോപി സപ്പായന്തി.

ഖന്ധവഗ്ഗോ തതിയോ.

തസ്സുദ്ദാനം -

ഖന്ധ രാധസംയുത്തഞ്ച, ദിട്ഠിഓക്കന്ത [ഓക്കന്തി (സബ്ബത്ഥ)] ഉപ്പാദാ;
കിലേസ സാരിപുത്താ ച, നാഗാ സുപണ്ണ ഗന്ധബ്ബാ;
വലാഹ വച്ഛഝാനന്തി , ഖന്ധവഗ്ഗമ്ഹി തേരസാതി.

ഖന്ധവഗ്ഗസംയുത്തപാളി നിട്ഠിതാ.